

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

ZBORNÍK

Vedecká medzinárodná konferencia

**Výzvy 21. storočia:
migrácia a ľudská dôstojnosť**

Andrea Gálová, Jozef Šuvada

**Banská Bystrica
2017**

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Vedecká medzinárodná konferencia

Výzvy 21. storočia: migrácia a ľudská dôstojnosť

pod záštitou

**Dr. h. c. prof. MUDr. Vladimír Krčméry, DrSc.,
zriaďovateľ VŠ Z a SP sv. Alžbety, n. o. Bratislava
prof. MUDr. Marián Karvaj, PhD.
rektor VŠ Z a SP sv. Alžbety**

Gazdasági Egyetem Budapest, Maďarská republika

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Organizačný výbor :

PhDr. Andrea Gállová, PhD., predseda

PhDr. Jarmila Bordáčová, PhD.

ThLic. Peter Laca, PhD.

JUDr. Ing. Zsolt Mánya

Mgr. Jozef Žuffa, PhD.

Ing. Jozef Berki

PhDr. Roman Berka

PhDr. Martina Vnučáková

Mgr. Juraj Moravčík

Ing. Gabriela Nováková

Ing. Denisa Ivaničová

Ing. Štefan Szolnoky

Bc. Pavel Belko

**Organizátor konferencie: Asociácia pre sociálny
rozvoj a podporu občanov SR**

**Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie:
Výzvy 21. storočia: migrácia a ľudská dôstojnosť.**

Recenzenti:

doc. RNDr. Jaroslava Pavelková, CSc.

PhDr. Bohuslav Kuzyšin, PhD.

JUDr. Ing. Zsolt Mánya

Za jazykovú úpravu sú zodpovední autori. Rukopis neprešiel
redakčnou ani jazykovou úpravou.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

ISBN: 978-80-972352-2-2-2

EAN: 9788097235222

**Vydavateľ: Asociácia pre sociálny rozvoj a podporu
občanov SR**

**Tlač: Art AIR CENTER s. r. o., Hviezdoslavovo nám.
1681, Dolný Kubín 026 01**

Zborník bol vydaný:

Editori:

doc. MUDr. Jozef Šuvada, PhD., MPH., MBA

PhDr. Andrea Gállová, PhD.

Vydanie: prvé

Počet strán: 414

Rok vydania: 2017

Spôsob vydania: elektronicky na CD, knižná publikácia

Dielo je chránené autorskými právami. Týka sa to kopírovania, výňatkov, častí textu, ilustrácií, mediálnej a mechanickej reprodukcie, zaznamenávania v zariadeniach na spracovanie údajov. Toto opatrenie sa týka aj rozširovania cez internet. V prípade použitia, časti alebo celku z tejto publikácie je nutný písomný súhlas vydavateľa diela.

S úctou ďakujem našim recenzorom za cenné rady, pripomienky, vysoko odborne erudované postrehy, názory, ktorým prispeli ku kvalite tohto zborníka.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

OBSAH

ANDREA GÁLLOVÁ

MILAN SCHAVEL

JOZEF KUTARŇA

MÁRIA BIELOVÁ

MÁRIA MACHALOVÁ

PETER VANSÁČ

JAROSLAVA PAVELKOVÁ

MARTIN JURAŠEK

MONIKA NOVÁ

ROMAN BERKA

PETER LACA

MARTINA VNUČÁKOVÁ

IVANA LIŠTIAKOVÁ

KATARÍNA ŠOKOVÁ

ADRIANA MITASOVÁ

BYSTRÍK MITAS

ŠTEFAN SZOLNOKY

PETER ĎURKOVSKÝ

JOZEF ŽUFFA

ZITA TOMOVÁ

PETER CSÓRI

JARMILA BORDÁČOVÁ, ANDREA GÁLLOVÁ

ANDREA GÁLLOVÁ II

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Autori:

**doc. MUDr. Jozef Šuvada, PhD., MPH., MBA.
PhDr. Andrea Gállová, PhD.**

Čestné predsedníctvo konferencie:

**Dr. h. c. prof. MUDr. Vladimír Krčméry, DrSc.
prof. MUDr. Marian Karvaj, PhD.
prof. JUDr. Vojtech Tkáč, PhD.
prof. ThDr. Ing. Jozef Kutarňa, PhD.
prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD.
prof. PhDr. Alžbeta Mrázová, PhD.
doc. MUDr. Jozef Šuvada, PhD., MPH
doc. RNDr. Miloslav Hetteš, CSc.
doc. Ing. Štefan Bugri, PhD., MPH
doc. RNDr. Jaroslava Pavelková, CSc.
doc. ThDr. Peter Vansáč, PhD.**

Vedecký výbor konferencie:

**Dr. h. c. prof. MUDr. Vladimír Krčméry, DrSc.
prof. MUDr. Marian Karvaj, PhD.**

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD.

prof. JUDr. Vojtech Tkáč, PhD.

prof. ThDr. Ing. Jozef Kutarňa, PhD.

prof. PhDr. Alžbeta Mrázová, PhD.

doc. MUDr. Jozef Šuvada, PhD., MPH

doc. RNDr. Miloslav Hetteš, CSc.

doc. Ing. Štefan Bugri, PhD., MPH

doc. Mgr. Ján Hučík, PhD.

doc. RNDr. Jaroslava Pavelková, CSc.

PhDr. Jarmila Bordáčová, PhD.

PhDr. Bohuslav Kuzyšin, PhD.

Mgr. Jozef Žuffa, PhD.

JUDr. Michal Kunošík, CSc.

ThLic. Peter Laca, PhD.

PhDr. Monika Nová, PhD.

PhDr. Andrea Gállová, PhD.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Nezamestnanosť ako nežiaduci spoločenský stav

Andrea Gállová

Unemployment as a an adverse social condition

Abstrakt:

Nezamestnanosť vplýva na život jednotlivca i celú spoločnosť. Nezamestnanosť nie je prehrou. Je nutné pripraviť ľudí na zmenenú situáciu a pomôcť im zvládnuť problém a zlepšiť ich zamestnateľnosť. Sociálna práca má perspektívy v oblasti riešenia dopadov nezamestnanosti.

Kľúčové slová: nezamestnanosť, sociálna práca, spoločnosť, jednotlivec, život.

Abstract:

Unemployment influences life of individual person and the whole society. Unemployment does not mean defeat. It is necessary to prepare people to changed situation and to help them to cope with the problem and to improve their employability. Social work has perspectives in the field of unemployment impacts solving. Social work graduates haveplacement in this area.

Key words: unemployment, social work, society, individual, life.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Jedným z najpálčivejších problémov súčasnej globálnej spoločnosti je nezamestnanosť. Medzinárodné spoločenstvo (OSN) sa 10. decembra 1948 zaviazalo dodržiavať právo každého človeka na prácu, na slobodnú voľbu povolania, na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky a na ochranu pred nezamestnanosťou. Každý, kto pracuje, má nárok na spravodlivú a uspokojivú odmenu, ktorá mu zabezpečí živobytie zodpovedajúce ľudskej dôstojnosti, a ktorá ak je potrebné je doplnená inými prostriedkami sociálnej ochrany.

Každý máme zároveň povinnosť voči spoločnosti, v ktorej jedine môžeme slobodne a plne rozvíjať svoju osobnosť. Povinnosti voči spoločnosti si plní aj sociálna práca, ktorá napomáha sociálnemu rozvoju a sociálnej súdržnosti (sociálnej kohézii) v spoločnosti.

Poslaním sociálnej práce je podporovanie ľudí v ich úsilí o udržiavanie trvalo dôstojného života. Sociálna práca využíva spoločné teórie a poznatky s rešpektom k miestnym potrebám. Zásady ľudských práv, spoločná zodpovednosť a sociálna spravodlivosť sú využívané v praxi sociálnej práce.

Význam práce je pre človeka nesporný, pretože tvorí jeho neoddeliteľnú súčasť. Práca svojim charakterom stimuluje vývin jednotlivca i celej spoločnosti. Práca má v našej kultúre hlboké zakotvenie, ako v usporiadaní spoločnosti, tak i v psychike človeka. Je to základný sociálny fakt, ktorý vytvára modernú spoločnosť a je zdrojom jej dynamiky.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Nezamestnanosť má značný vplyv na spoločenský život nezamestnaných. Nejde len o pokles ich životnej úrovne spojený s poklesom príjmu, ale i o hlboké dôsledky nezamestnanosti pre ich každodenný život, spoločenské vzťahy, hodnoty ako aj pre sociálne inštitúcie.

Nezamestnanosť nie je v kontexte sociálnej práce novým fenoménom. Je súčasťou dnešného sveta a nie je možné si myslieť, že nebude súčasťou života človeka (bez ohľadu na jeho vzdelanie, pracovné skúsenosti a schopnosti, postavenie, vek, pohlavie). Pritom sa zdá, že ide o trvalý stav, s ktorým sa musí spoločnosť vyrovnávať inak, než snahou o krátkodobé vychýlenie vývoja, nakoľko dôležité je jej zmiernenie a odstránenie.

Výzvou pre každého nezamestnaného by mohlo byť aj to, že jeho status nemusí byť len trápenie. Je to i šanca zmeniť doterajší spôsob svojho života, hoci aj v drobnostiach všedného dňa, preorganizovať rytmus života, tak, aby sa cítil lepšie, aby svoj život ovládal on sám, nie zamestnanie, o ktoré môže kedykoľvek prísť.

Fenomén nezamestnanosti možno chápať ako pozitívum aj z iného dôvodu. Je výsledkom hospodárskeho a technického pokroku, ktorého dôsledkom je skutočnosť, že nie je nutné pracovať už iba pre zabezpečenie jednoduchšej reprodukcie, pre zabezpečenie prostriedkov na holé prežitie, ale že je možné pracovať v prospech spoločnosti a už nie iba z dôvodu ďalšieho jednoduchého zisku. Žiaľ ak teraz nie je možné

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

zvýšiť zisk, terajší systém nenachádza pre ľudí uplatnenie a prepúšťa ich ako nadbytočných bez morálnych problémov zo zamestnania ako racionálny postup.

Podľa P. Juska (2000) politika trhu práce tvorí časť politiky zamestnanosti, preto je niekedy označovaná ako „malá“ politika zamestnanosti.

„Veľká politika zamestnanosti je súčasťou hospodárskej a sociálnej politiky štátu.

Jej cieľom je na základe využitia zodpovedajúcich nástrojov hospodárskej a sociálnej politiky a pri vhodnej kombinácii týchto nástrojov umožniť nájsť zamestnanie všetkým, ktorí môžu a chcú pracovať. Pokles zamestnanosti a nárast nezamestnanosti je nepochybne jedným z najbolestivejších dôsledkov prechodu na trhovú ekonomiku.“ (Juríčková, Košťá, 1997, s. 45).

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky realizuje politiku podporujúcu rast zamestnanosti, kde vysoká miera zamestnanosti predstavuje základný predpoklad pre stabilný rast životnej úrovne.

V podnikateľskej sfére v rámci flexibility by mal schopný manažment vhodne reagovať a vykonať prípadné zmeny výrobných programov, a tým umožniť zároveň flexibilitu pracovných štruktúr. Politika trhu práce je súčasťou politiky zamestnanosti, ktorý je systémom podpory a pomoci občanom pri uplatnení práva na vhodné zamestnanie a pri začleňovaní na trh práce v zmysle článku 35 ods. 3 Ústavy SR.

Uplatňovanie štátnej politiky trhu práce sa vykonáva prostredníctvom aktívnych a pasívnych nástrojov trhu práce.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Na zabezpečenie dôkladnej realizácie politiky trhu práce, štát dohliada prostredníctvom orgánov štátneho dozoru.

Transformácia a zmena ekonomiky na trhovú ekonomiku sa v najväčšej miere prejavila v rokoch 1990 – 1993 v sociálno – ekonomickej oblasti.

Počas transformačného procesu v strednej Európe krajiny zlyhali v rovnomernej pozornosti k ekonomike a k sociálnej politike.

Za negatívum, ktoré priniesla liberalizácia sa označuje vznik a existencia nezamestnanosti, ktorá sa postupne zvyšovala od zmeny politického systému v SR.

Nezamestnanosť je jav, ktorý je závislý od aktuálneho vývoja ekonomiky, od uplatňovanej politiky a od mnohých faktorov, ktoré ju ovplyvňujú.

Za progresívny posun a obrat je považovaný orientačný smer vývozu, kde orientácia na východné trhy sa spája a orientuje na trhy západné.

Nezamestnanosť je jedna z vážnych problémov súčasnosti, ktorá je spätá so sociálno – ekonomickými problémami a dotýka sa hlavne transformujúcich krajín strednej a východnej Európy.

Nezamestnanosť je prirodzeným javom v demokratických spoločnostiach s trhovým mechanizmom. Definícia nezamestnanosti je založená na tom, že osoba schopná práce je z možnosti pracovať v platenom zamestnaní vyradená.

Pod vysokú nezamestnanosť v 90-tych rokoch sa podpísali „predovšetkým špecifické problémy trhu práce a celkové štrukturálne problémy ekonomiky“, spôsobené regionálnymi

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

rozdielmi, nízko platenou prácou, vysokým daňovým a odvodovým zaťažením a s ním súvisiace nelegálne zamestnávanie ako aj vzdelanostná štruktúra určitých skupín obyvateľstva, ktorí sa ocitli v radoch nezamestnaných. Závažný problém nepredstavoval, ani nepredstavuje len samotný počet nezamestnaných, ale aj ich štruktúra.

Nezamestnanosť vzniká ako nerovnováha medzi ponukou a dopytom pracovných síl. pre zvýšenú ponuku pracovnej sily na trhu práce nie je vytvorený dostatočný dopyt, o čom svedčí nedostatok voľných pracovných miest. Nezamestnanosť je súčasne sociálnym javom aj sociálnym problémom. Určitá miera nezamestnanosti je sprievodným javom i v pružne sa rozvíjajúcich ekonomikách.

Ide o takzvanú prirodzenú mieru nezamestnanosti, ktorá súvisí s trvalou štruktúrou ekonomiky. (Stanek, 2002)

Z celej mnohotvárnosti komponentov podstatne ovplyvnili kvalitu spoločenských procesov hlavne sociálne hodnoty, sociálne inštitúcie, sociálne normy a sociálne vzťahy, ktoré majú v sebe obsiahnutý aj sociálno – etický rozmer a zároveň, ktorých cieľom by malo byť všeobecné dobro.

Pochopenie sociálnych procesov prebiehajúcich v každej spoločnosti predpokladá čo najkomplexnejší prístup, čo je podmienené skutočnosťou, že spoločnosť ako i ktorýkoľvek z jej subsystémov sa skladá z rôznorodých komponentov.

Tie predstavujú štruktúrne jednotky, pre ktoré sú charakteristické rôzne interakcie a väzby.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Každý štát má svoje osobitosti dané históriou, kultúrou, tradíciami, vzdelanostnou úrovňou, sociálno – ekonomickou úrovňou. Inštitucionálne chápaná štátna sociálna politika je nástrojom, ktorým štát občanom zabezpečuje ich sociálne práva.

Takto vysvetľovaná sociálna politika štátu má vytvoriť spoločnosť rovnakých príležitostí a má každému občanovi ponúknuť podmienky k rozvoju jeho ľudského potenciálu. Je teda neopomenuteľným nástrojom k sociálnej integrácii občanov v prípade ich zlyhania k zabezpečeniu sociálnej existencie.

Sociálna politika je súbor aktivít a opatrení, ktoré cieľavedome smerujú k rozvoju človeku, spôsobu jeho života k zlepšovaniu životných podmienok obyvateľov, k zabezpečeniu sociálnej suverenity v rámci daných politických, hospodárskych možností krajiny.

V sociálnej politike riešime vzniknuté sociálne situácie tak, že aplikujeme určité najefektívnejšie či najadekvátnejšie postupy, ktoré sú najideálnejšie pre vzniknutú udalosť.

Sociálna politika je vždy v značnej miere závislá od orientácie hospodárskej politiky.

Strata statusu, ktorá je s jedincom v nezamestnanosti spojená sa dotýka aj rodiny, a to nielen v zmysle straty statusu rodiny v širšej spoločenskej štruktúre, ale nepochybne aj v zmysle straty statusu nezamestnaného v rámci rodiny, čo je pre každého jedinca veľmi bolestivé. Najviac si to môžeme všimnúť v tých tradičnejších rodinách, ktoré majú ešte stále predstavu muža ako živiteľa rodiny.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Nezamestnanosť sa dotýka aj vnútorných pravidiel fungovania rodiny a domácností, hlavne v delbe úloh a činností v rodine. Dlhé obdobia nezamestnanosti majú významný vplyv na občanov rovnako, ako na ich rodiny, komunity, národné ekonomiky.

Politiku zamestnanosti v SR vykonávajú v rozsahu svojej pôsobnosti ministerstvá a ďalšie ústredné orgány štátnej správy, Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny, zamestnávateľia a orgány miestnej samosprávy v súčinnosti s organizáciami, ktoré reprezentujú zamestnancov a zamestnávateľov (odborové organizácie, zamestnávateľské zväzy a združenia). Prácou sa označuje taká činnosť, ktorou sa vytvárajú materiálne a nemateriálne hodnoty. Prácou ako cieľavedomou činnosťou človek vytvára hodnoty a služby pre spoločnosť. Táto činnosť je uvedená a zámerná, jej cieľom je uspokojovanie ľudských potrieb. Má sociálny charakter, vykonáva sa v spolupráci s inými ľuďmi.

Svet práce sa rozvíja a je čoraz rozmanitejší, čím sa spoločnosť musí starať o to, aby sa v ňom človek nestratil. Zamestnanie znamená okruh prác, ktoré človek vykonáva za odmenu, mzdu alebo plat.

Zamestnanie je zdrojom obživy, človek môže vykonávať zamestnanie v súlade so svojim povoláním získaným odbornou prípravou, ale nie je to vždy podmienka.

Ak si človek nemôže nájsť prácu, nie je ponechaný sám na seba, spoločnosť pre tieto prípady buduje rôzne inštitúcie poskytujúce služby zamestnanosti, ich úlohou je poskytovať pomoc uchádzačom o zamestnanie. Činnosť týchto inštitúcií

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

koordinuje štát, nájsť si zamestnanie je jednou z podstatných úloh, ktoré čaká človeka v spoločnosti.

.... Občania majú právo na zamestnanie bez ohľadu na rasu, farbu pleti, pohlavie, jazyk, náboženstvo, členstvo v politických stranách, národnosť, pôvod, majetok, stav alebo vek.

Demokratickosť vyplýva zo slobodnej voľby zamestnanosti a voľného pohybu za prácou. S nárastom nezamestnanosti je spojený pokles príjmov a zároveň zníženie životnej úrovne nezamestnaných.

„Služby boli a stále sú motivované snahou pomôcť chudobným, prípadne inak sociálne slabým ľuďom a súčasne sa do nich premieta záujem osôb (alebo skupín) disponujúcich mocou na udržanie spoločenskej rovnováhy.“ (V. Tkáč. 2008. s.10)

Politika trhu práce ako súčasť politiky zamestnanosti je systém podpory a pomoci pri ich začleňovaní sa na pracovné miesta na trhu práce. Orgánmi zabezpečujúcimi politiku trhu práce sú MPSV a R SR, a Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

MPSV a R SR zodpovedá za tvorbu politiky trhu práce, pôsobí, aby zámery ekonomického rastu vytvárali aj podmienky pre zamestnanosť občanov vstupujúcich na trh práce.

Na zvýšenie zamestnanosti navrhujem :

1. zlepšenie a vytvorenie ponuky práce zodpovedajúcej dopytu po práci, čo umožní

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

moderná vzdelávacia politika, vzdelávanie podľa potrieb a očakávaní trhu práce

2. ďalšie znižovanie daňového a odvodového zaťaženia práce u nízkopríjmových skupín,

ktoré sa považuje za významný nástroj zvyšovania zamestnanosti týchto skupín,

3. ďalšie zjednodušovanie regulačného a administratívneho bremena zamestnávania

4. aktívna spolupráca jednotlivých rezortov pri riešení nezamestnanosti

5. nižšie daňové zaťaženie pre malých a stredných podnikateľov

6. motivačné príspevky pri zamestnávaní mladých ľudí a dlhodobo nezamestnaných

7. podpora vzniku poradenského systému na Slovensku v oblasti priamej podpory a riešenia nepriaznivého sociálno – ekonomického stavu občana, riešenia ich psychických ťažkostí vyplývajúcich z nezamestnanosti odborníkmi (bezplatné poradenstvo na území celej SR – komplexné

8. odstránenie bariér brániacich výraznejšej medziregionálnej pracovnej mobility,

9. podpora cezhraničnej mobility za prácou,

10. zavedenie uplatňovania nových foriem podpory a pomoci pre zvýhodnené skupiny

a presadzovať dôslednú antidiskriminačnú politiku,

11. zmieňovanie a odstraňovanie sociálneho vylúčenia a chudoby aj zavádzanie nových typov sociálnych služieb

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

a programov.

„ Sociálna politika vytvára fundamentálne parametre celého systému sociálnej ochrany, ktorý možno naplňať rôznymi formami a nástrojmi. Dá sa povedať, že sociálna politika vymedzuje základný rámec, v akom sa pohybuje tak sociálna práca, ako aj konkrétne formy sociálneho zabezpečenia obyvateľov.“ (Mátel, A. Schavel, M. a kol. 2013. Teória a metódy sociálnej práce I. s. 127)

Sociálna politika je súbor aktivít, opatrení, ktoré cieľavedome smerujú k rozvoju človeka, spôsobu jeho života, k zlepšovaniu životných podmienok obyvateľov, k zabezpečeniu sociálnej suverenity či bezpečia v rámci daných politických, hospodárskych možností krajiny.

Ľudské vzťahy v spoločnosti sú ovplyvňované určitými spoločnými hodnotami. Mechanizmami sociálnej politiky sa spoločnosť snaží zlepšiť sociálne postavenie ľudí. Úloha štátu ako subjektu sociálnej politiky je dominantná.

Miera evidovanej nezamestnanosti dosiahla v apríli 2015 11,68 %. Medzimesačne, v porovnaní s marcom 2015 (12,06 %) poklesla o 0,38 percentuálneho bodu (p.b.). Medziročne poklesla o 1,28 p. b. (v apríli 2014 12,96 %).

Stav disponibilných uchádzačov o zamestnanie (UoZ) dosiahol v apríli 2015 315 090 osôb. V apríli 2015 bol vo všetkých krajoch dosiahnutý medzimesačný pokles miery evidovanej nezamestnanosti. Najvýraznejší pokles (o 0,63 p. b.) bol dosiahnutý v Prešovskom kraji.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Významnú úlohu zohráva profesionálna sociálna práca, ktorá poskytuje občanovi maximálnu oporu a garantuje kvalitu sociálnej starostlivosti, podpory.

Nadobudnutím Zákona č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny sa garantuje kvalita výkonu sociálnej práce v SR.

Zoznam použitej literatúry :

ALEXÝ, J. – ANTALOVÁ, M. Trh práce a manažment ľudských zdrojov. Bratislava : Ekonóm. 2003, s. 251. ISBN 80-225-1633-3

BUCHTOVÁ, B. Nezamestnanosť psychologický, ekonomický a sociálny problém. Praha : Grada Publishing, 2002, s. 236. ISBN 802-479-0068

JURÍČKOVÁ, V. – KOŠŤA, J. Politika zamestnanosti a sociálna politika. In: Sociológia. Roč. 27, č. 1-2. 1997, s. 48-49.

JUSKO, P. Základy sociálnej politiky. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2000, s. 111.

LISÝ, J. a kol.: Ekonomia – všeobecná ekonomická teória. Bratislava : IURA EDITION. 1998, s. 501. ISBN 80-88715-53-9

MATOUŠEK, O. a kol. Sociální práce v praxi. Praha : 2005, s. 345. ISBN 80-7367-002X

RADIČOVÁ, I. *Sociálna politika na Slovensku*. Bratislava : S.P.A.C.E., 1998, s.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

283. ISBN 809-674-0377

MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. 2013. Teória a metódy sociálnej práce I. Bratislava: SPRSP. 2013. 446 s. ISBN 978-80-971445-1-7

TKÁČ, V. 2007. Základné hodnoty Európskej únie, sociálne práva a hospodárske práva. In Personálny a mzdový poradca podnikateľa. Žilina : Poradca, 2007, roč. 2007, č. 11-12, s. 137-149. ISSN 13370448

TKÁČ, V. 2009. Ľudské práva a podniková sociálna zodpovednosť. In: *Európska dimenzia podnikovej sociálnej zodpovednosti a jej vplyv na reguláciu pracovnoprávných vzťahov – Zborník príspevkov z vedeckého sympózia s medzinárodnou účasťou*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009. s. 17-29. ISBN 978-80-7097-780-4

Kontakt :

PhDr. Andrea Gállová, PhD.

ASRPO SR, Čerenčianska 22, Rimavská Sobota

VŠ Z a SP sv. Alžbety, n. o. Bratislava

e-mail: gallova.andrea@centrum.sk

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Sociálne poradenstvo pre rodiny v nepriaznivej sociálne – ekonomickej situácii

MILAN SCHAVEL

Abstrakt

V našej spoločnosti sme v súčasnosti svedkami prehlbovania ekonomických problémov obyvateľstva, sprievodným javom je prehlbovanie diferenciácie spoločnosti. Narastá počet obyvateľov odkázaných na sociálnu pomoc štátu, prítomné je časté zadlžovanie rodín, nezamestnanosť, nárast chudoby. V príspevku sa ďalej zaoberáme vplyvom týchto nepriaznivých sociálnych situácií na jednotlivca a rodinné konštelácie, zaoberáme sa sociálnymi dôsledkami ekonomickej nestability rodín, prezentujeme niektoré štatistické zistenia. Keďže doterajšie postupy štátu a zainteresovaných subjektov verejnej správy sú doposiaľ málo efektívne zdôrazňujeme potrebu zabezpečenia systematického riešenia prostredníctvom intenzívnej práce s rodinou s využitím sociálneho poradenstva. Poukazujeme na význam tímovej spolupráce sociálneho poradcu s ďalšími odborníkmi v procese komplexnej starostlivosti o jednotlivca a rodinu ako – sociálneho klienta. V závere upozorňujeme na nevyhnutnosť zabezpečenia legitímnych podmienok pre prácu sociálnych poradcov a vytvorenia podmienok pre uplatnenie sociálneho poradenstva v praxi.

Kľúčové slová

Ekonomická nestabilita. Zadlženosť. Nezamestnanosť. Sociálna pomoc. Sociálne poradenstvo. Tímová spolupráca.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Súčasná spoločnosť a ohrozenia pre rodinu

Postmoderná spoločnosť a prienik globalizácie prináša pre súčasnú dobu aj niekoľko ohrození. Preferovaná je orientácia na materiálne súčasti života, prejavujú sa prvky sociálnej dezorganizácie a rozpadu prirodzených rodinných vzťahov. Súčasťou dnešnej doby je destabilizácia párového života (teda manželského zväzku), dochádza k rozpadu nukleárnej rodiny, zvyšuje sa závislosť detí od moderných technológií a masmédií, prirodzene sa potom znižuje závislosť od rodinných väzieb. Súčasťou dnešnej doby je aj nárast nezamestnanosti podmienený ekonomickou nestabilitou, nárast nezamestnanosti a zadlženia rodín, ktoré býva často podmienené snahou o dosiahnutie dostatku a akéhosi štandardu materiálneho zabezpečenia. Rodiny sa dostávajú do zložitých situácií, kumulujú sa problémy ako sekundárny dôsledok ekonomických problémov.

Frekventovaným prvkom destabilizácie rodiny je strata zamestnania. Je to zásadná zmena v živote jednotlivca aj celej rodiny, pričom zamestnanie má v živote rodiny nezastupiteľné postavenie. Zamestnanie je dôležitou podmienkou jeho dôstojnej existencie, prináša mu nielen materiálny prospech, ale súčasne mu dáva pocit sebarealizácie a spoločenskej užitočnosti. (Buchtová, 2002). Stratú práce považujeme za situáciu, ktorá vedie k jej nepriaznivým dôsledkom. K sprievodným javom sociálne – ekonomických problémov rodín patrí nedostatok času, stres, sociálna neistota, vyplývajúca najmä z možnosti straty zamestnania, neustálej

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

inflácie a vysokej konkurencie na trhu práce. Najmä dlhodobá nezamestnanosť hlavne dlhodobá zvyšuje riziko vzniku sociálno-ekonomických problémov rodín, závislostí od sociálnej pomoci a riziko upadnutia do dlhov. Minimálna mzda, neistota, zadlženosť rodín, neúplnosť rodín, a pretrvávajúca ekonomická kríza naznačuje prehlbujúcu sa chudobu. Bežným dôsledkom nezamestnanosti je rozpad práve tých vzťahov, ktoré mali nezamestnanému poskytnúť podporu pri jeho snahe vrátiť sa na pracovný trh. Sprievodným javom nezamestnanosti a problémami s nedostatok pracovných príležitostí podporujú stratu sebavedomia, rezignáciu, depresívne stavy ale často aj zhoršovanie celkového zdravotného stavu.

Tieto javy sa zásadne prejavujú v naplnení základných funkcií rodiny. Niektorí členovia rodiny z pri plnení základných funkcií v rodine buď úplne vypadávajú, alebo robia niečo iné, ako je práve potrebné. V dysfunkčnej rodine nie sú jasné kompetencie. Vyhlasujú sa požiadavky, ktorými sa nikto neriadi. V komunikácii sa zisťuje veľa nedorozumení, zmätkov, neurčitostí. Rodina sa drží zabehnutých spôsobov komunikácie, neodvažuje sa hľadať nové spôsoby. Komunikačná iniciatíva členov dysfunkčných rodín býva nízka, v rodine sa však môže vyskytovať niekto, kto sa pokladá za ich hovorcu a strážcom rodinných pravidiel. Ten potom ovláda pole, ostatní sú ticho, nepresvedčivo pritakávajú, niekedy sa niekto agresívne postaví proti celej rodinnej autorite. V dysfunkčných rodinách, ktoré sa dostávajú do odbornej starostlivosti vďaka svojím problémom, býva

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

spozorovaných veľa negatívnych emocionálnych prejavov, od ironizovania až k otvorenému a priamemu napadnutiu. Vyskytujú sa i neskrývané prejavy beznádeje a zúfalstva. Dysfunkčný rodinný systém môže produkovať individuálnu psychopatológiu napr. užívaním návykových látok, asociálnym správaním a pod.

Rodina a jej sociálne – ekonomické problémy

V súčasnosti sa pomerne často stretávame s ekonomickou nestabilitou rodín, čo považujeme za jeden z dôležitých faktorov sekundárne sa prezentovaných kríz v rodine. Rodina sa v súčasnosti dostáva do zložitej ekonomickej situácie z niekoľkých dôvodov. Často je to otázka nezamestnanosti člena rodiny alebo otázka zadlžovania sa na úkor materiálnych produktov vplyvom širokej ponuky tovarov v hypermarketoch, ako aj vplyvom agresívnych reklám bankových subjektov orientovaných na všetky vrstvy obyvateľstva. Ekonomickú stabilitu rodiny môže podporovať napr. vyšší počet členov domácnosti, ktorí sú ekonomicky aktívny, ďalej je to celkový počet detí a členov domácnosti, vek živateľa rodiny, úroveň dosiahnutého vzdelania živateľov rodiny, ako aj celkové náklady na výdaje pre domácnosť. Na druhej strane ekonomickú nestabilitu rodín ovplyvňuje najmä:

- nezamestnanosť člena rodiny,
- práca za minimálnu mzdu,
- neistá práca alebo práca v zahraničí a s tým súvisiace problémy,
- neschopnosť zaobchádzať s peniazmi,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

- zadlženie rodín (strata zamestnania, bankové subjekty, obchodné centrá a hypermarkety),

- neúplná rodina alebo žena samoživiteľka – odkázaná len na svoj vlastný príjem alebo pomoc štátu prostredníctvom dávok a príspevkov.

Sociálne – ekonomickú situáciu rodiny môže zhoršiť aj niekoľko závažných faktorov, ktorých riešenie je často práve v kompetencii sociálneho pracovníka. Medzi najčastejšie patria rozpad rodiny, agresívne správanie partnerov a nízka kvalita vzťahov. Ďalším problémom je prítomnosť sociálno – patologických javov, medzi najčastejšie patrí najmä závislosť na alkohole a iných druhoch závislosti. Časté a menej identifikované je gamblerstvo alebo tipovanie v stávkových kanceláriách, ktoré je legálne, štátom tolerované. Tieto druhy závislosti sú častými príčinami rozpadu rodiny a hlavne príčinou zhoršenia ekonomickej situácie rodín. Ekonomickú situáciu rodiny ovplyvňuje aj prítomnosť zdravotne znevýhodneného člena domácnosti alebo prítomnosť člena rodiny so zdravotnými problémami (nevyliciteľne chorý, člen rodiny s psychiatrickou diagnózou a pod.). Zaujímavým fenoménom zhoršovania ekonomickej situácie rodiny a narastajúceho zadlženia je aj jav, ktorý odráža problémy v partnerských vzťahoch, kedy jeden z partnerov svoju nespokojnosť a dominantnosť prezentuje demonštratívnymi nákupmi. Nezohľadňuje pri tom potreby rodiny a ich členov, egoisticky preferuje svoje vlastné záujmy a predstavy uspokojovania potrieb. Častým javom v súčasných, menej ekonomicky stabilných rodinách je aj nakupovanie

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

v hypermarketoch, za podpory lákavých ponúk (tovar na splátky) z dôvodu kompenzácie pocitov menejcennosti a snahe vyrovnať sa ostatným. Nákupy majú často aj emocionálny podtón (aj my si chceme spraviť radosť, moje deti to tiež môžu mať, keď som nemala ja, tak nech majú aspoň moje deti a pod.).

Ďalším problémom zadlženia je aj samotná neschopnosť rodiny vedieť efektívne hospodáriť. Tento problém ovplyvňuje často nižšia intelektová úroveň rodičov alebo už vyššie spomínané faktory.

Okrem spomínaných dôsledkov sociálne – ekonomických problémov je potrebné upozorniť na nepriaznivý vplyv tejto situácie na dieťa v rodine. Dôsledky sú jednak materiálneho charakteru (nedostatky v stravovaní, ošatení, hygiene, podmienkach na bývanie, učebných pomôckach, podpore voľnočasových aktivít). Stáva sa, že dieťa sa izoluje od svojich rovesníkov, má obmedzené sociálne kontakty alebo naopak identifikuje sa s rovesníkmi s podobnými problémami, pričom sa kumulujú predispozičné sociálne podmienené asociálne prejavy v správaní. V roku 2015 sme uskutočnili prieskum medzi klientmi sociálnej práce, ktorí boli v tomto období v nepriaznivých ekonomických podmienkach, boli odkázaní na dávky pomoci v hmotnej núdzi. Prieskumu sa zúčastnilo 260 respondentov. Je až zarážajúce, aj keď počet respondentov nie je dostatočný a výsledky nemusia poukazovať na významnú mieru signifikancie, že v rodinách sa vyskytujú hádky

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

a nedorozumenia vplyvom nezamestnanosti až na úrovni 81,54 % respondentov výberového súboru. Žiaľ na Slovensku doposiaľ nebol realizovaný seriózny výskum, ktorý by poukazoval na vplyv nezamestnanosti na následné sekundárne problémy, ktoré sa najčastejšie v rodinách vyskytujú.

Sociálna poradenstvo a obsah sociálneho poradenstva pre rodiny so sociálne – ekonomickými problémami

Všeobecne môžeme konštatovať, že sociálne poradenstvo má v sociálnej praxi nezastupiteľné miesto. Oblasť využitia sociálneho poradenstva sú veľmi rozmanité. Ak by sme mali analyzovať aj širšie okolnosti súvisiace s nepriaznivou ekonomickou situáciou rodiny, potom by sme mohli tvrdiť, že sociálne poradenstvo sa v tomto prípade zameriava najmä na problémy v sociálnych vzťahoch, problémy so zvládnutím sociálnych zmien (napr. keď sa stáva živiť rodiny nezamestnaným) alebo, ako tvrdí Gabura (2005) na problémy súvisiacimi so sociálnymi insuficienciami (napr. chýbajúce peniaze). V aplikácii na primárne riešenie sociálne – ekonomických problémov rodín však musíme konštatovať, že pripravenosť našich sociálnych poradcov, ako aj jednotlivých subjektov, ktoré by mali vytvárať pre jeho uplatnenie širší rámec nie je dostatočná. Ukazuje sa, že týmito otázkam sa nevenuje ani z hľadiska sekundárnej alebo terciárnej prevencie skoro žiadna pozornosť. Systematická a dlhodobá práca s rodinou jednoducho v našich podmienkach absentuje.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Sociálne poradenstvo musí byť v svojom obsahu zamerané na zistenie rozsahu, charakteru a príčin hmotnej núdze. To znamená, že v iniciálnej fáze sociálneho poradenstva sa sociálny poradca orientuje na identifikovanie primárnych príčin zadlženia, pričom využíva najmä metódy sociálneho poradenstva, ktoré sú charakteristické pre základnú úroveň sociálneho poradenstva. Sociálny poradca musí prostredníctvom svojich poradenských zručností a zručností komunikácie získať klienta pre spoluprácu a mobilizovať ho k podielu na riešení svojej nepriaznivej situácie. V procese práce s klientom potom dbá na poskytovanie relevantných informácií s prezentovaním návrhov na riešenie situácie, na jeho usmerňovanie podporovanie a sprevádzanie pri odhaľovaní možných zdrojov ovplyvňujúcich riešenie zložitých sociálne – ekonomických problémov klienta (Pavelková, 2014). Sociálny poradca teda po zistení ekonomickej situácie rodiny orientuje svoj odborný potenciál na ekonomické poradenstvo a poradenstvo psychosociálne (s hľadaním možných partnerov pre spoluprácu v tíme, napr. psychológa).

V našom sociálnom systéme existujú mechanizmy, ktoré by mohli prispieť k riešeniu nepriaznivej situácie rodín. K tomuto účelu máme sieť sociálnych subjektov v rámci samosprávy právne predpisy umožňujú napr. poskytnúť sociálnu pôžičku, jednorazovú dávku sociálnej pomoci. Na úrovni štátnej správy v oblasti sociálnych vecí sú to dávky pomoci v hmotnej núdzi štátna sociálna podpora formou príspevkov (napr. dotácia na stravu, školské potreby,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

motivačný príspevok pre deti predškolského a školského veku). Rozsiahla je sieť občianskych združení, ktoré pracujú s rodinou, ale vo väčšej miere by sa mali angažovať pri vyjednávaní zadlžených s inými subjektmi, mali by rodinu dlhodobo sprevádzať.

Pre skvalitnenie tejto špecifickej poradenskej činnosti orientovanej na sociálne – ekonomické problémy rodiny považujeme za potrebné preferovať najmä:

- systematickú a dlhodobú prácu s rodinou ako celkom,
- terénnu sociálnu prácu (návštevy v rodinách a ich sprevádzanie),
- komunikáciu s ekonomickými a finančnými subjektmi,
- zainteresovanie ďalších odborníkov ako napr. právnik, lekár, psychológ, kňaz, finančný poradca a samozrejme sociálny pracovník na rôznych úrovniach.

Predpokladom účelného a zámerného výkonu práce sociálneho pracovníka s rodinou a dosiahnutia požadovanej nápravy v rodine si vyžaduje aj aktívnu spoluprácu rodiny, jej účasť pri hľadaní možností riešenia problému, aktívnu komunikáciu, otvorenosť, úprimnosť a ochotu spolupracovať.

Záver

Sociálna práca s klientmi v sociálne – ekonomických problémoch sa dotýka jednotlivcov, ale najmä rodín. Aktuálna vysoká miera nezamestnanosti a sekundárne pôsobiace sprievodné nepriaznivé javy vyvolávajú potrebu komplexne

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

pracovať s celou rodinou. Dôležitá je pri tom otázka spolupráce jednotlivých odborníkov, ďalšou dôležitou podmienkou zintenzívnenia sociálnej práce a poradenskej pomoci pri riešení uvedených problémov je väčšia angažovanosť nositeľov intervenčných poradenských činností, ďalšou podmienkou je aj záujem a ochota zainteresovaných sociálnych subjektov prispôbiť svoje zameranie novým špecifickým problémom.

Použitá literatúra:

BUCHTOVÁ, B. et al. *Nezaměstnanost' psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada Publishing a.s., 2002. 240 s. ISBN 80-247-9006-8.

DOLEŽAL, M. 2016. Společenské důsledky „korektní“ interpretace problematiky sociálního vyloučení. In MÁTEL, A. - PAVELKOVÁ, J. - JANECHOVÁ, L. (eds.). *Aktuální trendy sociální práce (Česko – slovenské perspektivy rozvoje)*. Sborník z mezinárodní vědecké konference. 1. vyd. Příbram: Ústav sv. Jana Nepomuka Neumanna, 2016, s. 98-107. ISBN 978-80-906146-8-0.

GABURA, J. *Sociálne poradenstvo*. Bratislava : OZ Sociálna práca, 2005. ISBN 80-89185-10-X.

MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. et al. *Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2011. 442 s. ISBN 978-80-8132-009-5.

PAVELKOVÁ, J. 2014. Projekt vzdělávání ve finanční gramotnosti. In *Ekonomika a řízení zdravotních a sociálních*

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

služeb. Praha: International ART CAMPUS Prague, 2014, s. 74-83. ISBN 978-80-86877-70-9.

TURČEK, K. *Psychopatologické a sociálno-patologické prejavy detí a mládeže*. Bratislava: IRIS, 2003. 172 s. ISBN 80-88778-99-9.

**Kontakt: prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD.,
VŠZaSP sv. Alžbety Bratislava, Palackého 1**

810 00 Bratislava mschavel@stonline.sk

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Zvládanie sociálnych problémov dneška

Social problems of today getting under control

Miloslav HETTEŠ

Abstrakt: Spoločnosť je zasiahnutá rozsiahlou a rýchlou premenou spôsobenou pokrokom, globalizáciou a europeizáciou. Menia sa hodnoty a štruktúra spoločnosti. Istoty sa zmenili na neistoty. Ľudia nie sú plne pripravení na konfrontáciu s realitou. Rýchly ekonomický rast a otvorenosť Slovenska priniesla neznáme výzvy v podobe nárastu nesúdržnosti. Potrebná je aktívna pomoc aj pomocou občianskeho poradenstva. Ohrozená je budúcnosť trvalo udržateľného dôstojného života pre každého.

Kľúčové slová: Dnešné Slovensko nesúdržnosť, premena spoločnosti, slovenská spoločnosť, sociálna ekonomika a sociálne investovanie.

Abstract: Broad and rapid transformation of the society is made by the progress, globalization and Europeanization. Values and structure of society are changing. Safety has been replaced by common unsafety. People are not prepared fully to this new reality. Rapid economic growth and openness of the Slovak society brought new challenges in form of incohesion growth. Necessary is active aid either in the form of citizens consulting and advice. Sustainable decent life for all is threatened.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Keywords: Current Slovakia, incohesion, society transformation, Slovak society, social economy and social investment.

Premena spoločnosti

Dnešný život je poznačený rýchlymi premenami, v rozsahu, ktorý nemá zrejme precedens v minulosti. Mnohé generácie boli vedené k životu v národnom štáte. Myšlienka národného štátu bola predstavovaná ako najvyššia hodnota, hodná aj obeti životom. Národné štáty mali svoju vlastnú a relatívne stabilnú legislatívu a štruktúru. Normálna bola slabá medzinárodná výmena ľudí, tovaru, myšlienok a podobne. Podoba rodiny bola stanovená miestnou kultúrou a jej podoba sa dlhodobo nemenila. Akceptovaný bol model muža ako živiteľa a ženy, ktorá zostávala v domácnosti. Tomu zodpovedali akceptované predstavy, hodnoty a formálny systém spoločnosti a štátu. Odhliadnuc od cyklických kríz a s nimi prepojenou nezamestnanosťou, bolo zamestnanie relatívne isté a pokladané ako norma. Pracovalo sa na plný úväzok a menenie zamestnávateľa bolo neobvyklé. Daný spôsob života bol doplnený istotou vzdelania, ktoré bolo získavané jednorazovo a na celý život. Spoločnosť bola vedená k predstave, že ak sa jej člen dostal do problémov (choroba, strata práce...), bola mu daná možnosť požiadať o pomoc. Túto pomoc si však musel zaslúžiť (trebárs prácou v chudobincoch) a bola často spojená s odsudzovaním a vytláčaním z väčšinovej „správnej“ spoločnosti. Vysoký podiel detí a postupné zlepšovanie zdravotnej situácie tvorilo

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

základ pre neexistenciu „problému“ starnutia. Systém bol udržateľný.

V priebehu života dnešných generácií prebieha fundamentálna premena zažívaných hodnôt a tradičného relatívne stabilného spôsobu života. Svet sa zjednocuje pomocou globalizácie v stále viac uniformnejšiu verziu pomocou globalizácie. Jej regionálnou obdobou je regionálne sceľovanie pomocou europeizácie. Ostatné svetové regióny uplatňujú svoje vlastné regionálne formy zjednocovania. To spôsobuje nebývalé obmedzovanie významu národných štátov v prospech nadnárodných celkov. Štáty sa čiastočne vzdali časti svojej zodpovednosti, presunutím kompetencií na iné subnárodné subjekty. Demografická globálna revolúcia spôsobujúca znižovanie pôrodnosti a prevažujúci model dvoch detí (ak vôbec) spustila proces „starnutia“. Problém staroby je nový. Strata detí znamená neistotu medzigeneračného súžitia a žiadna privatizácia zodpovednosti za príjmy v starobe nie sú riešením. Voľný pohyb osôb prináša aj negatíva v podobe rasovej nenávisťi. Starnutie vyvolalo medzigeneračné napätie a vzájomnú nenávisť. Štát a spoločnosť je nútená preberať cudzie vzory, hodnoty a legislatívu na ktorú nie je často pripravená. Napr. pozitívna diskriminácia voči menšinám nebola slovenskou realitou akceptovateľná, ale v európskom meradle je uznávaná. Voľný pohyb ľudí znamená aj prílev cudzích hodnôt, čo spôsobuje napätie v nepripravenej spoločnosti. Rodina prestala byť v realite najvyššou hodnotou. Spoločnosť predala často plnú zodpovednosť za ňu na konkrétne osoby bez saturovania jej potrieb, čo ešte viac

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

vedie k strate v pôrodnosti. Neoliberálna doktrína pôsobí zhubne proti prirodzenej recyklácii, sebazáchovy spoločnosti. Životné náklady vyvolávajú tlak na nutnosť zamestnania obidvoch rodičov. Slobodné rozhodnutie byť zamestnaným by bolo isto pozitívum. Pokrok vo výrobe znižuje potrebu množstva pracovnej sily, čo je najzásadnejší problém, pokiaľ budeme oceňovať iba prácu, ktorá je komerčne predajná. Pokrok znamená aj skracovanie doby zamestnania u toho istého zamestnávateľa a prináša flexibilitu v pracovnoprávných vzťahoch. Nezamestnanosť sa stáva „štandardná“ situácia. Na nezamestnaných nemožno nazerať ako na tých, ktorí si nehládajú usilovne prácu. Nie sú to zneužívatelia sociálneho systému. Nezamestnanosť nebude nikdy vyriešená, pokiaľ nebude spoločnosť vyžadovať spoločensky potrebnú prácu namiesto práce, ktorá sa dá speňažiť (takou môže byť aj sociálne škodlivá činnosť). Pohľad na vzdelávanie sa zmenil. Nie je hanbou chodiť do školy aj opakovane. Celoživotné vzdelávanie je zrazu presadzované. To všetko vyvoláva napätie a nové výzvy v bežnom živote, nepoznanom inými generáciami. Došlo k revolučnej zmene možnosti nároku na sociálne zabezpečenie na právo v roku 2012. Medzinárodná rada pre sociálny rozvoj (ICSW) žiada aby v Európe to bola hranica 50% mediánu príjmu ako garantovateľná univerzálna nepodmienená hranica (autor je prezident ICSW Europe). Nie každý to chápe, nie každý to akceptuje aj z dôvodu presadzovanej nesolidarity a nespravodlivo usporiadanej slovenská spoločnosti. Napr. podmieňovanie základnej sociálnej dávky akoukoľvek prácou

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

odporuje medzinárodnému právu a napriek tomu je presadzované aj podporované ľudovou väčšinou.

Slovenská spoločnosť

Nespravodlivosť usporiadania slovenskej spoločnosti demonštruje aj jej ekonomická úspešnosť meraná rastom hrubého domáceho produktu na obyvateľa, alebo kúpyschopnosťou. Slovensko patrí vo svetovom meradle medzi vyspelé krajiny i keď nie medzi úplnú špičku. Vnútroštátne je nesúdržne rozdelené na bohaté a chudobné regióny. Z pohľadu „geografie chudoby“ máme okresy kde poberatelia dávky v hmotnej núdzi tvoria 25% obyvateľov. „Sýty hladnému neverí“ väčšinová kultúra (sú okresy prakticky bez chudoby) spôsobuje podporovaný náhľad na oprávnenosť takéhoto obrazu z dôvodu jeho zásluhovosti, čo nie je obhájiteľné. Spoločnosť má dostatok prostriedkov pre odstránenie chudoby a pre implementáciu odporúčania Medzinárodnej organizácie práce č.202 z roku 2012 v podobe požadovanej ICSW.

Vnútorne napätia podporuje trend zániku strednej triedy a posilňovania moci a majetku vládnucej menšiny. Vznikli akoby dve „Slovenská“. Jedno, ktoré je súčasťou vyspelej Európa a druhé blížiac sa k rozvojovému svetu. Tieto dve Slovenská existujú popri sebe akoby v podobe novodobého apartheidu, ktorý už raz svetová spoločnosť odsudzovala. Namiesto rasového, máme majetkový apartheid, rovnako podporovaný legislatívou, tak ako sa to realizovalo v juhoafrickej pôvodnej forme.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Sociálne investovanie a sociálna politika

V Melbourne v roku 2014 bola Medzinárodnou federáciou sociálnych pracovníkov prijatá nová podoba medzinárodnej definície sociálnej práce, ktorá priamo využíva pojem sociálny rozvoj. Slovensko napriek mnohým desaťročiam skúmania a uplatňovania sociálneho rozvoja nevie čo to je a nepoznajú ho ani samotní sociálni pracovníci. Jeden z jeho nástrojov je sociálne investovanie. Príprava spoločnosti, pomocou sociálneho investovania predstavuje cestu na predchádzanie sociálnych ťažkostí a je aj podmienkou jej ekonomického rastu. Prostriedky určené na sociálny rozvoj, nie sú luxusom (nie sú „premrhané“), sú to prostriedky na ďalší hospodársky rozvoj a preto sú dobre investované. Neustále konsolidovanie (šetrenie) nie je riešením, nie je cestou rozvoja, ale „pílenie konára, na ktorom sedíme“, tak bolo konštatované aj samotnou Európskou komisiou.

Sociálna politika musí poskytnúť istoty počas života, keď vznikajú sociálne udalosti a riziká s ktorými sme konfrontovaní (napr. chudoba) alebo ktoré sú nevyhnutné pre rozvoj spoločnosti (rodenie novej generácie), ktoré sú prirodzené (ako to že starneme) a pod. Ľudstvo prežíva a rozvíja sa iba vďaka svojej spoločenskej podstate. Inak by sme už dávno vyhynuli z dôvodu relatívnej ľudskej telesnej slabosti, alebo z dôvodu prílišného individualizmu (napr. prílišnej chamtivosti). Súkromný majetok je v zmysle zákona nedotknuteľný. Ale čo robiť v prípade, ak všetku obrábateľnú pôdu bude vlastniť jedna egoistická osoba? Je legálne, že všetci ostatní zomrú od hladu? Asi áno, ale nie je to sociálne

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

spravodlivé. Takýto majiteľ však nevyhnutne zahynie, pretože ako jednotlivец neprežije, a preto si zavedie nespravodlivú napr. novo-otrokársku spoločnosť dneška. Spoločnosť si vytvára svoje vlastné sociálne pravidlá a normy, ktoré nám pomáhajú žiť primerane.

Sociálna politika má 3 dôležité funkcie: investovanie, sociálna ochrana a hospodárska stabilizácia. Počas dnešnej krízy narastá umelý tlak na tzv. fiškálnu „konsolidáciu“ teda na ďalšie úspory. Zdroje sociálnej ochrany majú v tomto čase svoje krajné limity. Preto je potrebné podporovať dimenziu sociálneho investovania. Sociálna politika totiž výrazne znižuje a zamedzuje negatívnym dopadom krízy. Sociálne investovanie je finančne výhodnejšie ako iba následné riešenia z dôvodu morálnej nutnosti, alebo z obavy zo sociálnych nepokojov. Aj aktívne politiky zamestnanosti sú investíciou pre zvýšenie kapacity zamestnateľnosti a pre prevenciu budúcich problémov. Aktuálne Slovensko však nedáva na aktívnu politiku zamestnanosti primerane z vlastných zdrojov a dokonca „nie sú“ ľudia na úradoch práce. Takáto situácia potvrdzuje konštatovanie o krátkozrakosti realizovanej politiky zameranej iba na falošné krátkodobé výhody.

Môžeme predpokladať, že hlavná obava ľudí v súčasnosti v živote ľudí na Slovensku vyplýva z hrozby nezamestnania, straty príjmov a životnej úrovne a až neskôr to je ohrozenie zdravia. Úroveň sociálneho investovania (podiel na celkovom HDP) vplýva na vývoj zamestnanosti. Úplná väčšina nových pracovných možností je podložená sociálnym investovaním. Pokiaľ Slovensko patrí ku krajinám s najnižším sociálnym

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

investovaním, potiaľ aj bude patriť medzi štáty s najnižšou zamestnanosťou. Zamestnanosť v oblasti zdravia a sociálnych služieb má vysokú kapacitu s možnosťou riešenia nezamestnanosti na Slovensku. Príliš vysoké percento nezamestnaných patrí medzi aktívne nespolupracujúcich z titulu straty nádeje návratu na trh práce. Títo ľudia potrebujú vonkajšiu pomoc na obnovu pracovných návykov. Obrovský nevyužitý potenciál je v prehliadanej skupine obyvateľstva nad 55 rokov. Ich „vyhnanie“ z trhu práce nevytvára pracovné príležitosti pre mladých. Navyše vzniká kolotoč ich potrieb, ktoré musia byť saturované zvýšeným daňovým zaťažením nateraz pracujúcich. Súkromné dôchodkové systémy to neriešia a nevedia vyriešiť. Zanedbávané investovanie do Európskou úniou preferovaných predškolských zariadení, núti ženy zostať doma. Rodiny s deťmi sú viac ohrozené chudobou ako tie čom sú bez detí. To vytvára otázku, aké má naša spoločnosť priority.

Nesúdržnosť

Starobné dôchodky by mali chrániť a stabilizovať situáciu penzistov. Sú aj investíciou do budúcnosti. Umožňujú im byť dlhšie nezávislým a menej odkázaným na vonkajšiu finančnú pomoc. Finančná udržateľnosť nemôže ísť iba cestou neustáleho znižovania miery náhrady (až 45%), pretože je to napr. porušenie medzinárodných záväzkov Slovenska. Starobné dôchodkové zabezpečenie musí byť garantovateľné, predvídateľné a primerané, inak ním nie je. V súčasnosti nie je

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

už zrejme racionálny dôvod byť platiacim členom slovenského systému sociálneho (ne)zabezpečenia.

Prudko sa narušuje základ ľudského bytia – súdržnosť. Zaniká stredná trieda, ktorá sa prepadá. Vede sa diskusia o miere a účele minimálnej mzdy, skôr je oprávnená diskusia o maximálne oprávnenom príjme. Každý 4. človek v Európe je dnes v riziku chudoby. Každý 5. občan Slovenska si nemôže dovoliť riadnu stravu, napriek prebytkom. Väčšina rodín má ťažkosti s plnením základných finančných povinností.

Ak nie je reálny záujem o riešenie nezamestnanosti, nemožno očakávať dobrú budúcnosť. Mladí ľudia, ktorí nepracujú, alebo sa neučia, nemôžu byť zdrojom udržateľného života. Iba zdroje z EÚ nemôžu byť jediným zdrojom na aktívnu politiku zamestnanosti. Chýba udržateľnosť zamestnania po ukončení rozmanitých programov a grantov. Toto je podporované diskrimináciou na základe veku, nenávisťou medzi generáciami a otupením vzájomných vzťahov, narastá vyšší podiel psychopatov/deprivantov. Napriek výraznému úsiliu o podporu práv inak sexuálne orientovaných, sa nevenuje pozornosť rodovej diskriminácii v kariére a v odmeňovaní. Táto téma je skôr tabuizovaná ako tá prvá. Ženy majú v priemere vyššie vzdelanie a napriek tomu sú medzi nadpriemerne zarábajúcimi menšinou, alebo tam vôbec nie sú. Mnohé rodiny nemôžu existovať bez príjmu ženy, ktorá je navyše často diskriminovaná za to, že je matkou. Podpora rodiny musí byť založená na pozitívnej diskriminácii rodičov.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Polarizácia v spoločnosti neustále rastie, čo podtína jej rozvojové možnosti. Nerovnomerne rozdeľované národné bohatstvo nie je v súčasnosti spravodlivo zdaňované. Slovensko patri ku krajinám, ktoré sa vydali cestou obmedzovania sociálneho štátu znižovaním zdaňovania zisku a dividend. Obavy spoločnosti musia byť riešené rovnakou mierou všetkými zložkami spoločnosti, primerane ich možnostiam. Existujúce hrozby vyčleňujú veľkú časť populácie z možnosti podieľať sa na rozvoji spoločnosti. Doterajšie prístupy, ktoré odmietajú nazerať na túto časť politiky ako na investovanie, zákonite vedú k názoru o prebytku ľudí, čo nie je vlastné ľudskej spoločnosti a hodnotám zdedeným po predkoch.

Mnohí slušní ľudia strácajú nedobrovoľne prácu, následne sa stávajú obeťami podvodníkov (napr. „šmejdi“), dostávajú sa do dlhov (legálne fungujúca úžera), prichádzajú o bývanie (neregulované exekúcie), dostanú sa na ulicu a strácajú možnosť návratu. Nemáme primerané sociálne bývanie a akoby spoločnosť nemala záujem o bytovú politiku bývanie pre každého. Podporované je súkromné vlastníctvo bývania, ktoré spojením s hypotékou, dostáva ľudí do neľudských podmienok neistoty. Nesmierne je rozvinutá epidémia herní, záložní, „pôžičkární“ pre chudobných, namiesto reálnej pomoci.

Tieto rýchle a fatálne zmeny zanechali občana v neistote a v stave bez možnosti pomoci. Ťaživá situácia je hlavne medzi staršími. Aktívne starnutie by malo znamenať aj ekonomickú účasť na živote spoločnosti. Aktívne starnutie by

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

malo priniesť vyššiu pracovnú účasť a neskorší odchod do dôchodku. Preto je nevyhnutné odstrániť vekovú diskrimináciu. Každé nedobrovoľné penzionovanie býva spojené s ľudskou tragédiou, stratou a niekedy je dokonca sprevádzané aj samovraždou. Jedna z ciest riešenia budúceho nedostatku pracovných síl venujúca sa rastúcemu podielu starších je dobrovoľníctvo. Podpora nezávislého života už v období prípravy na starobu je vhodnou sociálnou investíciou.

Pozrime sa do Poľska, kde fungujú občianske poradne venujúce sa aj problémom starších, ktorí potrebujú pomôcť a poradiť. Konajú tak v oblasti občianskych konaní (napr. dedenie), bývania, finančnej gramotnosti, pomáhajú v oblasti aktívneho starnutia, ako nebyť opusteným, vo vzťahu k rodine, zdravia, občianskeho súžitia, konania na úradoch a pod. Nielen starší sa často stratia v súčasnom spoločenskom systéme.

Narastá rozdiel v zdravotnej situácii bohatých a chudobných ľudí spôsobený aj z dôvodu zlého nastavenia zdravotníctva orientovaného na zisk. Mnohí ľudia podporujú privatizáciu zdravia. Súkromné zdravotníctvo je v protiklade s jeho podstatou a s európskou praxou. Investovanie do zdravia a systému jeho ochrany predsa pomáha riešiť budúce finančné problémy spoločnosti. Zlepšenia zdravia vedie k celospoločenskému prospechu. Podľa OECD každý jeden rok navyše v očakávanej dĺžke dožitia zvyšuje mieru HDP o 4%. Vlády však často sledujú cestu znižovania nákladov na zdravotníctvo, čo je vyslovene nebezpečný prístup. Slovensko ponúka jednu z najkratších životných trajektórií. Deťom narodeným v roku 2013 sme dali veľmi krátky čas dožitia.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Obchádzanie sociálnej ekonomiky (zdravie, školy, voda, kanalizácia...) postavenej na sociálnom investovaní je z dlhodobého hľadiska nebezpečné. Otázka profitu v nej je dôležitá, ale nie prvoradá. Dokazuje sa tak možnosť prepojenia trhu a sociálnych cieľov. Vyjadruje ľudskú podstatu spolupráce. Hlavným účelom nie je zisk pre svojich majiteľov alebo akcionárov, ale poskytovanie služieb a tovaru, buď svojim členom, alebo aj komunitě.

V súčasnosti sú to organizácie, ktoré sledujú skôr sociálny účel ako zisk pre majiteľov a akcionárov. V Európe máme približne 2 milióny takýchto sociálnych podnikov a ich zamestnanci tvoria 6 % zamestnanosti. Na Slovensku to narušuje súťaž na trhu. Ziskovosť v školách, v domovoch dôchodcov, nemocniciach, v odvoze komunálneho odpadu je systémový nezmysel.

Dnešné Slovensko

Slovensko je v súčasnosti podľa Eurostat-u, štát s vyšším príjmom na obyvateľa ako Česko, Poľsko či Maďarsku. Teraz sme predbehli v HDP na obyvateľa naše dovolenkové destinácie Grécko a Portugalsko. Patríme medzi bohaté štáty sveta. Môžeme byť šťastní? Slovensko má ekonomickú silu viac ako 76 % priemeru EÚ, ale mzdy dosahujú ani nie tretinu priemeru v EÚ. Úroveň miezd tomu nezodpovedá. Zrovnateľný produkt vyrobený na Slovensku za zlomok výrobných nákladov v porovnaní so zahraničím sa predáva vo svete za svetovú cenu a prináša zrejmy neprimeraný zisk. Sociálny dumping patrí medzi najhoršie nešváry súčasného

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

globalizujúceho sveta. Nazad Slovensko zo zahraničia dostáva v podstate zlomok v podobe eurofondov. Niečo podobné ako v Afrike, kde daňové úľavy zahraničných investorov vysoko prevyšujú všetku humanitárnu pomoc, čo tento kontinent dostáva. Zisk odchádza preč na úkor zdravia a budúcnosti Slovenska, čo nie je samozrejme dlhodobो udržateľné. Bratislavský samosprávny kraj je už na 5. mieste čo sa týka ekonomickej sily v EÚ. Chýba nám však oblastné plánovanie, vyrovnaný regionálny rozvoj a solidarita. Bratislavský samosprávny kraj predbehol okrem iného také významné metropoly ako sú Viedeň a Štokholm. Máme vysokú nezamestnanosť. Fakt, ktorý je v zásade umelý. Práce je naopak dosť, pretože je zanedbané zdravotníctvo, potravinová bezpečnosť, výživa, služby a pod. Slabá je kúpna sila ľudí bez práce a tá nevytvorí potrebu vyrábať. Nezamestnanosť je sprevádzaná rozpadom rodín, kriminalitou i samovraždami. Ľudia sa boja byť nezamestnaní, preto robia aj za smiešnu mzdu. Máme minimálnu mzdu, ktorá je v rozpore s medzinárodnými záväzkami Slovenska. Ani dvojnásobné zvýšenie plátov by neodstránilo diskrimináciu. Zvýšil by sa však dopyt po službách, po tovare, po nových pracovníkoch. Konečne by sa oplátilo pracovať, po čom tak falošne volali bývalé vlády.

Trvalo udržateľný dôstojný život na Slovensku je pre terajšie obyvateľstvo problematický. Nemáme novú generáciu, veď deti sa nerodia. Pôrodnosť je ako v čase 2. svetovej vojny. Ženy odkladajú pôrod až na čas, keď si to budú môcť finančne dovoliť. Čakajú, až to býva neskoro. Prorodinná politika tu

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

zlyhala, ani nie tak pre jej nedômyselnosť ako pre jej podfinancovanie. Slovensko začína vymierať. Kto sa postará o dnešnú generáciu, keď pôjde do dôchodku? Kto o ďalšiu, ak sa nenarodila? Načo jej budú úspory, keď nebude mať kto napiecť chlieb? Keď sa narodili predošlé generácie, menila im plienky mama ale keď bude odchádzať z tohto sveta a bude odkázaná na cudziu pomoc, kto jej ich vymení, keď tu nikto nebude? Niet zamestnanie pre mladých. 30 – 40 % absolventov škôl nepracuje. Máme záujem o nich? Čo z nich vyrastie? **Zhrnutie** : Nemáme - **solidaritu** medzi bohatými a chudobnými ľuďmi, medzi regiónmi. Pestuje sa - **nenávisť** medzi generáciami, vymierame. Rodiny sú - **trestané** za to, že majú deti. Kde je - **budúcnosť**? Trvalo udržateľný „dôstojný“ život? **Treba zmeniť doterajší prístup.**

Literatúra

HETTEŠ, M., 2013: Sociálna súdržnosť a istota v sociálnej práci, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Nitra, 198 s., ISBN 978-80-558-0256-5

HETTEŠ, M. 2013: Zamestnanosť a sociálna práca, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava, 130 s., 2011, ISBN 978-80-8132-089-7

HETTEŠ, M.: Sociálne investovanie (na Slovensku?). In: *Zborník z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie*

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Sociálne investovanie. Bratislava, SKTS, 2014, s. 29-47. ISBN 978-80-971606-0-9

Social policies. Social Europe Guide/Volume 5, Brussels, European Commission, 2013, 84 s. ISBN 978-92-79-31257-1

Kontaktná adresa:

doc. RNDr. Miloslav Hetteš, CSc.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Palackého č. 1, P.O. Box 104, 810 00 Bratislava, e-mail :

mhettes@gmail.com

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Alternatívy sociálnej inklúzie marginalizovaných skupín v súčasnosti

Autori : Roman Berka

Anotácia:

Nezamestnanosť je už dlhodobo skloňovanou spoločenskou témou nielen u nás v Slovenskej republike a je fenoménom súčasnosti. Sociálny problém nezamestnanosti je otázkou v každom spoločenskom zriadení, ktorý má dopad na kvalitu života u jednotlivca, či rodiny .

Dlhodobá nezamestnanosť má za následok negatívne sociálne javy ako je sociálna exklúzia a marginalizácia , ktorých prehlbovaniu je potreba zabráňovať. Príspevkom by sme radi poukázali na možnosti sociálnej práce u najviac postihnutých osôb s dlhodobou nezamestnanosťou a to u marginalizovaných skupín obyvateľstva nachádzajúcich sa v sociálnej exklúzii, ktorých dopady sú evidentné v oblastiach starostlivosti o mal. deti , výskytu sociálno- patologických javov , výskytu páchania trestných činov a pod.

V dôsledku uvedených spoločenských javov je potreba eliminovať prehlbovanie sociálnej exklúzie a podporovať snahu o inkluzívne, integračné procesy.

Kľúčové slová : marginalizácia , komunita, nezamestnanosť, chudoba, inklúzia.

Úvod

Dlhodobo pretrvávajúcim spoločenským javom je nezamestnanosť považovaná za fenomén súčasnosti a jej vznik je determinovaný vznikom trhového hospodárstva.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

„ Nezamestnanosť vplýva na život jednotlivca i celú spoločnosť. Nezamestnanosť nie je prehrou. Je nutné pripraviť ľudí na zmenenú situáciu a pomôcť im zvládnuť problém a zlepšiť ich zamestnateľnosť.“ (Gállová, 2016, s. 6)

Na Slovensku sa začala nezamestnanosť prejavovať pri prechode štátom riadenej ekonomiky na trhovú hospodárstvo po spoločensko- politických zmenách v roku 1989.

Prvá evidencia nezamestnaných sa začala vo februári 1990 a postupne v rámci nej vyprofilovali rizikové skupiny osôb, ktoré sú na trhu práce znevýhodňované vzhľadom na určité handicap, či už vo vzťahu k pohlaviu, veku , nízkemu vzdelaniu , zníženej pracovnej schopnosti , či etnicite a pod.

Cieľom príspevku je poukázať na proces a jeho dopady na dlhodobú nezamestnanosť od nezamestnanosti k chudobe až sociálnemu vylúčeniu , resp. sociálnej exklúzii a to s dôrazom na cieľové skupiny , ktorých sa sociálna exklúzia najviac dotýka - na ohrozené skupiny sociálnej exklúzie , resp. skupiny marginalizovaných rómskych komunít , seniorov, nezamestnateľných a pod.

Cieľom realizácie opatrení sociálnej inklúzie je dosiahnuť stav začlenenia sociálne znevýhodnených alebo vylúčených osôb, cieľom je podporovať rovnosť príležitostí , uspokojovať sociálne potreby ľudí , keďže sociálna exklúzia v terminológii je chápaná ako nedostatočná účasť jednotlivca, skupny alebo miestneho spoločenstva na živote celej spoločnosti, resp. nedostatočný prístup k verejným spoločenským inštitúciám zabezpečujúcim vzdelanie, zdravie

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

, ochranu a základný blahobyt (Matoušek,O.: Slovník sociální práce . Praha: Portál, 2003).

Sociálne znevýhodnené , resp. vylúčené osoby , ktoré sa nachádzajú dlhodobo v nepriaznivej životnej situácii sa označujú marginalizovanými . Medzi determinanty sociálnej exklúzie patria dlhodobá nezamestnanosť, nezamestnateľnosť, závislosť na sociálnom systéme, sociálna deprivácia (nedôvera samého v seba , nevyužitie možností v dôsledku osobnostného zlyhania).

Atribúty marginalizácie na trhu práce sú: obmedzený prístup k zamestnaniu, nedostatok šancí participovať na trhu práce, vytlačenie na okrajovú pozíciu.

„ Každý máme zároveň povinnosť voči spoločnosti, v ktorej jedine môžeme slobodne a plne rozvíjať svoju osobnosť. Povinnosti voči spoločnosti si plní aj sociálna práca, ktorá napomáha sociálnemu rozvoju a sociálnej súdržnosti (sociálnej kohézii) v spoločnosti.“ (Gáľlová, 2016, s. 9)

Determinanty marginalizácie na trhu práce predstavujú : nízky stupeň vzdelania, zdravotný stav , vysoký vek, resp. symbióza niekoľkých charakteristík; demotivačné nastavenie systému sociálnej ochrany : dávky- mzda; úroveň minimálnej mzdy, vysoká úroveň celkových nákladov práce ; vek ,pohlavie , etnicita; či odmietania participácie na trhu práce – rezignácia .

Ústredným pojmom marginality je chudoba, ktorú je potrebné reflektovať nielen ako sociálnoekonomický jav a problém, ale ako predpolie a zároveň aj dôsledok sociálnej exklúzie.

Novými znakmi chudoby sú nepochybne :

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

- Pretrvávajúce v čase
- Priestorová koncentrácia
- Súvisí s marginalizáciou , patologickým správaním a vzdorovaním
- Závislosťou na sociálnom štáte
- Rozpadom tradičných sociálnych inštitúcií (rodín)

Dimenzie a indikátory sociálnej exklúzie :

- Ekonomická dimenzia (dlhodobá nezamestnanosť, nestálosť práce, domácnosť bez zamestnaného člena, príjmová chudoba)
- Sociálna dimenzia (rozpad tradičnej rodiny a manželstva , nechcené tehotenstvo neplnoletých, bezdomovectvo, kriminalita, delikvencia mládeže)
- Politická („disempowerment“ , nedostatok / upieranie politických práv, nízky podiel registrovaných voličov, nízky podiel na voľbách , nízka miera komunitnej aktivity, odcudzenie, sociálne výtržnosti)
- Komunitná (enviromentálna degradácia)- zdevastované prostredie a obydlia, kolaps podporných sietí nevyhovujúci sociálny servis a nedostupnosť sociálnych služieb)
- Individuálna (mentálne a fyzické zdravie);choroba , handicap, nízke vzdelanie, stratená sebaúcta ,
- Skupinová - koncentrácia uvedených charakteristík v konkrétnych sociálnych kategóriách vymedzených vkom, etnickou , či minoritnou príslušnosťou)

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

- Priestorová koncentrácia (marginalizácia vylúčených v oblastiach s kumuláciou rizikových vplyvov

Znevýhodnené skupiny obyvateľstva sú marginalizované , na okraj spoločnosti vytláčané skupiny ľudí často vystavené sociálnej a kultúrnej izolácii a rôznym formám diskriminácie, väčšinou sa ocitajú bez prístupu k informáciám , k trhu práce , vzdelaniu a kultúre a bez celkovej účasti v procese rozhodovania o spoločenských procesoch.

„ Poslaním sociálnej práce je podporovanie ľudí v ich úsilí o udržiavanie trvalo dôstojného života. Sociálna práca využíva spoločné teórie a poznatky s rešpektom k miestnym potrebám.“ (Gálová, 2016, s. 9)

Účinné opatrenia sociálnej inklúzie

Medzi úspešné opatrenia sociálnej inklúzie patria hlavne opatrenia realizované prostredníctvom projektových zámerov v rámci Operačného programu Zamestnanosť a sociálna inklúzia , ktorých riadiacim orgánom je Ministerstvo práce , sociálnych vecí a rodiny .

Odstraňovanie marginalizácie neznamená len poskytnutie základných životných potrieb, ale aj zmysluplné zapojenie do spoločnosti s cieľom zvyšovania pocitu sebarešpektu. Popri problematike marginalizovaných skupín obyvateľstva sa osobitne rieši špecifická problematika marginalizovaných rómskych komunit (MRK).

Aktivity a činnosti v rámci opatrení sociálnej inklúzie pre MRK je posilnenie spolupráce, efektívnejšej koordinácie činností a finančných zdrojov smerujúcich k zlepšeniu

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

životných podmienok . Podpora MRK sa prioritne zameriava na 4 oblasti a okruhy: vzdelávanie , zamestnanosť, zdravie , bývanie a s ním súvisiace okruhy : chudoba, diskriminácia, rodová rovnosť.

V rámci realizácie opatrení sociálnej inklúzie sme ako pozitívny príklad vybrali realizácia komunitnej a terénnej sociálnej práce , Program komunitnej sociálnej práce sa začal na Slovensku realizovať už v rokoch 2002 , avšak v roku 2004 sa začal transparentne realizovať Projekt podpory rozvoja komunitnej sociálnej práce v obciach na území SR a realizácia trvala do konca roka 2007 (program bol financovaný z prostriedkov ESF.

V ďalších rokoch pokračovali samosprávy zapojené do dopytovo orientovaných projektových cyklov v rámci Fondu sociálneho rozvoja (bývalá rozpočtová organizácia MPSV a R) v Terénnej sociálnej práci do roka 2011-2012. Od roka 2012 mali obce zapojené do Národného projektu terénnej sociálnej práce možnosť pokračovať v plnení úloh a aktivít zameraných na jednotlivé oblasti pomoci sociálne vylúčeným komunitám a to v oblastiach zamestnanosti, vzdelania, zdravia , financií a hospodárenia , ako aj sociálno-patologických javov , či sociálneho zabezpečenia a i.

Riadenie národného projektu terénnej sociálnej práce prevzala Implementačná agentúra MPSV a R so sídlom v Bratislave , ktorá je realizátorom ďalších úspešných opatrení v oblasti práce s marginalizovanými skupinami obyvateľstva a to Národný projekt Komunitné centrá , v rámci ktorého cieľovými skupinami sú tiež sociálne vylúčené

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

skupiny alebo ohrozené sociálnym vylúčením , zamestnanci vykonávajúci politiky a opatrenia v oblasti sociálnej inklúzie vo verejnom a neverejnom sektore.

Medzi všeobecné formy práce realizované v Komunitných centrách patria: vzdelávacia činnosť, osvetová činnosť, prevencia, pastoračia, kultúrna a športová činnosť (práca s deťmi , seniormi , nezamestnanými a sociálne odkázanými). Výsledkom postupného spoločenského regresu rómskych komunít je obmedzenie a strata sociálnych sietí mimo svoju komunitu, možnosti zamestnania , extrémna chudoba a ňou podmienený kruh patologického správania . Národný projekt je určený najmä pre skupinu obyvateľov sociálne vylúčených alebo ohrozených sociálnym vylúčením s dôrazom na MRK , pre ktorých je charakteristická neschopnosť participovať na sociálnom , ekonomickom, politickom živote v dôsledku faktorov ako nízky príjem, zlý zdravotný stav nedostatočné vzdelanie, diskriminácia či slabý kontakt s majoritnou populáciou. Hlavnou úlohou štátu prostredníctvom zákona je regulovanie zamestnanosti.

Politika zamestnanosti je súčasťou národno-hospodárskych politík, ktorá má riešiť nepriaznivé následky reforiem, ktoré sa dotýkajú občana.

Úlohou miest a obcí je vytváranie priaznivých podmienok pri uplatňovaní regionálnej politiky.

Túto úlohu je potrebné zabezpečovať, aby sa znížila regionálna diferenciácia jednotlivých regiónov.

Pri realizovaní a uplatňovaní politiky zamestnanosti sa stretávajú záujmy zamestnancov a zamestnávateľov.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Hlavnou úlohou odborov pri formovaní trhu práce je tripartitné rokovanie a uzatváranie generálnych dohôd, ktoré sa dotýkajú obhajoby práv a záujmov zúčastnených v pracovnej a sociálnej oblasti.

V podnikateľskej sfére v rámci flexibility by mal schopný manažment vhodne reagovať a vykonať prípadné zmeny výrobných programov, a tým umožniť zároveň flexibilitu pracovných štruktúr.

Politika trhu práce je súčasťou politiky zamestnanosti, ktorý je systémom podpory a pomoci občanom pri uplatnení práva na vhodné zamestnanie a pri začleňovaní na trh práce v zmysle článku 35 ods. 3 Ústavy SR.

Uplatňovanie štátnej politiky trhu práce sa vykonáva prostredníctvom aktívnych a pasívnych nástrojov trhu práce.

Na zabezpečenie dôkladnej realizácie politiky trhu práce, štát dohliada prostredníctvom orgánov štátneho dozoru.

„Významné miesto pri posudzovaní sociálnych problémov obyvateľstva má rezort práce, sociálnych vecí a rodiny. Tento rezort zabezpečuje poradenské služby prostredníctvom niektorých inštitúcií, ktoré svojimi poradenskými aktivitami prispievajú k pozitívnej zmene ľudí, ktorí sa ocitli v hmotnej alebo sociálnej núdzi, v kolíznych životných situáciách, pričom zmenu svojho stavu nie sú schopní zabezpečiť vlastnými silami.“

(Schavel, M. – Oláh, M. 2010. Sociálne poradenstvo v sociálnej práci. s. 11)

Všetky tieto aktivity budú mať za následok zvýšenie rozsahu aktivít realizovaných v oblasti podpory sociálnej inklúzie.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Okrem uvedených opatrení IA MPSV a R realizuje Národné projekty i pre ostatné cieľové skupiny ohrozené sociálnym vylúčením (NP Opatrovateľská služba , NP Rodina a práca, NP deinštitucionalizácie sociálnych služieb) .

Medzi nie menej významnú patrí oblasť začleňovania a udržania detí v systéme normálneho školstva , počnúc predprimárnym stupňom vzdelávania v predškolských zariadeniach. V súčasnosti sa na podporu vzdelávania zameriava Národný projekt Inkluzívneho modelu vzdelávania MRKII. Pod gesciou Metodicko pedagogického centra v kontexte Operačného programu Vzdelávania , v rámci ktorého sa vypracúvajú a modifikujú školské vzdelávacie programy pre deti v Materských školách , ktoré majú byť inkluzívne zamerané pre deti z prostredia marginalizovaných rómskych komunít .

Seniori a ŤZP občania

Skupina ŤZP občanov je cieľovou skupinou i v rámci vyššie uvedených národných projektov , avšak zabezpečuje sa pre nich i poskytovanie sociálnych služieb podporovaných zo strany štátu a to v zmysle zákona 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti , príspevkami na zriadenie chránených dielní a pracovísk, ako i príspevkami a to na kompenzáciu ŤZP, na pracovných asistentov a pod.

Súčasný platný Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov upravuje právne vzťahy pri poskytovaní sociálnych služieb, financovaní sociálnych služieb a dohľade nad poskytovaním sociálnych

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

služieb u verejných i neverejných poskytovateľov sociálnych služieb. Predmetom zákona je úprava právnych vzťahov pri poskytovaní sociálnych služieb s cieľom zabezpečiť odborné a kvalitné poskytovanie sociálnych služieb.

Zákon o kompenzáciách ťažkého zdravotného postihnutia Zákon č. 447/2008 Z.z. v znení neskorších predpisov upravuje právne vzťahy, formy kompenzácie ťažkého zdravotného postihnutia, odstraňovanie a zmierňovanie bariér súvisiacich s určitým druhom zdravotného postihnutia a príspevkov za opatrovanie osôb, ktoré majú nepriaznivý zdravotný stav alebo sú odkázaný na celodennú osobnú, riadnu starostlivosť vzhľadom na vek a zdravotný stav.

Významnou oblasťou v poskytovaní sociálnych služieb je oblasť podpory a pomoci občanom bez prístrešia a ťažko zamestnateľným občanom , ktorí sú klientmi neziskových organizácií ako napr. OZ proti prúdu , projekt Krištof . Poskytovanie sociálnych služieb a sociálneho poradenstva prispieva v prekonávaní komunikačných bariér, hĺbkovou individuálnou prácou a to na základe individuálnych plánov práce .

V reálnej praxi sa spolu s dlhodobou nezamestnanosťou , marginalizáciou spájajú i negatívne aspekty ako diskriminácia na trhu práce , nezamestnateľnosť , výskyt sociálno-patologických javov , dysfunkčnosť rodín (zanedbávanie rodičovských práv a povinností) , odkázanosť na pomoc zo strany štátu, a ďalšie iné.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

„ Význam práce je pre človeka nesporný, pretože tvorí jeho neoddeliteľnú súčasť. Práca svojim charakterom stimuluje vývin jednotlivca i celej spoločnosti.“ (Gálová, 2016, s. 9)

V dôsledku len časti nežiaducich spoločenských javov tu dôležitú úlohu zohráva sociálna prevencia . Najvhodnejšou formou poskytovania efektívnej sociálnej pomoci je kooperácia a zapojenie všetkých zainteresovaných subjektov a to ako štátnych inštitúcií , ako i neziskových , samosprávnych územných celkov a to pri implementácii projektových zámerov na oblasť sociálnej inklúzie v prospech občanov nachádzajúcich sa v sociálnej exklúzii , či ohrozených sociálnym vylúčením .

Sociálna inklúzia je procesom odstraňovania prekážok začleňovania vylúčených jednotlivcov a skupín. Inklúzia zároveň znamená posilňovanie prvkov solidarity, reciprocity, spoluzodpovednosti a je predpokladom a súčasťou sociálnej súdržnosti. Sociálne vylúčenie v prípade veľkej časti rómskej populácie zahŕňa niekoľko oblastí života, kde patrí : ekonomické, kultúrne, symbolické, priestorové, politické vylúčenie a vylúčenie z prístupu k službám. Uvedené podoby a mechanizmy sociálneho vylúčenia sa v konečnom dôsledku často prejavujú aj vo vylúčení z prístupu k sociálnym službám, k zdravotnej starostlivosti a vo vylúčení zo sietí sociálneho zabezpečenia. Jednotlivé mechanizmy a podoby vylúčenia spolu úzko súvisia, vzájomne sa posilňujú a pôsobia synergicky. Pre veľkú časť rómskej populácie na Slovensku je charakteristická kombinácia viacerých znevýhodnení:

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

vyskytuje sa u nich chudoba previazaná s demografickými podmienkami (ako napríklad veľkosť rodiny, veľký počet závislých členov domácnosti – nezaopatrených detí), chudoba vytváraná nezamestnanosťou, chudoba zapríčinená nevýhodným postavením na trhu práce či nedostatkom vzdelania, ale aj diskrimináciou v rôznych oblastiach života. Rómska populácia, ako i rómske osídlenia a komunity sa pritom vyznačujú veľkou mierou vnútornej diferenciácie. Najhoršia situácia je v tej časti rómskeho obyvateľstva, ktorá žije v segregovaných vidieckych alebo mestských osídleniach. Tieto rómske osídlenia sú najčastejšie úplne etnicky homogénne a nachádzajú sa mimo obce alebo mesta. Pri riešení sociálneho vylúčenia Rómov je nevyhnutné zamerať sa predovšetkým na oblasti vzdelávania, trhu práce (zamestnanosti), sociálnych služieb, bývania, zdravia a zvyšovania citlivosti verejnosti vo vzťahu k Rómom. Dôležitým sa práve preto stáva *komplexný prístup* všetkých zainteresovaných rezortov, vyšších územných celkov, samospráv, štátnej a verejnej správy, zamestnávateľov, cirkví, mimovládnych organizácií a médií. Optimálny prístup k sociálnemu začleňovaniu Rómov by mal byť integrálnou súčasťou celkovej politiky sociálnej inklúzie marginalizovaných a vylúčených skupín. Nevyhnutnou podmienkou dosahovania sociálnej inklúzie Rómov je eliminovanie diskriminácie, predovšetkým zlepšením uplatňovania antidiskriminačnej legislatívy. Za nemenej dôležité pokladáme podporovanie účinných a úspešných aktivít a činností realizovaných v rámci už

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

realizovaných národných projektov , ako aj podporovať vznik nových inkluzívne zameraných nových subjektov , ktoré by napomáhali zvyšovať status marginalizovaných skupín obyvateľstva , s cieľom uplatnenia sa na trhu práce, a tak dosahovania patričnej úrovne kvality života.

Literatúra

Gáľlová, A., Šuvada, J. 2016. Zborník Sekundárne sociálne problémy podmienené nezamestnanosťou. ASRPO SR, Rimavská Sobota. 2016. ISBN 978-80-972352-1-5 s. 368

Schavel, M., Oláh, M. 2010. Sociálne poradenstvo v sociálnej práci. Bratislava: VŠ Z a SP sv. Alžbety. 2010. 218 s. ISBN: 978-80-89392-19-6

Schavel, M., Oláh, M. a kol. 2009. Sociálna práca – vybrané kapitoly z dejín, teórie a metód sociálnej práce. Bratislava: VŠ Z a SP sv. Alžbety. 2009. 225 s. ISBN: 80-969449-6-7

Kontakt :

PhDr. Roman Berka, doktorand VŠZ a SP sv. Alžbety
Pracovisko: ÚSVRK, Vajnorská 25, Bratislava,
Kontakt: e-mail: roman.berka@centrum.sk

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**SOKRATOVA PODSTATA MRAVNEJ VÝCHOVY
V KONCEPCII SOCIÁLNYCH PREDISUDKOV V
MEDZIĽUDSKÝCH VZŤAHOCH
SOCRATES ESSENCE OF MORAL EDUCATION IN
THE CONCEPT OF SOCIAL PREJUDICES IN HUMAN
RELATIONS**

Laca Peter

Resumé: Sociálne predsudky predstavujú v podmienkach medziľudských vzťahov jednu z najdôležitejších prekážok úspešnej implementácie pôsobenia jedincov v spoločnosti. Samotná podstata sociálnych predsudkov najčastejšie tkvie v rôznych fóbiách a tieto sa potom prejavujú určitým spoločensko-morálnym deficitom u jednotlivcov, aj u skupín pri posudzovaní rôznych situácií, javov a noriem spoločenského života. Cieľom príspevku je priblížiť popis sociálno-pedagogických metód, ktoré je možné nájsť v činnosti Sokrata, ktorý prinútil svojho partnera v dialógu premýšľať nad vlastným myšlienkovým postupom. Predpokladáme, že možno nájsť sociálno-pedagogickú metódu, ktorá v aplikácii s mravnou výchovou môže korešpondovať na rozvoji autonómnej morálky a princípe osobnej slobody.

Kľúčové slová: Mravnosť. Sociálne predsudky. Sokrates. Tolerancia. Výchova.

Resume: Social prejudices are in terms of human relations one of the main barriers to the successful implementation of the

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

action of individuals in society. The very nature of social prejudices most often lies in the different phobias, and these can then show some social and moral deficiency in individuals and in groups when assessing different situations, phenomena and norms of social life. The aim of this paper is to bring the socio-pedagogical methods that can be found in the actions of Socrates, who forced his interlocutors to think of their own thought processes. We assume that refer to socio-pedagogical methods, which in the application of moral education may correspond to the development of autonomous morality and the principle of individual freedom.

Keywords: Morality. Social prejudices. Socrates. Tolerance. Education.

Úvod

Vari neexistuje v živote človeka oblasť, v ktorej by nebola dôležitá a potrebná tolerancia. V každodennom živote sa každý z nás môže denne stretávať s jej rôznymi podobami. Môžeme vnímať, ako ju každý potrebuje pre svoj život. Nemáme problém toleranciu vyžadovať, horšie je to s jej rozdávaním a poskytovaním. Ak sme v niečom väčšina, kašleme na menšinu. Nás je viac, my máme pravdu. Ak sme v niečom „normálni“, nedovolíme sa „odlišným“ rozťahovať. Upierame im ich práva. Tí vedľa nás sú iní ako sme my? Tak nech sa naučia prispôbovať a nevystrkovať rožky. Nuž, naozaj, byť tolerantní je iné ako chcieť, aby iní boli tolerantní k nám. Avšak bez reciprocity to nejde, pretože platí rovnica: Koľko tolerance poskytneme, presne toľko sa jej nám vráti. Vyzretosť a zrelosť spoločnosti sa hodnotí podľa miery

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

tolerancie väčšiny voči menšine, silnejšieho voči slabšiemu, či zdravého voči hendikepovanému. Urobme všetko pre to, aby tolerancia vošla prednými dverami do každého srdca, príbytku, úradu, do každej skupiny a navždy poslala do zabudnutia odvrátenú tvár rôznych sociálnych predsudkov, posudzovaní, hodnotení a diskriminácie.

Cieľom nášho príspevku je ozrejmiť pojem sociálne predsudky v medziľudských vzťahoch, predstaviť Sokrata ako filozofa a človeka, vysvetliť podstatu jeho mravnej výchovy a ponúknuť popis sociálno-pedagogickej metódy, ktorú možno nájsť v jeho činnosti.

SOCIÁLNE PREDSUDBY V MEDZIĽUDSKÝH VZŤAHOCH

Medzi základnú otázku, ktorú si kladieme patrí aj otázka pôsobenia sociálnych predsudkov v medziľudských vzťahoch, ktoré sú súborom nezdôvodnených, záporných postojov a stanovísk k javom a k iným ľuďom. Predsudok je teda dôsledok posudzovania a hodnotenia osôb alebo skupiny ľudí bez dostatočných poznatkov, pričom myslenie v predsudkoch je založené na rôznych stereotypoch. Je veľmi zvláštne, že ľudská spoločnosť v 21. storočí získala nemalé množstvo inkultúrnych skúseností, a napriek tomu sa vo svete rozmohol výskyt rôznych hnutí a prúdov, ktorých spoločným znakom je intolerancia a nepochopenie. Ich praktické pôsobenie je s jasným zámerom odsudzovať iných, alebo pôsobiť proti iným ľuďom. To prispieva k polarizácii spoločenského života. Ide tu o odmietanie rešpektu rôznosti identít (národnostnej,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

etnickej, rodovej, náboženskej) zo strany prúdov organizovaných intoleranciou (Demjančuk, Drotárová, 2005).

Pod sociálnymi predsudkami treba predovšetkým chápať všeobecne zafixované postoje k okolitému svetu s negatívnym obsahom, pričom podstatným znakom negatívneho postoja je, že významne predurčuje budúce odmietavé správanie jednotlivca alebo skupiny. J. Průcha (2004, s. 109) vymedzuje predsudok ako *„fixovaný, trvale zameraný postoj s emocionálnym podkladom, ktorý je zaujímavý k nejakým predmetom alebo určitým ľuďom.“* Predsudok je možné charakterizovať ako komplex predstáv, ktoré sú založené na predpokladoch, bez toho, aby boli dokázané. Pokiaľ niekoho ťažia predsudky, zvyčajne má tendenciu vidieť a konať výberovo len tie veci, ktoré súhlasia s jeho predstavami a s jeho konaním. Lepšie povedané: Ak si človek utvorí názor alebo mienku o inom človeku bez toho, pokiaľ ho ešte nepozná, na základe prijatých charakteristík, tak vtedy má predsudky. Z toho vyplýva, že predsudky sú komplexom predstáv, ktoré sú často predformované a založené na predpokladoch, bez toho, aby boli dokázané. Predsudky svojím účinkom porušujú ľudské práva v modernej ľudskej spoločnosti, zahŕňajúce sociálne práva a rovnosti všetkých ľudí vo svojej dôstojnosti a v právach. Sociálne predsudky spochybňujú zásadnú tézu tým, že prisudzujú jednotlivcovi alebo istej skupine tých druhých nižšiu ľudskú kvalitu, než má jednotlivec alebo skupina „postihnutá“ predsudkom (Laca, 2012).

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Som muž, beloch, Slovák, kresťan, takmer štyridsaťročný, vysokoškolsky vzdelaný heterosexuál. Mnohé z týchto charakteristík ako uvádza psychológ R. Warošek (2007) si určite všimneme na prvý pohľad, ale niektoré nie sú badateľné voľným okom. Aj keď sme na základe tohto opisu získali základné informácie o človeku, nič o ňom ešte neprehrádzajú ako o človeku. Aký je, aký má charakter, ako sa správa k druhým ľuďom, aký je otec, manžel, psychológ, kolega, akú má povahu, temperament, čo má rád a čo nie, akými zásadami sa v živote riadi, či dokáže tolerovať odlišnosť. A napriek tomu niekedy stačí, aby sme hodnotili človeka podľa znakov, ktoré sú uvedené. Úplne si vystačíme s informáciami, ktoré nič nehovoria o kvalite jedinca, ale pre nás znamenajú tak veľa, že si dovoľíme na ich základe človeka hodnotiť a vynášať o ňom sudy. Predstavme si, uvádza R. Warošek (2007, s. 11), že by sme sa na začiatku predstavili inak: *„Som muž, mulat, moslim, Arab, dvadsaťosemročný homosexuál. Myslím si, že by sme mali asi s týmto profilom smolu. Môžem pochybovať, že by som si na Slovensku našiel prácu, určite by ma nikto nechcel za suseda a mnohí by len čakali, kedy spácham teroristický útok.“*

Vnímanie a posudzovanie ľudí je často ovplyvňované predsudkami, ktoré sa dedia z generácie na generáciu a ktoré neraz bez racionálneho podkladu hendikepujú rôzne skupiny ľudí. Ženy sa nehodia na vedúce miesta, lebo ich ovplyvňujú emócie a sú zlé vodičky. Černosi sú lacná pracovná sila a zloději, Škóti sú lakomí a Severania sú chladní, Taliani sa stále len zabávajú a nepracujú. Francúzi sú promiskuitní

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

a židia prefikání. A to je iba zlomok z predsudkov, prostredníctvom ktorých hádzeme ľudí príslušnej skupiny do jedného vreca bez toho, aby sme sa zaujímali o ich individualitu.

Predsudok (prejudices) vyjadruje sám v sebe (pred-sud-ok) niečo významové, čo predbieha alebo predchádza racionálnu myšlienkovú operáciu, t.z. súd, úsudok a vyniká skôr než dochádza k rozumnému posúdeniu alebo zhodnoteniu situácie, stavu, osobnosti, charakteru a pod. Už D. Goleman (2000) vo svojej vedeckej práci naznačil, že v krízových situáciách, v hodnotení situácie neznámeho sú často city pred rozumom (raciom), intuitívne pred racionálnym. Nazdávame sa, že podobne je to aj s negatívnymi citmi a pocitmi ako sú hnev, zlosť, agresia, nenávisť a pod.

Keď sa pokúsime rozobrať predsudok ako slovo, tak dôjdeme k tomu, že slovotvorným základom je sloveso *súdiť* a predpona naznačuje, že sa jedná o súd pred čímśi. Dá sa teda povedať, že ide o predčasný súd, keďže v latinčine, z ktorej sa predpona „*pre*“ prevzala, znamená táto *pred* hlavne v zmysle času. Jazyky, ktorých gramatickým základom ako uvádza P. Laca (2012) je práve latinský jazyk, však toto slovo osamote vyznačujú ako neutrálne a výrazovo neúplne a dodávajú k nemu ďalšie slovo, ktoré určuje, o aký predčasný súd ide, teda o dobrý, či zlý. V týchto jazykoch sa navyše rozlišuje medzi predsudkom ako súdom a predsudkom ako myšlienkovým konceptom.

O definovanie predsudkov sa pokúsilo veľa vedcov. Medzi nimi, napr. G. W. Allport, ktorí považuje predsudky za

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

„antipatiu založenú na chybnom a strnulom zovšeobecňovaní“, Cooper/McGaugh ich vymedzujú ako „sociálny postoj, ktorý vzniká pred, namiesto alebo napriek objektívnym dôkazom“, J. M. Jones ich chápe ako „negatívny postoj voči osobe alebo skupine, spočívajúci v sociálnom porovnávacom procese, v ktorom vlastná skupina je používaná ako porovnávacie kritérium“ (Laca, 2012). Predsudky ako uvádza T. Šišková (1998) predstavujú teda zvláštny komplex v podstate nezdôvodnených postojov a stanovísk, ktoré si ľudia osvojujú celkom nenápadne pod vplyvom prostredia alebo ich prevzmu od nejakej „authority“. Sú to vlastne lacné barličky, s pomocou ktorých možno celkom ľahko prekonávať ťažkosti, ktoré sprevádzajú formovanie vlastného názoru na niečo, čo sa nejako vymyká ľudskému zabehnutému videniu okolitého sveta.

V televíznych spravodajstvách, školských inštitúciách, v psychologických ordináciách, v spovedniciach sa možno často stretnúť s rôznymi formami predsudkov a diskriminácií. Niektoré ich formy sú vypuklé, očividné, ktoré sa často spomínajú v médiách, no mnohé sú intímne, zahalené rúskom tajnosti, odohrávajúce sa v rodine medzi manželmi, rodičmi a deťmi, súrodencami. Ich závažnosť spočíva v tom, že deti vyrastajúce v rodine, kde sa praktizujú predsudky a diskriminácie sa mnohému učia napodobňovaním. Tým pádom si praktiky vedúce k intolerancii a diskriminácii osvojujú priamo od svojich vzorov, ktorými sú rodičia, starí rodičia, starší súrodenci, teda authority, od ktorých väčšinou preberajú spôsoby správania nekriticky. Takto sa prvky diskriminácie

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

stávajú súčasťou nášho vnímania sveta a prístupu k ľuďom. Preto je dôležitá osвета a otvorenie tejto témy v rodinách, na školách, v spoločenstvách, aby sa eliminoval vplyv diskriminácie už na dieťa, či mladého človeka. Lebo význam a váha rodinnej výchovy vyplýva z toho, ako to uvádza S. Laca (2011), že v období svojho vývinu trávajú deti v rodinnom i školskom prostredí najviac času a okrem toho intenzita výchovných vplyvov, ktorým deti v tomto prostredí podliehajú, sú umocnené vzájomnými citovými vzťahmi členov rodiny.

Preto musia rodičia vo výchove i učitelia vo výučbových predmetoch venovať zvýšenú pozornosť protipredsudkovej výchove (Laca, 2016). Vo vývine formovania osobnosti a názorov jednotlivca majú akékoľvek predsudky vždy niekde svoj začiatok. Najčastejšie sa však formujú v rodine v predškolskom veku dieťaťa. Predsudky sa získavajú tak, že sa „dedia“ alebo jednoducho získavajú. Samozrejme, že sa predsudky nezískavajú od rodičov prostredníctvom génov, ale často sa prevezmú. A čím dlhšie budú súčasťou prevzatia a názorov človeka, tým ťažšie sa potom ovplyvňujú. Ťažko sa tiež vnímajú faktory ovplyvňujúce vznik predsudkov. Existuje totiž niekoľko faktorov, ktoré môžu vysvetliť vznik predsudkov. Jedným z faktorov je vplyv rodiny (výskumom je zistené, že mnohé predsudky sú u detí navodzované priamo rodičmi), ďalšími sú ako uvádza S. Laca (2011) výchova, úroveň vzdelania, medziskupinové súťaženie a psychologické potreby.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Podľa cieľového zamerania diskriminovaného jednotlivca, či už celej skupiny, na ktorú sú predsudky zamerané, sa najčastejšie vyskytujú nasledujúce sociálne predsudky: predsudky voči cudzincom, predsudky voči hodnotovému systému jednotlivca alebo skupiny, predsudky, diskriminácie voči ženám ako osobám podľa rodu, predsudky voči ľuďom na základe ich sexuálnej orientácie, predsudky voči osobám na základe príslušnosti k národu alebo etnickej skupine, predsudky voči ľuďom na základe dosiahnutého vyššieho veku, predsudky, ktoré schematizujú ľudské správanie jednotlivca na základe pozície ako člena sociálnej skupiny.

SOKRATES - FILOZOF A PEDAGÓG

Sokrates pôsobil v Aténach v 5. stor. pred n. l. ako filozof, moralista, politik a učiteľ. Autor Patočka (1991) uvádza rok jeho narodenia 470 pred n. l. a poukazuje na to, že sú známe aj mená a povolania oboch rodičov. Otec (Sofroniskos) sa venoval sochárstvu a matka (Fainarete) bola pôrodná babica. Sokrates sa venoval sochárstvu, od ktorého neskôr upustil a stal sa sochárom ľudských duší - okresával ľudí, ukazoval im spôsoby ako žiť. Sokrates si vážil prácu oboch rodičov, ale práca matky mala na neho väčší vplyv, pretože pomáhala na svet deťom. Sokrates si tak predsavzal, že bude učiť ľudí porodiť vlastný názor. Podľa neho bolo dôležité naučiť ľudí správne myslieť.

Ako prvý filozof sa začal zaujímať o postavenie človeka v spoločnosti, so zameraním na hľadanie výmeru cností. Za základnú hodnotu nepovažoval hmotný prospech, ale hodnotu

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

ducha. Počas svojho života nenapísal ani jediné dielo. Jeho obraz závisí teda od toho, čo o ňom sprostredkovali iní autori prostredníctvom spomienok z osobných stretnutí alebo z toho, čo počuli od iných. Medzi najvýznamnejších autorov patrí bezpochyby Platón (2005) a jeho dielo *Euthyfron, Obrana Sokrata*, Kriton a Xenofón (1972) a jeho dielo *Spomienky na Sokrata*. Sokrates ako filozof chodil po Aténach a diskutoval s tými, čo si o sebe myslia, že niečo vedia. Skôr, ako by prehlasoval nejaké hotové, zjavené pravdy, sa radšej pýtal a následne čakal na odpoveď svojho partnera. Otázky kládol tak múdro, uvádza Páleš (2012), že nenásilne doviedol svojho spolubesedníka až k tomu, aby si uvedomil, že to, o čom si myslel, že vie, v skutočnosti nevie.

Sokrates neučil hotovým pravdám. Vedel, že tieto by potom ľudia buď len prijali alebo neprijali. V jednom aj druhom prípade by to však bolo bezcenné. Aj v prípade, že by mu „uverili“ a akceptovali jeho tvrdenia, by totiž tieto pravdy neboli zvnútornené, neboli by výsledkom činnosti vlastného *ja* človeka, ale len k ľudskej osobnosti akosi zvonka a povrchrne „*prilepené*“. Sokrates chcel, aby človek sám prišiel na to, čomu verí. Len tak nadobudne ten stupeň vlastnej istoty, ktorý sa môže stať pevným základom pre konanie. Na každú myšlienku sa pýtal zvlášť, či je pravdivá alebo je pravdivý jej opak. Voliť nechal svojho partnera. Nechal si každý logický krok výslovne potvrdiť a odsúhlasiť svojim spolubesedníkom. Budoval svoju myšlienkovú stavbu trpezlivo a poctivo len z toho, čo povedal ten druhý. Na konci nechal dospieť svojich partnerov k záverom, ktoré sú pre nich samých nové a

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

prekvapivé, že sa chcú v prvej chvíli proti nim ohradiť. V tej chvíli Sokrates zodvihol ruky nahor a vykrikol: „*Sám si to povedal, Hippias*“ a pod. (Platón, 2010)

Sokrates ako filozof sa zaujímal o človeka a vo svojej činnosti sa usiloval o hľadanie pravdivého výmeru cností. Jeho základnou sociálno-pedagogickou metódou bol dialóg, prostredníctvom ktorého viedol svojich žiakov k novým poznatkom. Dialóg má oproti prednáške, mnoho kladných znakov. Zaujíma sa o partnera v rozhovore a umožňuje mu aktívne objavovať nové poznatky a vyjadrovať vlastné názory. Tato metóda má vplyv na sebahodnotenie, sebazpoznanie, zároveň na vytvorenie vlastného postoja. Dialóg je základnou metódou a súčasne prostriedkom. Vyznačuje sa opakovaným kladením otázok a snahou o nájdení vhodných odpovedí. Neustále aktivizuje myslenie a neponecháva človeka v pokoji. Zahrňuje v sebe, ako v pevnom základe všetky ostatné prvky a metódy sociálno-pedagogickej činnosti. Sokratovský dialóg vytvára nový rozmer premýšľania pri rozprávaní sa s ľuďmi a takto odstraňuje bariéru rôznych predsudkov a klamlivých dohadov.

Môžeme byť na veľkom omyle ak si myslíme, že Sokrates, ktorý žil pred vyše 2500 rokmi, nám nemá dnes na tému predsudkov čo povedať. Naopak. Napriek veľkému časovému odstupu, nie je medzi nami a starovekými Grékmi príliš veľký rozdiel. Aj oni ohovárali a mali predsudky jedna radosť. Ak sa chceme ohováraníu a mnohým predsudkom vyhnúť, mali by sme si vždy pred tým, než začneme čokoľvek o niekom hovoriť, spraviť jednoduchý Sokratov test, v ktorom sa hovorí

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

ako jedného dňa veľký filozof narazil na svojho známeho, ktorý k nemu vzrušene pribehol a povedal: „*Sokrates, vieš, čo som práve počul o jednom z tvojich študentov? Počkaj chvíľku, odpovedal Sokrates. Predtým, než mi to povieš, rád by som ti ukázal malý test. Hovorí sa mu **Test troch otázok**. Test troch otázok? Áno, pokračoval Sokrates. Než so mnou budeš hovoriť o mojom študentovi, poďme ho na chvíľu vyskúšať. **Prvý test otázky** je **pravda**. Si si úplne istí, že to, čo sa chystáš povedať, je pravda? Nie, odpovedal muž, vlastne som to len počul. V poriadku, povedal Sokrates. Takže naozaj neviem, či je to pravda, alebo nie. Teraz poďme skúsiť **druhý test otázky, dobro**. Je to, čo sa mi chystáš povedať, niečo dobré? Nie, naopak ... Takže, Sokrates pokračoval, chceš mi povedať niečo zlé, aj keď nie si si istí, že je to pravda? Muž trochu v rozpakoch pokrčil ramenami. Sokrates pokračoval: Možno ešte prejsť, na **tretí test otázky, užitočnosť - filter užitočnosti**. Bude to, čo mi chceš povedať pre mňa užitočné? Nie, fakt nie... No, keď to, čo mi chceš povedať **nie je ani pravda, ani dobré, dokonca ani užitočné**, tak prečo mi to chceš vôbec povedať?”... (http://www.the-open-mind.com/socrates-the-test-of-three-1/.)*

Sokrates ako veľký filozof naznačuje v teste troch otázok v dialógu so svojim známym podstatu mravnej výchovy v koncepcii sociálnych predsudkov v medziľudských vzťahoch. V mravnej výchove, ktorá sa týka uvedenej témy nášho príspevku, zároveň aj uvedeného dialógu medzi Sokratom a jeho známym, ide o umenie rozlíšiť medzi dobrom a zlom. Čo je však dobré pre jedného človeka, nemusí byť

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

dobré pre druhého. Ak sa dvaja zhodnú na tom, čo je pre nich dobré, nemusí ísť ešte o zhodu v rámci celej spoločnosti. Zlo ako protipól je na tom obdobne. Ak je však už len samotné vymedzenie problému tak ťažké a nesúrodé, môžeme si vôbec robiť nárok na to, že mravnosť, teda umenie rozlišovať medzi dobrom a zlom, možno vôbec učiť? Psychológovia sa vo veľkej miery zhodujú, že človek má vrozený cit pre vnímanie dobra a zla. Ak je to tak, prečo teda niektorí ľudia konajú občas skôr zlo než dobro? Spaeman (1995) uvádza, že to, či niekto pochopil význam slova dobrý možno spoznať podľa toho, že je motivovaný svojím konaním ... Sokrates v tomto zmysle učí, že nikto skutočne nevie, čo slovo dobrý znamená, ak na neho toto vedenie dobra nepôsobí.

Čo však vedie človeka k tomu, aby sa spreneveril svojmu svedomiu a nebolo pre neho dobro základným a samozrejým východiskom? Aký zisk z toho pre neho vyplýva? Podľa Spaemana (1995) dobro znamená „dobré pre niekoho z určitého hľadiska.“ V každej kultúre existuje systém noriem, a práve ona kultúra je vždy príčinou ich odlišnosti. To býva argument proti možnosti filozofickej etiky. Podľa tohto hľadiska by potom pre každého človeka bolo dobré niečo iné už preto, že je súčasťou inej kultúry. Sokrates v takom prípade hovorí o „množstve“ a ďalším krokom je snaha nájsť výmeru všeobecného významu v jednotlivostiach. Tak možno dôjsť k filozofickému výmeru dobra ako všeobecného pojmu.

Autorka Arendtová si kladie otázku, či závisí naša schopnosť mať predsudky, vyslovovať súdy, rozhodovať čo je správne a zlé na našej schopnosti myslieť, a či sa zhoduje

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

neschopnosť myslieť so zlyhaním svedomia. Ďalej uvádza: „... je alarmujúcim faktom, že iba dobrí ľudia sa trápia zlým svedomím, zatiaľ čo u zločincov je to jav veľmi vzácný? Dobré svedomie neexistuje, existuje len ako absencia zlého“ (Arendtová, 1998, s.2). Ak schopnosť rozoznávať správne od zlého súvisí so schopnosťou myslieť, potom musíme „požadovať“ uplatnenie tejto schopnosti od každej zdravej bytosti bez ohľadu na to, ako sa ukáže byť vzdelanou či nevzdelanou, inteligentnou alebo hlúpou. Neschopnosť myslieť nie je hlúposťou. Zlo môže byť len ťažko jej príčinou už len preto, že bezmyšlienkovitosť rovnako ako hlúposť sú oveľa častejšie fenomény ako zlo. Nádej nám však dáva, že aj dnes možno, spôsobom Sokrata, motivovať jednotlivcov, skupiny, národy, aby premýšľali, snažili sa urobiť pohľad do vlastnej emocionálnej a kognitívnej výbavy a pomocou myslenia zistili vlastné motivácie a názory na skutočnosti vo svete. Lebo prejav prúdu myslenia nie je vedenie, je to schopnosť odlíšiť správne od zlého, krásne od škaredého. A práve toto môže zabrániť katastrofám, aspoň v okamihu najhlbšej krízy človeka a spoločnosti.

ZÁVER

Udržiavaním nesprávnej dogmy rôznych predsudkov ubližujeme iba sebe samým. Izoluje nás to od ostatných. Ochudobňujeme sa o množstvo zaujímavých podnetov, inšpirácií, o množstvo kvalitných ľudských vzťahov. V spoločnosti najrôznejších ľudí sa každý z nás môže cítiť pokojne a bezpečne, každý z nás - pretože každý z nás je iný.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Iba spoločnosť bez predsudkov, tolerantná k iným bez rozdielu je možná, iba spoločnosť bez bariér v srdciach môže byť bezpečná. Opačný smer nás privedie do záhuby, do koncentračných táborov, nezmyselnej, krutej nenávisť. Každý sa musí snažiť tvoriť takúto spoločnosť, kde odlišnosť a poznávanie ľudí obohacuje a spája, nie rozdeľuje. Môžeme teda súhlasiť so Sokratom a jeho presvedčením o hodnote mravnej činnosti človeka, ktorá umožňuje rozlišovať dobro a zlo, lebo každý človek je schopný percepcie. Potvrďuje sa tak téza o možnosti ovplyvniť myslením mravné vedomie jednotlivca, ide len o to, aby mal vôľu a sám sa usiloval o aplikáciu tohto procesu vo svojom individuálnom prípade.

Zoznam použitej literatúry

- ARENDTOVÁ, H. 1998. *Myšlení a úvahy o morálce: prednáška*. In: *Reflexe - filosofický časopis*, č. 19/1998.
- DEMJEANČUK, N., DROTÁROVÁ, L. 2005. *Rasizmus a vzdelávanie*. Praha : Epoque, 2005.
- GOLEMAN, D. 2000. *Práce s emoční inteligencí*. Praha : Columbus, 2000.
- LACA, P. 2012. Tolerancia a sociálne predsudky v multikultúrnej realite 21. storočia. In: *Zborník z vedeckého kolokvia s medzinárodnou účasťou s názvom DISPUTATIONES QUODLIBETALES Humanizmus & tolerancia*. Pavol Dancák - Radovan Šoltés - Dušan Hruška (eds.). Prešov : PU GTF, 2012, s. 133-140. ISBN 978-80-555-0719-4.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

LACA, S. 2016. *Sociálna pedagogika verzus sociálna práca*. Praha : PVŠ, 2016, 431 s. ISBN 978-80906237-0-5.

LACA, S. 2011. *Sociálni pedagogika*. Brno : IMS, 2011. ISBN 978-80-87182-19-2.

LACA, S. 2011. *Základy sociálnej pedagogiky*. Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2011.

PÁLEŠ, E. 2004. *Angelológia dejín I*. Bratislava : Sophia, 2004. ISBN 978-80-970688-1-3.

PATOČKA, J. 1991. *Sókratés, Přednášky z antické filosofie*. Praha : SPN, 1991.

PLATÓN. 2005. *Euthyfrón, Obrana Sókrata, Kritón*. Praha : OIKOYMENH, 2005, 111 s. ISBN 80-7298-140-4.

PLATÓN. 2010. *Hippias väčší, Hippias Menší, Ión, Menexos*. Praha : OIKOYMENH, 2010, 143 s. ISBN 978-80-7298-454-1.

PRŮCHA, J. 2004. *Interkulturní psychologie*. Praha : ISV, 2004.

SPAEMAN, R. 1995. *Základní mravní pojmy a postoje*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1995.

SOCRATES: THE TEST OF THREE. In: [online]. 2015. [cit. 2016-11-11]. Dostupné na internete: <http://www.the-open-mind.com/socrates-the-test-of-three-1/>.

ŠIŠKOVÁ, T. 1998. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998.

WAROŠEK, R. 2007. *Tolerancia ako hra predsudkov*. In: Časopis IMIDŽ - magazín pre zdravie, krásu, štýl, módu a rodinu. Košice : Ing. Daša Balogová, 2007.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

XENOFÓN. 1972. *Vzpomínky na Sókrata*. Praha : Svoboda, 1972.

Kontakt:

ThLic. Peter Laca, PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety,
Bratislava

Detašované pracovisko bl. Sály Salkaházi, Rožňava

Kósu Schoppera 22, 048 01 **Rožňava**

e-mail: peter.laca16@gmail.com

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ – FUNDAMENTÁLNA
HODNOTA SOCIÁLNEJ PRÁCE**

Adriana MITASOVÁ

Medzinárodný etický kódex sociálnych pracovníkov schválený Medzinárodnou federáciou sociálnych pracovníkov (IFSW – International Federation of Social Workers) a Medzinárodnou asociáciou vzdelávateľov v sociálnej práci (IASSW – International Association of Schools of Social Work) definuje sociálnu prácu ako profesiu, ktorá presadzuje sociálnu zmenu, riešenie problémov v ľudských vzťahoch, ako aj zmocnenie a oslobodenie ľudí k zlepšeniu ich prosperity. Využívajúc teórie ľudského správania a sociálnych systémov zasahuje sociálna práca v oblastiach, kde dochádza k interakcii ľudí s ich prostredím. Princípy ľudských práv a sociálnej spravodlivosti sú pre sociálnu prácu zásadné. Môžeme si všimnúť, že v zmysle takto formulovanej definície sú pre sociálnu prácu principiálnymi zásadami ľudské práva a sociálna spravodlivosť.

Etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce Slovenskej republiky sa na medzinárodný kódex priamo neodvoláva, predsa však konštatuje, že princípy sociálnej spravodlivosti, ľudských práv, spoločnej zodpovednosti a rešpektovanie rozmanitosti sú pre sociálnu prácu ústredné. Je teda na mieste pristupovať k sociálnej práci predovšetkým ako k disciplíne založenej na rešpekte k dôstojnosti a ľudským právam klientov.

Na ozrejenie tak často používaného a širokého pojmu ako sú ľudské práva, si prepožičiame slová bývalého generálneho

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

tajomníka Organizácie spojených národov Kofiho Annana (1997, s.2), ktorý hovorí: „Ľudské práva zodpovedajú rozumu aj požiadavke svedomia. Neodmysliteľne patria k človeku. Ľudské práva sú práva, ktoré prislúchajú každému človeku práve preto, že je človekom. My všetci sme ľudia, všetci máme nárok na ľudské práva. Jedno bez druhého by nemalo zmysel.“ Z jeho vyhlásenia jasne vyplýva, že ľudské práva prislúchajú každému človeku práve preto, že je človekom. Platia teda pre všetkých rovnako, pre každého jedinca bez rozdielu rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného alebo sociálneho pôvodu, rodu alebo iného postavenia. Zároveň však táto univerzálnosť neobmedzuje rozmanitosť jednotlivcov alebo kultúr. Práva sú vzájomne závislé a previazané, nemožno ich vnímať izolovane.

Etický kódex sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce Slovenskej republiky v ďalšej časti proklamuje, že sociálna práca je založená na hodnotách, akými sú sociálna spravodlivosť, ľudská dôstojnosť a dôležitosť medziľudských vzťahov. Teória ľudských práv všeobecne vychádza z kľúčových hodnôt, medzi ktorými je azda najvýznamnejšou ľudská dôstojnosť. Ľudské práva možno podľa Brandnera et al. (2006) chápať tak, že ľudské práva vymedzujú základné normy nevyhnutné pre život v dôstojnosti a ich univerzálnosť vyplýva z toho, že prinajmenšom v tomto ohľade sú si všetci ľudia bez rozdielu rovní. Preto sa všeobecne prijíma, že koncept ľudských práv je zlučiteľný so všetkými svetovými kultúrami aj všetkými veľkými náboženstvami.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Aby sme sa mohli venovať hodnote ľudskej dôstojnosti, zamyslíme sa najskôr nad významom pojmu hodnota. Jednoznačná definícia je problematická, niet preto divu, že narážame aj na tak elementárne vymedzenie Goldmanna a Cichej (2004), že hodnota je všeobecný pojem pre všetko, čoho si ceníme alebo vážime. Slovo hodnota v nás evokuje čokoľvek, čomu umožníme, aby motivovalo naše konanie alebo utváralo a ovplyvňovalo naše myslenie. Beckett a Maynard (2005) dodávajú, že hodnoty vytvárajú v človeku všeobecné štandardy a ideály, podľa ktorých hodnotí konanie svoje aj konanie iných. Hodnoty sú zdrojmi všeobecných povinností. Hodnotu sme schopní nasledovať, premýšľať o nej alebo o ňu usilovať, prispôbiť jej svoj život alebo ju ponúkať druhým.

O ľudskej dôstojnosti sa systematicky vedú diskusie na úrovni filozofickej, etickej, právnej či iných spoločenskovedných disciplín. V etickom kódexe sociálneho pracovníka a asistenta sociálnej práce Slovenskej republiky sa konštatuje, že sociálna práca je založená na rešpektovaní dôstojnosti všetkých ľudí bez rozdielu. Čo však máme chápať pod pojmom ľudská dôstojnosť? Habermas (2003) vyjadruje význam ľudskej dôstojnosti vo vzájomných interindividuálnych vzťahoch, pretože podľa neho je ľudská dôstojnosť v prísnom morálnom a právnom zmysle viazaná na symetriu vzťahov. Nejde o prirodzenú vlastnosť človeka, ľudská dôstojnosť symbolizuje skôr „nedotknuteľnosť“, ktorá môže mať určitý význam jedine v interpersonálnych vzťahoch vzájomného uznania, vo vzájomnom zaobchádzaní seberovných osôb.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Idea ľudskej dôstojnosti je z dôvodov svojho určenia a obsahového vymedzenia problematická. Humanistická tradícia západnej kultúry, z ktorej idea ľudskej dôstojnosti vychádza, ponúka celý rad rozličných zdôvodnení a interpretácií. Napriek tomu si Šrajter (2006) dovoľuje isté zjednodušenie, keď tvrdí, že v priebehu dejín išlo v zásade vždy len o dvojaký výklad ľudskej dôstojnosti. Raz sa hovorí o dôstojnosti inherentnej (ontologická v niečom obsiahnutá), inokedy zasa o dôstojnosti kontingentnej (sociálna).

Pojem inherentnej dôstojnosti vyjadruje, že dôstojnosť človeka je nedotknuteľná, nemôže byť stratená ani privlastnená, vzťahuje sa na všetkých ľudí rovnako, pretože sa jedná o dôstojnosť vyplývajúcu zo samotnej podstaty ľudského bytia a teda patriacu človeku už vopred od narodenia. S inherentnou ľudskou dôstojnosťou sa spája rešpekt morálneho ohľadu. Na tomto poňatí ľudskej dôstojnosti je postavená napríklad preambula medzinárodnej deklarácie ľudských práv z roku 1948.

Kontingentná ľudská dôstojnosť neprináleží automaticky všetkým a ako taká vznáša požiadavku rešpektu spojeného s veľkou úctou k dotýčenému človeku a jeho vlastnostiam. Wetz (1998) pripomína, že tento typ dôstojnosti je možné identifikovať pevnými a zároveň rozdielnymi vlastnosťami a preto môže byť pripisovaná len niektorým ľuďom. Dôstojnosť sa odvodzuje hlavne od určitých kvalít človeka, jeho spôsobu života a tak sa zohľadňuje viac jeho individuálna zásluha, spoločenský výkon či postavenie. Kontingentné poňatie ľudskej dôstojnosti je príznačné pre antických filozofov, podľa

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

ktorých je ľudská dôstojnosť „výsada“ či „výsledok“ a preto nie je dopriata všetkým.

V západnej kultúre sú obe poňatia dôstojnosti takmer vždy vzájomne prepojené, sú len rozdielne interpretované a zdôvodňované. Kategorické tvrdenie, ako upozorňuje Šrajfer (2006), že ľudská dôstojnosť vyplýva zo samotnej podstaty ľudského bytia a tým je každému človeku bytostne vlastná, zostáva iba obyčajnou abstrakciou, pokiaľ s ňou nie sú spojené konkrétne požiadavky a obrazy samotných atribútov ľudskej dôstojnosti prezentované v kontingentnom poňatí ľudskej dôstojnosti.

Spravidla je to tak, že dôstojnosť sa odvodzuje ako požiadavka na podobu človeka z dôstojnosti ako podstatného znaku. Človek má preukázať svoju vrozenú dôstojnosť skrze dôstojné myslenie a konanie. Vieme však, že dôstojnosť je nie vždy predstavovaná ako vrozený podstatný znak.

Ak vnímame sociálnu prácu ako inštitucionalizovanú formu spoločenskej solidarity, ktorej cieľom je pomocou prevencie a intervencie zmocňovať ľudí k utváraniu vlastných životov a k autonómnemu spolunažívaniu s vlastnou zodpovednosťou, predpokladá to na ich strane určité osobné a sociálne kompetencie a na strane spoločnosti zasa spravodlivé štruktúry, ktoré tento rozvoj podporujú. Prienikovým bodom poňatia človeka a zodpovedného konania v sociálnej práci je bezpochyby osobná dôstojnosť každého človeka. Nedotknuteľná dôstojnosť človeka sa zakladá v mravnej autonómii, čiže v spôsobilosti ľudskej osoby ako slobodnej a rozumnej bytosti k záväznej mravnej nezávislosti.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Bezpodmienečnú dôstojnosť človeka založenú v mravnej autonómii možno ilustrovať morálno-filozofickou tradíciou Immanuela Kanta, jedného z najvýznamnejších predstaviteľov západnej filozofie. U Kanta nachádzame významné myšlienky európskych duchovných dejín, okrem iného aj o ľudskej dôstojnosti, ktorej sa najvýraznejšie venuje predstavením etiky kategorického imperatívu v diele *Základy metafyziky mravov* z roku 1785. Dôležité je upozorniť aj na ďalšie jeho významné dielo *Metafyzika mravov*, vydané v roku 1797. V jeho prvej časti Kant pojednáva o povinnostiach človeka k sebe samému. Človek je na jednej strane čisto prírodná zmyslová bytosť, na strane druhej bytosť rozumná, obdarená mravnou slobodou. Povinnosť k sebe samému znamená, že človek ako mravne slobodný dáva zákon sám sebe ako bytosti zmyslovej. V druhej časti sa Kant zaoberá povinnosťami k druhým ľuďom, ktoré vidí predovšetkým v povinnosti lásky, ale aj v povinnosti úcty. Byť človekom znamená samo o sebe dôstojnosť, lebo človek nemôže byť nikým použitý len ako obyčajný prostriedok, ale zároveň musí byť vždy použitý ako cieľ. V tom tkvie dôstojnosť osobnosti, ktorá ho pozdvihuje nad ostatné bytosti. Láska a úcta sú najužšie prepojené v priateľstve, pretože to je vo svojej dokonalosti spojením dvoch ľudí v láske a úcte. (Störig, 2007).

Kant tvoril v dobe, keď sa o ľudských právach ešte príliš nehovorilo. V závere diela *Kritika praktického rozumu* Kant (1990a) napísal slávne a často citované slová, že len dve veci ho naplňajú úctou a obdivom – hviezdne nebo nad ním a mravný zákon v ňom.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

O mravnom princípe, ktorý v sebe cítil, iste nepochyboval. Išlo mu však o vyvodenie všeobecného mravného zákona, ktorý by platil pre všetkých bez rozdielu. Nemal byť len sústavou príkazov a zákazov určených zhora, ktoré by človek dodržiaval len pasívne a viac-menej nerád. Mal to byť mravný zákon, prijatý slobodne, na základe úvahy rozumu.

Na tomto základe Kant (1990b) najskôr uvažuje o dobrej vôli, ktorá je pre neho predpokladom morálneho správania. Nie sú to teda dôsledky ľudských činov, ktoré sú kritériom etického konania, nech sú akokoľvek žiaduce. Dôležité sú motívy, vôľa konať správne podľa pevného mravného zákona. I keď to nie je celkom zrejmé, Kant tu uvažuje dialekticky. Na jednej strane vyžaduje mravná pozícia slobodnú vôľu jednak v tom, že človek mravný zákon dobrovoľne prijíma a jednak v tom, že za všetkých okolností je schopný sa ním riadiť. Na strane druhej má ale tento etický princíp povahu zákona, ktorý zakladá nevyhnutnú povinnosť sa ním riadiť. V tom sa etický postoj odlišuje od všetkých iných cností, ktoré môžu byť za určitých okolností oslabené (napr. odvahu môžeme odložiť, ak jej prejav vyžaduje nespravodlivosť). Naproti tomu povinnosť riadiť sa mravným zákonom, akokoľvek môže kolidovať s inými silnými motívmi, platí za každých okolností. A práve to, že človek je nútený svoju povinnosť vykonať aj proti takýmto motívom, činí jeho správanie morálnym.

Kantov dôraz na povinnosť isto neznamená slepú poslušnosť akémukoľvek zákonu. V spoločnosti jestvujú rôzne normy, ktoré tiež ukladajú rôzne povinnosti, väčšinou s príslušnou sankciou. Kantova morálna povinnosť sa ale týka zákona,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

ktorý človek ako rozumná bytosť nemôže inak než prijať a práve ako človek rozumný sa ním preto musí bez výnimky riadiť. Akokoľvek je úsudok a rozhodovanie človeka vždy subjektívne, racionalita je nadosobná, čo znamená, že racionálne musí zákon platiť pre všetky rozumné bytosti a za všetkých okolností.

To viedlo Kanta (1990b, s. 62) k prvej formulácii jeho kategorického imperatívu, ktorá znie: „Konaj len podľa tej maximy, o ktorej môžeš zároveň chcieť, aby sa stala všeobecným zákonom.“

V mierne zrozumiteľnejšej parafráze by mohol znieť: Konaj vždy podľa zásady, ktorú môžeš chcieť stanoviť ako univerzálny zákon. Tento imperatív (čiže príkaz) nehovorí, ako má človek konkrétne konať v tom či onom prípade. Žiada len, aby zásada (v Kantovej reči maxima), podľa ktorej sa riadi ľudská vôľa, bola dostatočne rozumná a všeobecná, aby mala právo stať sa všeobecným zákonom, čiže aby ju ako záväznú mohli prijať aj všetci ostatní rozumní ľudia. Dá sa povedať, že podľa tohto imperatívu má človek konať tak, akoby zastupoval všetkých ľudí. V takejto formulácii je Kantov kategorický imperatív celkom blízky tzv. zlatému pravidlu recipročnej morálky, ktoré má korene v mnohých kultúrach a náboženstvách a ktoré znie v pozitívnej forme: „Jednaj s druhými tak, ako by si chcel, aby oni jednali s tebou“, alebo v negatívnej forme: „Nerob druhým to, čo nechceš, aby oni robili tebe“.

Hoci bol Kant presvedčený, že jestvuje len jeden kategorický imperatív morálky, ponúkol pre ľahšie pochopenie niekoľko

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

jeho variácií, ktoré na neho vrhali trochu iné svetlo. Zvlášť blízka práve uvedenému zlatému pravidlu je Kantova (1990b, s. 75) formulácia: „Konaj tak, aby si používal ľudstvo ako vo svojej osobe, tak i v osobe každého druhého vždy zároveň ako účel a nikdy iba ako prostriedok“.

Takto formulovaný imperatív by opäť miernym parafrázovaním mohol znieť: Konaj takým spôsobom, aby ľudskosť v tebe rovnako ako v druhých nebola len prostriedkom dosiahnutia cieľa, ale aj cieľom samým o sebe. Táto formulácia kategorického imperatívu smeruje proti instrumentalizácii človeka človekom. Viac zdôrazňuje jedinečnú hodnotu ľudského života, presnejšie povedané ľudskosti, ktorá je jeho obsahom, a povinnosť preukazovať mu morálnu úctu. To platí aj v súčasnosti, keď ľudia vidia v druhých len prostriedok na dosiahnutie nejakého cieľa.

V súvislosti s formuláciou kategorického imperatívu sa Kant (1990b) vyjadruje, že v ľudskom svete má všetko buď cenu alebo dôstojnosť. Mať cenu podľa Kanta znamená, že človek môže byť nahradený nejakým iným ekvivalentom a tým používaný ako prostriedok pre niečo iné. Naproti tomu to, čo je nutné povýšiť nad každú cenu, a preto nie je prípustný žiadny ekvivalent, je dôstojnosť.

Mať dôstojnosť znamená byť účelom sám o sebe. Podľa Kanta je dôvodom dôstojnosti mravná autonómia človeka. Myslí tým jeho možnosť sa v slobode podriaďovať mravnému zákonu, teda môcť byť mravným. Mať dôstojnosť znamená vlastniť nárok nebyť v jadre svojej osoby manipulovaný. So žiadnym človekom sa nesmie zaobchádzať len ako s prostriedkom pre

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

uskutočňovanie účelov druhých. Rethmann (2004) vysvetľuje, že Kantovu formuláciu „byť účelom sám o sebe“ môžeme chápať ako filozofické zdôvodnenie ľudskej dôstojnosti. Byť účelom sám o sebe nemá iba relatívnu hodnotu, ale má hodnotu vnútornú, to znamená dôstojnosť.

Pretože je človek rozumná bytosť, má oprávnený nárok na úctu, súčasne ale aj povinnosť ctíť seberovných. Podľa Kanta (1990b) nemáme len práva a povinnosti voči iným, ale aj povinnosti voči sebe. Bez úcty k sebe samému je úcta k druhým nemožná. Kant vyzýva každého, aby nikdy neurážal vlastnú dôstojnosť, ktorá ho povyšuje nad všetko stvorenie a vlieva mu úctu k sebe samému. Základom absolútnej ľudskej dôstojnosti a v dôsledku toho tiež požadovanej úcty je rozum, ktorý Kant opisuje ako schopnosť k mravnému sebaurčeniu. Túto schopnosť označuje ako „autonómiu“, za ktorú pokladá rozum, mravnosť a slobodu. Ľudská dôstojnosť je podľa Kanta schopnosť rozumne a mravne konať.

V tejto súvislosti Sousedík (2010) konštatuje, že charakteristický rys Kantovej etiky tkvie v tom, že človek si kategorický imperatív pomocou svojho praktického rozumu ukladá sám, nie je mu nariadený niečím vonkajším. V tejto nezávislosti praktického rozumu na niečom vonkajšom spočíva autonómia človeka ako rozumnej bytosti.

Kant (1990b) spája slobodu vždy s mravnosťou. Podľa jeho mienky je skutočnou slobodnou vôľou vôľa k mravnosti, dobrá vôľa v pozitívnom slova zmysle. A tu sa dostávame k vyššie uvedenému zneniu prvej formulácie jeho kategorického imperatívu, v zmysle ktorého sa mravný človek

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

orientuje na mravný zákon, podľa ktorého má chcieť len to, čo môžu chcieť všetky rozumné bytosti. Človek sa má stále pýtať, čo by sa stalo, keby všetci konali tak ako on. Takto interpretovaná sloboda ukazuje človeka ako pána nad sebou samým, nedovoľuje mu však samolúbo a neobmedzene so sebou disponovať. Človek schopný slobodného, zodpovedného sebaurčenia je ako bytosť s absolútnou hodnotou cieľom samým v sebe. Nie je nevedomou vecou, prostriedkom, nástrojom, ale je tu úplne pre seba samého. A práve podľa tohto znie už citovaný mravný zákon, kategorický imperatív, opäť v mierne parafrázovanej podobe: Konaj tak, aby si používal ľudskosť nielen vo svojej osobe, ale aj v osobách iných vždy súčasne ako cieľ, ale nikdy ako prostriedok. Je nutné pripomenúť, že Kant myslí ľudskosťou už spomínanú autonómiu človeka, ktorá podľa neho znamená toľko čo mravnosť a sloboda. Človek ako osoba nesmie byť nikdy zneužitý ako čistý prostriedok alebo nástroj, vec alebo objekt k nejakému účelu. Človek je vždy cieľom sám o sebe. Podľa Lob-Hüdepohla (2007) sa takto kantovsky predložená autonómia interpretuje ako kľúčový pojem a fundamentálna norma sociálnej práce. Človek sa na základe slobodného úsudku záväzne viaže na zákon mravného konania, ktorý je platný pre všetkých a ktorý si sám ako rozumná bytosť ukladá v sebe samom. Tu sa spájajú dve nevyhnutné požiadavky morálneho konania – sloboda a nedisponovateľnosť človeka, ktorú možno rešpektovať len rovnocennou záväznou úctou všetkých ľudí. Prax sociálnej práce však ukazuje, že autonómia, čiže sebaurčenie človeka, sa nie vždy môže

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

vyjadriť aktívnym spôsobom, inak povedané aktuálnou spôsobilosťou k slobodnému rozhodnutiu, prejavu vôle a konania. Preto sa Lob-Hüdepohl ešte zmieňuje o pasívnej stránke autonómie, ktorá vyjadruje, že každý človek ako bezpodmienečný účel sám o sebe musí byť tiež bezpodmienečne rešpektovaný. Ide tu o bezpodmienečnú hodnotu ľudskej bytosti kvôli nej samej.

Pomocou mravnej autonómie sa v kontexte sociálnej práce konkretizuje porozumenie autonómnemu spôsobu života. Autonómia tu znamená spôsob života človeka s vlastnou zodpovednosťou, ktorý je v súlade s jeho konceptom života. V tomto zmysle je každý človek subjektom svojho konania a tvorcom svojho životného príbehu. Takýto spôsob života ale musí byť súčasne záväzný a zodpovedný voči rovnako autonómnemu spôsobu života druhých. Rešpektovanie vlastného účelu nevyhnutne zahŕňa rešpektovanie životného spôsobu ľudí, s ktorými je jedinec spojený v sociálnych sieťach a ktorí mu umožňujú, aby bol nezávislým človekom s naplneným životom. Príkaz rešpektovať ľudskú dôstojnosť obsahuje obzvlášť pre sociálnych pracovníkov úctu ku každej ľudskej osobe aj bezpodmienečnú povinnosť podporovať také schopnosti, ktoré umožňujú zrelý, samostatný a zodpovedný život u tých, ktorí takýto spôsob života nevykazujú či vykazujú mnohé jeho obmedzenia.

Gruber (2009) sa v súvislosti so sociálnou prácou zaoberá etickou konzekvenciou. Tvrdí, že pomocou princípu ľudskej dôstojnosti sa stanovujú hranice pre individuálne i spoločenské konanie. Každý človek má kvôli sebe samému právo na úctu a

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

nikto nesmie byť obetovaný výlučne ako prostriedok pre účely druhých. Každá ľudská osoba je jedinečnou, neopakovateľnou skutočnosťou. Každý, i keď nejakým spôsobom zaostáva za svojimi možnosťami, nech už je to v dôsledku postihnutia, choroby, veku či iných príčin, alebo konal aj pod hranicu svojej dôstojnosti, má bezpodmienečnú hodnotu sám o sebe. Ľudskú dôstojnosť jednoducho nemožno stratiť, nemožno ju nikomu odobrať alebo na určitý čas len prepožičať.

Klienti sociálnej práce majú nárok na to, aby boli vnímaní a rešpektovaní celostne ako osoby so svojimi hodnotovými predstavami a potrebami. Zaobchádzať s človekom v núdzi ako s obyčajným objektom či prípadom, alebo dokonca niekoho len zneužívať ako objekt pomoci, by predstavovalo previnenie proti dôstojnosti človeka. Toto sa však celkom analogicky vzťahuje aj na sociálnych pracovníkov. Každý sociálny pracovník má ako osoba tiež neodňateľnú, nezúčtovateľnú dôstojnosť presahujúcu výkony, ktoré prináša pre tím, zamestnávateľa či ľudí, s ktorými profesionálne pracuje. Je teda viac než len pracovnou silou. Preto má právo na rešpekt, uznanie a ocenenie svojej práce.

Konštatovanie, že ľudská osoba je základom, nositeľom a cieľom sociálnej práce, je možné považovať za ďalší etický dôsledok princípu ľudskej dôstojnosti. Baumgartner (2004) uvádza, že človek vo svojej bezpodmienečnej hodnote – dôstojnosti – je nespochybniteľným meradlom spoločenského poriadku a utvárania sociálnych štruktúr. Týmto meradlom však nie je tak relatívna hodnota vlastností a výkonov, ale správne či nesprávne konanie na úrovni jedinca aj na úrovni

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

spoločenských štruktúr, ktoré svojimi inštitúciami, normami, zákonmi a predpismi toto správanie určujú.

Prijatie seba samého, utváranie svojho profilu na základe vlastnej dôstojnosti spojené s úctou k dôstojnosti klienta, je podľa Šrajera (2006) základom kvality práce sociálneho pracovníka. Fakt, že úcta k druhým je bez úcty k sebe samému úplne nemožná, zdôrazňuje nie len Kant, ale už dávno predtým biblická tradícia svojou evanjeliovou požiadavkou „Miluj svojho blížneho ako seba samého“. Kant však v tejto rovine vyzdvihuje pre sociálneho pracovníka nemenej dôležitý moment. Je totiž presvedčený o tom, že nikto nesmie nútiť iného človeka k sebaúcte, čo vyjadruje slovami „Nikto ma nemôže nútiť k tomu, aby som bol šťastný, ale každý smie hľadať svoju blaženosť na ceste, ktorá sa jemu samotnému zdá dobrá, keď tým nie je narušená sloboda druhých, ktorí o podobný cieľ usilujú podľa nejakého možného spoločného zákona.“ V skutočnosti sa môže jednotlivec realizovať jedine v spoločnosti, v ktorej sa občania navzájom rešpektujú ako slobodné bytosti a podľa toho konajú. Len tak je v zmysle nezávislosti možná sloboda. V zornom uhle sociálnej práce to znamená, že sociálny pracovník rešpektuje svetonázorovú či hodnotovú orientáciu alebo náboženské presvedčenie klienta. Jeho úlohou nie je klienta presvedčiť o svojom stanovisku, ale usvedčiť ho z postojov, ktoré ohrozujú nielen jeho samého, ale aj ostatných, a motivovať ho k premýšľaniu a hľadaniu východísk.

Záverom je možné povedať, že Kantov kategorický imperatív a s ním spojený systém etiky nie je nejakým podivným

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

reliktom minulosti. Kantov pokus vystavať morálku nie ako sústavu iracionálne postavených zákazov a príkazov, ako sa to bralo ešte v jeho dobe, ale ako systém slobodne a pritom záväzne prijatých povinností založených na rozumovej úvahe vzájomne si rovných ľudí, je nesporne i dnes príkladom tak veľmi potrebnej humanistickej etiky sociálnej práce.

Literatúra:

ANNAN, K. 1997. *Universal Declaration of Human Rights Illuminates Global Pluralism and Diversity*. In United nations. Meeting coverage and press releases [online]. 09 december 1997 [cit. 2016-10-17].

BAUMGARTNER, A. 2004. Personalität. In HEIMBACH-STEINS, M. (Hg). 2004. *Christliche Sozialethik. Ein Lehrbuch*. Regensburg: Friedrich Pustet. 2004. s. 265-269. ISBN 978-3-7917-1923-8.

BECKETT, CH. – MAYNARD, A. 2005. *Values & Ethics in Social Work*. London, New Delhi: Sage Publications Ltd. 2005. 200 p. ISBN 1-4129-0139-1.

BRANDER, P. et al. 2006. *Kompas. Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům*. Praha: Argo. 2006. 422 s. ISBN 80-7203-827-3.

GOLDMANN, R. – CICHÁ, M. 2004. *Etika zdravotní a sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 2004. 126 s. ISBN 80-244-0907-0.

GRUBER, H. G. 2009. *Ethisch denken und handeln. Grundzüge einer Ethik der Sozialen Arbeit*. Stuttgart: Lucius & Lucius. 2009. 255 s. ISBN 978-3-8282-0448-5.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

HABERMAS, J. 2003. *Budoucnost lidské přirozenosti, Na cestě k liberální eugenice?* Praha: Filosofia. 2003. 125 s. ISBN 80-7007-174-5.

KANT, I. 1990a. *Kritika praktického rozumu*. Bratislava: Nakladateľstvo Spektrum. 1990. 180 s. ISBN 80-218-0051-8.

KANT, I. 1990b. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Svoboda, 1990. 128 s. ISBN 80-205-0152-5.

LOB-HÜDEPOHL, A. – LESCH, W. (Hg.). 2007. *Ethik Sozialer Arbeit*. Paderborn: Ferdinand Schöningh. 2007. 389 s. ISBN 978-3-8252-8366-7.

RETHMANN, A. P. 2004. *Klonování a lidská důstojnost*. In Teologické texty. Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie. [online]. 2004/4. ISSN 0862-6944 [cit. 2016-10-17].

SOUSEDÍK, S. 2010. *Svoboda a lidská práva*. Praha: Vyšehrad. 2010. 131 s. ISBN 978-80-7429-036-7.

STÖRIG, H. J. 2007. *Malé dějiny filosofie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. 2007. 653 s. ISBN 978-80-7195-206-0.

ŠRAJER, J. 2006. *Lidská důstojnost a sociální práce*. In Sociální práce/Sociálna práca. [online]. 2/2006, s. 109-113. ISSN 1213-6204. [cit. 2016-10-17].

WETZ, F. J. 1998. *Die Würde der Menschen ist antastbar: Eine Provokation*. Stuttgart: Klett-Cotta. 1998. 440 s. ISBN 3-608-91908-2.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Kontakt na autora

PhDr. Adriana Mitasová

Doktorand Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv.

Alžbety v Bratislave

E-mail: institut4@gmail.com

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**IDEA ĽUDSKEJ DÔSTOJNOSTI V KONCEPCII
KREŠŤANSKÉHO HUMANIZMU**

Bystrík MITAS

Úvod

Základné práva a slobody sú jedným z pilierov modernej spoločnosti. Zhodlo sa na nich v podstate celé medzinárodné spoločenstvo. V Slovenskej republike sú základné ľudské práva a slobody zakotvené v Ústavnom zákone Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných ľudských práv a slobôd. Po prijatí Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Z. z. je problematika základných práv a slobôd upravená takmer totožne v druhej hlave Ústavy SR. Napriek tomu však Listina základných ľudských práv a slobôd stále zostáva v platnosti a tvorí súčasť právneho poriadku Slovenskej republiky. Základné práva a slobody vymedzujú priestor, v ktorom môže človek konať na základe svojej slobodnej vôle. Ľudské práva chránia dôstojný život a slobodu každého človeka. Rozumieme nimi základné práva človeka, ktoré patria všetkým ľuďom bez rozdielu, pričom všetky sú odvodené od ľudskej dôstojnosti. Ľudské práva teda nie sú nárokom, ktorý by nám mal niekto zabezpečiť. Ľudské práva sú prirodzené práva každého človeka, ktoré v sebe súčasne obsahujú povinnosť používať ich tak, aby ich individuálnym uplatnením nedochádzalo k obmedzovaniu alebo poškodzovaniu rovnakých ľudských práv ostatných. Výnimky, kedy je možné zasiahnuť do základných práv a slobôd, musia byť stanovené zákonom.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Napriek tomu, že základné ľudské práva sa premietajú do kľúčových oblastí každodenného života, sú pre nás natoľko samozrejmé, že si v bežných situáciách ich existenciu väčšinou ani neuvedomujeme. Problém začneme pociťovať až vo chvíli, keď sú naše práva porušované alebo ohrozované. Dokumentuje to Všeobecná deklarácia ľudských práv, ktorej konštitutívnym prvkom sa stala ľudská dôstojnosť. Od prijatia Všeobecnej deklarácie ľudských práv Valným zhromaždením Organizácie spojených národov v roku 1948 bola celá planéta pokrytá sieťou dohovorov, ktoré zaväzujú štáty aj jednotlivcov dbať o práva a dôstojnosť života všetkých ľudí bez ohľadu na rasu, farbu pleti, pohlavie, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné zmýšľanie, národnostný alebo sociálny pôvod, majetok, rod alebo iné postavenie. Spoločne sa v nej deklaruje, že úcta k ľudskej dôstojnosti ako základnej norme, základnej hodnote a základnému právu v jednom, sa môže stať perspektívou pokojného spoluzitia medzi ľuďmi a národmi a preto je ako základná etická požiadavka obsiahnutá v moderných ústavách vyspelých krajín.

Skutočnosť, že prijatie Všeobecnej deklarácie ľudských práv bolo reakciou na masové zločiny páchané najmä nacistickým režimom, je zrejmá. (Habermas, 2010). V tejto súvislosti však nie je bez zaujímavosti, že v niektorých prípadoch, menovite u preambuly Charty Organizácie spojených národov, malo použitie pojmu dôstojnosti vo svojej podstate náhodný charakter a nebolo sprevádzané hlbšou reflexiou nad jeho významom. (Beitz, 2013).

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Ľudská dôstojnosť

S pojmom ľudská dôstojnosť sa stretávame pomerne často v rôznych súvislostiach. Napriek tomu máme problém presne určiť jeho obsah a ponúknuť jeho akceptovateľné zdôvodnenie. V praxi sa nevyhneme situáciám, kedy nastane nutná potreba interpretovať už i tak ťažko definovateľný pojem akým ľudská dôstojnosť je. Hoci má idea ľudskej dôstojnosti svoju podstatu v teórii prirodzeného práva a ochrana ľudskej dôstojnosti je zakotvená v celom rade právnych predpisov, nenájdeme v nich žiadnu legálnu definíciu či vymedzenie podstaty pojmu ľudská dôstojnosť. Svojou podstatou ide o pojem nedefinovateľný, čo však v sebe skrýva určité nebezpečenstvo. Odvolávať sa na ľudskú dôstojnosť a pritom presne nevedieť, čo znamená, z nej môže urobiť prázdnu a bezobsažnú frázu. No ďaleko väčším nebezpečenstvom je s tým spojená možnosť naplniť ju protichodným či zlomyseľným obsahom. Ak sa dôkladne zamyslíme nad všetkými okolnosťami predmetného pojmu, môžeme konštatovať, že ľudská dôstojnosť je kategóriou nie celkom jasnou a preto môže byť chápaná relatívne odlišnými spôsobmi. Preto je potrebné vo svetonázorovo a nábožensky rôznorodej a pluralitnej spoločnosti hľadať všeobecne platné a akceptovateľné zdôvodnenie tejto idey.

Idea ľudskej dôstojnosti neznamenala v priebehu dejín vždy to isté. Nie je ani, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať, výlučne západného pôvodu. Túto ideu je možné nájsť takisto v ranej čínskej kultúre konfucianizmu. Pri pohľade na históriu idey ľudskej dôstojnosti v západnom myslení narážame na

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

rôznorodé poňatie od gréckorímskeho cez kresťansko-metafyzické a humanisticko-osvietenecké až po rozumovo-filozoficko-idealistické. Každá z týchto epoch priniesla nové pokusy o výklad a zdôvodnenie idey. Celkom zjednodušene sa dá povedať, že počet filozofických škôl a smerov je priamoúmerný počtu interpretácií pojmu ľudskej dôstojnosti spolu s neobmedzenou mnohotvárnosťou obrazov človeka.

Freeman (1994) sa vyjadruje, že dôstojnosť býva často vnímaná ako príliš vágny, príliš abstraktný a teda aj ľahko napadnuteľný pojem. Predpokladáme, že dôvodom jej neurčitosti je existencia viacerých rôznych, často aj vzájomne konfliktných a disharmonických spôsobov jej chápania. Jestvuje veľa rôznych koncepcií dôstojnosti a mnohokrát je ťažké si vôbec ujasniť, o ktorej práve hovoríme, nieto ešte určiť, ktorá z nich je správna.

Napriek rozdielnym interpretáciám ohľadom dôstojnosti človeka objavujeme v dejinách množstvo zhodných postojov, a to aj medzi tak protikladnými učeniami ako je napríklad konfucianizmus a Kantove učenie. Podľa Dawsons (1994) je pre konfuciánsku etiku charakteristické, že morálne zákony sú odvodzované predovšetkým z úctivých či dokonca láskyplných vzťahov. Neformulovaným predpokladom je téza, že človek je spoločenskou bytosťou, pre ktorú je mravne vydatený život jedinca súčasťou úspechu spoločenského útvaru, ktorého je členom. V tradičnom konfuciánstve sa nehovorí o právach, ale skôr o takom spôsobe správania, ktoré by dovoľávanie sa nejakých práv činilo zbytočným. Proti takémuto významu potom stojí spôsob chápania ľudskej

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

dôstojnosti v zmysle morálnej Kantovej filozofie, v ktorej dôstojnosť, ako uvádza Blackburn (2008), predstavuje univerzálny atribút priznaný v dôsledku schopnosti autonómnych morálnych úsudkov všetkým ľuďom nezávisle od pôvodu a postavenia čisto na základe samotnej ľudskej existencie.

Idea ľudskej dôstojnosti však býva z mnohých odlišných hľadísk aj kritizovaná. Napríklad Pinker (2008) predkladá tri hlavné výhrady. Po prvé, dôstojnosť je relatívna. Úplne zásadným spôsobom sa teda líši v závislosti na čase, mieste aj jej pozorovateľovi. Po druhé, dôstojnosť je nahraditeľná. Dôstojnosti sa často sami a dobrovoľne vzdávame v prospech iných, pre nás dôležitejších hodnôt, akými sú napríklad život, zdravie alebo bezpečie. A za tretie, dôstojnosť môže byť škodlivá. Politickú a náboženskú represiu možno totiž ľahko racionalizovať ako obranu dôstojnosti štátu alebo viery.

Ľudská dôstojnosť v kresťanskom humanizme

Otázka zdôvodnenia ľudskej dôstojnosti je bezpochyby neľahká. Pokusy odvodiť jedinečnosť človeka z hľadiska biologického či vývojového sa ukázali ako nedostatočné. Úvahy nad ľudskou dôstojnosťou je možné v našej západnej kultúre vychádzajúcej z kresťansko-humanistickej tradície nájsť napríklad u kresťansky orientovaných mysliteľov.

Silo (1994) hovorí, že myšlienke ľudskej dôstojnosti bola venovaná veľká pozornosť v období renesancie. Humanizmus, ktorý sa v Európe tak výrazne prejavil v dobe renesancie a ktorý žiadal pre človeka dôstojnosť a centrálnu postavenie oproti jeho devalvácii, akú vykonal kresťanský stredovek, bol

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

už predtým prítomný v iných kultúrach, napríklad v islamskej alebo v Indii a Číne. Samozrejme bol inak pomenovaný, lebo celkom iné boli aj kultúrne parametre, ku ktorým sa odvolával. Napriek tomu v nich existoval v podobe postoja či perspektívy života. Humanizmus sa teda nezdá byť javom kultúrnej a geograficky obmedzeným, čisto európskou záležitosťou, ale skôr javom, ktorý vznikol v rôznych obdobiach a rozvinul sa v rôznych častiach sveta.

Prvým humanizmom, ktorý je potrebné vziať do úvahy, je humanizmus renesančný. I keď je nám známe, že renesancia bola kultúrnym javom veľmi širokým a členitým a že v sebe zahŕňa celý rad rôznych a často aj navzájom si odporujúcich aspektov, v predstavách o človeku obsahuje niekoľko charakteristických rysov, ktoré sa objavujú hneď na začiatku renesancie a pretrvávajú po celý čas jej vývoja. Zhrnúť sa dajú nasledovne:

1. Oslava dôstojnosti a slobody človeka.
2. Prijatie faktu, že „ľudská prirodzenosť“ nie je statická a definitívna. Človek nie je bytosťou raz navždy danou, ale je to bytosť slobodná, ktorá samu seba vytvára. Táto myšlienka je celkom jasne vyjadrená v diele Pico della Mirandolu (2005), ktoré môže byť považované za skutočný „manifest“ renesančného humanizmu. Jeho reč predstavuje jednu z najvýraznejších filozofických proklamácií slobody v dejinách európskeho myslenia.
3. Poňatie človeka ako „veľkého zázraku“, ako nekonečna, ktorý ako mikrokosmos v sebe odráža všetky vlastnosti vesmíru, teda makrokosmu. Táto koncepcia hovorí, že

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

kozmos nie je obyčajná neživá hmota, ale je to svojím spôsobom živý a vedomý organizmus, akýsi makroanthropos. Takéto poňatie je pre nás, ľudí ponorených do moderného myslenia, do systému právd dnes všeobecne prijímaných, neľahké pochopiť. Ale pre najvýznamnejšie postavy renesancie sa jednalo o nespochybniteľnú pravdu.

V prípade humanizmu kresťanského, či teocentrického, ktorý sa rozvinul počiatkom minulého storočia, je ľudskosť človeka definovaná z hľadiska jeho obmedzenia vzhľadom k Bohu. Človek je ľudský, pretože je synom Božím, pretože je ponorený do kresťanskej histórie spásy. V kresťanstve je chápanie ľudskej dôstojnosti späté s pravým pochopením hodnoty ľudského života, jeho hĺbky a transcendentálneho významu. Kresťanské posolstvo posunulo problematiku ľudskej dôstojnosti a hodnoty života ďalej tým, že presadzuje ideu individuálnej, živej, nesmrteľnej duše, ktorú dal Boh každej ľudskej osobe a ktorá má nádej, že sa k Bohu naveky vráti.

Interpretácia kresťanstva z pohľadu humanizmu formujúca sa v prvej polovici minulého storočia je súčasťou širokého procesu, ktorý sa začal v 19. storočí a pokračuje dodnes. Ide o proces revízie kresťanských doktrín s cieľom prispôbiť ich modernému svetu, ku ktorému po stáročia katolícka cirkev zaujímala pozíciu odmietnutia a jasného odsúdenia.

Zdôvodnením ľudskej dôstojnosti sa zaoberal predstaviteľ morálnej teológie Rotter (1999), ktorý v rámci kresťanskej humanistickej tradície ponúkol tri úvahy zdôvodnenia ľudskej

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

dôstojnosti. V prvom prípade je dôstojnosť človeka podmienená jeho schopnosťou o sebe premýšľať a rozhodovať o svojom živote. Dôstojnosť ľudskej existencie spočíva v tom, že človekom majúcim slobodu sebaurčenia nesmie nikto disponovať. Rotter však dodáva, že sloboda a sebaurčenie nie sú neobmedzené, pretože ľuďmi môže byť do istej miery manipulované bez toho, aby boli schopní to rozpoznať. Ľudskú slobodu teda nie je možné v každom ohľade pokladať za odôvodnenie ľudskej dôstojnosti a hodnoty ľudskej existencie. Nie každý ľudský úmysel zodpovedá ľudskej dôstojnosti a zdôvodňuje ju. Ľudskú dôstojnosť môže zdôvodniť len určitá idea, v ktorej človek skutočne nachádza uskutočnenie a naplnenie zmyslu.

Ďalšou možnou úvahou zdôvodnenia ľudskej dôstojnosti v rámci kresťanského vnímania je skutočnosť, že človek je schopný milovať druhých a zároveň túži byť milovaný. Láska v medziľudských vzťahoch má zásadný význam, jej prostredníctvom človek pociťuje svoj význam a hodnotu. Podľa Rottera nie je dôstojnosť človeka podmienená tým, koľko lásky sa mu dostáva od ostatných ľudí, ale od skutočnosti, že každý človek je hoden lásky a úcty.

Posledná Rotterova úvaha kresťanského zdôvodnenia ľudskej dôstojnosti spočíva v tom, že človek má hlbšie určenie, ktorým je povolanie k večnému životu. Z tohto pohľadu nemožno človeka chápať iba materialisticky a jeho hodnotu odvíjať od jeho výkonnosti a schopnosti užívať život. Hodnota človeka sa tak nereflektuje v jeho schopnosti užívať život a niečo dokázať

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

v materiálnej oblasti, ale zakladá sa v najhlbšom vzťahu človeka k Bohu.

Otázka ľudskej dôstojnosti, respektíve jej zdôvodnenia, nie je jednoduchá, pretože dôstojnosť sama o sebe je pojem zložitý a neľahko postihnuteľný jednoduchou definíciou. V rámci štúdie „Dôstojnosť a starší Európania“ (Tadd, 2004) zameranej na význam a prežívanie dôstojnosti u starších osôb bol spracovaný užitočný model, ktorý je možné generalizovať a ktorý rozlišuje najmenej štyri typy dôstojnosti. Ide o dôstojnosť zásluh, dôstojnosť mravnej sily, dôstojnosť osobnej identity a dôstojnosť ľudskej bytosti (označovaná aj nemeckým výrazom *menschenwürde*).

Dôstojnosť zásluh sa viaže na spoločenský štatút človeka, na jeho úlohu a postavenie v spoločnosti. V tomto zmysle dôstojnosť súvisí s funkciou. Dôstojnosť zásluh odráža skutočnosť, že štatút človeka v mnohých spoločnostiach závisí predovšetkým na jeho ekonomickom a sociálnom postavení.

Dôstojnosť mravnej sily kladie veľký dôraz na mravnú autonómiu či integritu daného človeka. Človek, ktorý je schopný žiť v súlade s morálnymi zásadami, pociťuje istú dôstojnosť. Dôstojnosť je tu viazaná na to, ako sa daná osoba správa, čiže do akej miery zodpovedá jej správanie mravným zákonom. Naopak, človek ktorý spôsobom svojho správania zlyháva v dodržiavaní mravných zásad, môže stratiť nielen svoju sebaúctu, ale môže byť zavrhnutý aj svojím okolím a prísť o úctu ostatných ľudí.

Dôstojnosť osobnej identity súvisí so sebaúctou a odráža osobitú identitu jednotlivca. Dôstojnosť v tomto zmysle

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

znamená uvedomenie si úplnosti ľudskej bytosti s dobrými vzťahmi voči iným ľuďom a začlenenie sa do komunity, čo umožňuje nájdanie zmyslu vlastného života. Dôstojnosť osobnej identity tiež súvisí so schopnosťou človeka vytvárať zmysluplný obraz svojho života i seba samého. Osoba s dôstojnosťou je schopná podať pozitívny výklad o svojom živote, či už ako jednotlivec alebo príslušník určitej skupiny. Ľudia, ktorým chýbajú kultúrne predpoklady k prezentovaniu „príbehu o sebe“, bývajú zo spoločnosti vylúčení. Dôstojnosť osobnej identity môže byť poškodzovaná fyzickými zásahmi, ale aj citovými či psychologickými ujmami. Môže ísť o prenikanie do súkromia, fyzické zraňovanie, obmedzovanie autonómie či bránenie v interakcii s inými ľuďmi. Tieto ujmy menia identitu danej osoby, pôsobia jej traumou a spochybňujú jej autonómne sebauvedomovanie. Výsledkom môže byť podlomenie vedomia vlastnej ceny a sebadôvery. Dôstojnosť ľudskej bytosti odkazuje k neodcudziteľnej hodnote človeka ako ľudskej bytosti. Tento spôsob chápania ľudskej dôstojnosti má veľmi blízko k religióznemu poňatiu človeka ako tvora stvoreného na Boží obraz. Vyjadruje mravnú požiadavku úcty voči všetkým ľudským bytostiam bez ohľadu na ich sociálny, duševný či telesný stav. Dôstojnosť nie je len otázkou toho, čo ľudia cítia alebo čo je uznávané mravnou kultúrou spoločnosti, ale že dôstojnosť vyrastá zo všeobecného poňatia ľudstva.

Zdôvodnenie ľudských práv vo vnútri sociálneho učenia cirkvi vychádza z osobnej dôstojnosti jednotlivca. Významnou je v tomto zmysle encyklika Jána XXIII. „Pacem in terris“, v ktorej

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

sa uvádza, že každé ľudské spolužitie, aby bolo správne usporiadané a bolo plodné, si musí na samom začiatku stanoviť základný princíp, že každý človek má svoju prirodzenosť vybavenú rozumom a slobodnou vôľou a preto má práva a povinnosti, ktoré bezprostredne a súčasne vyplývajú z jeho povahy. Tak, ako sú všeobecne platné a nedotknuteľné, tak nemôžu byť žiadnym spôsobom scudzené.

Záväznosť ľudských práv spočíva v podstate človeka ako subjektu s vlastnou hodnotou, nedotknuteľnou osobnou dôstojnosťou. Taký človek má právo na pokojné spolužitie s ostatnými ľuďmi. Má právo byť slobodný od akéhokoľvek násilia, byť slobodný vo svojich myšlienkach a slovách, vo svojom náboženskom a politickom presvedčení. Zdôvodnenie zaznieva v tom zmysle, že človek je vyzdvihnutý za základ a cieľ všetkých sociálnych inštitúcií a z toho sa odvodzujú práva na slobodu i práva občianske, politické, hospodárske, spoločenské a kultúrne.

Viera ponúka hlbšie zdôvodnenie. Bezpodmienečná a nedotknuteľná dôstojnosť človeka, jej bezpodmienečnosť a nedotknuteľnosť má svoj posledný zmysel v Bohu. Každý človek ako „obraz Boží“ je bez ohľadu na svoju rasovú alebo náboženskú príslušnosť „podivuhodne stvorený vo svojej dôstojnosti“. (Martinková, 1996).

Záver

Hoci vzťah medzi kresťanskou tradíciou a kultúrou západných hodnôt je nepopierateľný, kresťanstvo a západné hodnoty nie

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

sú jedným a tým istým pojmom. Základným konceptom kultúry západných hodnôt je idea, že každý človek je výnimočný, pretože ľudská dôstojnosť je nedotknuteľná. Západné myslenie je tak do značnej miery koncentrované na jednotlivca. Individualizmus však nie je v tomto zmysle nevyhnutne synonymom pre egoizmus. Kým egoizmus je možné chápať ako neschopnosť povzniesť sa nad vlastné záujmy, individualizmom myslíme vieru v jedinečnosť každého jedinca a jeho schopnosť samostatne sa rozhodovať a nieť zodpovednosť za svoje skutky. Fakt, že každý človek je schopný kritickej analýzy svojho okolia a schopný svojho vlastného uvažovania, je dôkazom singulárnej hodnoty každého jedinca.

Vývoj individualizmu ako dôležitej hodnoty západného sveta v zmysle neoddiskutovateľnej hodnoty každého ľudského života, má s kresťanstvom veľa spoločného. Humanistickí intelektuáli, ktorí s nástupom renesancie začali formovať európsku civilizáciu, umiestnili kriticky mysliaceho jedinca do centra svojho uvažovania, čím reformovali kresťanstvo a vlastne tak povstali proti jeho stredovekému poňatiu. Myslitelia humanizmu zastávali názor, že svojím dôrazom na zodpovednosť jednotlivca vracali kresťanstvo k jeho koreňom. Veď centrálnym konceptom kresťanstva je bezpodmienečná láska. Tento koncept vedie k spolupráci a robí človeka skutočne spoločenským tvorom. Je predsa úplne prirodzené, že ľudia, ktorí skutočne oceňujú hodnotu každého jednotlivca, nemôžu mať k princípu lásky k blížnemu príliš ďaleko.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Centrálna hodnota západnej civilizácie, čiže hodnota jednotlivca, je nepochybne výsledkom interakcie medzi generáciami západných intelektuálov a kresťanstva. V tomto zmysle je kresťanstvo dôležitou súčasťou európskeho dedičstva. Výzva, pred ktorou v súčasnosti západná civilizácia stojí, je zachovanie tej najvýznamnejšej hodnoty – viery v jedinečnosť a dôstojnosť každého jedinca.

Použitá literatúra

- BEITZ, CH. R. 2013. *Human Dignity in the Theory of Human Rights: Nothing But a Phrase?* In *Philosophy & Public Affairs*. [online]. June 2013, vol. 41, no. 3, pp. 259-290. Online ISSN 1088-4963. [cit. 2016-10-17].
- BLACKBURN, S. 2008. *The Oxford Dictionary of Philosophy*. Oxford: Oxford University Press. 2008. 407 p. ISBN 978-0-19-954143-0.
- DAWSON, R. 1994. *Konfucius*. Praha: Odeon Argo. 1994. 119 s. ISBN 80-207-0496-5.
- FREEMAN, M. 1994. *The Philosophical Foundations of Human Rights*. In *Human Rights Quarterly*. [online]. August 1994, vol. 16, no. 3, pp. 491-514. EISSN 1085794X [cit. 2016-10-17].
- HABERMAS, J. 2010. *The Concept of Human Dignity and the Realistic Utopia of Human Rights*. In *Metaphilosophy* [online]. 20 July 2010, vol. 41, no. 4, pp. 464-480. Online ISSN 1467-9973 [cit. 2016-10-17].

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

MARTINKOVÁ, L. (ed.) 1996. *Sociální encykliky (1891-1991)*. Praha: Zvon. 1996. 505 s. ISBN 80-7113-154-7.

PICO DELLA MIRANDOLA, G. 2005. *O důstojnosti člověka*. Praha: Oikoymenh. 2005. 136 s. ISBN 80-7298-164-1.

PINKER, S. 2008. *The Stupidity of Dignity*. In The New Republic [online]. 28 May 2008 [cit. 2016-10-17].

ROTTER, H. 1999. *Důstojnost lidského života. Základní otázky lékařské etiky*. Praha: Vyšehrad. 1999. 107 s. ISBN 80-7021-302-7.

SILO. 1994. *Letters to My Friends: On Social and Personal Crisis in Today's World (New humanism series)*. San Diego: Latitude Press. 1994. 136 p. ISBN 1-878977-23-7.

TADD, W., et al. 2004. *Respektování lidské důstojnosti. Příručka pro odbornou výuku, výchovu a výcvik studentů lékařských, zdravotnických a zdravotně-sociálních oborů*. Praha: Cesta domů. 2004. 63 s. ISBN 80-239-4334-0.

Kontakt na autora

PhDr. Bystrík Mitas

Doktorand Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave

E-mail: bystrikm4@gmail.com

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**CONNECTION BETWEEN THE UNEMPLOYMENT
AND TRAUMATOGENIC DYNAMICS IN FAMILY**

Niektoré aspekty ľudskej dôstojnosti

(Jozef Kutarňa)

Abstrakt

Človek z podstaty svojej ľudskej prirodzenosti má svoju ontologickú a morálnu dôstojnosť a spolu s tým má mať tento rešpekt on sám k sebe, aj iní ľudia k nemu. Každé ľudské bytie má plnú, maximálnu dôstojnosť, nie postupnú alebo narastajúcu, a to jednoducho preto, že je človekom, že je jedinečné a neopakovateľné bytie. Dôstojnosť je neoddeliteľná od osoby, osoba nie je oddeliteľná od dôstojnosti. Myšlienka ľudskej dôstojnosti má svoje korene v prostredí západnej židovsko-kresťanskej kultúry. Podľa kresťanského myslenia ľudská dôstojnosť pozostáva v tom, že človek je stvorený na Boží obraz. Dôstojnosť človeka má praktické dôsledky. Predovšetkým je to právo na život, právo "sebaurčenia" alebo „slobody voľby“. Ľudská dôstojnosť musí byť doprevádzaná zodpovednosťou za vlastnú osobu, za vlastný život a za svoju rodinu. Základné hodnoty solidarity sú taktiež spojené s ľudskou dôstojnosťou. Spravodlivosť je jedným z konkrétnych spôsobov, pri ktorých rešpektovanie ľudskej dôstojnosti nachádza svoje vyjadrenie a rovnosť pred zákonom a je priamym dôsledkom práva na rešpektovanie ľudskej dôstojnosti.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Abstract

Human being by the nature of his humanity has a moral and ontological dignity and along with that, he should have the respect to himself, and others should respect him. Every human being has the full and maximal dignity, and not a gradual or growing one. All that, simply because he or she is the unique and unrepeatable human being. The dignity is inseparable from the person and the person cannot be separated from the dignity. The idea of human dignity has its roots in a western Judeo-Christian's cultural environment. According to Christian believe, the human dignity is based on the fact that man is made in God's image, therefore the human dignity has practical implications like the right to life, the right to "self-determination" or "freedom of choice". Human dignity must be also accompanied by responsibility for own personality, for own life and for own family. The basic values of solidarity, justice and equality before the law are also associated with the human dignity.

Korene ľudskej dôstojnosti

Prečo som sa rozhodol pre túto tému, pre túto problematiku? Asi nikoho neprekvapím, keď poviem, že v našom slovenskom školskom vzdelávaní, povedomí, kultúre... táto základná ľudská vlastnosť nebola dostatočne a možno niekedy alebo niekde ani vôbec zdôrazňovaná, nevychovávali nás k tomu... Najčastejšie slovo „dôstojný“ počujeme v spojení „dôstojný pán“ – ak ide o kňaza. Počuli ste už niekedy povedať „dôstojná pani“? A ostatní ľudia, ba každý človek, či

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

je to Slovák, Maďar, Róm alebo moslim, nie sú dôstojní? Niekde v minulosti v našej kultúre, v našom náboženstve, v našej výchove sme urobili chybu...

Každý človek je dôstojný, má svoju dôstojnosť. Dôstojnosť je neoddeliteľná od osoby; osoba nie je oddeliteľná od dôstojnosti. Človek z podstaty svojej ľudskej prirodzenosti má svoju ontologickú a morálnu dôstojnosť a spolu s tým má mať tento rešpekt on sám k sebe, aj iní ľudia k nemu. Každé ľudské bytie má plnú – maximálnu dôstojnosť, nie postupnú alebo narastajúcu, a to jednoducho preto, že je človekom, že je jedinečné a neopakovateľné bytie.

Myšlienka ľudskej dôstojnosti má svoje korene v prostredí západnej židovsko-kresťanskej kultúry. Avšak, základné koncepty ľudskej dôstojnosti sú zdieľané aj u nekresťanov. Pri preberaní tohto myslenia do oblasti ľudských práv je dôležité, že sa tieto myšlienky nachádzali aj v iných kultúrnych prostrediach, v gréckej, indickej, čínskej kultúre a bolo možno zhrnúť ich do zlatého pravidla: „Nerob iným to, čo nechceš, aby iní nerobili tebe“. V modernom myslení je to známy často citovaný kategorický imperatív filozofa Immanuela Kanta: „Konaj tak, aby si používal ľudstvo (človeka) [aby si mal vzťah k človeku tak,] ako k svojej osobe, tak aj k osobe druhého a vždy zároveň ako účel a nikdy nie len ako prostriedok.“ Človek sa nikdy nesmie stať predmetom a prostriedkom na dosiahnutie cieľa. Podľa Kanta je to základný etický zákon, mravná zásada, ktorá núti človeka vykonať

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

nejaký čin (alebo mu v tom bráni) bez ohľadu na osobný záujem alebo zisk vyplývajúci z tohto činu.

Podľa sv. Tomáša Akvinského a kresťanského myslenia ľudská dôstojnosť pozostáva v tom, že človek je stvorený na Boží obraz a má v sebe schopnosť orientovať svoje etické cítenie smerom k Bohu. Katechizmus Katolíckej Cirkvi hovorí: „Boh stvoril človeka ako rozumovú bytosť a udelil mu dôstojnosť osoby obdarenej schopnosťou konať z vlastného popudu a byť pánom svojich činov. Boh chcel totiž ponechať človekovi možnosť rozhodovať sa, aby sám od seba hľadal svojho Stvoriteľa a slobodne dosiahol plnú a blaženú dokonalosť tým, že sa k nemu primkne. Človek je rozumová bytosť a tým je podobný Bohu; bol stvorený slobodným v rozhodovaní a pánom svojich činov“ (*Katechizmus Katolíckej Cirkvi*, 1730).

Toto je podstatný dôvod, totiž že človek sám nie je bytosť obmedzená iba na jej pozemskú existenciu a empiricky preukázateľnú, ale má vyhliadky na posmrtný život, ktorý sa mu stáva zásadný. V rámci tohto konceptu človeka, človek je vnímaný bez obmedzenia, od samého začiatku až do konca, v chorobe a zdravotnom postihnutí, v úspechu ako aj v zlyhaní. Nikto si nemôže „získať, zarobiť“ svoje právo na život a ľudskú dôstojnosť prostredníctvom svojej schopnosti alebo výkonnosti, pretože ľudská dôstojnosť je neoddeliteľnou súčasťou jeho samotnej existencie. V tejto súvislosti vieme, že človek je krehký a omylný a pozná deštruktívnu realitu zla. Ľudská dôstojnosť je hodnota, ktorá patrí každej ľudskej

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

bytosti, aby bola rešpektovaná ako muž alebo žena, z nej vyplýva, základné a teda objektívne právo na existenciu. Odborníci sociálnej etiky to môžu zhrnúť do vety: Dôstojnosť má právo na rešpekt.

Človek ako osoba má svoju nedotknuteľnú dôstojnosť, ktorú treba rešpektovať, chrániť a zveľaďovať. Pius XII. sa vyjadril, že človek bol dlho v sociálnom živote pasívnou zložkou, musí sa však stať v spoločnosti subjektom, základom a cieľom – všetko na zemi má byť usmernené na človeka ako na svoj stredobod a svoje vyvrcholenie (*Gaudium et spes*, 12).

Dôstojnosť ľudskej osoby má svoj hlboký základ nie len v tom, že Boh stvoril človeka na svoj obraz, ale povolal ho k nadprirodzenému životu, ktorý prevyšuje pozemský život. Človek ako bytosť obdarená rozumom a slobodnou vôľou a ako subjekt práv a povinností predstavuje jednu zo základných hodnôt sociálnej náuky cirkvi, je srdcom a dušou tejto náuky. Cirkev neprestajne bráni ľudskú dôstojnosť proti akémukoľvek útlaču, vykorisťovaniu a ujme, či už ide o politiku, ekonómiu, kultúru, ideológiu alebo zdravie.

Praktické dôsledky dôstojnosti človeka

Konkrétne dôsledky princípu ľudskej dôstojnosti sa v politickej oblasti premietajú do piatich základných hodnôt, ktoré však neobsahuje návrhy na konkrétne riešenie jednotlivých politických otázok, ale sa vzťahujú na sociálne štruktúry.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Predovšetkým je to **právo na život** (ako predpoklad pre úspech všetkých ostatných práv), čo na jednej strane možno chápať ako právo na obranu proti svojvoľnému zabíjaniu alebo pokusom na ľuďoch s možnými fatálnymi dôsledkami alebo dokonca proti úmyselnému odmietnutiu minimu potrebného k životu (*Kompendium sociálnej vedy* Cirkvi, 553). Na druhej strane ho možno definovať ako právo na realizáciu, ktorá ponúka ľudskému životu novú alebo budúcu možnosť rozvíjať sa. Z tohto dôsledku (práva na život) vyplýva, že musia byť vytvorené nevyhnutné životné podmienky pre deti a musia byť pripravené a ponúknuté efektívne a diferencované vzdelávacie možnosti, ktoré budú schopné odhaliť detské talenty, na základe ktorých sa im do budúcnosti otvoria možnosti pre bývanie a prácu.

Základná povaha práva na život taktiež predpokladá, že človek je považovaný za človeka od počatia, to znamená, že neexistuje "pred-ľudská" vývinová fáza: Človek je človekom vo všetkých fázach svojho života. Okrem toho nemôže byť používaný ako prostriedok na experimentálne účely alebo lekársku terapiu. Z toho s úplnou samozrejmosťou vyplýva, že ľudská dôstojnosť nemôže byť porovnávaná s iným dobrami, ako napríklad s etickou starostlivosťou o človeka.

Čo sa týka práva "**sebaurčenia**" alebo „**slobody voľby**“, pripomeňme si tie formy tohto termínu (ktoré sa tak často zneužívajú), ktoré sú nezlučiteľné s ľudskou dôstojnosťou, napríklad keď sa ľudia sami predávajú. Kľúčovým bodom je definícia "slobody". Z kresťanského pohľadu, toto nie je

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

neobmedzená sloboda vôle, podľa vlastných predstáv, ale sloboda konať zodpovedne a robiť to, čo je dobré a správne. Teda sloboda voľby áno, ale pre dobro. Táto charakteristika práva na sebaurčenie sa stáva dôležitou najmä vo vzťahu ku konca života, ako to ukazujú debaty o asistovanej samovražde, pri sprevádzaní nevyliciteľne chorých, pri biologickom testamente alebo pri paliatívnej starostlivosti.

Základná **hodnota zodpovednosti** naznačuje, že nakoľko je to možné, ľudská dôstojnosť musí byť doprevádzaná zodpovednosťou za vlastnú osobu, za vlastný život a za svoju rodinu. Základom tohto všetkého je zásada subsidiarity, ktorá žiada rešpektovať kompetencie osoby, rodiny a intermediárnych spoločností (spoločnosti, ktoré sprostredkujú vzťah medzi jednotlivcom a štátom). V skutočnosti táto zodpovednosť, ktorá pochádza z rešpektovania ľudskej dôstojnosti, zahŕňa v sebe aj budúce generácie, ktoré musia byť vzaté do úvahy pri súčasných politických rozhodnutiach, pokiaľ ide o finančné a ekologické dedičstvo. V tomto zmysle pojem "udržateľnosť" je súčasťou rešpektovania ľudskej dôstojnosti. Takto chápaná zodpovednosť znamená, že v hospodárskych záležitostiach by sme sa nemali pozerat' iba na vlastný prospech, ale aj na spoločné dobro komunity.

Základné **hodnoty solidarity**, spojené s ľudskou dôstojnosť, na jednej strane zameriavajú pozornosť na ľudí, ktorí nie sú schopní zabezpečiť pre seba základné potreby pre život. Na druhej strane predpokladajú, že tí, ktorí majú prostriedky,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

zabezpečia a poskytnú pomoc a podporu, či už dobrovoľne alebo na základe nejakej dohody. Je potrebné ale zabezpečiť, aby tieto formy solidarity neboli zneužitú (*Kompendium sociálnej náuky Cirkvi*, 357).

Spravodlivosť je jedným z konkrétnych spôsobov, pri ktorých rešpektovanie ľudskej dôstojnosti nachádza svoje vyjadrenie a rovnosť pred zákonom a je priamym dôsledkom práva na rešpektovanie ľudskej dôstojnosti. Inak povedané, nerešpektovanie ľudskej dôstojnosti často sprevádza akékoľvek popieranie alebo obmedzovanie ľudských práv. Sociálna spravodlivosť je porušená, keď jednotlivci alebo skupiny sú úradmi zbavení niečoho, na čo majú nárok (čo potrebujú k životu) alebo čo potrebujú k svojmu rozvoju, a to ich dovedie do chudoby a biedy. Okrem toho, spravodlivosť sa nevzťahuje len na občianske práva, ale aj na ľudské práva, a má byť zabezpečená na globálnej i regionálnej úrovni.

Ľudské práva vo svete globalizácie

Ľudská dôstojnosť a ľudské práva sú vzájomnom a nerozdeliteľnom vzťahom, nakoľko ľudská dôstojnosť je základom ľudských práv. V skutočnosti, ľudské práva sú odvodené z tejto „vrodenej“ dôstojnosti človeka, ktorá je prirodzenosťou ľudskej bytosti, ktorá je nedotknuteľná, nedeliteľná a neodcudziteľná: je to koncept práv, ktoré má každý z nás. Prislúchajú človeku jednoducho preto, že je ľudská bytosť. Toto je to, čo robí ľudské práva – univerzálny dôsledok ľudskej dôstojnosti.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

V nadväznosti na túto myšlienku, univerzálnosť a neprenosnosť, sú hlavné kritériá tak pre ľudskú dôstojnosť ako pre ľudské práva: nejde o nejakú partikulárnu historickú alebo kultúrnu interpretáciu. Myšlienka ľudských práv sa rodí a umiera s ich univerzálnosťou: "práva človeka alebo sú univerzálne, alebo nie sú" (FERRARO Fabio, 843).

Univerzálnosť ľudských práv musí byť chránená, musí byť obraňovaná všade, na celom svete. Práve preto, že súvisí s globalizáciou, ktorá je stále viac spochybňovaná. Existuje niekoľko typov tzv. "Weltanschauung", ktoré sa protirečia, ktoré bojujú proti sebe, ktoré súvisia s iným štýlom života či iného náboženstva. Avšak definícia ľudských práv nemôže zostať v rukách nejakých „rozhodcov“ určitej politickej alebo kultúrnej orientácie: musí to byť základný koncept ľudstva ako jednoznačný politický dôsledok ľudskej dôstojnosti. Ľudské práva sú výsledkom ľudskej dôstojnosti a musia byť rešpektované a chránené na celom svete.

Základným predpoklad je právny štát, pretože ľudské práva sa môžu zachovávať len v rámci demokracie a právneho štátu. Okrem toho môžu byť uplatnené len vtedy, ak existujú príslušné základné podmienky. Rozvoj účinného právneho systému, demokratická deľba moci a vytvorenie účinného a nezávislého súdnictva predstavujú nevyhnutné politické úlohy pre celý svet. To isté platí aj pre zaručenie slobody prejavu a tlače, pretože porušovanie ľudských práv sa šíri predovšetkým prostredníctvom médií. Okrem toho, rovnaká sloboda prejavu je indikátorom úrovne demokracie v tej ktorej krajine.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Slobodné a zodpovedné médiá vo fungujúcom právnom štáte, sú základom a nevyhnutným nástrojom, aby sa ľudské práva premenili do ľudských povinností na všetkých miestach našej planéty.

Nesmieme však zabudnúť, že sloboda človeka ide ruka v ruke so zodpovednosťou, rovnako zásada solidarity ide ruka v ruke s právom na spoluúčasť, na participovaní, teda základné sociálne práva prijímajú v kontexte globalizácie novú dimenziu. Extrémna chudoba je nezlučiteľná s ľudskou dôstojnosťou a táto skutočnosť je dnes viac aktuálna ako nikdy predtým, keďže ako často vidíme trhový mechanizmus sa stále viac vyvíja úplne autonómne a stále viac egoisticky. V mnohých krajinách celé skupiny obyvateľov sú vylúčené z pokroku a vytlačení na okraj spoločnosti, zatiaľ čo sa stráca zo zreteľa spoločné dobro. V tomto čase globalizácie, obhajoba jednotlivých základných sociálnych práv musí viac ako inokedy byť súčasťou hospodárskej politiky zameranej na človeka.

V súvislosti s globalizáciou, termín "zodpovednosť" získava aj nový a širší význam, v zmysle zodpovednosti za svet ako celok. Ničenie životného prostredia má vplyv na celú planétu (pozri *Laudato si'*). Skutočnosť, že sme stvorení na Boží obraz zahŕňa v sebe aj poslanie a zodpovednosť pre ochranu stvorenia. Kontext globalizácie nás núti stále viac zdôrazňovať túto spoločnú zodpovednosť.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Literatúra

Dokumenty druhého Vatikánskeho koncilu. Trnava: SSV, 2008. 845 s., ISBN 978-80-7162-738-8.

Katechizmus Katolíckej Cirkvi. Trnava: SSV, 1998. 918 s., ISBN 80-7162-253-2.

FERRARO Fabio: *La giurisprudenza della Corte europea dei diritti dell'uomo e della Corte di giustizia delle Comunita' europee*. Volume III. A. Giuffrè Editore, Milano 2007, 1528 s., ISBN 978 8814140297.

Encyklika Svätého Otca Františka Laudato si' o starostlivosti o náš spoločný domov, 24. 5. 2015, Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2015, ISBN 978-80-8161-180-3.

PÁPEŽSKÁ RADA PRE SPRÁVODLIVOSŤ A POKOJ,
Kompendium sociálnej náuky Cirkvi, Trnava: SSV, 2008. 547 s., ISBN 978-80-7162-725-8.

Kontakt:

Prof. ThDr. Ing. Jozef Kutarna, PhD.

Inštitút sv. Jána Bosca, VŠZaSP

Rajecká 17, 01001 Žilina

jozef.kutarna@gmail.com

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**KONZUMNÝ SPOLOČENSKÝ POKROK STRÁCA
RODINU**

Mária Bielová, Miroslava Jagelčáková Schifferdeckerová

ABSTRAKT

Predloženým príspevkom chceme vychádzať z pravdy, že človek je slobodné bytie. Jeho dôstojnosť má korene v prirodzenom zákone, ktorý je nadradený každej rase, náboženstvu, kultúre či ...izmu a tvorí priestor osobnostnej jedinečnosti a neopakovateľnosti.

Chceme poukázať na tieto kľúčové body, ako ich vnímajú študenti sociálnej práce, ktorí študujú v Ústave sociálnej práce Tomislava Kolakoviča pri nástupe na štúdium a formáciu v duchu tejto pravdy a po ukončení štúdia.

Chceme načrtnúť niektoré momenty v živote človeka, ktoré tento stav uvedomenia si ceny ľudskej dôstojnosti a z nej odvodenej slobody podčiarkujú.

ÚVOD

Prudký pokrok technológií nie je dôsledným ukazovateľom vzostupu ľudskej spoločnosti, lebo nijako neodráža zodpovedným spôsobom vládu človeka nad vecami a ním samým. Sociálny a ekonomický dynamizmus, potrebuje vyvierať zo zdroja, ktorý podporuje integrálny humanizmus, čiže rieši všetky vrstvy človeka. Tie, ktoré ho spájajú s hmotou a prírodou i tie, ktoré ho vyčleňujú. Potrebujeme si zodpovedať na okruh problémov vykorisťovania podmanenej

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

prírody i vykorisťovania človeka človekom. Majetnícky a koristnícky vzťah zapúšťa korene do myslenia ľudí. Pripomeňme si Chestertonov výrok: *„pohanstvo bolo najväčšou vecou na svete, kresťanstvo ešte väčšou a odvtedy je všetko porovnateľne menšie ...“* Na neho nadväzuje jezuita Peter Kreeft a charakterizuje tri základné filozofie života a z nich odvodené hodnoty a postoje ľudí, ktoré môžeme vôkol seba nahmatať. Život ako Márnosť. Život ako Utrpenie. Život ako Láska.

1 METÓDY

V Ústave sociálnej práce Tomislava Kolakoviča v Trstenej študuje v súčasnosti 193 študentov. Výskumu sa zúčastnilo 159 študentov.

Spracovanie získaných dát prebehlo v dvoch fázach:

1) **Opisné štatistické spracovanie.** Otvorené otázky sme spracovali obsahovou analýzou, pričom sa odpovede zaradili do vopred pripravených kategórií.

2) **Kvalitatívna analýza otvorených otázok**

Zápisy – denotácie sme zatriedovali podľa ich plauzibilného významu do analytických kategórií.

Výskumom sme sa snažili zodpovedať na nasledovné otázky:

1. Ako pomenúvajú naši respondenti svoju súčasnú situáciu?

2. Čo v respondentoch v súčasnosti vzbudzuje obavy?

Náš príspevok nesie názov Konzumná spoločnosť stráca rodinu. Rodinu, ktorá je základom spoločnosti. Základný kameň je preto základným, že znamená istotu, bezpečie, keď

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

ho porušíme stavba sa rúca...

Často zabúdame na prirodzený zákon, ktorého základom je Láska a z nej odvodená morálka.

Človek sa v rodine učí milovať, ale i poznávať a sebadarovat'. V rodine si osvojuje základné princípy spolužitia. Dnešné rodiny sú pod veľkým tlakom. Uvedomujú si to aj naši študenti, ktorí prichádzajú študovať sociálnu prácu. Prichádzajú s rôznymi osobnými skúsenosťami a hľadajú odpovede...

2 VÝSLEDKY

Vzorka našich respondentov je rôznorodá. 73 respondentov nemá deti. Niektorí sú slobodní, 10% respondentov žije v zatiaľ bezdetných manželstvách. Jedno dieťa má 35 respondentov, dve 34 respondentov. 17 respondentov má viac ako dve deti.

Vo vzorke našich respondentov je 114 žien a 45 mužov v rôznych vekových kategóriách.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Tabuľka 1 Rozdelenie respondentov podľa počtu detí

počet detí	0 detí	1 dieťa	2 deti	3 deti	4 deti	5 detí
Počet rodičov	73	35	34	13	2	2

(zdroj: Bielová, Jagelčáková, 2016)

Na základe analýzy jednotlivých denotácií sme identifikovali niekoľko okruhov problémových oblastí, tak ako ich vidia naši respondenti. Vyberáme dve problémové oblasti, ktoré boli vo vzorke najfrekvencovanejšie.

**1) Odlúčenie otcov a matiek od rodín v dôsledku
cirkulárnej migrácie za prácou**

Pracovné príležitosti sú obmedzené. Matky a otcovia odchádzajú za prácou na niekoľko-týždňové až niekoľko mesačné turnusy. Prípadne ak ostanú matky doma kvôli malým deťom, nezriedka pracujú na tri smeny, sú vďačné za každú prácu, pravidelný príjem, preto ochotne súhlasia s podmienkami. Naši respondenti príčiny odchodu za prácou do zahraničia opisujú slovami: „*nezohnal som prácu bližšie k domu*“, „*musela som sa niekde zamestnať*“, „*Bol som živnostník a nemal som pravidelne mzdu, niekedy som leďva vyplatil odvody. To ma donútilo zamestnať sa v Čechách.*“ –

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

muž 32 rokov, 3 deti, *„Pracujem ako strojník a v mieste bydliska som nenašiel prácu. Manželka je na rodičovskej dovolenke s dvomi dcérami, preto sme hľadali riešenie a jediné bolo dochádzať za prácou. Chodievam domov 1- krát za dva týždne. – muž 34 rokov, 2 deti.*

20% respondentov uvádza ako príčinu migrácie za prácou ochorenie, alebo smrť partnera, vyjadrujú to slovami: *„ochorel mi manžel, nemali sme z čoho žiť“, „Zomrel mi manžel. Sama som nemala šancu to utiahnuť, musela som si hľadať lepšie platenú prácu.“* 31 % respondentov udáva ako príčinu zadlženie sa z rôznych dôvodov. *„Manžel si musel nájsť ešte jednu prácu, aby sme mohli platiť dlhy. Doma býva málo.“*

Dôsledky tejto situácie opisujú najmä slovami: *„obmedzený kontakt s rodinou“, „nevidím ako rastú deti“, „nedostatočná komunikácia“, „snažíme sa byť v kontakte, ale nie je to ono“, „manžel podal žiadosť o rozvod“.*

Rodiny strádaajú. Ján Pavol II. v encyklike *Laborem Exercens* apeluje *„Skúsenosť potvrdzuje, že sa treba usilovať o spoločenské docenenie materských úloh, námahy, ktorá je s nimi spojená, ako aj starostlivosti, lásky a citu, ktoré deti nevyhnutne potrebujú, aby sa mohli rozvíjať ako zodpovedné osoby, morálne a nábožensky zrelé a psychicky vyrovnané.“* (1981)

Žena – matka a muž - otec majú nezastupiteľnú úlohu vo výchove detí. V útlom veku aj v období dospievania zohrávajú dôležitú úlohu, každý vzhľadom na svoje prirodzené

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

dispozície. Postoje otca a matky, ich nazeranie na svet, každodenná spoločná komunikácia, pozitívne vzťahy v rodine dieťa formujú. Učí sa fungovať vo vzťahoch, pripravuje sa na samostatný život v spoločnosti.

Na rodičov je v súčasnosti vyvíjaný veľký tlak. Uspokojenie potrieb rodiny nie je jednoduché, okrem základných potrieb – bývanie, energie, stravovanie, sú tu ešte individuálne potreby každého člena, vyplývajú z oblastí jeho záujmov. Rodičia sa, vo väčšine prípadov, snažia o to aby ich rodina a deti mali „*dôstojné podmienky pre život*“. Čo sú to však dôstojné podmienky pre život rodiny? Odlúčenie od rodiny, chýbajúce vzory otca matky vo výchove deťom nenahradia financie. Deťom chýbajú spoločné zážitky s obidvoma rodičmi, nemajú možnosť zažiť rodinu ako spoločenstvo v každodennom živote. S týmto javom je spojených viacero negatívnych dopadov. Tento príspevok si však nekladie za cieľ podrobnú analýzu, skôr vytvoriť priestor na zamyslenie a diskusiu.

Druhá oblasť problémov úzko nadväzuje na prvú:

2) Zadlženosť rodín, najmä mladých rodín

Aktuálne trendy v dnešnej konzumnej spoločnosti podporujú pragmatický a vlastnícko-materialistický kontext s ľudského života. Tieto trendy vedú mladých ľudí k tomu, aby si uvedomovali, že pokiaľ nedosiahli niečo, čo im zabezpečí príslušnosť k určitej sociálnej skupine, skupina ich považuje za abnormálnych a odmieta ich. Veľký prospech z konzumnej spoločnosti majú obchodné a finančné spoločnosti, ktoré

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

ovplyvňujú správanie človeka smerom ku konzumu a tým aj k hrozbe zadlženosti. Novosad (2009)

„Auto mi daroval oco, no mne vôbec nevyhovovalo. Mal som predstavu o inom, lepšom, krajšom. Môj príjem ale na kúpu nového auta nebol. Chcel som vypadať pred svojou manželkou ako muž, ktorý dokáže zabezpečiť všetko pre svoju rodinu. Vybavil som pôžičku (...). – muž 32, bezdetný

Veľkým úskalím sú spotrebné pôžičky, najmä v predvianočnom období, ale oveľa vážnejším problémom sú hypotéky, ktoré rodiny, z rôznych dôvodov nevládu splácať. Naši respondenti to vyjadrili slovami: *„V našom prípade strata práce súvisela s manželovým ochorením ako živiteľa rodiny. Pokles príjmu do rodiny spôsobil vážne problémy zo splácaním pôžičky. Pomáhali sme si ako sa dalo, ale znamenalo to veľké obmedzenia.“*

Najčastejšie respondenti ako dôvod zadlženosti uvádzajú vysoké výdavky spojené s kúpou, alebo rekonštrukciou bytu resp. domu. *„Peniaze sa nám už míňali a my sme pocítovali potrebu rýchlo dorobiť dom a osamostatniť sa. Jediné východisko bola pôžička.“* Skúsenosť s pôžičkou má 43% respondentov vo veku od 22-50 rokov. Najčastejší dôvod zadlžovania sa predstavovala snaha osamostatnenia sa od rodičov.

10 % respondentov vidí príčinu prehlbujúcej sa zadlženosti v neskromnosti, nedostatočnej finančnej gramotnosti a prehnaných potrebách. Vyjadrujú to najmä slovami:

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

„prehnané potreby“, „neskromnosť“, „konzumný spôsob života“

„I keď sa nám darí dlžobu voči banke splácať, myslím si, že najväčší problém vzniku zadlženosti sú neskromnosť človeka a jeho prehnané potreby.“ (žena, 29r.)

Zadlženosť rodiny obmedzuje. Pôžička (úver, leasing ...) síce v aktuálnej situácii poskytnú riešenie a umožnia uspokojiť akútnu potrebu, ale rodina dlhodobo nesie dôsledky, v lepšom prípade v podobe obmedzeného rozpočtu, v horšom prípade ide o nesplácanie pôžičiek a následnou exekúciou.

3 DISKUSIA

Vo svojom okolí vnímame mnoho príkladov, kedy človek nemá dostatok síl vzdorovať spoločenskému tlaku a nastaví si svoj hodnotový rebríček v súlade s očakávaniami okolia. Úspech v práci si na úrovni spoločenských vzťahov žiada vysokú daň v podobe vzťahov založených na trhovom princípe, kedy je človek vmanipulovaný do rozhodnutí, ktoré jemu samému prinesú len dočasné uspokojenie, ale profituje z neho mnoho ďalších subjektov. Príkladom môže byť nastavenie mnohých veľkých súkromných firiem, ktoré vo vidine zisku nastavujú svoje plány tak, že bežný človek, ak nechce prísť o svoj zárobok, musí obetovať svoju rodinu, vzťahy, voľný čas...

V tejto súvislosti Carl Anderson (2012, str. 30) vidí problém v tom, že súčasný pokrok, ktorý vníma materialisticky *„popiera hodnotu transcendentnej reality, na ktorej je*

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

založený náš každodenný život a ktorá mu dáva zmysel. Zmysel a cieľ ľudského života je takto zredukovaný len na tento svet, od ktorého však očakávame niečo, čo nám nedokáže dať.“

Na jednej strane operujeme s pojmami sloboda, nezávislosť, no na strane druhej nás naša snaha byť slobodní a nezávislí robí závislými. Ani slobodu však nie je možné žiť v izolácii. Ak je sloboda hodnotou pre jednotlivca a systém, významne ovplyvňuje napr. rovnosť a ľudskú dôstojnosť. (Anderson, 2012)

Usilujeme o „slobodu“ domáhame sa svojich práv. Máme „Listinu základných práv a slobôd“, „Ústavu SR“ a mnoho deklarácií a zákonov, ktoré nám zdanlivo ponúkajú istotu, že naša sloboda je neohrozená. Prečo zrazu zisťujeme opak?

Jeden z našich respondentov sa ocitol pod hranicou životného minima „...pretože som chcel byť čestný. Chamtivosť veľkých firiem priviedla veľa drobných podnikateľov a ich rodiny na mizinu. Niekomu je to možno jedno, že nezaplatí druhému to, čo mu patrí. No ja som taký nechcel byť. Vždy som chcel niečo dokázať, ale takto som si to celkom nepredstavoval. Firma, ktorá si nás objednala mi neuhrádzala faktúry. Prvý mesiac som to ťahal z úspor, ale druhý mesiac som si na výplaty mojím zamestnancom musel požičať. Manželka bola na materskej. Chvilkami sme nemali ani na jedlo pre naše tri deti.“

Nazeranie na slobodu človeka je rôznorodé. Nie všetko, čo je považované za slobodu a propagované ako sloboda, možno

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

stotožniť s pravou slobodou človeka. Vyjadril to Ján Pavol II v encyklike *Redemptor hominis* (1978) „*Príliš často sa sloboda zamieňa s inštinktom individuálnych, alebo kolektívnych záujmov (...) nech je akékoľvek ich ideologické zafarbenie.*“ (II, 12)

Študenti nám ponúkli cenný materiál pre analýzu.

Každá výpoveď prináša obraz o človeku. V jednotlivých výpovediach je ukrytá individuálna história každého jedného respondenta. Zosobňujú postoje, hodnoty, životnú skúsenosť.

ZÁVER

Ján Pavol II. začal odvážne hovoriť o dvoch štýloch života: o kultúre života a kultúre smrti. Ak sa chceme rozhodnúť pre kultúru života, projekt ľudstva sa potrebuje zbaviť egoizmu jednotlivcov či skupín. Žiada to konkrétne rozhodnutia na osobnej, rodinnej, spoločenskej i medzinárodnej úrovni, správnu hierarchiu hodnôt a primát osoby nad vecou. To si vyžaduje zmenu postoja od ľahostajnosti k záujmu o druhého človeka, od jeho odmietania k jeho prijatiu v smere cesty k porozumeniu a solidarite, lebo život každého jedného človeka na tejto zemi je vždy väčší a viac (to znamená byť) ako snaha a aj naplnená skutočnosť mať, vlastniť. Zakončíme slovami súčasného pápeža Františka: „*Sme povolaní formovať svedomie, nie nárokovat' si, že ho nahradíme.*“ (*Amoris Laetitia*, čl. 37)

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Zoznam bibliografických odkazov

ANDERSON, Carl. *Civilizácia lásky*. Bratislava: Redemptoristi - Slovo medzi nami, 2012. ISBN: 9788089342303.

FRANTIŠEK, *Amoris laetitia*, Apoštolská posynodálna exhortácia, 2016, 101 s. ISBN 978-80-8161-218-3.

JÁN PAVOL II. *Familiaris consortio*. Apoštolská exhortácia. [online] 22 november 1981, AAS 74 (1982). [citované 24.10.2016] Dostupné na internete: <<http://www.kbs.sk/?cid=1117276376>>

JÁN PAVOL II, *Laborem exercens*, encyklika. [online] 14. septembra 1981, [citované 08.11.2016] Dostupné na internete: <<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/laborem-exercens>>

JÁN PAVOL II, *Redemptor Hominis*, encyklika. [online] 4. marca 1979, AAS 71 (1979). [citované 11.11.2016] Dostupné na internete: <<http://www.kbs.sk/?cid=1117272898>>

KREEFT, P. *Tri filozofie života*. Redemptoristi 2009, 152 s. ISBN 978-80-89342—10-5.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

MIHALIK, J. 2002. Viacrozmerný prístup k štúdiu postavenia rodiny v spoločnosti. In: Zborník: Rodina v ohrození. Trnava 2002. ISBN 80-89074-35-9.

NOVOSAD, L. – NOVOSADOVÁ, M. 2009. Možné deficit v oblasti funkčnej gramotnosti a občianskej orientácie ako rizikový faktor i potencionálny spúšťač zadlžovania občanov so zdravotným postihnutím. In: Sociálna práca. ASVSP, Brno 2009, roč. 9, s. 73-79 ISSN 1213-6204.

Autor: prof. PhDr. Mária Bielová, PhD., VŠ Z a SP sv. Alžbety, n.o., Ústav soc. práce T. Kolakoviča, Trstená e-mail: ambielova@gmail.com
PhDr. Miroslava Jagelčáková Schifferdeckerová, PhD., VŠ Z a SP sv. Alžbety, n.o
Ústav soc. práce T. Kolakoviča, Trstená, e-mail: mirkasch@gmail.com

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ A EDUKÁCIA ČLOVEKA

Mária Machalová

Abstrakt: Zdôvodňujeme potrebu razantného nástupu praktickej edukačnej sociálnej pomoci v záujme duchovnej, psychickej i sociálnej aktívnej adaptácie a socializácie a tiež rehabilitácie životných síl ľudí dneška.

Vychádzame z inovatívneho konceptu edukačnej sociálnej práce, vrátane edukačného sociálneho poradenstva a edukačnej sociálnej pomoci, ktorý sme formulovali a publikovali v dvoch autorských monografiách: Preventívna sociálna práca (Prešov: Prešovská univerzita, 2013) a Edukačná sociálna práca (Prešov: Prešovská univerzita, 2014).

Kľúčové slová: Ľudská dôstojnosť. Edukácia. Spôsobilosť k životu.

Abstract: Justify the need for a strong entry practical social help in the interest of the spiritual, psychological and social active adaptation and socialization and rehabilitation of living forces people today.

We start from the innovative concept of educational social work, including educational social counseling, guiding and educational help, which we formulated and published in two monographs copyright: Preventive social work (Prešov: University of Prešov, 2013) and Educational social work (Prešov: University of Prešov, 2014).

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Key words: Human dignity. Education. Systemic ability to live.

Otázky o základnom ciele ľudskeho života

Ľudské otázky týkajúceho sa *pravého bytia človeka* sú podľa J. Patočku (1996, s. 143) tieto:

„Prečo stojí za to žiť? Mám pre čo žiť? Na čo je človek na svete? Kedy a ako stojí zato skutočne žiť? Kedy je človeku dobre? Kedy sa dá povedať, že niečí život je skutočne dobrý? Kedy sa dá povedať, že sa niečí život podaril – že to bol vydarený život?“

V Sokratovom humanizme *„Človek je bytosť pôvodne od prírody nehotová, nedotvorená. Samotný život je len zdanlivo plným žitím. Je možné však človeka k pravému, skutočnému bytiu prebudiť. Túto možnosť prírodný človek zanedbáva – „nepozná sám seba.“ Za bytím zdanlivým stojí to pravé, za životom bezcieľným život, ktorý má cieľ – život pod jeho jednotou.“* Duša je pre Sokrata to, na čom v živote jedine záleží: duša môže získať pochopenie Dobrého a tým z vnútornej nehotovosti prejsť v pevný tvar (Patočka, J. 1996, s. 145-146). Pritom v antike *srdce* a nie *mozog* bolo považované za centrum múdrosti a *podstatou múdrosti bolo staranie sa o „myseľ, ktorá je priložená k srdcu“* (Mráz, M.2006).

Dobry život

Predstava o „dobrom živote,“ o kvalite života zo subjektívneho hľadiska *„zahŕňa v sebe psychologické, etické*

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

aj estetické priority odvíjajúce sa z predstavy o svete a o človeku. Jeho ponímanie sa opiera o chápanie zmyslu života, ktorý predstavuje ťažiskový bod seba chápania“ (Šulavíková, B., 2006, s. 113).

Pre život človeka, jeho psychický rozvoj je potrebná určitá *filozofia života* úzko spätá s jeho centrálnymi hodnotami a prežívaním.

Právo na ľudskú dôstojnosť

Je právo na ľudskú dôstojnosť deklaráciou či žitou realitou ľudí na Slovensku? Uplatňujú si ľudia právo na ľudskú dôstojnosť, teda na rešpektovanie seba ako jedinečných nositeľov ľudských hodnôt? A zároveň, pri dožadovaní sa ľudskej dôstojnosti sú ľudia pohotoví niesť zodpovednosť za to, ako žijú? Právo a zodpovednosť sú dve strany mince, súvisia tak so spoločenskou disciplínou, ako aj s osobnou disciplínou. S právom na ľudskú dôstojnosť sa spájajú nemalé povinnosti človeka - pracovať na svojom duchovnom, psychickom a sociálnom rozvoji a to v rámci možností vlastného individuálneho potenciálu a zároveň v medziach reality svojho života. Podmienky života sa napokon odvíjajú od psychickej a sociálnej vyspelosti či nevyspelosti ľudí jednotlivo i od ľudí v sociálnych skupinách rôzneho životného účelu a sociálnej hierarchie.

Toto tvrdenie ilustrujeme úryvkom:

„Traduje sa, že Sokrates sa na Aténskom trhovisku pýtal ľudí, prečo žijú tak, ako žijú a tým zisťoval ich životnú filozofiu i to, či ich spôsob života je výsledkom vedomej voľby alebo iba

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

náhodnou zhodou okolností. V debate im ukazoval, že vlastne nevedia prečo žijú“ (Šulavíková, B. 2006, s. 114).

Teoreticky možno predpokladať, že deklarované pravidlá a reálny dnešok života ľudí sú pre mnohých zmätočné. Týka sa to aj fenoménu deklarovanej ľudskej dôstojnosti na jednej strane a žitého porušovania ľudskej dôstojnosti nedôstojnými spôsobmi manipulácie s vedomím ľudí, na druhej strane. Deklarujú sa duchovné a duševné hodnoty bytia ľudí, teda autentického prežívania (za pomoci vyjadrenia E.Fromma (1969) , deklaruje sa rozvoj *Bytia* človeka: duchovný a psychický aspekt života), lenže v každodennom živí sú podnecované hodnoty materiálneho zabezpečenia, majetníctva a odvádzanie ľudí k virtuálnemu prežívaniu vlastného života (za pomoci vyjadrenia E.Fromma (1969), v živí sa praktizuje *Mať*: vlastniť, zhŕňať, konzumovať).

Edukácia ľudí pre žitie

Naša predstava o prepojení edukácie s riešením životných problémov ľudí je založená na úvahe o „*mystickej svadbe*“ *interného psychologického prostredia bytia človeka s externým sociálnym prostredím človeka*. Zo spoločenského hľadiska je edukácia preventívna systémová pomoc ľuďom v ich živote a k ich životu. Staronová, ale stále dôležitá je funkcia edukácie v socializačných, personalizačných a enkulturačných procesoch formovania osobnosti človeka. Podporou celoživotného učenia sa ľudí sa naskytá šanca a spôsob:

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

1. Ochrany a rozvoja aj kultivovania individuálneho duchovného, psychického a sociálneho potenciálu osôb - čiže ochrana a zveľaďovanie *interného prostredia človeka* (tzn. duchovného a psychického prostredia).
2. Ochrany *externého prostredia človeka* (tzn. prírodného, sociálneho, kultúrneho prostredia).

Psychická vyspelosť, čiže duchovná, psychická a sociálna zrelosť je zjavná zo správania sa človeka a je evidentná v jeho konaní hlavne vtedy, keď sa ocitne v psychologicky, materiálne a inak záťažovej situácii a zoči-voči životným problémom.

Všeobecne prijatým názorom mysliteľov, filozofov aj humanisticky zameraných psychológov je, že najvyšším cieľom poznania pre jednotlivého človeka je *sebapoznanie*. Vieme, že *učením sa* a *sebareflexiou* si osoba utvára po celý život svoju *personálnu, sociálnu, aj kultúrnu identitu*. Psychický obraz o svojej osobe vo významnej miere podmieni spôsob aj úroveň životnej realizácie konkrétneho človeka. Povedané slovami učiteľa národov Jána Amosa Komenského: „*Múdrost' užitočne slúži človeku tým, že rozumie svojej ceste a všetkému, čo robí: z toho plynie, že štúdium múdrosti má pripraviť ľudskú myseľ na všetko, čo v činnosti či trpne musíme v priebehu tohto života prežívať.*“

Individuálny potenciál

Tajomstvo subjektivity individuálneho potenciálu, teda psychiky človeka preniká do sveta prostredníctvom

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

konkrétnych prejavov a činov človeka. *V individuálnom potenciáli je implicitne psychický potenciál* a ten určuje povahu komplexnejšieho individuálneho potenciálu. Aj telo nemôže byť mimo a bez psychického riadenia. Stav a kondícia tela človeka vyjadruje „dobré či zlé fungovanie“ jeho psychiky. Explicitne sa individuálny potenciál prejavuje a realizuje prostredníctvom jednotlivých kvalít psychického potenciálu.

Psychický potenciál pozostáva zo súboru dispozícií osoby, v priebehu života premenených a premieňaných na psychickú kvalitu nazvanú:

- A. ***Svetonázor, hodnotová orientácia*** (čo sú premenené dispozície k hodnoteniu) – ide o subjektívny spôsob chápania života.
- B. ***Psychické vlastnosti*** (čo sú premenené povahové dispozície) – ide o psychicky jedinečné individuálne prejavovanie sa života v podobe:
 - *schopností* (čo sú premenené dispozície k činnosti) – ide o individuálne rozumové a zmyslovo - pohybové činnosti;
 - *temperamentu a emócií* (čo sú premenené dispozície k vzrušivosti) – ide o jedinečný individuálny spôsob a cítenia a jeho prejavov;
 - *pohnútok-motivácie* (čo sú premenené inštinkty a potreby) – ide o psychickú energiu, psychickú zameranosť a psychickú dynamiku (Machalová, M. 2013, s. 64).

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Treba si uvedomiť, že sila individuálneho potenciálu bez psychickej a duchovnej samoregulácie môže ohroziť iných ľudí, spoločnosť, prírodu, planétu Zem i vesmír.

Absencia duchovného rozmeru v živote ľudí má za následok skutočnosť, že sa človek neintegruje do usporiadania a poriadku (disciplíny) Života. Individuálny potenciál tak môže uškodiť samotnému nositeľovi tohto potenciálu – človeku. Vystihujú to slová A. Einsteina, že osud ľudstva odteraz závisí viac od jeho morálnych zásad než od úrovne technológií

(Machalová, M.2013, s.64-65).

Individuálny potenciál v stave dispozícií človeka je za štandardných okolností života stabilným útvarom. Vyjadruje ľudskú podstatu.¹ Politické, hospodárske i kultúrne pomery sa stále menia, ale človek vo svojej podstate zostáva rovnaký. A tak porozumieť ľudskému individuálnemu potenciálu je možné iba poznaním hĺbky ľudskej povahy a mimo akýchkoľvek moderných trendov v názoroch na spoločnosť a názoroch na človeka. *V ľudoch je treba hľadať zdroj psychickej sily aj zmysel ich života* (Machalová, M. 2013, s.65-66).

V individuálnom potenciáli sú zjednotené dva aspekty

¹ Z filozofického hľadiska pojem *ľudská podstata* vyjadruje súhrn hlbinných vlastností, vzťahov a zákonitostí, ktoré určujú existenciu systému človeka. Podstata sa prejavuje v javoch a tými javmi sú vlastnosti a stavy človeka, ktoré možno pozorovať zvonka-*extraspekciou* a zvnútra - *introspekciou*, sebazpozorovaním. (Poznámka: M. Machalová)

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Aspekt potenciality – vo forme celku dispozícií (genotyp).

Aspekt realizácie – vo forme celku psychickej spôsobilosti (fenotyp).

Sociálna edukácia dospelých² a rozvoj systémovej spôsobilosti k životu

Človek v primeraných podmienkach disponuje po celý svoj život schopnosťou zdokonaľovať sa psychicky a meniť svoje správanie. Psychologicky ide o prirodzený proces dosahovania celostnosti osoby. Jediniec má tendenciu k *sebariadeniu* a *sebauvedomeniu*. Je otázkou, ako zmysluplne ľuďom zdôvodniť prečo je potrebné aby *sa naučili učiť sa*, a *neodnaučili učiť sa*. A ako ich doviest' k pochopeniu, že jediné čo môžu v sociálnom ohrození bez akéhokoľvek obmedzenia použiť sú ich vlastné schopnosti.

Význam sociálnej edukácie sa vyvodzuje od rozvoja *spôsobilosti ľudí k životu*, ktorú sme ako systémovú zastrešujúcu spôsobilosť nazvali „*životaschopnosť*“ (Machalová, M. 2013, s. 72).

Spôsobilosť ľudí k životu – „*životaschopnosť*“ integruje v jednom celku tieto schopnosti:

² *Edukáciu* chápeme ako širší pojem, ktorý subsumuje (zahŕňa) *výchovu a vzdelávanie*.

Edukáciu používame ako *systémový pojem* a zároveň medzinárodne zaužívaný pojem.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

- a) *Schopnosť socializovať sa – v sociálnom mikroprostredí a v sociálnom makroprostredí: učiť sa spôsobom nadobúdania sociálnej skúsenosti.*
- b) *Schopnosť identifikovať sa – sociálne, psychologicky, kultúrne: učiť sa identifikovaním sa s niekým a s niečím v sociálnom prostredí.*
- c) *Schopnosť adaptovať sa v sociálnom prostredí.*
- d) *Schopnosť integrovať sa - byť psychicky, sociálne a duchovne integrovaným človekom: ako člen/členka sociálnych skupín a spoločnosti.*
- e) *Schopnosť identifikovať a realizovať svoj psychický a sociálny potenciál: k skvalitneniu svojho života.*
- f) *Spôsobilosť identifikovať a rešpektovať vlastné možnosti, limity a obmedzenia osobného rozvoja: v rámci sociálnych skupín a sociálnych vzťahov a sociálnej komunikácie.*
- g) *Schopnosť k celoživotnému procesu psychického a duchovného rozvoja, to znamená schopnosť vývinu a rozvoja individuálneho psychického potenciálu: v záujme celoživotného dosahovania duchovnej, psychickej a sociálnej zrelosti čiže psychickej vyspelosti (dospelosti).*

Zmysel sociálnej edukácie dospelých spočíva v utváraní rozumovej, emocionálnej, motivačnej, hodnotovej a sociálnej pripravenosti dospelých osôb k vyhodnoteniu životnej reality a k optimálnemu rozhodovaniu sa a konaniu.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Všeobecným cieľom sociálnej edukácie dospelých je

- *Sociálna adaptácia a integrácia osobnosti – tzn. sociálne prežitie a kontinuita vývinu a rozvoja osobnosti v rámci sociálnych skupín, vzťahov a komunikácie.*

Psychologickým cieľom edukácie dospelých je

- *integrácia osobnosti a utváranie jej identity – tzn. psychickej integrity, sebaobrazu, svetonázoru, životného štýlu.*

Obsahmi sociálnej edukácie sa má formovať *pripravenosť* ľudí pre život v náročných sociálnych podmienkach života, ktorú vyjadríme takto:

byť vnímavým človekom – premýšľať a pochopiť dianie v sociálnom okolí – odlišovať čo je pre ich život škodlivé a čo ich životu prospieva – poznanie vedieť uplatniť v úlohách žitia – konať vedome a zodpovedne – byť v žití disciplinovaný - pretvárať a tvoriť žitie – mať svedomie a rešpektovať vyššie princípy života - hodnoty, vieru (Machalová, M.2013).

Čo je to byť disciplinovaným človekom v situácii výziev života ?

Psychologický problémom ľudí dneška, je dominancia a prevaha *kontroly nad disciplínou* v živote, čiže kontroly vlastného myslenia, konania, správania sa, komunikácie, vzťahov vlastných a tiež kontrola druhých osôb. Treba však uviesť, že nie kontrola, ale *disciplína* je základom pripravenosti ľudí pre život (Osho, 2007, s.203-205).

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Disciplína vyžaduje od človeka aby *pochopil a stal sa vedomý a vedome sa rozhodoval a konal*. Disciplína vedie človeka k *celistvosti*, pretože ak človek situáciu pochopí koná v zhode s pochopením. Nie je treba ho kontrolovať. Kontrola zväzuje, je spojená s tým „čo by sa malo“ a „čo by sa nemalo“. Ľudia dneška žijú v mnohom ohľade v zajatí nadužívanej kontroly. Sú okrádani zvonka o slobodné myslenie a konanie a s okrádajú sami seba svojou nevypelost'ou. Ako keby nemali vlastnú myseľ a cítenie a nežili vlastný život. Avšak disciplinovaný človek má *disciplinovanú myseľ* a nie je treba ho kontrolovať. Človek si je vedomý ako a čo má konať. Chápe a empaticky i razantne reaguje na životnú situáciu a na okolnosti. Rozumie dynamike života, dialektike životných situácií. Človek, ktorý má nad sebou kontrolu a nerobí nič pre to, aby sa z jej jarma vymanil, nemá vlastnú víziu života, nie je voči životu citlivý. Nedisciplinovaná myseľ je vlastná *nevedomému človeku*, je to myseľ, ktorá nemôže veriť sama sebe lebo nechápe čo sa deje.

Človek má byť disciplinovaným a nemá sa snažiť mať všetko pod kontrolou. Jeho jediným zákonom má byť to, aby pochopil čo sa mu v živote deje a konal.

Čo je to byť zodpovedným človekom v situácii výziev života?

„Tí, ktorí utekajú pred svetom a spoločnosťou... odmietajú niesť zodpovednosť, ale zároveň nechápu, že len čo odmietnu zodpovednosť, odmietnu i slobodu. Čím viac milujete slobodu,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

tým viac ste pripravení prijať zodpovednosť. Žiť mimo svet,...mimo spoločnosť neprináša možnosť prijímať zodpovednosť...všetko, čo sa učíme, učíme sa tým, že prijímame určitú zodpovednosť“ (Osho, 2007, s. 209).

Človek môže konať dvomi spôsobmi: jedným je reakcia, druhým je odozva. Reakcia je mechanická. Odozva vychádza z vedomia, z uvedomovania si prítomného okamihu (Osho, 2007, s. 211) . Psychicky vyspelý človek odpovedá odozvou nie reakciou. Odozvou a vyrovnaním sa so životom dosahuje sebauvedomenie. *„Iba to, čo prežijeme a precítíme vo všetkých obmenách, sme schopní dokonale pochopiť. Pre svoju cestu máme dokonalú výzbroj, spočívajúcu v schopnostiach, ktoré máme v sebe“ (Mareš,A.- Zentrich, J. 2007, s. 254).*

Vedomý človek je pre okolie nepredvídateľný - na podnety nereaguje, ale odpovedá vedomou odozvou. Preto ho nemožno manipulovať lebo robí v danej chvíli iba to, čo je podľa jeho vedomého pohľadu príhodné.

Nevedomý človek je predvídateľný a dá sa ľahko ovládať. Možno ním manipulovať, lebo robí v danej chvíli to, čo sa od neho žiada, iba reaguje na podnety zvonka (Osho, 2007,s. 213).

Slová na záver

Čo by sa malo zohľadniť v sociálnej edukácii ľudí pre ich dôstojný život?

Zvýšený záujem ľudí o vnútorné hľadanie samého seba je *„nepochybne jednou z mála nádejných ciest pre náš trpiaci a ohrozený svet.“* Pokiaľ sa po tejto ceste nej ľudstvo vyberie,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

jeho vnútorná transformácia ľudstva mohla byť hlavnou silou, ktorá môže zmeniť súčasný svet myslenia, hodnôt a konania ľudí. Vývoj vedomia „je pravdepodobne kritickou podmienkou pre zachovanie života na tejto planéte“ (Grof, S. 1992, s. 218).

To je dostatočný dôvod na to, aby sa dospelým osobám poskytli také programy sociálnej edukácie, ktoré sú školou skutočného vedomia. To znamená všemožne podporovať rozvoj individuálneho potenciálu ľudí a poskytovať im možnosť získať poznanie v tom, čo je skutočne pre ich životie hodnotné. Pretože zotrvať v ignorancii v dnešnej dobe životného chaosu a manipulácie s vedomím ľudstva už nebude možné.

Zoznam bibliografických odkazov

Fromm, E. 1969. *Lidské srdce – jeho nadání k dobru a zlu*. Praha: Mladá fronta.136 s.

Grof, S. 1992. *Dobrodružství sebeobjevování*. Praha: GEMMA89. 257s. ISBN80-85206-15-3.

Křivohlavý, J. 2009. *Psychologie moudrosti a dobrého života*. Praha: GRADA.144 s. ISBN 978-80-247-2362-4.

Machalová, M. 2013. *Preventívna sociálna práca - Edukačná paradigma v sociálnej práci*. Prešov: Prešovská univerzita. 272 s. ISBN 978-80-555-0932-7.

Machalová, M. 2014. *Edukačná sociálna práca*. Prešov: Prešovská univerzita.327 s. ISBN 978-80-555-1118-4

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Mareš, A. – Zentrich, J. 2007. *Hovory s Akášou*. Olomouc: FONTÁNA.

286 s. ISBN 978-80-7336-35-7.

Mráz, M. 2006. Psyché – pojem, symbol, inšpirácia a prameň múdrosti. In: Ruisel, I. (Ed.): *Múdrosť – inteligencia – osobnosť*. Bratislava: Ústav experimentálnej psychológie SAV, s. 10-16.

Osho. 2007. *Kniha poznání*. Praha: PRAGMA. 270 s. ISBN 978-80-7349-082-9.

Patočka, J. 1996. *Péče o duši. I.* Praha: Oikoyhmenh.

Šulavíková, B. 2006. *Autenticita a dobrý život*. Bratislava: Album. 198 s.

Kontaktná adresa autorky

Prof. PhDr. Mária Machalová, CSc.
Pravoslávna bohoslovecká fakulta
Prešovská univerzita
Masarykova 15
080 01 Prešov

E-mail: machalova.maria@centrum.sk

Mobil: 0903 144 353

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

POHĽAD PÁPEŽA FRANTIŠKA NA MIGRÁCIU

View of Pope Francis at migration

Peter Vansač

Abstrakt

Pohľad pápeža Františka na migráciu vychádza z dokumentov Cirkvi a to predovšetkým z Katechizmu katolíckej cirkvi, ktorý uvádza, že bohatšie národy sú povinné prijať cudzincov, nakoľko je to možné. (porov. KKC 2241). Podľa pápeža Františka utečenci a migranti sú pre nás výzvou na vytvorenie programov, ktoré zohľadňujú príčiny a dôsledky migrácie. Lahostajnosť a mlčanie sú podľa pápeža neakceptovateľné. Integrácia podľa pápeža Františka je cesta, ktorou sa má uberať Európa, pretože ona má sa stať vzájomným obohatením pre spoločnosti a zároveň má predísť riziku diskriminácie, rasizmu, extrémnemu nacionalizmu a xenofóbi.

Kľúčové slová: Integrácia. Kultúra stretnutia. Kultúra vyradovania. Migrácia. Utečenci.

Abstract

View of Pope Francis at migration is based on documents of the Church and especially the Catechism of the Catholic Church, which states that richer nations are obliged to accept foreigners, as much as possible. (Cfr. CCC 2241). According to Pope Francis refugees and migrants are challenge for us for creating programs that accepts causes and consequences of migration. Indifference and silence are unacceptable according to the Pope. Integration by Pope Francis is a way, which is to move in Europe, since it has to stand for mutual enrichment

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

for society and also to avoid the risk of discrimination, racism, extreme nationalism and xenophobia.

Key words: Integration. Culture meeting. Culture of decommissioning. Migration. Refugees.

Úvod

V súvislosti s migráciou sa často hovorí o utečeneckej a migračnej kríze. V tejto súvislosti si kladieme otázky: Kto sú migranti a utečenci? Neohrozujú našu bezpečnosť? Nie sú medzi nimi islamskí útočníci? Prečo utekajú zo svojich domovov? Aký postoj máme zaujať voči migrantom a utečencom?

Na tieto otázky sa pokúsime odpovedať pohľadom svätého otca Františka.

Kresťanská sociálna náuka o migrácii

Druhý vatikánsky koncil v konštitúcii *Gaudium et spes* uviedol, že Cirkev „*kráča spolu s celým ľudstvom*“, a preto sú „*radosti a nádeje, žalosti a úzkosti ľudí dnešných čias, najmä chudobných a všetkých ktorí trpia, zároveň radosťami a nádejami, žalosťami a úzkosťami Kristových učeníkov a niet nič naozaj ľudské, čo by nenašlo ozvenu v ich srdciach*“ (*Gaudium et spes*, čl. 1).

V Katechizme Katolíckej vo vzťahu k migrantom je uvedené toto ustanovenie, čl. 2241:

„*Bohatšie národy sú povinné, nakoľko je to možné, prijať cudzincov, hľadáajúcich bezpečnosť a prostriedky na živobytie, ktoré nemôžu nájsť vo svojej pôvodnej vlasti. Verejná moc má dbať na zachovávanie prirodzeného práva, ktoré stavia hosta pod ochranu tých, čo ho prijímajú.*“ Druhá časť

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

článku, hľadájuť rovnováhu v právach a povinnostiach oboch strán, múdro dodáva. „*Politické autority môžu vzhľadom na spoločné dobro, za ktoré sú zodpovedné, podriadiť uplatňovanie prisťahovaleckého práva rôznym právnym podmienkam, najmä čo sa týka povinností prisťahovalcov voči krajine, ktorá ich prijala. Prisťahovalec je povinný s vďakou rešpektovať hmotné a duchovné dedičstvo krajiny, ktorá ho prijala, poslúchať jej zákony a prispievať na jej náklady*“. V tomto svetle sa dá pokojne konštatovať, že morálna požiadavka pohostinnosti nemôže zbaviť žiaden národ práva regulovať príchod akéhokoľvek množstva ľudí, ktoré chce na jej územie vstúpiť za každú cenu. O to menej z toho vyplýva povinnosť konkrétneho štátu otvoriť svoje hranice bez rozdielu a komukoľvek. Žiadna rodina by sa tak nikdy nesprávala a nikto by to od nej ani nechcel. Katechizmus jasne hovorí o prijímaní cudzincov „*nakolko je to možné*“.

Je však rovnako vhodné pripomenúť aj prejav pápeža sv. Jána Pavla II. na 4. svetovom kongrese týkajúci sa pastoračnej starostlivosti o migrantov a utečencov z r. 1998 keď povedal, že: „*prvým právom človeka je právo žiť vo svojej domovine. Toto právo sa stáva účinným vtedy, keď sa dajú do poriadku a držia pod kontrolou faktory, ktoré ho nútia emigrovať*“ (Jurica, 2015).

Pápež Benedikt XVI. zasa zdôrazňoval, že „*ešte pred právom emigrovať má človek právo neemigrovať*“, teda právo žiť v takých podmienkach, aby mohol ostať vo svojej krajine, s ktorou je zviazaný kultúrne, historicky, emotívne a ľudsky. Veľmi zaujímavé a nanajvýš aktuálne je v tejto téme

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

učenie pápeža Benedikta XVI. (2009, čl. 62) ktorý vo svojej encyklike *Caritas in veritate* už v roku 2009 uviedol, že fenomén migrácie je „*epochálnej povahy*“, ktorý si vyžaduje:

- silnú a predvídavú politiku medzinárodnej spolupráce,
- úzku spoluprácu medzi krajinami z ktorých migranti vychádzajú a do ktorých prichádzajú,
- medzinárodné predpisy, ktoré by boli schopné zosúladiť legislatívne aspekty s cieľom ochrany migrantov a súčasne i spoločnosti do ktorých migranti smerujú.

Benedikt XVI. (2009, čl. 62) uznáva, že toky migrantov sú javom, ktorý „*je prekvapujúci množstvom ľudí, čo sú do neho zapojení, sociálnymi, ekonomickými a kultúrnymi problémami, ktoré vyvoláva, i dramatickými výzvami, pred ktoré stavia národné i medzinárodné spoločenstvá*“. V tej istej encyklike zároveň dodáva že „*každý migrant je ľudskou osobou, ktorú musia rešpektovať všetci a za každých okolností*“. Samotný názov tejto encykliky – „*Láska v pravde*“ nám môže byť istým sprievodcom pri riešení tejto krízy.

Kto sú migranti podľa pápeža Františka?

Kto sú migranti podľa pápeža Františka? Odpoveď môžeme nájsť v jednotlivých posolstvách, ktoré pápež František každoročne adresuje ku dňu utečencov a migrantov.

1. Migranti a utečenci nie sú len akýmsi pešiakmi na šachovnici ľudstva. Ide tu o *deti, ženy a mužov*, ktorí z rôznych dôvodov boli prinútení opustiť svoje domovy a ktorí majú

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

rovnako legitímne právo viac vedieť, viac mať, no predovšetkým „*viac byť*“. Počet tých, čo migrujú z jedného kontinentu na druhý, ako aj tých, ktorí sa presúvajú v rámci svojich krajín a svojich geografických území, je šokujúci. Súčasné migračné toky predstavujú najrozsiahlejší pohyb osôb – ak nie aj národov – všetkých čias. Na ceste s migrantmi a utečencami sa Cirkev usiluje pochopiť dôvody, ktoré zapríčiňujú migráciu, ale aj pracovať na tom, aby sa odstránili negatívne dôsledky a, naopak, zhodnotili pozitívne účinky migračných pohybov tak na pôvodné, ako aj na tranzitné a cieľové spoločenstvá. (František 2014)

2. Migranti sú naši *bratia a sestry*, ktorí hľadajú lepší život ďaleko od chudoby, hladu, vykorisťovania a nespravodlivého rozdelenia zdrojov planéty, ku ktorým by mali mať všetci rovnaký prístup. Či nie je túžbou každého človeka zlepšiť si svoje životné podmienky a získať čestný a legitímny blahobyť, o ktorý by sa delil so svojimi blízkymi? (František 2016).

3. Spomedzi migrantov sú *deti* tými najzraniteľnejšími, pretože v živote, kde sa ocitli, sú akoby neviditeľné a bez vlastného hlasu: v nebezpečenstve prichádzajú o doklady, a tak ostávajú pred očami sveta ukryté; pretože ich nesprevádzajú dospelí, ich hlas zaniká a nie je ho počuť. Preto maloletí migranti ľahko končia na najnižšom stupni ľudského poníženia, kde v mocnom plameni ilegality a násilia zhorí budúcnosť príliš mnohých nevinných. Pritom je príliš ťažké pretrhnúť sieť zneužívania maloletých. (František 2017).

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

4. Rodiny, ktoré pre situácie vojny, prenasledovania, chudoby a nespravodlivosti, sú nútené opustiť svoju domovinu. Migrácia rodín býva osobitne dramatická a devastačná, keď sa uskutočňuje mimo zákona a s podporou medzinárodných kruhov obchodníkov s ľuďmi. To isté možno povedať o ženách a deťoch bez sprievodu, nútených zdržiavať sa dlho na prechodných miestach, v táboroch pre utečencov, kde nie je možné začať s procesom integrácie. Extrémna chudoba a ďalšie situácie rozkladu vedú rodiny až k tomu, že dokonca predajú svoje deti na prostitúciu alebo na obchod s orgánmi. (Amoris laetitia, čl. 46).

„Prenasledovanie kresťanov, ako aj náboženských a etnických menšín na rozličných miestach sveta, predovšetkým na Blízkom východe, je veľkou skúškou: nielen pre Cirkev, ale aj pre celé medzinárodné spoločenstvo. Treba vyvinúť maximálne úsilie na podporu zotrvania kresťanských rodín a spoločenstiev v krajinách ich pôvodu.“ (Amoris laetitia, čl. 46).

Aký postoj máme zaujať voči migrantom a utečencom podľa pápeža Františka?

1. Na globalizáciu migračného javu treba odpovedať globalizáciou lásky a spolupráce, aby sa situácia migrantov stala ľudskejšou. Zároveň treba zintenzívniť úsilie na vytvorenie vhodných podmienok, ktoré zaistia postupné odstraňovanie dôvodov nutiacich celé národy, aby opustili

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

rodnú krajinu v dôsledku vojny a biedy, pričom často jedno zapríčiňuje druhé.

2. Solidarita s migrantom, solidarita s cudzincom. Niekedy sa zdá, že tichá dobročinnosť mnohých mužov a žien, ktorí sa rozličnými spôsobmi venujú pomoci a asistencii utečencom a migrantom, je zatienená hlukom iných, ktorí dávajú hlas inštinktívnemu egoizmu. Avšak uzavretosť nie je riešením, naopak, ťaží z nej kriminálne obchodovanie. Pápež František na Generálnej audiencii dňa 26. 10. 2016 vysvetľoval čo znamená *zaodiat' nahého*: to znamená prinavrátiť dôstojnosť tomu kto ju stratil - dávať odev tomu, komu chýba; avšak podľa Františka máme myslieť aj na ženy, ktoré sa stali obeťami, premnohé spôsoby využívania ľudského tela ako tovaru, a to dokonca aj tela maloletých. A rovnako aj nemať prácu, dom, spravodlivú mzdu – to je jedna forma nahoty –, či byť diskriminovaní kvôli rase, viere – všetko sú to formy „nahoty“, voči ktorým sme ako kresťania povolaní byť pozornými, bdelymi a pripravenými konať. (František 2016, *Generálna audiencia: Prijat' cudzinca a zaodiet' nahého* 26. 10. 2016).

3. Zmena postoja od *kultúry vyrad'ovania* ku *kultúre stretnutia*. Pápež František v Posolstve ku dňu migrantov a utečencov na rok 2014 to vysvetľuje takto: „*Od postoja obrany a strachu, nezáujmu a vylučovania – ktoré v konečnom dôsledku zodpovedajú práve „kultúre vyrad'ovania“ – treba prejsť k postoju vychádzajúce z „kultúry stretnutia“, ktorá jediná je schopná vytvárať spravodlivejší a bratskejší svet.*“

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Pápež František (2016) v Posolstve k Svetovému dňu migrantov a utečencov 2016 vysvetľuje čo znamená „*kultúra stretnutia*“. Je to predovšetkým:

- *zodpovednosť* za svojho blížneho: „*sme strážcami bratov a sestier, kdekoľvek žijú*“,
- *starostlivosť* o dobré osobné vzťahy,
- *schopnosť* prekonávať predsudky a obavy,
- *ochota* druhým nielen dávať ale aj prijímať.

Podľa Pápeža Františka (2014) príchod migrantov, zbehov požadujúcich azyl neraz vyvoláva v miestnej populácii podozrievavosť a nevraživosť. Tieto sa rodia zo strachu, že sa naruší bezpečnosť v spoločnosti, že hrozí riziko straty identity kultúry, že stupne konkurencia na trhu práce alebo, že sa objavia nové faktory kriminality. V tomto smere podľa Františka majú veľkú zodpovednosť komunikačné prostriedky, ktoré majú odhaľovať stereotypy a ponúkať pravdivé informácie to znamená poukazovať na chyby ak sa stanú zo strany migrantov ale aj opisovať poctivosť, veľkodušnosť a spravodlivosť tých, ktorí nepodľahli strachu.

Aké riešenia navrhuje pápež František v súvislosti s migrantmi a utečencami?

Svätý otec František ako kľúčové riešenie navrhuje *integráciu*. Preto podľa svätého otca Františka (2016) je dôležité hľadiť na migrantov nielen z hľadiska legálnosti alebo ilegálnosti ich stavu, ale predovšetkým ako na osoby, ktoré môžu prispieť k

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

dobru a pokroku spoločnosti do ktorej prichádzajú.
Uskutočňuje sa to vtedy:

- ak sa chráni ich dôstojnosť,
- ak zodpovedne preberú povinnosti voči tým, čo ich prijímajú, s úctou rešpektujú materiálne i duchovné dedičstvo hostujúcej krajiny, dodržia jej zákony a pomáhajú jej niesť bremená,
- ak neredukujeme migráciu len na politické či legislatívne aspekty, alebo ekonomické dôsledky či len súčasnú prítomnosť rôznych kultúr na tom istom území.

V súvislosti s migráciou detí pápež František (2017) navrhuje:

- aby sa prijali všetky dostupné opatrenia na zaistenie ochrany a bezpečnosti maloletých migrantov, pretože títo chlapci a dievčatá, ponechaní sami na seba, končia nezriedka na ulici a stávajú sa obeťami bezohľadných vykorisťovateľov, ktorí ich často vystavujú fyzickému, morálnemu a sexuálnemu násiliu,
- aby s ohľadom na dobro svojich detí imigranti čo najužšie spolupracovali so spoločenstvami, ktoré ich prijali. Je dôležité, aby sa nadväzovala čoraz účinnejšia a konkrétnejšia spolupráca, založená nielen na výmene informácií, ale aj na posilnení sietí, ktoré budú schopné zaistiť, že sa zasiahne v prospech detí včas a cielene,
- aby sa spoločenstva usilovali o integráciu detí a mladistvých migrantov, ktorí sú vo všetkom závislí od spoločenstva dospelých. Veľmi často je totiž nedostatok finančných prostriedkov prekážkou na zavedenie

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

primeraných politických opatrení na poskytovanie pomoci, prijímanie a inklúziu migrantov. V dôsledku toho sa stáva, že namiesto úsilia o sociálne začlenenie maloletých migrantov, alebo programov na ich bezpečný a asistovaný návrat do vlasti, sa hľadajú spôsoby ako zabrániť ich vstupu, čo nahráva ilegálnym sieťam; alebo sú poslaní do domovskej krajiny a nikto sa nestará, či je to skutočne v ich *„najlepšom záujme“*,

- aby sa právo štátu na riadenie migračných tokov a na ochranu spoločného dobra národa spájalo s povinnosťou vyriešiť a právne upraviť postavenie maloletých migrantov, pri plnom rešpektovaní ich dôstojnosti a v snahe vyjsť v ústrety ich vlastným potrebám, ak sú sami, alebo aj potrebám ich rodičov, s ohľadom na dobro celej rodiny. Situácia maloletých migrantov je ešte vážnejšia, ak sú v krajine ilegálne alebo sú najatí a zapojení do organizovanej kriminality. Vtedy často smerujú do centier predbežného zadržania. Nie je zriedkavé ani to, že sú uväznení, a keďže nemajú peniaze na zaplatenie kaucie alebo cesty domov, môžu zostať dlhú dobu vo väzení, kde sú vystavení zneužívaniu a násiliu rôzneho druhu.

Integráciu navrhuje uskutočňovať v duchu solidarity a spravodlivosti. Dať teda každému čo mu patrí, nie dať každému všetko čo si zažiada. Každému - utečencovi i každému Európanovi - dať to, čo mu patrí, je historicky overená spravodlivosť (Jurica 2015).

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Záver

Pápež František svojím pohľadom na migrantov neponúka hotové riešenia ale jeho pohľad je inšpirovaný Bibliou dokumentmi 2. Vatikánskeho koncilu, Katechizmu katolíckej cirkvi a hlavne postojom jeho predchodcom hlavne sv. Jána Pavla II. a Benedikta XVI., ktorý sa tejto téme intenzívne venovali. Postoj svätého otca Františka je postojom kresťanským a hlavne ľudským, nakoľko v každom utečencovi vidí Kristovu tvár.

Zoznam bibliografických odkazov:

- BENEDIKT XVI., 2009. *Caritas in veritate*, Spolok Svätého Vojtecha 2009, ISBN 978-80-7162-786-9
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, *Gaudium et spes*, *Pastorálna konštitúcia o Cirkvi v súčasnom svete*, In: Dokumenty druhého vatikánskeho koncilu I., SSV, Bratislava 1969.
- FRANTIŠEK., 2016. *Amoris laetitia*, Posynodálna apoštolská exhortácia, [online]. [citované 2016-11-27] Dostupné na internete: <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=23543>
- FRANTIŠEK., 2016, *Generálna audiencia: Prijat' cudzinca a zaodieť nahého* 26. 10. 2016 [online]. [citované 2016-11-27] Dostupné na internete: <http://sk.radiovaticana.va/news/2016/10/26>
- FRANTIŠEK., 2014. *Posolstvo Svätého Otca Františka k Svetovému dňu migrantov a utečencov 2014* [online]. [citované 2016-11-27] Dostupné na internete: <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a->

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

vyhlásenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-svateho-otca-frantiska-k-svetovemu-dnu-migrantov-a-utecencov-2014

FRANTIŠEK, . 2015. *Posolstvo Svätého Otca Františka k Svetovému dňu migrantov a utečencov 2015* [online].

[citované 2016-11-27] Dostupné na internete:

<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-k-svetovemu-dnu-migrantov-a-utecencov-2015>

FRANTIŠEK, . 2016. *Posolstvo Svätého Otca Františka k Svetovému dňu migrantov a utečencov 2016* [online].

[citované 2016-11-27] Dostupné na internete:

<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/posolstvo-k-svetovemu-dnu-migrantov-a-utecencov-2016>

FRANTIŠEK, . 2016. *Posolstvo Svätého Otca Františka k Svetovému dňu migrantov a utečencov 2017* [online].

[citované 2016-11-27] Dostupné na internete:

<http://sk.radiovaticana.va/news/2016/11/02/posolstvo>

JURICA, J. 2015. *Povaha a výzvy utečeneckej krízy v Európe z pohľadu kresťana*, [online]. [citované 2016-11-27] Dostupné na internete: <http://jurica.sk/index.php/text/11-text/319-povaha-a-vyzvy-uteceneckej-krizy-v-europe-z-pohladu-krestana>

Katechizmus katolíckej cirkvi, (1999) Spolok svätého Vojtecha, Trnava, 1999, 918 s. ISBN 80-7162-259-12007

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Kontakt:

doc. ThDr. PETER VANSACĎ, PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Bratislava, n. o.

Detašované pracovisko bl. Metóda Dominika Trčku ,

Michalovce

pvansac@sinet.sk

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

V4 VE VZTAHU K EVROPSKÉ MIGRAČNÍ AGENDĚ

**V4 IN RELATION TO EUROPEAN MIGRATION
POLICY AGENDA**

Jaroslava Pavelková

Abstrakt

Příspěvek se zabývá otázkami dlouhodobě probíhající masivní migrační krize, která přináší do Evropské unie porušování práva a pořádku. Otevřená politika přijímání běženců z odlišného sociálně-kulturního prostředí narušuje vzájemné soužití evropské postmoderní společnosti. Na základě neefektivního řešení migrační krize a zastavení proudu uprchlíků mířících do Německa je zde snaha o legální a kontrolovanou podporu v podobě přerozdělení uprchlíků do států EU na základě evropské migrační agendy. Tato politika se opírá o Turecko a tzv. koalici ochotných států EU, jež pomohou s prosazením opatření na zvládnutí migrační krize. Státy V4 se ke kvótám na přerozdělování migrantů prozatím chovají rozpačitě z důvodu svých technických a finančních možností. Jen respektování, tolerance a solidarita mohou zajistit soužití odlišných kultur v multikulturní společnosti na evropském kontinentu.

Klíčová slova

Evropská migrační agenda, integrace žadatelů o azyl, koalice ochotných EU, migrační krize, V4

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Abstract

The contribution deals with issues of long-term ongoing massive migration crisis that brings into the European Union, violations of law and order. The open policy of accepting refugees from different socio-cultural environment undermines coexistence of European postmodern society. On the basis of inadequate solutions of the migration crisis and stop of the flow of refugees heading to Germany is the pursuit of legal and controlled support in the form of redistribution of refugees into states of EU under the European migration policy agenda. This policy is based on Turkey and so-called Coalition of willing states of EU to assist with the implementation by enforcing measures cope migration crisis. V4 countries to quotas on the redistribution of migrants so far behave awkwardly on the base of their technical and financial capabilities. Just respect, tolerance and solidarity can ensure the coexistence of different cultures in a multicultural society on the continent.

Key words

European migration agenda, the integration of asylum seekers, a coalition of willing EU migration crisis V4

Úvod

Západní Evropa se již po několik let potýká s masivní migrací, která se stává problémem pro celou společnost, a to z důvodu politického, kulturního, ekonomického, sociálního, ale

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

i bezpečnostního dopadu. Globalizace sebou přináší rozmach pohybu velkého množství lidí, urbanizaci, šíření moderních technologií, doprovázené střetáváním kultur, jejich míšením, spojené s bídou a utrpením, dochází k narušení vzájemného spoluzítí a chaosu. Na základě vysněné jistoty demokratického systému zemí západní Evropy, spojeného s materiálním standardem, respektováním lidských práv, svobod a pod., jsou pro migrační toky obyvatelstva do Evropské unie nejvíce žádané země Německo, Francie a koalice tzv. ochotných států Evropské unie (2016), které nabízí pomoc především běžencům z válkou zmítané Sýrie.

Migrační krize

Migrace provází lidstvo po celou dobu jeho historického vývoje. Jak uvádí Matoušek (2008, 102): „*Migrace představuje stěhování obyvatel z jednoho regionu (země, kontinent) do jiného regionu (země, kontinent); může tedy jít o jev vnitrostátní i mezinárodní. Z hlediska určitého státu je buď imigrací (přistěhovalectvím), nebo emigrací (vystěhovalectvím). Vlivy vypuzující obyvatelstvo ze země se nazývají vytlačující faktory, např. slabá ekonomika, vysoká inflace, vysoký přírůstek obyvatel, mizení tradičních zdrojů obživy, ekologické katastrofy, politická nestabilita. Mezi vlivy přitahující imigranty do určité země, tzv. přitahující faktory, patří bohatství země, politická stabilita, vzdělávací a pracovní příležitosti, garantování lidských práv, aj.*“ Na její intenzitě se mohou podílet válečné konflikty, obava z pronásledování, ekonomicko-sociální rozdíly mezi zeměmi, regiony, či přímo

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

kontinenty, a zároveň proces modernizace, globalizace ekonomiky, rozvoj informačních technologií, globální dopravní propojenost, ekologické katastrofy, vyčerpání nerostných zdrojů, aj.

Fenomén migrace obyvatelstva je v současné době jednou z nejproblematictějších oblastí mezinárodních vztahů i mezinárodní politiky. Na základě zmíněných údajů sebou migrace přinášela i přináší své důsledky, které se ve společnosti projevují v oblasti kulturní, sociální, psychologické, politické a ekonomické. *„Migrace působí také na složení obyvatelstva podle věku a pohlaví; mezi emigranty převažují obvykle mladí muži a tím ztrácí emigrační oblast především nejproduktivnější složku obyvatelstva. Naopak imigrační oblast získává migrací jednotlivce v nejproduktivnějším věku a často v počtu, který převyšuje přirozený přírůstek a přitom na výchovu těchto osob až do jejich produktivního věku nemusela imigrační oblast vynaložit žádné prostředky“* (Rolný, Lacina, 2001, 233-234).

V současné době (2016) migrace obyvatel chudobných částí světa do bohatých států západní Evropy se stává neřešitelným problémem. Veřejnost i politické vedení zemí Evropské unie je rozděleno v otázce integrace, či odmítnutí utečenců a migrantů (legální i ilegální). Je zde obava z ohrožení tradiční orientace společnosti (demokratické hodnoty, křesťanské ideje, humanismus) na základě velkého množství jedinců z muslimského světa.

Mezi migranty vysněné bohaté země patří Německo, Itálie, Francie, Holandsko, Švýcarsko, Rakousko, Belgie, Španělsko

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

a severské státy Evropy (postkomunistické země se pro většinu z nich stávají jen zemí tranzitní, či pouze přestupnou). Příkladem může být Německo (Lidák, 2004, 37), kdy v době svého obrovského hospodářského rozmachu (na začátku 20. let 20. století), přijímalo na práci také cizince. Původní záměr počítal s tím, že po určité době se vrátí zpět do země svého původu. Výsledek je však opačný, za živiteli rodin přišli celé rodiny i nejbližší příbuzní, kteří již v zemi zůstali. Ale je nutné si uvědomit, že žádná z těchto zemí nebyla válečnou zónou; gastarbeitři nebyli váleční běženci. Jejich vklad do rozvoje země byl a zůstává neocenitelný a nakonec i mnozí z nich se vrátili, což se u dnešních aspirantů na získání azylu v Německu nedá předpokládat. Jejich snahou bylo i zařazení se do společnosti (integrace, asimilace). Největší podstatný rozdíl ale je, že odlišnosti byly pouze jazykové, folkloristické, na rozdíl od současné migrační vlny, kdy se jedná o odlišnosti hodnotové.

V současné době jsou muslimové přítomni skoro v každém evropském městě a svým zvyšujícím počtem se mohou stát, pokud se přikloní k radikálnímu smýšlení, nebezpečím. Francie má v této problematice speciální postavení i z důvodu vojenských zásahů v muslimských zemích, kde působí nejradikálněji (např. Libyi 2011, Mali 2013). „*Ve Francii žije sedm milionů muslimů a někteří z nich se radikalizují, poslouchají výzvy islamistů, a to nejen ze zemí, kde Francie zasahovala*“ (Suchá, 2015, 4). Teroristické útoky jsou vedeny militantními islamisty, kteří před sebou nevidí žádnou budoucnost (špatné sociální podmínky) a vyrůstají často

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

obklopení předsudky, trpí frustrací a možností nemožné seberealizace, pokrytectvím, a tak pro ně není tedy těžké uvěřit radikálním myšlenkám. Problémem se stává také skutečnost, jak je možné tak velkému množství migrantů, kteří se dostávají každý den za nelidských podmínek do Evropy, poskytnout důstojný život integrace či asimilace do majoritní společnosti. Na základě těchto skutečností se obává celý Západ islamizace a možné občanské války. Západ by si měl uvědomit, že při globálním vývozu své kultury ohrožuje hodnotový systém muslimských zemí (Sidon, 2015, 20).³ V potaz je nutné vzít ale i skutečnost pojetí západního sociálního státu a náboženského selhávání v islámských státech.

Otevřená politika přijímání migrantů

Již od roku 2014 požádalo o azyl v Německu přes milion migrantů. Jedná o lidi, prchající před zvěrstvy Islámského státu a náboženskými rozkoly v domovských zemích. Německo je připraveno přijmout především všechny běžence z válkou zmítané Sýrie (zavedeno zrychlené azylové řízení). Je humánní pomáhat, ale *de facto* není možné rozlišit mezi žadateli o azyl prchajícími před válkou, či z ekonomických důvodů (ti pomoc nepotřebují), kteří společně míří za lepším životem do Německa. Na druhé straně k ekonomickému přežití národa je nutná vysoká porodnost, kterou v současné době ani jeden ze států Evropské unie nedosahuje, včetně

³) <http://www.sms.cz/osoba/karol-sidon/zpravy>

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

pracovní síly, která z pohledu demografického vývoje v západní Evropě rovněž schází. Na základě této reality bude nutné upravit legislativu v současné migrační politice.

Koalice ochotných států EU

Jak vyhlásila kancléřka A. Merkelová, na základě uzavření balkánské cesty migračních toků, začaly přesuny migrantů z Řecka do Turecka na základě nedávno uzavřené dohody mezi Evropskou unií s Ankarou. Ta platí od 20. března 2016 a předpokládá, že migranti, kteří od tohoto data připlují a nezískají v Řecku azyl, budou vráceni. Za každého vráceného Syřana se EU zavázala přijmout přímo z Turecka syrského uprchlíka s nárokem na azyl, stanoven je strop 72.000 běženců. V Turecku je v současnosti přes 2,5 milionu syrských uprchlíků.⁴ Unie za pomoc při zvládání migrační krize Ankaře slíbila mimo jiné obnovení zamrzlých přístupových rozhovorů Turecka s EU, zrušení vízové povinnosti pro Turky, včetně finanční pomoci při zvládání migrační krize (2016). Mimo poskytnutí slíbených finančních dotací od EU se prozatím nic jiného neuskutečnilo. Naopak po převratu v Turecku se zde vyprofilovala diktatura pod vedením prezidenta Erdogana, která je politicky nasměrována na Rusko a Čínu.

Podle vyjádření vedoucích představitelů bohatých států Evropské unie budou nadále přijímáni žadatelé o azyl, jak

⁴) <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/399993-u-reckekeho-ostrova-samos-se-potopila-lod-s-migranty-zena-utonula-i-s-ditetem.html>

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

uvádí ve svém článku T. Menschik (2016, s. 62-63). K přerozdělení kvót, pomůže „koalice ochotných“ států Evropské unie, které se v EU zformovaly a dobrovolně podnikají kroky v pomoci umístění syrských běženců a dalších migrantů - žadatelů o azyl. Jak uvádí výše uvedený autor, její slova lze tlumočit jednoznačně: ztrácí trpělivost s tím, jak Brusel v podobě Evropské migrační agendy nedokáže prosadit účinné řešení migrační krize a rozhodla se hledat vlastní metody a partnery. Ty by měli ulehčit Německu, které představuje pro migranty hlavní cíl. Svoji politiku opírá tedy A. Merkelová na jedné straně o Turecko a na druhé straně o tzv. koalici ochotných (Francie, státy Beneluxu, Finsko, Švédsko, Řecko, Portugalsko a Slovinsko), které by pomohly s prosazením některých opatření na zvládnutí migrační krize před prosincovým summitem EU 2016. V současné době hledají společnou cestu, jak přimět všechny státy, aby začaly plnit kvóty přijímání migrantů z Řecka a Itálie. Prozatím je plán neochotně plněn 15 státy EU. Samo Turecko přijalo 2,5 miliónu syrských běženců a lze předpokládat, že po otevření tureckých hranic přijdou do země další statisíce běženců (poskytnuta technická a finanční podpora od EU pěti miliardy EUR).

Od tohoto spojení si A. Merkelová slibuje, že dostane pod kontrolu proud migrantů mířících do Německa a pohyb běženců nebude ilegální, ale naopak organizovaný a kontrolovaný. Domácí opozice ale usiluje o omezení počtu migrantů přijímaných do Německa, protože politika

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

otevřených hranic vede k vládě chaosu a bezprávi.⁵ To se projevilo např. útoky o silvestrovské noci 2015 v německém Kolíně nad Rýnem. Tyto události jistě ovlivní postoj veřejnosti a dá se očekávat rezervovanější a chladnější postoj i v Německu směrem k žadatelům o azyl. I podle italského premiéra M. Renziho řešení migrační krize stále není na obzoru. Celkem připlulo k italským břehům 155 tisíc lidí (od ledna do října 2016). Zadlužená země, která se potýká s doznívající ekonomickou krizí, nápor nezvládá a nemůže v příštím roce přijmout další desetitisíce lidí (Sládek, 2016). Itálii musí pomoci zbytek EU, včetně zemí odmítajících kvóty na přerozdělení uprchlíků. Podle Renziho, musí být pomoc lidem v nouzi společným evropským závazkem. Lze očekávat i zhoršení hospodářské situace, rozpory v EU a pokračování migrační krize (velké množství lidí žádající o azyl), včetně teroristické hrozby ze strany radikálního hnutí IS.

Státy V4

Česká ani Slovenská republika nemá ekonomický a technický potenciál, aby dokázala tisícům migrantům zajistit podmínky pro důstojný život a postupnou integraci, či asimilaci do společnosti. Uvědomují si obtížnost obou procesů (migranti přicházejí jako jednotlivci nebo rodiny, které netvoří přirozená soudržná společenství; přicházejí z prostředí odlišného a s většinou populací se nemohou domluvit; bývají současně sociálně znevýhodnění původem, socializací, vzděláním,

⁵) <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/391582-zadna-organizace-utocnici>

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

kvalifikací; odmítají přijmout nové kulturní a náboženské prvky). Jak už bylo zmíněno, z těchto důvodů se obě republiky podílí pouze na tranzitu, či jako přechodné země pro další mobilitu migrantů. Staví se tedy k řešení problematice poněkud rozpačitě, ale uznávají humanistické ideje, na člověka pohlíží holisticky, vycházejí z křesťanských hodnot západního světa. Nebrání se pomoci bližnímu v jakékoli podobě, pokud je potřebné, ale preferují pomoc v domovské zemi migrantů. Na druhé straně azylová politika zemí ČR a SR má přísná kritéria, která neumožňují snadné získání azylu.

V ČR jsou připravena pobytová zařízení pro žadatele o azyl. V současné době (prosinec 2016) jsou připravena k okamžitému využití pouze tři, která v současné době fungují jako detenční. Malý počet klientů pochází pouze ze států východní Evropy (Ukrajina, bývalé státy Jugoslávie) a Vietnamu. Neosvědčil se ani projekt Generace 21, který vybraným křesťanským rodinám uprchlíků (89 jedinců) nabídl azyl a integraci v České republice. Z nichž se 33 rozhodlo z programu vystoupit a odejít žádat o přijetí do Německa. Program byl pozastaven, protože aktivita byla využita běženci a jejich rodinami pouze jako cestovní kancelář.⁶

Český premiér odmítá plán Evropské komise v azylové oblasti. Zdůraznil, že by Evropa měla hledat body, kterých je schopna se shodnout. Podle jeho mínění: „*Uplynulé měsíce ukázaly, že to nejsou kvóty ani přenášení pravomocí vlád na*

⁶⁾ <http://www.novinky.cz/domaci/400015-chovanec-k-migraci-politicka-korektnost-je-zhoubou-evropy.html>

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Evropskou komisi. Chceme v této věci tvořit pozitivní politiku, ale není možné, abychom souhlasili s přerozdělováním. V4 chce proti návrhům Evropské komise postupovat jednotně a získat podporu dalších zemí.“⁷

Na základě uvedených faktů lze konstatovat, že pro fungování centrálního rozdělování a udělování azylu spojence nezíská Německo tak jednoznačně ve státech visegradské čtyřky. Česká republika se nebrání pomoci, ale pouze na principu efektivní solidarity, což znamená, že nabídne ke zvládnutí migrace prostředky podle svých schopností. Jako prospěšné se též jeví navázání spolupráce s třetími státy ohledně migrace, v podobě konkrétních dohod, které by omezily odchod lidí z těchto států (např. v Etiopii).⁸

I přes tyto aktivity se chovají státy V4 k přerozdělování migrantů stále s rozpaky, či svůj nesouhlas vyjádřily v žalobách k evropskému soudu (Slovenská republika a Maďarsko).

Jsme si vědomi důležitosti zachovat si kulturní hodnoty a tradice, na nichž společnost stojí, obhájit kvalitu života a společnosti, nepodlehout xenofobii, chránit národní a kulturní identitu, ale nebát se multikulturního diskurzu, poznávání

⁷) <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/399963-novy-plan-na-kvoty-odmitame-shodl-se-sobotka-s-polskou-premierkou.htm>

⁸) <https://globe24.cz/domov/21734-cesko-kvoty-nechce-podporuje-princip-efektivni-solidarity>

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

nových kulturních vzorců a pohledů na život, vycházející z historických zkušeností jiných národů, etnik; pokusit se o soužití s novými kulturami ((Pavelková, 2011, 2016). Na druhé straně západní Evropa není schopna vyřešit všechny problémy spojené s globalizací a chudobou světa.

.

Závěr

Příspěvek je věnován stále trvající migrační krizi, která přináší do států Evropské unie změny ve vzájemném soužití v postmoderní společnosti. Na základě dosavadního nevhodného řešení migrační krize evropskou migrační agendou a zastavení proudu migrantů mířících do Německa, je nutné soustředit se na opatření, která by posílila ochranu vnější schengenské hranice a úpravě legislativy k dané problematice, včetně prověřování osobních dokumentů žadatelů o azyl (§18 odstavec 2 azylového zákona). Státy V4 kvóty rozdělování migrantů odmítají na základě svých technických a finančních možností, ale nebrání se určité podpory. Nabízí pomoc na principu efektivní solidarity, poskytnutí prostředků podle svých schopností a možností ke zvládnutí migrační krize. Podporují navázání spolupráce s třetími státy, v podobě konkrétních dohod, které by omezily odchod lidí z domovských států. Celá Evropa by měla udržet kontinuitu s historickými principy, k nimž patří úcta, respektování a tolerance k lidským hodnotám, které mohou zajistit soužití odlišných kultur na celém světě.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Seznam bibliografických odkazů

LIĐÁK, J. 2004. Medzinárodná migrácia a Európska únia. In *Kapitoly z multikultúrnej tolerance*. Praha: SVLP EIS UK, 2004, s. 36-41. ISBN 80-902345-1-8.

MATOUŠEK, O. 2008. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

MENSCHIK, T. 2016. Angela, sultán a uprchlíci. *Týden*, 2016, roč. 23, č. 7, s. 62-63. ISSN 1210-9940.

PAVELKOVÁ, J. 2011. Human Being or Nature. *Natura*, 2011, vol. 51, no. 3, p. 43-46. ISSN 0355-7863.

PAVELKOVÁ, J. 2016. Fenomén multikulturality z pohľadu súčasnej doby. In *Nová sociálna edukácia človeka IV*. Prešov: PBF PU, 2016, s. 30-43. ISBN 978-80-555-1561-8.

ROLNÝ, I. – LACINA, L. 2001. *Globalizace – Etika – Ekonomika*. Boskovice: Albert, 2001. 256 s. ISBN 80-7326-00-X.

SLÁDEK, J. Nechceme je! Běžence „vítají“ protesty. *Lidové noviny*, 2016, roč. XXVI, s. 6. ISSN 1213-1385.

SUCHÁ, L. 2015. Proč Francie? Je to země dvojího lidu. *MF Dnes*, 2015, roč. XXV, s. 4-6. ISSN 1210-1168.

<http://www.sms.cz/osoba/karol-sidon/zpravy> [cit. 2016–18–12].

http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/cs [cit. 2016–18–12].

<http://www.sms.cz/osoba/karol-sidon/zpravy> [cit. 2016–18–12].

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/399993-u-reckeho-ostrova-samos-se-potopila-lod-s-migranty-zena-utonula-i-s-ditetem.html> [cit. 2016–18–12].

<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/391582-zadna-organizace-utocnici> [cit. 2016–18–12].

<http://www.novinky.cz/domaci/400015-chovanec-k-migraci-politicka-korektnost-je-zhoubou-evropy.html> [cit. 2016–18–12].

<http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/399963-novy-plan-na-kvoty-odmitame-shodl-se-sobotka-s-polskou-premierkou.html> [cit. 2016–18–12].

<https://globe24.cz/domov/21734-cesko-kvoty-nechce-podporuje-princip-efektivni-solidarity> [cit. 2016–18–12].

Deklarace principů tolerance,

1995.http://www.pdf.upol.cz/fileadmin/user_upload/PdF/e-pedagogium/2011/e-pedagogium_12011.pdf [cit. 2016–18–12].

Contact information

doc. RNDr. Jaroslava Pavelková, CSc.

Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave

Katedra sociálnych služieb a poradenstva

Bučianska ul. 4/A

917 01 Trnava

Slovenská republika

E-mail: jaryk@post.cz

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**PRÍČINY MIGRÁCIE A JEJ DÔSLEDKY NA NAŠU
SPOLOČNOSŤ**

Causes of migration and its impact on our society

Martin Jurašek

ABSTRAKT

Migrácia ako novodobý fenomén a s ňou súvisiace problémy v poslednom období rezonujú v médiách prevažne v negatívnom zmysle. Migrácia ako taká neprináša len negatívne dopady na našu spoločnosť, ale prináša aj veľa pozitívnych dôsledkov a to najmä v sociálnej, demografickej, kultúrnej, ekonomickej a v politickej oblasti. Migranti žijúci na našom území ovplyvňujú všetky aspekty nášho života a vzhľadom k vývoju situácie vo svete môžeme predpokladať, že migračné vlny budú aj v budúcnosti smerovať do krajín Európskej únie a prinášať tak na naše územie kultúrne, etnickú či náboženskú rôznorodosť.

Kľúčové slová: Dôsledky migrácie. Migrácia. Príčiny migrácie. Spoločnosť.

ABSTRACT

Migration as a modern phenomenon and its related problems in the recent past resonates in the media, mostly in negative sense. Migration as such does not only negatively impacts on our society, but it also brings many positive consequences mostly in social, demographical, cultural, economical and political way. Migrants living in our area affect all of the aspects of our lives and because of the development of the situation in the world we can assume that the migration waves

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

will lead in the future to the countries of European Union and bring to our country cultural, ethnical and religious diversity.

Key words: Consequence of migration. Migration. Causes of migration. Society.

ÚVOD

Migrácia výrazne ovplyvňuje nielen politiku, ekonomiku, bezpečnosť štátu, ale aj sociálne aspekty. Migrácia je fenomén, ktorý výrazne ovplyvní našu budúcnosť, čo môžeme konštatovať aj na základe aktuálnych udalostí v jednotlivých štátoch Európskej únie, kde migrácia a problematika medzinárodnej ochrany sú jedným z prvoradých úloh. Dôsledkom migrácie do krajín Európskej únie aj našej krajiny je rastúca etnická, kultúrna ale aj náboženská rozmanitosť a prevažne pozitívne dôsledky migrácie v sociálnej, demografickej, kultúrnej, ekonomickej a politickej oblasti.

MIGRÁCIA

Migrácia existovala na svete od jeho samotného počiatku, národy od nepamäti migrovali za lepšími životnými podmienkami, úrodnejšími poľami a lepšími pastvinami pre dobytok. Ale mali aj iné dôvody – hladomor, vojny či prírodné katastrofy. Ako aj v minulosti tak aj dnes migrácia bola a je dôsledkom konfliktov a chudoby.

Migrácia je interdisciplinárnym pojmom, politológovia ju spájajú s tvorbou medzinárodnej politiky, sociológovia a ekonómovia ju spájajú s pohybom sociálneho a ľudského kapitálu a antropológovia ju vnímajú ako pohyb medzinárodných spoločenstiev.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

O migrácii vravíme pri zmene miesta trvalého pobytu, premiestnení, ktoré je spojené so zmenou bydliska. Hlavným motívom migrácie je stále zlepšenie osobnej situácie, a to nie len po ekonomickej, ale aj po sociálnej stránke. Podľa Touška et. al. (2008) je migrácia jednorazový pohyb človeka, ktorý je spojený so zmenou jeho bydliska. Existuje veľa rôznych definícií, ale aj typológií migrácie. Migrácia v sebe zahŕňa prísťahovanie – imigráciu, aj emigráciu – vysťahovanie. Taktiež v súvislosti s migráciou sa používa pojem reemigrácia, čo je spätný návrat do krajiny pôvodu. Ďalším pojmom súvisiacim s migráciou je repatriácia, čo znamená spätný návrat do pôvodného priestoru, ktorý je organizovaný štátnou mocou (môžeme ho vysvetliť ako navrátenie obyvateľstva do tej krajiny, z ktorej bolo predtým násilne alebo dobrovoľne vysťahované).

K rozhodnutiu človeka opustiť svoju krajinu prispievajú viaceré faktory – politické, náboženské, etnické, ale v poslednej dobe hlavne aj ekonomické. Hlavným faktorom celej migrácie je zlepšenie svojej situácie, ako aj situácie celej svojej rodiny.

PRÍČINY MIGRÁCIE

Podľa Králikovej (2012) medzi základné príčiny migrácie je možné zaradiť nízku životnú úroveň, politický režim, hladomor, zlé hospodárske podmienky. Migranti najčastejšie migrujú zo svojej domovskej krajiny, ktorá často patrí k rozvojovým krajinám, zväčša z dôvodu zlých životných podmienok a nízkej životnej úrovne, kde je mizivá šanca presadiť sa. Najčastejšie k dôvodom úniku z domovskej

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

krajiny patrí túžba za nepoznanou slobodou, túžba začať úplne nový život odznova a správne.

Ako uvádza Brezák (2009) medzi rozhodujúce príčiny vzniku nelegálnej migrácie, je snaha migrantov z hospodársky menej vyspelých krajín, nájsť prácu v ekonomicky rozvinutejších krajinách a tým zvýšiť svoj ekonomický status. Príčina nelegálnej migrácie taktiež tkvie pre migranta v nepokojoch, vojnových konfliktoch, živelných pohromách.

Aj napriek rôznym príčinám, ktoré vedú migrantov opúšťať domovskú krajinu, jev popredí zlyhávajúce medzinárodného spoločenstva, ktoré nepredchádza vojnovým konfliktom, vyčistiť despotickej režimov, odstraňovanie chudoby, hladomoru. Migranti, ktorí sa rozhodli opustiť svoju domovskú krajinu sú podmienení k tomuto činu, na základe spoločenstva, ktoré zlyhalo. Každý migrant môže rozprávať príbeh, ktorý je jedinečný. Jedná sa najmä o príbeh represie, hladu, strachu, úteku, ako aj jedinečných dôvodov opustenia krajiny. Migranti by nemuseli riskovať neistú budúcnosť v cudzej krajine, ak by domovské vlády niesli zodpovednosť za svojich občanov, a najmä by ich ochraňovali namiesto prenasledovania (Guráň, P. 2007).

Migračné teórie vysvetľujú migráciu na základe príčin jej vzniku a dopadu na spoločnosť. Najznámejšia a najviac diskutovaná z migračných teórií je push –pull teória. Táto teória doslova v preklade znamená „push“ faktory, ktoré „vyháňajú“ migrantov z domovskej krajiny a „pull“ faktory, ktoré do hostiteľskej krajiny migrantov „príťahujú“.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

„Push“ faktory sú negatíva, ktoré ovplyvnia človeka v rozhodovaní o odchode z domovskej krajiny, ako napr. zlá ekonomická situácia, ozbrojené nepokoje, zlá politická situácia, diskriminácia, vojny, prenasledovanie, chudoba, choroby a iné. „Pull“ faktory sú naopak pozitíva, ktoré človeka motivujú k migrácii do hostiteľskej krajiny ako napr. pracovné príležitosti, vyspelá ekonomika, sociálny systém, migračná sieť a iné. „Push“ faktorom sú podmienky v domovskej krajine, ktoré „vytláčajú“ migrantov za lepším životom do zahraničia a „pull“ faktory, ktoré znamenajú lepšie podmienky v cieľových krajinách ako napr. lepšia mzda, sloboda, demokracia, priaznivé životné podmienky, dostupné vzdelanie, dodržiavanie ľudských práv, bezpečnosť a pod.

Podľa Šiškovéj et. al. (2001) na push – pull teóriu má vplyv nerovnomerné rozdelenie bohatých a chudobných krajín na svete. Problémom vyspelých krajín je starnutie obyvateľstva zapríčinené nízkou pôrodnosťou, v rozvojových krajinách je zase vysoká miera pôrodnosti a nárast populácie. Aj tieto rozdiely medzi počtom obyvateľstva môžu vytvoriť tlak na migračné toky.

Motívom na migráciu je zlepšenie svojej situácie a príčin na odchod z domovskej krajiny môže byť niekoľko. Ak ide o nútenú migráciu, dôvodmi môžu byť náboženské problémy, etnická neznášanlivosť, politický systém ale aj zlá ekonomická situácia v krajine. Pri posudzovaní dôvodov odchodu je potrebné zohľadniť vždy viacero faktorov, ktoré ovplyvňujú migráciu ale aj výber krajiny, ktorú si migrant určí za cieľovú. Pri rozhodovaní o cieľovej krajine zohráva nemalú

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

úlohu viacero faktorov, ako príbuzný jazyk, kultúrna príbuznosť a v neposlednej rade aj veľkosť migračnej siete, ktorá v cieľovej krajine existuje.

Dôvodov k migrácii je niekoľko, málokedy však ide len o jeden jediný dôvod, väčšinou je to súbor navzájom sa ovplyvňujúcich faktorov, ktoré ovplyvnia rozhodnutie jedinca. Tieto faktory môžu pôsobiť na mikro, mezo a makro úrovni. Jednotlivec alebo jeho domácnosť rozhodujú o migrácii na mikro úrovni, v tomto prípade je na jednej strane rozhodovania neistota a riziká plynúce z migrácie a na strane druhej výnosy a príležitosti, ktoré migrácia prináša. Staršie teórie vysvetľujúce migráciu uvádzali rozdiely v mzdách ako jediný dôvod k migrácii. Dnešné teórie boli rozšírené o ďalšiu radu faktorov ovplyvňujúcich migráciu. Môžu to byť demografické, ekonomické alebo politické podmienky, ktoré pôsobia ako „push a pull“ faktory k migrácii. Na mezo úrovni sú to migračné siete, ktoré ovplyvňujú rozhodnutia o migrácii, znižujú bariéry a pomáhajú migrantovi pri začlenení do spoločnosti. Makro úroveň predstavuje politické, ekonomické aj sociálne zriadenie v cieľovej krajine.

Jedným z najčastejších uvádzaných dôvodov migrácie je snaha jedinca o to, aby dosiahol vyššiu životnú úroveň a to tým, že sa premiestni zo svojej krajiny do bohatšej časti sveta. Pri výbere cieľovej krajiny zaváži ekonomická vyspelosť krajiny, politický režim, ako aj migračná politika danej krajiny. Z uvedených dôvodov je Európa častým cieľom migrantov, ale aj v Európe sú rozdiely medzi cieľovými krajinami, migranti si nevolia krajiny, kde ekonomika nie je na

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

najlepšej úrovni, majú záujem skôr o západoeurópske krajiny, než o krajiny strednej a východnej Európy.

Medzi dôvody ovplyvňujúce migráciu môžeme zaradiť aj prírodné katastrofy či vojnové konflikty. Aktuálnym problémom je vojnový konflikt v Sýrii, dôsledkom ktorého prichádzajú do Európy tisícky migrantov.

Ďalšími dôvodmi k migrácii môžeme zaradiť: rôzne konflikty a násilnosti (národnostné, etnické, náboženské) a politický režim, ktorý migrantom v domovskej krajine nevyhovuje. Osoby, ktoré migrujú z uvedených dôvodov označujeme ako utečencov. Podľa Ženevskej konvencie utečenec je osoba, ktorá opúšťa svoju domovskú krajinu z dôvodu obavy o svoj život založenom na jeho rase, náboženstve, národnosti, politického presvedčenia alebo členstva v určitej politickej alebo sociálnej skupine. Ochrana týchto migrantov – utečencov je zakotvená v medzinárodnom práve, ktoré je záväzné pre všetky členské štáty Európskej únie.

DÔSLEDKY MIGRÁCIE NA NAŠU SPOLOČNOSŤ

Existuje množstvo dôsledkov migrácie na našu spoločnosť a môžeme ich všeobecne rozdeliť na:

- pozitívne,
- negatívne.

Za pozitívny dopad migrácie môžeme označiť prisťahovalectvo, ktoré priaznivo vplýva na znižujúce sa počty obyvateľstva a na nedostatok pracovných síl v profesiách, ktoré nechcú väčšinou z dôvodu nízkych miezd vykonávať vlastní obyvatelia štátu. V dnešnej dobe väčšina európskych

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

krajín čelí nízkej pôrodnosti a s tým spojenému problému starnutia obyvateľstva – riešením tohto problému je predlžovanie veku odchodu do dôchodku alebo uvoľnenie pracovného trhu pre migrantov.

Medzi záporný dopad migrácie môžeme zaradiť situáciu na trhu práce, kde v dnešnej dobe vysokej nezamestnanosti sa migranti stávajú konkurenciou pre domácich zamestnancov. Výsledkom takýchto záporných dopadov môže byť nevraživosť domáceho obyvateľstva voči migrantom a nátlak obyvateľstva na sprísnenie migračnej politiky.

Dôsledky migrácie sa odrážajú vo viacerých oblastiach, môžeme ich rozdeliť na:

- sociálne dôsledky migrácie,
- demografické dôsledky migrácie,
- kultúrne dôsledky migrácie,
- ekonomické dôsledky migrácie,
- politické dôsledky migrácie.

Dôsledky migrácie na sociálnu sféru sú väčšinou pozitívne a odrážajú sa najmä v oblasti dôchodkového zabezpečenia. Pokiaľ v cieľovej krajina dochádza k postupnému starnutiu populácie, je žiaduci príliv migrantov na udržanie sociálneho zabezpečenia (nakoľko starnutie obyvateľstva prináša pre krajinu závažné ekonomické a sociálne ťažkosti).

K faktorom ovplyvňujúcim demografické dôsledky migrácie môžeme zaradiť vek migrantov, pohlavie, počet, kvalifikáciu, úroveň vzdelania, právny štatút a iné. Vplyv

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

migrácie na cieľovú krajinu v oblasti demografie môžeme pozorovať po kratšom či dlhšom trvaní. Ide predovšetkým o to, že migranti sú ľudia v produktívnom a reprodukčnom veku a tým zvyšujú počet mladšieho obyvateľstva, klesá mortalita obyvateľstva a zvyšuje sa fertilita. Migrácia môže ovplyvniť aj iné oblasti demografického zloženia obyvateľstva, ako náboženská, rasová a etnická štruktúra.

Medzi kultúrne dôsledky migrácie môžeme zaradiť kultúrnu rôznorodosť, vznikajú multikultúrne národy, kde si každá z etníc zachováva svoju pôvodnú kultúru a môže dôjsť až k situáciám, kedy kultúra pôvodného obyvateľstva je potlačovaná kultúrou etníc. Európska verejnosť v posledných rokoch spochybňuje pozitívny kultúrny prínos prisťahovalectva na národnú identitu.

Ekonomické dôsledky migrácie sa medzi sebou výrazne líšia, tieto následky sa menia aj z dôvodu, či migranti prinášajú vysoko kvalifikovanú alebo nekvalifikovanú pracovnú silu. Toto môže byť pre ekonomiku hostiteľskej krajiny prínosom, ale aj stratou. Migrácia môže dopomôcť k vyriešeniu problému s nedostatkom pracovných síl, ale dopĺňovanie týchto neobsadených pracovných pozícií zo strany migrantov môže mať za následok zníženie mzdy a zaťaženie sociálneho systému. Vysoko kvalifikované pracovné sily sú veľkým prínosom pre ekonomiku hostiteľskej krajiny. Medzi ekonomické dôsledky migrácie môžeme taktiež zaradiť „únik mozgov“ (braindrain), ktorý v súčasnej dobe predstavuje migráciu ľudí s vysokoškolským vzdelaním.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Politické dôsledky migrácie sú rozdielne v rôznych krajinách Európy, od počiatočných problémov štátnej moci s príchodom migrantov, legálnych či nelegálnych až po nárast xenofóbie v jednotlivých štátoch. Často sú celé komunity migrantov, ktorí už získali občianstvo daného štátu, ľahko ovplyvniteľné a manipulatívne zo strán jednotlivých politických združení, ktorí sa aj prostredníctvom týchto komunít snažia zvýšiť svoje volebné preferencie odmenou za presadzovanie liberálnejšej migračnej politiky.

ZÁVER

Migranti sú „*ľudia ako my*“, len majú inú farbu pleti, iné náboženstvo, kultúru, pochádzajú z iných pomerov, iných krajín, ale jedno máme spoločné – chceme žiť v slobodnej krajine, kde by sme neboli prenasledovaní, utláčaní, aby sme sa nebáli o vlastné životy a mohli finančne zabezpečiť seba aj svoju rodinu. My sme mali to šťastie, že sme sa narodili v slobodnej krajine, iní museli svoju krajinu opustiť a hľadať si nový domov.

Neberme migrantov len ako osoby, ktoré našej krajine prináša celú radu problémov, ale uprednostnime to dobré, čo pre našu krajinu môžu poskytnúť – rozmanitosť kultúr, náboženstiev, etníc, fertilitu či vysokokvalifikovanú pracovnú silu. Či už sú ich dôvody na odchod z domovskej krajiny akékoľvek, z dôsledkov migrácie na našu spoločnosť si vyberme to pozitívne, čo je prínosom nielen pre jednotlivé oblasti nášho života, ale pre celú našu spoločnosť.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY:

- BREZÁK, J. 2009. Azylanti a iní imigranti. Bratislava: BIRKE. 2009. 145 s. ISBN 978-80-97023-68-3
- BRNULA, P. 2008. Sociálna práca so žiadateľmi o azyl a azylantmi. Prešov: Akcent print. 2008. 86 s. ISBN: 978-80-89295-10-4
- GURÁŇ, P. 2007. Deti cudzincov žijúcich na území SR. Bratislava: Nadácia za toleranciu a proti diskriminácii. 2007. 23 s. ISBN 978-80-96977-14-7
- MASLEN, J. - BRNULA, P. 2004. Sociálna práca s utečencami. Bratislava: Občianske združenie Sociálna práca. 2004. 108 s. ISBN 80-89185-06-1
- KRÁLIKOVÁ, K. 2012. Aplikácia systému Schengenskéhoacquis v oblasti starostlivostištátnej správy o imigrantov v podmienkach SR. Žilina: Georg. 2012. 152 s. ISBN 978-80-89401-91-8
- ŠIŠKOVÁ, T. et al. 2001. Menšiny a migranti v České republice. 1. vyd. Praha: Portál. 2001. 188 s. ISBN 80-7178-348-9
- TOUŠEK, V. et al. 2008. Ekonomická a sociální geografie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2008. 411 s. ISBN 978-807-3801-144
- ŽÁKOVÁ, M. 2006. Azylová problematika na Slovensku z pohľadu sociálnej práce. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety v Bratislave. 2006. 79 s.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Kontakt

doc. ThDr. PaedDr. Martin Jurašek, PhD.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety

Bratislava, n. o.

Detašované pracovisko bl. Metóda Dominika Trčku ,

Michalovce

jurasek888@gmail.com

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**CHUDOBA A ROZVOJOVÉ ZEMĚ – NÁSTROJE
POMOCI
MONIKA NOVÁ**

Abstrakt

Chudoba patří k vážným problémům dnešního světa. Převládajícím nástrojem boje proti chudobě je oficiální rozvojová pomoc, která je založena na transferech prostředků z vyspělých zemí do rozvojových. Ve východní Asii se podařilo snížit chudobu za 25 let o tři čtvrtě miliardy lidí, podíl rozvojové pomoci na tomto úspěchu však byl zanedbatelný. V subsaharské Africe ani přes rozsáhlou pomoc k poklesu chudoby nedošlo. Z publikovaných analýz vyplývá, že východiskem z chudoby není rozvojová pomoc, ale větší zapojení rozvojových zemí do mezinárodního obchodu ve spojení s vhodnými hospodářskými politikami, které vytvoří prostředí příznivé pro podnikání a příliv zahraničních investic. Klíčová slova: chudoba, efektivnost, rozvojové země, rozvojová pomoc.

Abstract

Poverty is a serious problem of the contemporary world. The main tool of poverty alleviation is the official development aid, which is based on transfers of funds from developed to developing countries. The analysis of two regions – East Asia and Sub-saharan Afrika – will serve this purpose. In East Asia the poverty was reduced by 750 million of people within 25 years. However, the role of development aid was found to be negligible. Sub-saharan Africa, despite large volumes of aid,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

didn't experience any decrease in poverty incidence at all. The analysis implied that official development aid is not a way out of poverty. The solution is to integrate developing countries to international trade and to follow convenient economic policies establishing an environment favourable to business and foreign direct investments.

Keywords: efficiency ,poverty, developing countries, development aid.

Úvod

Jedním z nejčastěji uváděných nástrojů, které vedou ke snižování chudoby je v současnosti rozvojová spolupráce. Vedle toho stojí i další nástroje, která nabývají na účinnosti i když se o nich v takovém měřítku nepíše.

Pojem oficiální rozvojová spolupráce (Official Development Assistance – ODA) zahrnuje dle definice OECD finanční toky, jejichž hlavním cílem je ekonomický a sociální rozvoj chudých zemí. Tyto toky jsou založeny na bilaterálních či multilaterálních dohodách a jejich podmínkou je, že nesmí mít finančně-komerční účel (musí být zvýhodněny tak, aby alespoň 25 % částky tvořil grant) jak konstatuje OECD. Rozvojová spolupráce nahradila dříve užívaný termín rozvojová pomoc, čímž zdůrazňuje, že se nejedná pouze o jednostranný akt vyspělých států, ale o vzájemnou spolupráci. Ve světě převládá jednoznačná shoda, že chudobu lze potlačit pouze rozvojem, a že rozvoj je podmíněn hospodářským růstem. Zde však tato shoda končí a hledání té správné rozvojové strategie vyústilo v mnoho alternativ a nástrojů, jež byly v minulosti ve větší či menší míře uplatňovány, a jejichž

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

výsledky zůstaly zpravidla daleko za očekáváním. To je důvod, proč dodnes neexistuje jednotný pohled na řešení rozvojové problematiky.

Podoby rozvojové spolupráce

Zahraniční rozvojová spolupráce má mnoho podob, jejichž preference se v čase mění. Základem je rozdělení na bilaterální a multilaterální pomoc. Hlavními aktéry multilaterální pomoci jsou mezinárodní organizace jako OSN, Mezinárodní měnový fond a Světová banka, které zprostředkovávají tok peněz od donorských států k rozvojovým. Opakem je pomoc bilaterální (dvoustranná), jež je transferována přímo z jednoho státu do druhého bez účasti mezinárodních organizací. Ačkoliv se institucionální zázemí rozvojové spolupráce v jednotlivých zemích liší, bilaterální rozvojovou spolupráci koordinují a realizují obvykle samostatné agentury, podřízené většinou ministerstvům zahraničí. V některých zemích, například v Německu nebo Velké Británii, existují samostatná rozvojová ministerstva (Králová, 2007). Zpravidla platí, že Spojené státy americké a většina koloniálních mocností poskytuje pomoc bilaterální cestou, zatímco malé státy využívají výše zmíněných multilaterálních organizací a až později si vytváří vlastní bilaterální programy (Degnbol – Engberg, 2003; převzato ze Zíková, 2005).

Obecně platí, že většina aktérů bilaterální pomoci se zaměřuje na poskytování nevratných grantů, zatímco multilaterální pomoc prostřednictvím mezinárodních institucí využívá spíše zvýhodněné půjčky, popřípadě kombinaci půjček a grantů. Z poskytnutých prostředků jsou posléze financovány rozvojové

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

projekty a programy. Projekty spočívajú v konkrétnej investícii napríklad do výstavby školy, nemocnice alebo studny. Rozvojové programy bývajú rozsáhlejšie a zameriávajú sa na celé sektory ako zdravotníctví, školství apod.

Rozvojová pomoc má v dnešnej dobe príliš veľké ambície, zasahuje v podstate do všetkých oblastí recipientských štátov, čímž do istej miery narušuje jej suverénitu. V mnoha odborných debatách a článkoch sa dozviame, že prijímcia pomoci majú iba malý vliv na jej alokáciu. Hlavným cieľom by nemal byť rúst HDP, nebať vzťah medzi ekonomickým rústom a objemom ODA je nejednoznačný a ani ekonomický rúst není všemocný a nemusí vždy vést ke snižovániu chudoby. Bylo by proto vhodné zcela odpoutat rozvojovou pomoc od modelu Jeffreyho Sachse. Ten vyzývá k mohutnému navýšení pomoci, které nahradí nízké úspory obyvatel a zajistí minimální úroveň kapitálové vybavenosti, který bude mít za následek hospodářský rúst. Takto bychom však mohli volat po zvýšení pomoci donekonečna.

Rozvojová pomoc se musí omezit pouze na malé postupné kroky vedoucí k odstranění chudoby spíše než se snažit o plošnou změnu celé společnosti. Lokální opatření mnohem více respektují místní specifika a bývají účinnější než zásahy plošné. Jedná se například o výstavbu základních škol, očkování, zajištění lepší porodní a poporodní péče apod. Zvýhodněné půjčky směřující do vládního sektoru v minulosti způsobily rozsáhlé dluhy rozvojových zemí a část byla zpronevěřena vládnoucími osobami. Proto by měly být nahrazeny půjčkami na mikroúrovni konkrétním osobám či

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

skupinám osob a tím jim umožnit soukromé podnikání (princip tzv. mikrofinancování). Experti z vyspělých zemí by také měli poskytovat poradenství v souvislosti s hospodářsko-politickou reformou, která by vytvořila příznivé prostředí pro podnikání, příliv zahraničních investic a zapojení do mezinárodního obchodu. Poskytnutí větších půjček vládám by pak mělo být vázáno na splnění určitých podmínek v oblasti ekonomické svobody, protože podle mnoha studií (Burnside a Dollar, Gwartney, Lawson a Block a další) je v těchto podmínkách rozvojová pomoc efektivnější. Je však zapotřebí dát chudým zemím důrazně najevo, že cesta k dlouhodobému rozvoji vede pouze přes jejich vlastní úsilí a zahraniční pomoc podle toho postupně snižovat.

Stěžejní pro snížení chudoby je zapojení chudých zemí do mezinárodního obchodu, jehož podmínkou je odstranění bariér jak ze strany rozvojových zemí, tak ze strany zemí vyspělých. Ve spojení s vhodnými hospodářsko-politickými reformami by právě toto měl být hlavní nástroj úspěšného snižování chudoby. Jak napsal ekonom Marek Loužek (2009): „Navyšování podílu zdrojů věnovaných na rozvojovou pomoc je jen slabou náplastí na rozervané srdce obyvatel Afriky. EU stejně jako USA si chrání své trhy ochranářskými opatřeními, jejichž odstranění by byla nejlepší politika rozvoje.“

Položme si také otázku, která může vyznít pro každého čtenáře tohoto příspěvku jinak: stojí vůbec chudí lidé o zahraniční pomoc? Lidé po celém světě nemusí mít tendenci žít v bohatství tak, jak je to běžné ve vyspělých zemích. Uvědomme si, že Afrika se vyvíjela po celá staletí naprosto odlišně, lidé

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

zde mají jiné hodnoty, postoje, kulturu, náboženství. Nemají vrozenou potřebu se vzdělávat a směřovat za co největšími výdělky. Žijí ve skromných podmínkách ze dne na den a jsou třeba spokojeni. Je tedy nutné jim za každou cenu vnucovat model společnosti, který převládá ve vyspělé části světa?

Otázka efektivity rozvojové pomoci

Od svého vzniku, po druhé světové válce, je rozvojová pomoc doprovázena diskuzemi o její efektivitě. Příčinou pochybností jsou rozporuplné výsledky v oblasti snižování chudoby a rozvoje chudých zemí. Přesto byla tato problematika dlouhou dobu v pozadí a naplno se o ní začalo mluvit až ke konci 90. let 20. století. Prvním důležitým okamžikem v oblasti zvyšování efektivity rozvojové pomoci se stala konference v Monterrey v roce 2002. Hlavním výstupem byla shoda zúčastněných zemí o navýšení pomoci při současném kladení většího důrazu na efektivnost. Důležitá je však Pařížská deklarace z roku 2005, v níž je efektivnost rozvojové pomoci klíčovým tématem. Ke zvýšení účinnosti navrhuje 56 kroků v oblasti koordinace rozvojových politik, posílení partnerského vztahu, vyšší zodpovědnosti apod.

Studie dopadů zahraniční rozvojové pomoci na recipientské ekonomiky sahají – s trochou nadsázky – od těch, jež rozvojovou pomoc prezentují jako nástroj neúčinný, mnohdy až kontraproduktivní, přinášející spíše dlouhodobé zhoršení situace, až po ty, které tvrdí, že rozvojová pomoc funguje všude, má výlučně pozitivní dopady, a proto by měla být zesílena. Tyto studie se většinou opírají o různé statistiky a modely, díky čemuž je velice těžké zjistit, která studie je

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

pravdivá, a která nikoli. Rozpor je způsoben na jedné straně ne zcela standardizovaným systémem statistických šetření v rozvojových zemích, na straně druhé pak celkovou komplikovaností identifikace skutečných efektů rozvojové pomoci, z nichž ne všechny jsou kvantifikovatelné (Kocourek, 2006).

Úplně chybné je dodávání pomoci ve formě konečných produktů bez snahy navodit v afrických zemích schopnost samozásobitelnosti a soběstačnosti. Jako řešení v ekonomické oblasti je nejdůležitější pomoc africkým zemím v rozvinutí vlastního ekonomického potenciálu, vytvořit zemědělství schopné samo se uživit, průmyslové zázemí schopné zajistit základní produkty k další činnosti a celkově navodit soběstačnost v regionech i státech a na kontinentě samotném. Známkou úspěchu by bylo, kdyby Afrika nepotřebovala další dodávky potravin, léků a zařízení a dokázala si je vyrobit sama. Tím by byla zajištěna i zaměstnanost, zatímco nyní domácí obyvatelé nemají co na práci. Nutným krokem je zpřístupnění bohatství vlastní země vlastním lidem.

Nástroje pomoci v současnosti

a) granty

Konkrétní formy pomoci lze rozdělit na grantové a nigrantové. Grantová pomoc zahrnuje následující formy (Adamcová, 2009): technická spolupráce – výměna know-how, školení a další podpůrné činnosti, potravinová pomoc – náklady na nákup potravin, které jsou následně dopraveny do postižených oblastí např. v případě humanitární pomoci,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

finanční pomoc – přímé finanční prostředky poskytnuté na různé účely.

b) remittance

Stále větší pozornost mezi odborníky i politiky je věnována významu remitencí, nebo-li transferu peněz nebo zboží od těch, kteří pobývají v zahraničí. Remittance tak často bývají vnímány jako další, pro některé autory dokonce jako alternativního nástroje rozvoje. Problematikou se zabývají mnohé odborné studie a většina z nich považuje remittance nebo také mezinárodní migraci nebo dočasný odchod ze své země původu, obecně za účinný nástroj pro rozvoj ekonomicky chudých zemí. Zjednodušeně se jedná o transfery v zaslání peněz nebo zboží od těch, kteří pobývají v zahraničí svým rodinným příslušníkům či celým komunitám. Důvody nebývalého zájmu o remittance jako potenciálního „nového“ institucionalizovaného nástroje „boje proti chudobě“ jsou různé. Mezi ty nejzákladnější patří snižování poskytování oficiální rozvojové pomoci (ODA) v jejím poměru vůči hrubému národnímu důchodu (Gross National Income - GDI) v předcházejících desetiletích a především nízká efektivita ODA.

c) adresná pomoc

Na základě osobních zkušeností autorky příspěvku a podpořené taktéž jejím výzkumem v tématech pomoci, vidíme způsob efektivního východiska pomoci, v tzv. přímé a adresné pomoci ke konkrétním jednotlivcům, rodině, obci, komunitě, škole, skupině dětí atd. To znamená, že materiální a finanční podpora jednotlivců, firem, nadací, neziskových organizací ze

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

zahraničí jsou směřovány adresně, směrem k cílové skupině obyvatel. Jednotlivci či pracovníci neziskových organizací, nadací ze zahraničí v zemi působí nebo do země přijíždějí s určitou pravidelností. Mají tak dohled nad tím, jak je s materiálními a finančními věcmi nakládáno. Dle autorky se v současné době zvyšuje zájem pomoci v kontextu tzv. soukromé filantropie.

Závěr

Afrika potřebuje schopné, vzdělané a poctivé lidi, odvážné reformátory. Občané těchto zemí by měli svými hlasy zvolit takové lidi a přestat podporovat diktátory a nefungující režimy, které je okrádají o jejich bohatství. Základním prvkem pozitivních změn je zvýšení informovanosti občanů o stavu jejich země a učinění vlády a financí státu transparentními.

Autorka se domnívá na základě svých zkušeností s vedením projektové činnosti v jižní Americe a vedení nevládní neziskové organizace v Africe, že ačkoliv je současná situace v mnohých zemích komplikovaná, převážně z politického charakteru je možné pomáhat i za nesnadných podmínek, jde však o zvolení vhodného způsob pomoci, který má efektivní dopad.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Literatura:

ADAMCOVÁ, L. – NĚMEČKOVÁ, T. a kol.: Rozvojová ekonomika, 1. vydání, Praha, Vysoká škola ekonomická v Praze, Nakladatelství Oeconomica, 2009, 346 str., ISBN 978-80245-1515-1

GIULIANO, P., RUIZ-ARRANZ, M. (2009): Remittances, financial development, and growth. Journal of Development Economics, 90, č. 1, s. 144–152.

KOCOUREK, A.: Otázka efektivity rozvojové pomoci. In WAISOVÁ, Š. a kol.: Chudoba a bohatství v současném světě, 1. vydání, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 159 str., ISBN 80-86898-86-5

KRÁLOVÁ, D. a kol.: Novinář, rozvojová spolupráce a humanitární pomoc: Příručka rozvojového vzdělávání pro studenty mediálních oborů, Praha, Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2007, 68 str., ISBN 978-80-86961-31-6

LOUŽEK, M.: Falešná pomoc rozvojovým zemím In: Rozvojové země. Potřebují pomoc nebo volné trhy? 1. vydání, Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku, 2009, 83 str., ISBN 978-80-86547-74-9

NOVÁ, M.: Zimbabwe – současná rozvojová spolupráce a její směřování. Rigorózní práce. 2014. Vysoká škola zdravotnictví a sociální práce sv. Alžběty Bratislava

STOJANOV, R.: Remittance nebo rozvojová pomoc? [on-line]. [Cit.2016-11-10], dostupné na <http://www.rozvojovka.cz/analyzy/36-remittance-nebo-rozvojova-pomoc.htm>

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

ZÍKOVÁ, T.: Rozvojová pomoc na pozadí teorií rozvoje. In: WAISOVÁ, Š. a kol.: Ve stínu modernity - Perspektivy a problémy rozvoje, 1. vydání, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 375 str., ISBN 80-86898-54-7

PhDr. Monika Nová, PhD
Univerzita Karlova v Praze, Husitská teologická fakulta
Katedra psychosociálních věd a etiky
e-mail: monika.nova@htf.cuni.cz

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**Analýza postojov vybranej časti slovenskej spoločnosti ku
utečencom**

Dr. Jozef Žuffa

Abstrakt: Utečenecká kríza so začiatkom v roku 2015 je stále aktuálna a dodnes názorovo rozdeľuje ľudí. Analýza názorov časti slovenskej spoločnosti, ktorá sa opiera o kresťanské hodnoty, môže priniesť lepšie pochopenie názorovej polarity. Článok sa opiera o výsledky realizovaného prieskumu týkajúceho sa utečeneckej vlny. Názory boli zisťované formou kvantitatívneho zberu dát.

Abstract: Refugee crisis, which has started in 2015, is still alive and even nowadays it divides society. Perception of this issue through the analysis of opinions of that part of society with Christian values can bring deeper understanding of refugee wave. Opinions were determined by means of quantitative data collection.

Kľúčové slová: utečenecká kríza, kresťanstvo, solidarita

Keywords: Refugee Crisis, Christianity, Solidarity

Úvod

V r. 2015 sa státisíce utečencov po prvýkrát vo veľkých množstvách presúvalo z Blízkeho Východu cez Balkán do Európy. Po takmer dvojročnom odstupe od prvých masových vstupov do schengenského priestoru je možné konštatovať, že ku vojnovým utečencom sa pridalo veľa ľudí, ktorých priamo nepostihla vojna, ale presunom hľadajú nádej na lepší život.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Veľa z nich sa presúva cez Stredozemné more, ktoré sa ale stalo aj veľkým európskym cintorínom. Odborníkom, aj laickej verejnosti je čoraz jasnejšie, že sa končí obdobie, keď Európa mohla byť oddelenou oázou blahobytu vedľa krajín, ktoré dlhodobo sú vo veľkej biede.

Často skloňovaným fenoménom, týkajúcich sa utečencov, je integrácia - proces, v ktorom osoby s priznaným azylom, môžu viesť životný štýl spoločnosti, ktorá ich prijala. V tomto, vôbec nie jednoduchom procese, ide o to, naučiť sa jazyk hostiteľskej krajiny, dostať ubytovanie, získať prístup na trh práce, atď. Prijímajúce krajiny očakávajú tiež kultúrnu integráciu, prijatie istých hodnôt ako je náboženská sloboda, nenásilie, rovnosť pohlaví. Takáto integrácia nie je asimiláciou.

Postoje verejnosti k utečeneckej kríze v krajinách Európy sa od jej vypuknutia veľmi líšili nielen medzi štátmi, ale aj v jednotlivých krajinách rozdeľovali a rozdeľujú spoločnosť. Na jednej strane za integráciu utečencov hovoria európske hodnoty solidarity, nedostatočnosť sociálnych systémov na zabezpečenie dôchodkovej populácie a negatívny demografický trend väčšiny európskych krajín pre pracovný trh. Na strane druhej sú ale reálne argumenty bezpečnostných rizík, kultúrnej nekompatibility, či strach domáceho obyvateľstva.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Európska názorová polarizácia

Európska únia bola vytvorená ako projekt mieru a solidarity. Podstatným nástrojom pritom boli vzájomné ekonomické vzťahy s cieľom spoločne zdolať veľké výzvy vyvstávajúce v rámci svetového trhu, medzinárodnej politiky a rastúcej solidarity medzi krajinami v rozličných regiónoch. Na základe toho by sa zdalo, že Európa bude výzve tlaku mnohých hľadajúcich útočisko spoločne čeliť a zvládne ho. Dalo by sa predpokladať, že kontinent s pol miliardou obyvateľov minimálne ukáže rovnakú schopnosť prijatia ako napr. malý Jordán alebo Libanon. To sa však podnes nepodarilo. Nastala silná polarizácia: na jednej strane sú krajiny (Švédsko, Nemecko, Rakúsko), ktoré boli ihneď ochotné prijímať a aj prijali veľa tých, čo hľadali útočisko, no tieto krajiny požadovali, aby aj ostatné krajiny poskytli primeranú pomoc. Hlavné motto nemeckej spolkovej kancelárky Angely Merkelovej bolo: „My to dokážeme“. „My“, to znamená bohatá Európa. A týkalo sa európskych krajín spoločne. Jej protipólom je maďarský premiér Viktor Orban a k jeho politickej línii prikláňajúcich sa politikov z vyšehradských krajín. Z rôznych dôvodov odmietajú nielen európske kvótové pravidlá, ale aj akúkoľvek systémovú pomoc.

Vybrané kresťanské východiská

Prichádzajúci, ktorí hľadajú útočisko, sú pre európske spoločenstvá a kresťanské cirkvi v rámci nich veľkou výzvou. Možno ich vnímať, podľa terminológie s ktorou v Katolíckej

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

cirkvi pracoval už Druhý vatikánsky koncil, ako „znamenia čias“. Tretie tisícročie sprevádza pre cirkvi v Európe viacero výziev, no výzva po podaní pomocnej ruky, po ľudskosti a tolerancii aj zo strany majoritnej Katolíckej cirkvi voči fenoménu utečenectva (Benedikt XVI: Caritas in veritate, 2009) sa javí ako kľúčová. Reflexia tolerance v spoločnosti predstavuje výzvu po náležitom a komplexnom vnímaní znamení čias. Tolerancia v spoločnosti by v tomto zmysle evokovala vnímanie a rešpektovanie slobody druhého človeka až po hranice svojej vlastnej slobody alebo slobody inej osoby. Toto znamenie tak nereflektuje len pomoc v oblasti duchovnej, ale aj politickej, ekonomickej a materiálnej. V kontexte utečenectva ako výzvy pre praktickú činnosť Cirkví sú zaujímavé východiská spomenutého Druhého vatikánskeho koncilu: „Koncil (...) chce v prvom rade pripomenúť stálu platnosť prirodzeného práva národov a jeho všeobecných zásad. (...) Preto činy, ktoré sa im vedome protivia, ako aj nariadenia, ktoré také skutky predpisujú, sú zločinmi ...“ (Druhý vatikánsky koncil, Gaudium et spes 1965)

Počas utečeneckej krízy je aktívny vo výzvach pre pomoc a zriadenie konkrétnych projektov aj súčasný pápež František: „Migranti a utečenci sú pre nás výzvou. Evanjeliovou odpoveďou je milosrdenstvo. (...) Či nie je túžbou každého človeka zlepšiť si svoje životné podmienky a získať čestný a legitímny blahobyť, o ktorý by sa delil so svojimi blízkymi?“ (Posolstvo Svätého Otca Františka k Svetovému dňu migrantov a utečencov 2016)

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Metodológia prieskumu

Z dôvodu snahy o hlbšiu analýzu a zmapovanie povedomia o otázke vzťahu slovenskej verejnosti a obzvlášť kresťanov na túto tému, vznikla výskumná iniciatíva s cieľom začať sa hlbšie venovať možným scenárom tvorby konceptov pomoci. Inšpiráciou prieskumu realizovanom Teologickou fakultou Trnavskej univerzity bol výskum rakúskeho teológa P. M. Zulehnera z roku 2015 a neskorší výskum Michala Opatrného z Teologickej fakulty Juhočeskej univerzity v Českých Budejoviciach. Prieskum bol teda orientovaný hlavne na respondenta, ktorý sa hlási ku kresťanstvu v akejkoľvek denominácii.

Výskum prof. Zulehnera je zhrnutý v publikácii *Entängstigt euch* (z nemčiny: Odraďte sa, pozn. autorov) s hlavným záverom: Čím bude strach menší, tým bude väčšia solidarita. (P. M. Zulehner, 2016)

Prieskumný dotazník bol vytvorený pomocou Google formulárov a je postavený vo väčšej časti na prevzatých otázkach uvedeného rakúskeho výskumu z roku 2015 a českého výskumu zo septembra 2016. Dotazník sa distribuoval výhradne prostredníctvom internetu cez sociálne siete, emailové schránky a blogy metódou „snehovej gule“. Predpoklad tejto metódy je, že respondent posunie dotazník ďalšiemu respondentovi a ten ďalšiemu atď. alebo cez tzv. *priateľské sieťovanie*. (GILE, J.K.; HANDCOCK, M. S 2011).

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Zber údajov prebiehal v mesiacoch október a november 2016, počas tohto obdobia na dotazník odpovedalo 866 respondentov.

Výsledky prieskumu

Z celkového počtu 26 otázok v dotazníku vyhodnocujeme odpovede na vybrané otázky.

Ochota prijímať obeť ukrajinského konfliktu je takmer dvojnásobne vyššia (85% rozhodný a priklonený súhlas), ako pri utečencoch z Blízkeho východu (45%). Práve tento prvý údaj vo vnímaní rozdielneho pôvodu odzrkadľuje rozpačité a negatívne reakcie verejnosti po vypuknutí utečeneckej krízy v lete 2015, kedy sa jednalo hlavne o obeť konfliktu v Síríi.

Pri zisťovaní názorov na formu pomoci sa pri možnosti výberu medzi viacerými odpoveďami ochota prijať obeť z Blízkeho východu percentuálne zvyšuje (61%) z toho ale iba jedenásť percent opýtaných je ochotných nechať utečencov na našom území sa aj usadiť.

Navodenie predstavy o trvalom usadení sa troch rodín utečencov do miesta bydliska respondenta vykazuje značný strach (40% - pri spočítaní odpovedí „rozhodne áno“ a „skôr áno“) z toho vyplývajúcich vážnych problémov. Odpovede však ukazujú značne nižšie obavy u ľudí, ktorí deklarujú už osobné stretnutie s nejakým utečencom z Blízkeho východu.

Jedna otázka v dotazníku bola kvalitatívneho charakteru v znení: „Pápež František vyzval farnosti a kláštory, aby prijali

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

utečencov. Čo by im podľa Vás mohla Vaša farnosť/zbor/obec ponúknuť?“

Odpovede na otvorenú otázku je možné rozdeliť do troch skupín respondentov:

- **Hľadajúci možnosti pomoci.** Viac ako polovica opýtaných by boli najčastejšie ochotní organizovať rôzne zbierky oblečenia a potravín. Časť z nich navrhuje pomoc cez integráciu do miestnej komunity cez vyučovanie jazyka, V odpovediach sa vyskytla aj psychologickú pomoc pri vyrovnávaní sa s minulosťou. Pri väčšine týchto odpovedí bola zároveň položená otázka, či tým ktorým plánujeme pomáhať sú kresťania, v prípade prijímateľov pomoci s moslimským vierovyznaním je ich ochota nejasná.
- **Už pomáhajúci.** Túto skupinu tvorili necelé dve percentá respondentov. Keďže viacero farností prijalo utečencov, snažia sa ich integrovať do spoločnosti. Viacerí opísali ich zapojenie do zbierok oblečenia pre utečencov, ktoré sa konali hlavne na jeseň v roku 2015.
- **Apriori proti pomoci.** Viac ako tretina respondentov sú proti pomoci a za návrat utečencov do krajiny pôvodu. Z tejto skupiny každý štvrtý sa vyjadril, že pápež si mal túto výzvu odpustiť.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Záver

Najdôležitejším poznatkom z prieskumu postoja kresťanov je strach z islamu, ktorý je prítomný naprieč spoločnosťou. P. M. Zulehner túto situáciu vysvetľuje tak, že viac ako ochrana Európy pred islamom, je problémom slabosť takej kresťanskej viery, ktorá strachu nedokáže vzdorovať a prekonávať ho. (Zulehner 2016)

Mnohé skupiny naprieč krajinami Európy súhlasia s budovaním plotov, chcú Európu vybudovať ako pevnosť. Kritizujú, že prichádzajú len utečenci z ekonomických dôvodov a prinášajú kriminalitu, teror a choroby. Kresťanskému Západu hrozí podľa nich islamizácia. Táto politika sa podľa nahnevaných skončí katastrofou. Pred ňou treba krajinu uchrániť a utečencov si držať od tela.

Prečo však v tej istej situácii, zoči-voči tým istým obrazom a správam, niektorí majú sklon k hnevu a iní ku dôvere, a ďalší medzi týmito dvoma pólmi majú veľké obavy? Platí tu pravidlo: čím vyšší je potenciál k obavám u konkrétnej osoby alebo v istej kultúre, tým skôr sa hnev a odmietanie premení v extrémnu nenávisť, prenasledovanie a násilie.

Vývoj v Európe neprebíhal na východe a západe simultánne, no po zjednotení a neskôr prostredníctvom finančnej krízy sa v oboch častiach Európy presadila podobná kultúra.

Východná Európa mala za komunizmu „kultúru strachu“, potom po roku 1989 nastala na krátky čas kultúra nádeje, ktorú

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

však finančná kríza v roku 2008 opäť premenila na „kultúru strachu“.

Západná Európa rozvíjala ihneď po roku 1945 – po hrôzach nacistickej diktatúry, holokauste a svetových vojnách – „kultúru nádeje“. Kľúčovými slovami boli: hospodársky zázrak, európske zjednotenie, 70 rokov mieru. V roku 2008 sa zjednocujúca Európa v dôsledku podnes neprekonanej finančnej krízy prepadla do „kultúry strachu“ s rôznorodými narastajúcimi sociálnymi obavami. Tie po roku 2015 v dôsledku mnohých prišielcov hľadajúcich útočisko a tiež v dôsledku šíriaceho sa terorizmu ešte zosilneli.

Literatúra:

BENEDIKT XVI. (RATZINGER. J.). Caritas in veritate, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2009

DOKUMENTY DRUHÉHO VATIKÁNSKEHO KONCILU. Gaudium et spes. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2008

FRANTIŠEK (BERGOLIO, J. M.). Posolstvo Svätého Otca Františka k Svetovému dňu migrantov a utečencov 2016. Migranti a utečenci sú pre nás výzvou. Evanjeliovou odpoveďou je milosrdenstvo. Dostupné online [18. 12. 2016]

GILE, J.K.; HANDCOCK, M. S. On the concept of Snowball sampling. In: Sociological methodology. 2011. Volume 4. Issue 1. Dostupné online [18. 01. 2017]

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

ZULEHNER, P. M. 2016. Entängstigt euch!: Die Flüchtlinge und das christliche Abendland, Ostfildern: Patmos, 2016

Autor:

Jozef Žuffa, Mgr., PhD.

Teologická fakulta Trnavskej univerzity

Kostolná 1, P. O. BOX 173,

814 99 Bratislava

email: jozef@zuffa.eu

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**Agropodnikanie ako forma riešenia nezamestnanosti
v regióne Gemer**

**Štefan Szolnoký, doktorand VŠ Z a SP sv. Alžbety
Bratislava**

Abstrakt:

Nezamestnanosť sa stala najdiskutovanejším a najfrekvencovanejším problémom dnešnej doby. Ovplyvňuje život nielen nezamestnaným, ale výrazne zasahuje do ekonomiky štátu, ale aj do bežného života všetkých ľudí. Spôsobuje pokles ekonomickej aktivity, pokles príjmov a stagnáciu hospodárstva. Znižuje sa sociálna, ekonomická a v konečnom dôsledku aj životná úroveň krajiny.

Kľúčové slová: nezamestnanosť, agropodnikanie, Gemer, práca, sociálny problém, zamestnanie

„Každý máme zároveň povinnosť voči spoločnosti, v ktorej jedine môžeme slobodne a plne rozvíjať svoju osobnosť. Povinnosti voči spoločnosti si plní aj sociálna práca, ktorá napomáha sociálnemu rozvoju a sociálnej súdržnosti (sociálnej kohézii) v spoločnosti.“ (Gáľová, 2016, s.9)

Agropodnikanie má svoje zázemie v oblasti poľnohospodárskych činností, najmä však na rodinných farmách. Predstavuje jedinečnú symbiózu poľnohospodárstva, cestovného ruchu, gastronómie a miestnych zvykov. Zároveň prináša na vidiek nezanedbateľný príjem pre miestne obyvateľstvo, čím vlastne aktívne sa podieľa na riešení

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

najvýraznejšieho problému spoločnosti v súčasnosti a to je nezamestnanosť. Nezamestnanosť je problém, ktorý sa dotýka každého z nás, či už priamo alebo nepriamo a preto je potrebné rýchlo, kvalitne a tiež profesionálne ho riešiť. To je jedna z príčin, prečo sme sa rozhodli pre túto tému. Ďalším dôvodom bola úroveň miery nezamestnanosti v regióne Gemer, ktorá vysoko presahuje celoslovenský priemer.

Vymedzenie geografického priestoru Gemer – zameriavam sa hlavne na miestne prostredie, obyvateľstvo a agropodnikateľského priestoru v okrese Rimavská Sobota, hlavne na južnú časť okresu, t. z. od Tornale po Ožďany a od Hnúšte po pohraničie. Kto pozornejšie sleduje procesy transformácie spoločenského systému Slovenska po roku 1989, nemôže obísť skutočnosť, že verejnosť začína mladú generáciu vnímať ako najviac ohrozenú a najviac manipulovateľnú. Súčasne pre spoločnosť aj nebezpečnú skupinu, ktorá najrýchlejšie podlieha nástrahám otvorenej spoločnosti. Tento spoločenský jav je produktom systémovej zmeny vyvolanej demokraciou, ktorá spája novodobú prosperitu západnej spoločnosti a ktorá sa svojou modernizáciou bytostne dotkla ľudského života a jeho existencie. Modernizácia, ktorá sa postupne prediera na povrch z procesov transformácie spoločenského systému, sa začína správne chápať aj ako civilizačná výzva pre

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

jednotlivca na adaptáciu k novej kultúre, ktorá so sebou prináša aj problém uplatnenia v pracovnom procese.

„Nezamestnanosť má značný vplyv na spoločenský život nezamestnaných. Nejde len o pokles ich životnej úrovne spojený s poklesom príjmu, ale i o hlboké dôsledky nezamestnanosti pre ich každodenný život, spoločenské vzťahy, hodnoty ako aj pre sociálne inštitúcie.“ (Gállová, 2016, s. 10)

Mladá generácia na Slovensku v súčasnosti utvára potrebný referenčný rámec aj na problematiku zamestnanosti v súčasnosti, lebo v sebe zahŕňa komplexnú charakteristiku z hľadiska rôznych celospoločenských premien, akými sú sociálne štruktúry, vývoj mobility, úrovne a formy občianskej participácie vo verejnom systéme. Človek sa musí neustále prispôsobovať zmenám, ktoré so sebou prináša život a doba, v ktorej existuje. V minulosti mal u nás každý človek právo na zamestnanie. Na jednej strane to bol pocit akejsi „sociálnej istoty“, na strane druhej to znamenalo potláčanie konkurencie, schopností ľudí v spoločnosti. Význam práce pre život každého človeka je nesporný, pretože tvorí jeho neoddeliteľnú súčasť. Práca svojím charakterom stimuluje vývin jednotlivca a celú spoločnosť. Realita produktívnej zamestnanosti a akejkolvek spoločnosti je nezastupiteľná nielen v

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

súvislosti s príjmami, ktoré rodina získava, ale v bezprostrednom rade i s pocitom sebaúcty pre ňu z toho vyplývajúcej. Práca má výrazný sociálny charakter, uskutočňuje sa v konkrétnom sociálno-kultúrnom prostredí, vyvoláva sociálne dôsledky a sociálne interakcie s inými sociálnymi javmi a procesmi. Z tohto dôvodu je nezamestnanosť v našej spoločnosti ťažkým a ťaživým problémom, ktorý sa bytostne dotýka aj niektorých rodín. Súvisí to s centrálnou úlohou práce a zamestnania v našej spoločnosti a kultúre, v ktorej existujeme. Strata zamestnania znamená depriváciu v základných potrebách, ktoré zamestnanie a práca priamo uspokojujú alebo ich uspokojenie je s nimi úzko spojené. „Zamestnanie má v živote človeka nezastupiteľné postavenie. Je dôležitou podmienkou jeho dôstojnej existencie, prináša mu nielen materiálny prospech, ale súčasne mu dáva pocit sebarealizácie a spoločenskej užitočnosti“ (Buchtová, B. et. al, 2002, s. 75).

Zamestnanie nemá len ekonomický charakter, ale má i sociálny a psychologický význam, ktorý je daný tým, že človeka formuje po rozumovej, emocionálnej, duševnej i telesnej stránke. „Práca je pre človeka biologická a sociálna nevyhnutnosť. Obsahová náplň pracovných činností človeka výrazne ovplyvňuje aj štruktúru potrieb, trávenia voľného času atď...“ (Stanek, et. al., 1999, s. 195). Prácou človek získava hmotné prostriedky pre sociálny status seba a svojej celej rodiny. Zamestnanie nie je len ekonomická nevyhnutnosť.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Postupne sa však stáva sociálnou potrebou, kde nadobúda stále viac prostriedkov vlastného uplatnenia a rozvoja potencií človeka. Trvalá disparita medzi ponukou a dopytom po práci, nízka schopnosť ekonomiky podporovať tvorbu nových pracovných príležitostí, pretrvávajúca vysoká miera nezamestnanosti, jej regionálny rozmer, Nezamestnanosť je vždy spojená so znížením životnej a sociálnej úrovne nezamestnaného. Rovnako hrozí i nebezpečenstvo jeho sociálnej izolácie či sociálneho zlyhania. Nezamestnanosť nie je prežívaná rovnakým spôsobom. Ak je zamestnanosť akákoľvek, strata práce pre človeka je vždy ťažkou situáciou. Je veľmi dôležité, ako sa k tomuto závažnému problému nezamestnanosti postaví absolvent.

„Výzvou pre každého nezamestnaného by mohlo byť aj to, že jeho status nemusí byť len trápenie. Je to i šanca zmeniť doterajší spôsob svojho života, hoci aj v drobnostiach všedného dňa, preorganizovať rytmus života, tak, aby sa cítil lepšie, aby svoj život ovládal on sám, nie zamestnanie, o ktoré môže kedykoľvek prísť.“ (Gáľová, 2016, s. 10)

Odlíšnosti možno badať aj v rôznych regiónoch Slovenska, kde je nízka miera nezamestnanosti a je dostatok voľných pracovných miest. Tam je nezamestnanosť len krátkodobá, avšak v regiónoch s vysokou mierou nezamestnanosti je nezamestnanosť ako aktívny sociálny problém dnešnej doby, príčinou čoho je aj hospodárska kríza, preto má vzrastajúcu tendenciu, stáva sa závažným problémom všetkých ľudí.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Nezamestnanosť je negatívny spoločenský jav, ktorý narúša existenciu každého jednotlivca, ktorého sa bytostne dotýka. Zamestnanosť je dôležitým ukazovateľom seberealizácie a sebahodnotenia jednotlivca.

Vplyvom nezamestnanosti človek stráca po určitom čase mnohé doterajšie schopnosti a vedomosti a to preto, že ich nevyužíva. Ide nielen o úbytok zručností a vedomostí či odbornej kvalifikácie, ale aj o celkové odvyknutie si od bežných zamestnaneckých aktivít.

Nezamestnanosť nie je len prioritným problémom z ekonomického hľadiska, pretože v súčasnosti je treba venovať rovnakú pozornosť aj sociálnemu hľadisku z dôsledku nezamestnanosti. Dôležité je im čo najúčinnnejšie predchádzať a najmä zamedzovať.

Ak chceme znížiť nezamestnanosť mladej generácie, musíme zabezpečiť všetkým bez rozdielu prístup k pracovným príležitostiam, v ktorých by mohli nájsť a tvorivo rozvíjať osobnostný a pracovný potenciál. Ten vytvorí pozitívny predpoklad na ich uplatnenie a integráciu v spoločenskom živote.

Súčasný stav poznania nezamestnanosti

Práca v živote každého jedinca zohráva významnú úlohu. Vo všeobecnosti je možné povedať, že práca je jednou zo základných ľudských činností a potrebou, pri ktorej každý jedinec vynakladá úsilie, aby dosiahol materiálny úžitok, realizoval svoje myšlienky a rozvíjal sa, a to všetko za cieľom uspokojovania svojich vlastných potrieb. Práca nie je len obyčajnou hodnotou, je výsostnou vlastnosťou

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

človeka, ktorá musí byť humánna. Je v súčasnej dobe ozajstným šťastím človeka, jeho uspokojenie, ale zároveň aj pocit zlosti a nespokojnosti. Dôstojná práca nie je iba politickou alternatívou. Je považovaná za základný imperatív vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv. Právo na prácu je zaradené medzi základné ľudské práva. V dnešnej dobe je pracovný trh dosť obmedzený. Nezamestnanie sú schopní si bez pomoci niekoho ďalšieho nájsť prácu. Väčšina z nich si získa trvalú prácu iba vtedy, ak zmení svoje osobné postoje a svoje správanie. Nezamestnaní v súčasnosti sa nevedia dobre predať ako pracovná sila, nedokážu správne odprezentovať svoje schopnosti a zručnosti, nov určitých prípadoch sa jedná aj o poruchu sebavedomia, kedy ľudia v seba samého veriť prestali. Adaptácia nezamestnaných závisí od ich celkovej osobnej a životnej situácie, od ich osobnosti, keďže nezamestnanosť je záťažová krízová situácia, s ktorou sa jednotlivci vyrovnávajú rozmanite. Podľa Strieženca (2001, s. 180) je nezamestnanosť definovaná ako: „nedobrovoľné a dlhotrvajúce prerušenie práce z dôvodu nemožnosti nájsť si zamestnanie. Medzi zamestnancom a zamestnávateľom neexistuje alebo bol prerušený pracovnoprávny vzťah.“ Všeobecná deklarácia ľudských práv spojených národov z 1.12.1948 článok 23, odst.1. pojednáva o zamestnaní nasledovne:

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

„Každý človek má právo na prácu, slobodnú voľbu povolania, primerané a uspokojivé pracovné podmienky, ako aj na ochranu proti nezamestnanosti.“

K ďalším medzinárodným dokumentom patrí - Európska sociálna charta(revidovaná), prijatá 3. mája 1996 v Štrasburgu. Táto charta bola ratifikovaná prezidentom Slovenskej republiky 20. marca 2009 II. časť Európskej sociálnej charty vo svojom čl. 1 pojednáva o Práve na prácu, kde sa zmluvné strany zaväzujú prijať za svoj hlavný cieľ dosiahnutie čo najvyššej a najstabilnejšej úrovne zamestnanosti a snažiť sa o dosiahnutie plnej zamestnanosti, chrániť právo pracovníka zarábať si na zamestnanie, ktoré si sám slobodne zvolil, zabezpečiť bezplatné služby zamestnanosti pre každého pracovníka a poskytovať poradenstvo pri voľbe povolania. Ďalšie články tejto charty sú taktiež venované a pojednávajú o zamestnávaní a pracovných podmienka a to: čl. 2 Právo na riadne podmienky práce - čl. 3 - Právo na bezpečné a zdravé pracovné podmienky, čl. 4 - Právo na primeranú odmenu. Podľa koncepcie ILO (Medzinárodná organizácia práce)/2003 je nezamestnaným človekom „osoba, ktorá presiahla určitú vekovú hranicu, nemá prácu, ale je schopná pracovať a aktívne si prácu hľadá“..

V Ústave Slovenskej republiky je uvádzané právo na prácu pre všetkých občanov, ktorí prejavia záujem o zamestnanie. Úlohou politiky trhu je zabezpečiť také podmienky, aby si každý obyvateľ mohol toto právo uplatniť. Takisto každá krajina musí mať vypracovanú politiku

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

zamestnanosti, ktorá by mala vytvárať a udržiavať rovnováhu medzi ponukou práce na trhu a dopytom po nej a zároveň sa snažiť o minimalizáciu miery nezamestnanosti v krajine. Nezamestnanosť je vlastne neúplne, alebo nedostatočne využitie obyvateľstva, ktoré sa uchádza o prácu.

Sociálne dôsledky straty zamestnania

Človek poznáva skutočnú hodnotu svojej práce až v momente keď ju začne strácať, alebo už definitívne stratí. Strata práce, ku ktorej došlo neželane zo strany zamestnanca, ale bola nutná zo strany zamestnávateľa môže pre človeka mať negatívne dôsledky, sociálne psychické, zdravotné a ekonomické. Pre mnohých ľudí je práve práca jediným zdrojom príjmu pre jednotlivca alebo pre celú rodinu, takže pri jej strate dochádza k neuspokojovaniu základných životných potrieb a nastáva rodinná alebo osobná ekonomická, či existenčná neistota. Mnohokrát strata práce je spájaná aj so stratou významnej role a so znížením sociálnej prestíže jedinca. Práve práca je zdrojom identity a sebaúcty. Definícia nezamestnanosti je založená na tom, že osoba schopná práce je z možnosti pracovať v platenom zamestnaní vyradená ale aj na tom, že sa so svojím vyradením neuspokojuje a hľadá nové platené zamestnanie

V závislosti od dĺžky trvania nezamestnanosti delíme nezamestnanosť nasledovne:

1. Krátkodobá nezamestnanosť – do 3 mesiacov, maximálne do 6 mesiacov,

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

2. Strednodobá nezamestnanosť – od 6 mesiacov do 12 mesiacov,
3. Dlhodobá nezamestnanosť – od 12 mesiacov do 24 mesiacov,
4. Veľmi dlhodobá nezamestnanosť – viac ako 24 mesiacov.

Krátkodobá a strednodobá nezamestnanosť nemá také ťažké dopady na jedinca ako dlhodobá, kde sa dopady prejavia hlavne krátkodobým poklesom prísunu finančných prostriedkov avšak nezanecháva psychologické dôsledky. Jedná sa o nezamestnanosť, ktorá nepresiahne dĺžku šiestich mesiacov, často ide v týchto prípadoch aj o nezamestnanosť pri prechode z jedného zamestnania do druhého, alebo taktiež pri zmenách životných situácií. Ak sa človek ocitne v stave dlhodobej nezamestnanosti, nastáva u neho strach a neistota z budúcnosti, pochybuje o vlastných schopnostiach, je neúspešný v spoločnosti stráca pracovné návyky a pomaly sa odčleňuje od reality. Tento subjektívne stresujúci zážitok je ešte stále spoločnosťou chápaný ako znamenie životného zlyhania jedinca .

„ V podnikateľskej sfére v rámci flexibility by mal schopný manažment vhodne reagovať a vykonať prípadné zmeny výrobných programov, a tým umožniť zároveň flexibilitu pracovných štruktúr.“
(Gáľlová, 2016, s. 12)

S dlhodobou nezamestnanosťou klesá aj možnosť návratu do zamestnania. Osoby dlhodobo nezamestnané majú veľký problém nájsť si nové

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

alebo vrátiť sa do pôvodného zamestnania, pretože ich pracovná morálka je zväčša narušená, strácajú návyk na prácu, sú demotivovaní hľadať si zamestnanie, a tým sa celkovo devastuje ľudský kapitál.

Spoločnosť často odsúva takýchto ľudí na okraj záujmu, stigmatizuje ich a buduje voči nim nedôveru u potenciálnych zamestnávateľov, ktorí ich nezamestnanosť považujú za ich osobné zlyhanie.

„Z celej mnohotvárnosti komponentov podstatne ovplyvnili kvalitu spoločenských procesov hlavne sociálne hodnoty, sociálne inštitúcie, sociálne normy a sociálne vzťahy, ktoré majú v sebe obsiahnutý aj sociálno – etický rozmer a zároveň, ktorých cieľom by malo byť všeobecné dobro.“ (Gálová, 2016, s. 14)

Sledovaný región Gemeru je charakterizovaný rozptýlenou sídelnou štruktúrou, ktorú charakterizuje vysoký počet malých obcí a nízka hustota osídlenia.. Sledovaný región má 15 obcí, z toho 1 mesto Rimavská Sobota. Veková štruktúra obyvateľstva zhruba kopíruje priemer Banskobystrického samosprávneho kraja s priemerným vekom 37,2 roka. Obyvateľstvo v produktívnom veku tvorí 66,2 % celkového obyvateľstva, v predproduktívnom veku 18 % a v poproduktívnom veku 20 % obyvateľstva. Z celkového počtu 23 666 obyvateľov sledovaného regiónu Gemer je 51,6 % žien. Obyvateľstvo regiónu starne a ročne prevažuje úbytok obyvateľstva nad prírastkom.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Demografické charakteristiky sledovaného regiónu : počet obyvateľov 23 666, hustota osídlenia (obyv./km²) 77, rozloha sledovaného (km²) 307, celkový prírastok / úbytok -41.

To, či sa jedinec zamestná alebo nie, je ovplyvňované mnohými faktormi ako je jeho vek, zdravotný stav, pohlavie, rodinné zázemie, vzdelanie alebo príslušnosť k etnickej skupine. Na základe pôsobenia týchto faktorov sa postupne vyčlenili skupiny, u ktorých je predpoklad, že sa budú schopní zamestnať iba na sekundárnom trhu. Jedná sa o mladšie vekové kategórie do 30 rokov, starších ľudí, ženy, ľudí so zdravotným postihnutím, rómske etnikum, alebo ľudí bez kvalifikácie. Na Slovensku je nezamestnanosť prioritným problémom spoločnosti. Podľa štatistického úradu Slovenskej republiky bola koncom roka 2010 miera nezamestnanosti na Slovensku na úrovni 12,4 %, čo znamenalo až 389 tis. nezamestnaných občanov. V porovnaní s januárom 2010 došlo k miernemu poklesu vzhľadom k januárovej miere nezamestnanosti 15,1 %, čiže 407 tis. nezamestnaných.

Vývoj nezamestnanosti na území Slovenskej republiky od roku 2009 do roku 2013, z ktorého vyplýva, že miera nezamestnanosti bola najvyššia v roku 2010 a najnižšia v roku 2009, pred prepuknutím dôsledkov svetovej hospodárskej krízy na Slovensku. (Podľa štatistického úradu Slovenskej republiky, ďalej len „ŠÚSR“). Miera nezamestnanosti na území Slovenska už v januári v roku 2013 podľa Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej len „ÚPSVaR“) stúpila na 12,98 %, čím bolo dosiahnuté maximum za posledné

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

4 roky. Vyššia nezamestnanosť bola evidovaná iba v roku 2009, kedy to bolo 33,30 %. V súčasnom období sa miera nezamestnanosti opäť zvýšila na 30,4 %. Na Slovensku je miera nezamestnanosti rôzna pre každý kraj. Z tohto prehľadu ÚPSV a R je zrejmé, že najvyššia nezamestnanosť bola ku koncu mesiaca október 2013 v Banskobystrickom kraji, kde miera nezamestnanosti dosiahla hodnotu 19,29 %.

„Pochopenie sociálnych procesov prebiehajúcich v každej spoločnosti predpokladá čo najkomplexnejší prístup, čo je podmienené skutočnosťou, že spoločnosť ako i ktorýkoľvek z jej subsystémov sa skladá z rôznorodých komponentov.

Tie predstavujú štruktúrne jednotky, pre ktoré sú charakteristické rôzne interakcie a väzby.“
(Gállová, 2016, s. 14)

Záver

Vychádzajúc z poznatkov získaných počas sledovaného obdobia vybratého regiónu, sa dopracovalo k záveru a odporúčaniam, ktoré by najväčší problém obyvateľstva nielen z ekonomického hľadiska, ale najmä zo spoločenského a sociálneho hľadiska riešil vhodným spôsobom.

Navrhujem nasledovné opatrenia:

- Vytvorenie poradenského centra v meste Rimavská Sobota pre región a mimo neho.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

- Založenie strednej školy v Rimavskej Sobote aj na zameranie na prípravu študentov v odbore Agropodnikanie a Agroturistika
- Vytvorenie školiaceho strediska - certifikáty k obsluhu poľnohospodárskej techniky
- Zvolanie Celoslovenskej konferencie k téme sociálna práca v sektore Agropodnikania a Agroturistiky.
- Publikovanie výsledkov v odborných časopisoch a v spolupráci aj zahraničných odborníkov vytvoriť TEAM, ktorý by dlhodobo sledoval a koordinoval projekt navrhnutý na riešenie danej problematiky.
- Príprava marketingu o nové sociálne pojmy t.j. rodinná farma predaj z dvora.

Zoznam literatúry:

ČERNÁ, L.: *Flexibilita a istota na trhu práce*. In: Hospodářská politika v členských zemích Evropské unie: Sborník příspěvků VIII. mezinárodní vědecké konference. 8.-10. září 2010, Horní Lomná, ČR. - Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2010. 49-55 s. ISBN 978-80-7248-601-4.

HANZLÍKOVÁ, O., PAUKNEROVÁ, D. SOUŠKOVÁ, M.: Jak uspět v prvním zaměstnání. 1. vyd. Praha: GRADA Publishing, 2001. 140 s. ISBN 80-247-0121-9.

MAREŠ P.: Nezaměstnanost jako sociální problém, Sociologické nakladatelství, Brno, 1994. ISBN 80-901424-9-

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

MARTINCOVÁ M.: Nezamestnanosť ako makroekonomický problém, Vydané v edícii Ekonómia, Bratislava, 2005. ISBN 80-8078-038-2

KONING DE J., KOROLKOVA K, GOUDRIAAN M., NES VAN P.: Zložky systému pravidelného a opodstatneného hodnotenia politiky zamestnanosti (SPOHPZ) v Slovenskej republike, SEOR BV, Rotterdam, 2001. ISBN 80-968730-3-2

MATOUŠEK, O. a kol.: *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
SCHAVEL, M. a kol. 2007. *Sociálna prevencia*. 2. vyd. Prešov: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Ústav sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gajdiča, 2007. 141 s. ISBN 978-80-89271-22-1.

Gáľlová, A., Suvada, J. 2016. Zborník sekundárne sociálne problémy podmienené nezamestnanosťou. ISBN ASRPO SR, Rimavská Sobota. 2016. ISBN 978-80-972352-1-5 s. 368

Kontaktná adresa: Ing. Štefan Szolnoký, doktorand Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava, e-mail: mastiff.wbl@szm.sk

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**ZMENY VO VNÍMANÍ VLASTNEJ IDENTITY
ČLOVEKA V DÔSLEDKU MIGRÁCIE**

Ivana Lištiaková

Abstrakt: Príspevok predstavuje výsledky kvalitatívne orientovanej pilotnej štúdie zameranej na skúmanie zmien v procese budovania a vnímania vlastnej identity človeka v dôsledku jeho odchodu z krajiny pôvodu. Poukazuje na spôsoby adaptácie človeka v novom prostredí a analyzuje faktory veku, jazyka a kultúry v súvislosti s nadobúdaním novej osobnej identity. Na otázku migrácie nahliada z perspektívy jednotlivca. Zber dát v pilotnej štúdii bol realizovaný metódou pološtruktúrovaného interview. Získané údaje boli následne spracované metódou fenomenologickej analýzy. Cieľom štúdie bolo zachytiť vlastnú reflexiu človeka na proces jeho adaptácie v novom prostredí. Z výsledkov sa ukázali ako najdôležitejšie otázky definovania domova, prijatia alebo odmietnutia miestneho jazyka a rôznych spôsobov adaptácie človeka vzhľadom na jeho vek. Štúdia priniesla vzhľad do problematiky a potvrdila dôležitosť zaoberania sa individualitou človeka. Výsledky štúdie budú implementované v rámci odborných kompetencií autorky vo výchovno-vzdelávacích a podporných liečebnopedagogických programoch.

Kľúčové slová: adaptácia, identita, kultúra, migrácia, zmena

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Úvod

Vnímanie seba samého obsahuje relatívne stabilnú zložku osobnostných vlastností, zároveň je však dynamickým procesom sebareflexie a pretvárania sebaobrazu v závislosti od interakcií s prostredím. Človek tak získava a vytvára si identitu osobnú, genderovú, spoločenskú (vek, stav, rodinné roly), národnú, miestnu, kultúrnu, náboženskú, socioekonomickú, rasovú, jazykovú, profesijnú, politickú a pod.

Identita predstavuje súbor kognitívnych, behaviorálnych a afektívnych aspektov človeka, na základe ktorých vníma svoju existenciu a to kým je, k akej skupine názorov a presvedčení patrí. Osobná identita zahŕňa životné ciele, hodnoty a presvedčenia v oblasti kariéry, vzťahov, spirituality. Kultúrna identita sa vzťahuje ku kultúrnej a etnicky podmieneným hodnotám a praktikám. Hľadanie osobnej identity je páľčivou otázkou najmä dospelých a prehodnocovanie, či udržanie kultúrnej identity vystupuje do popredia v situácii migrácie, či v prípade minoritných skupín (Schwartz et al., 2013).

Ting-Toomey (2005) popisala teóriu, ktorá sa zaoberá vplyvmi a zmenami identity v závislosti od sociokultúrneho prostredia (z angl. *identity negotiation theory*). Hovorí o hľadaní prienikov v príslušnosti k určitej sociokultúrnej skupine a v otázkach vlastnej osobnej identity v interkultúrnej a interpersonálnej komunikácii. Schwartz et al. (2013) skúmali mieru akulturácie mladých dospelých, prvej a druhej generácie

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

imigrantov v USA v závislosti od statusu a procesu utvárania osobnej identity. Výsledky naprieč etnickými skupinami ukázali, že jednotlivci, ktorí sa nachádzali v štádiu dosiahnutia alebo hľadania sociálneho moratória preukazovali zachovanie si dedičstva pôvodnej kultúry a tiež prijatie amerických kultúrnych praktík a hodnôt. Naopak jednotlivci, ktorí boli v štádiu bezstarostnosti a difúzie osobnej identity sa nestotožňovali s kultúrnymi hodnotami pôvodnej ani novej krajiny.

Formovanie identity je prirodzený proces, na ktorý vplyvajú rozličné životné udalosti, významné i každodenné. Výrazné zmeny identity je možné pozorovať v prekonávaní psychosociálnych kríz, ktoré sú zvyčajne sprevádzané prechodovými rituálmi, ktoré v spoločnosti slúžia ako podporné adaptačné mechanizmy. Napr. vstup do školy, vstup do práce, vstup do manželstva, narodenie dieťaťa, odchod do dôchodku. Prirodzene súvisia so životným cyklom, ako ho popisuje Satirová (2006).

V prípade nútených zmien identity (napr.: odchod/ochorenie/úmrtie rodinného príslušníka, trauma, prírodné katastrofy, vojny, strata zamestnania) neexistujú v spoločnosti prirodzené podporné rituály (pravdepodobne okrem pohrebu). Počíta sa s rezilienciou človeka (Antonovsky, 1996; Kebza, 2005; Komárik, 2009), avšak môžu nastúpiť náhradné adaptačné mechanizmy (závislosti – alkohol, drogy, workoholizmus) alebo preklopenie do psychosomatických a sociálnych ťažkostí (poruchy správania detí, neurózy, depresie).

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Situácia migrácia môže patriť k pozitívnym faktorom zmien identity, ktoré rozvíjajú flexibilitu človeka, ale môže spôsobovať aj negatívny distres. Závisí to od jej konkrétnej podoby: dôvodov, priebehu, spôsobu odchodu, prijatia v novej krajine, podmienok a podporných mechanizmov, či prekážok v systéme a prostredí, blízkom okolí, osobnosti človeka a predchádzajúcich skúseností. Z výsledkov výskumu Ascherovej (1989) vyplynulo, že dospievajúci, ktorí migrovali vo veku vyššom ako 11 rokov, prežívali obzvlášť silný stres, pretože zároveň prechádzali zmenami vo formovaní identity. Tartakovsky (2009) hovorí, že väčšina migrujúcich adolescentov je plne zamestnaná snahou o prežitie v zmysle učenia sa jazyka a vytvárania sociálnych sietí. V prípade nedobrovoľnej migrácie aj zabezpečením fyzickej existencie. Avšak ak je migrácia dobrovoľná, mladí ľudia majú šancu obohatiť svoju identitu o kultúrne elementy novej krajiny a vytvoriť si nový koncept vlastnej identity s možnosťou príslušnosti k obojmu kultúram. Migrácia tak prispieva k zlepšeniu flexibility osobnosti a podporuje psychosociálne zdravie.

Cieľ práce

Cieľom práce je z perspektívy odborníka v pomáhajúcej profesii poukázať na potrebu psychosociálnej podpory ľudí pri migrácii so zameraním na rekonštrukciu a rozvoj identity človeka. Cieľom pilotnej štúdie bolo zo sebareflexívneho pohľadu jednotlivca získať vhľad do situácie migrácie, procesu adaptácie v prostredí inej krajiny

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

a s nimi spojenými zmenami identity. Na výsledky výskumu bude nadväzovať tvorba a realizácia podporných programov pre ľudí v procese migrácie a adaptácie a ich následná evaluácia.

Výskumný súbor

Pilotná štúdia vychádza predovšetkým z rozhovoru s participantkou (P1), ktorá reflektovala vlastnú situáciu, ako i postrehy iných ľudí, ktorí majú skúsenosť migrácie a hovorili o nich v rámci verejnej diskusie zameranej na túto tému. Dáta sú doplnené o informácie z neformálnych rozhovorov a doplnkových výskumných otázok (P2) a prípadových štúdií z praxe autorky (P3). Základný výskumný súbor je popísaný v tabuľke (Tab. 1).

Tabuľka 1 Deskripcia výskumného súboru

Označenie	Súčasný vek	Vek v čase migrácie	Pohlavie	Migračný pohyb	Popis situácie
P1	22	15	žena	Irán – > Slovensko	migrácia za prácou rodičov
P2	31	30	žena	Slovensko – > Nemecko	migrácia za partnerom
P3	40	40	muž	Slovensko – > Anglicko	migrácia za prácou

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Metodika výskumu

Pre pilotnú štúdiu k výskumu zmien identity človeka v procese migrácie a adaptácie bola zvolená kvalitatívna metodológia. Dôvodom bola potreba hlbkovo preniknúť do osobných skúseností participantov. Rozhovor s participantkou P1 bol zvukovo zaznamenaný. Ostatné informácie vychádzajú z terénnych zápiskov autorky. Zber údajov prebehol formou pološtruktúrovaného interview, pričom otázky rozhovoru sa zameriavali na popísanie stratégií adaptácie v novom prostredí. Získané dáta boli spracované prostredníctvom fenomenologickej analýzy, označené kódmi a usporiadané do kategórií.

Výsledky a diskusia

P1 – 22-ročná žena z Iránu, ktorá sa prisťahovala na Slovensko s celou rodinou (matka, otec, starší brat, mladší brat), keď mala 15 rokov. Z vlastnej reflexie situácie vyplynulo, že jej snahou po príchode do novej krajiny bolo úplne splynúť, prijať novú identitu a vzdať sa pôvodnej. Vyskúšala rôzne spôsoby, ako „zapadnúť“, čo je prirodzené pre obdobie dospievania, avšak z dôvodu snahy o prekonanie vlastnej odlišnosti bola táto snaha zosilnená. Neskôr dospela k „nájdeniu“ vlastnej identity v prijatí samej seba aj s pôvodnou kultúrnou/národnou identitou a zároveň nadobudla pocit prináležania k novému prostrediu.

P2 – 30-ročná žena odišla zo Slovenska za partnerom, ktorý pochádza z Nemecka. V novom prostredí je jeden rok a zažíva „krízu identity“ a s ňou spojený pocit frustrácie

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

z viacerých identifikovaných dôvodov: 1) strata spoločenského statusu – z odborníčky vo svojom odbore v krajine pôvodu sa stala brigádnickou v inej pracovnej oblasti; 2) jazyková bariéra; 3) kultúrna bariéra – neprijatie cudzinca okolím; 4) obmedzenie sociálnych kontaktov.

P3 – 40-ročný muž, ktorý odišiel za prácou do Anglicka. Pracoval manuálne a vôbec neovládal jazyk krajiny. Bol izolovaný od akýchkoľvek sociálnych kontaktov. Po troch mesiacoch u neho prepukla schizofrénia (pozn.: je nevyhnutné brať do úvahy i predispozície k vulnerabilite duševného zdravia), na základe čoho sa vrátil do krajiny pôvodu.

Z rozhovorov bolo identifikovaných niekoľko kľúčových kategórií, súvisiacich s formovaním a rekonštrukciou osobnej identity (Tab. 2).

Tabuľka 2 Deskripcia identifikovaných kategórií

Označenie	Kategória	Popis
K1	Domov	Vnímanie miesta alebo konceptu, kde/kedy človek zažíva pocit prináležania.
K2	Jazyk	Ovládanie jazyka cieľovej krajiny ako prostriedku adaptácie.
K3	Práca	Zmeny v profesijnej orientácii vplyvom migrácie.
K4	Adaptačné stratégie	Stratégie konania a spracovávanie emócií pri rekonštrukcii vlastnej identity človeka.
K5	Kultúrne vyjednávanie	Porovnávanie kultúry novej a pôvodnej krajiny a snaha o nájdenie individuálne vyhovujúcej rovnováhy.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Jednou z kľúčových otázok bolo popísanie konceptu domova (K1). P1 uvádza vlastné skúsenosti a postrehy participantov z verejnej diskusie. Hovorí, že domov, najmä pre starších ľudí so skúsenosťou migrácie, už nie je nejaké miesto v konkrétnej krajine, ale je to miesto, kde: a) má človek rodinu, b) cíti sa tam vítaný a c) pozná to tam. Človek potrebuje byť obklopený milujúcimi ľuďmi, ktorí mu vytvárajú bezpečné prostredie a nezávisí to od vzájomnej kultúrnej zhody. Domov je v novej krajine, aj v krajine pôvodu, pokiaľ tam človek už nejakú dobu žije. Ak je v novej krajine krátko (pričom vnímanie dĺžky pobytu je relatívne a individuálne), ešte stále považuje za domov krajinu svojho pôvodu. Pre P1 to trvalo 2-3 roky, kým sa začala cítiť v novej krajine ako doma (K1, K5). Zaujímavé je sledovať reakcie obyvateľov novej krajiny na výrok prisťahovalca, že daná krajina je jeho domov – čudujú sa, že človek môže za svoj domov považovať určité miesto, napriek tomu, že nepozná dobre jazyk, alebo je jeho kultúra odlišná. Neprijatie človeka okolím je dôvodom, že sa človek ako doma necíti. P1: *„Ked' som bola tínedžerka, robila som všetko preto, aby som zapadla, robila som všetko, čo robili slovenskí tínedžeri, ale necítila som sa úplne prijatá. A nemyslím si, že to súvisí s konkrétnou slovenskou kultúrou ... skôr je to dané vekom ... ako tínedžeri si nie sme istí svojou identitou, tak či tak, nie sme si istí, kto sme s ked' sa presťahujeme, môže, ale nemusí to byť pre nás ešte mätúcejšie. Pre mňa to bolo oveľa mätúcejšie“* (K4).

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Ľudia, ktorí žili na viacerých miestach nedokážu odpovedať na otázku, odkiaľ sú? Odpoveď totiž nie je jednoznačná, resp. otázka nie je špecificky položená. Je potrebné ju nahradiť: Kde si sa narodil? Kde bývaš? Kde si žil? Akými jazykmi hovoríš? Aký máš pas? V akej krajine sa narodili tvoji rodičia? Do akých škôl si chodil? Napriek tomu, že v mnohých národných európskych štátoch je odpoveď väčšiny obyvateľstva na všetky tieto otázky rovnaká, pre mnohých ľudí to tak nie je. Tlak, ktorý okolie vyvíja na človeka v snahe identifikovať koncept domova (K1) ako pevne určené miesto, môže viesť k pocitu odlišnosti a otriasa definíciou identity človeka (K4, K5).

K pocitu prijatia v novej krajine prispievajú momenty kontaktu s lokálnym obyvateľstvom na priateľskej úrovni. Tie sú možné, ak človek ovláda miestny jazyk (K2). Naučenie sa jazyka podľa slov participantov výskumu prispieva k zvyšovaniu vzájomného porozumenia a úcty. Patrí k teda jednej zo základných adaptačných stratégií (K4) a prostriedkov rekonštrukcie identity a porozumenia svetu.

P2 komentuje svoj proces migrácie a adaptácie: *„Rozhodnutie odísť z krajiny bolo u mňa veľmi jednoznačné a bola som ním presvedčená od prvého okamihu. Vedela som, že začiatky nebudú jednoduché. Častokrát ma navštívila frustrácia, ktorá trvala dni, týždne; a doteraz je naladená na moje „stránkové“ dni. Stala sa pravidelnosťou. Prežívaná kríza identity sa prejavila predovšetkým z dôvodu zmeny*

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

spoločenského statusu (K3), tak som to vnímala ja. No neskôr sa na rebríček vyšplhala kultúrna a jazyková bariéra (K4). Prijímam túto výzvu, zmena je život (K5) a som odhodlaná poznávať esenciu bytia a postarať sa o seba.“

Keď sa ľudia presťahujú do inej krajiny, snažia sa nájsť pozitíva v novej krajine, avšak uvedomujú si odrazu aj pozitíva pôvodnej krajiny, ktoré predtým nevnímali, alebo ich považovali za prirodzené a v novej krajine sa napríklad nenachádzajú. A aj naopak, vnímajú aspekty, ktoré v pôvodnej kultúre chýbali a radi by ich tam preniesli (K5). Identita človeka sa tak mení, pretože podlieha reflexii dvoch rôznych kultúr, zvyšuje sa jeho uvedomenie si viacerých spôsobov fungovania a myslenia.

Uvedené výsledky vychádzajú zo vzorky migrantov, ktorých odchod bol legálny a plánovaný, hoci dôvody mohli byť rôzne (ekonomické, politické, osobné, a. i.). K migrácii došlo z rozhodnutia niektorého z členov rodiny alebo ich spoločným konsenzom, či kompromisom, pri ktorom sa niektorí členovia rodiny museli prispôbiť. Napriek tomu, že presun do inej krajiny prebehol „bez problémov“, identita človeka prešla určitým otrasom a rekonštrukciou.

V ideálnom prípade migrácia predstavuje obohatenie a pozitívne vplyva na budovanie stále sa rozvíjajúcej identity človeka. Avšak migrácia môže spôsobovať silný distress. Ľudia ho môžu zažívať v procese samotnej migrácie alebo v procese adaptácie v novom prostredí. Môže byť spôsobený pocitom straty bezpečia, straty domova, straty koreňov, strachom zo zmeny, zmenou spoločenského statusu, obmedzením

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

sociálnych kontaktov, povrchnosťou vzťahov v novom prostredí, a pod.. Situácia migrácie sa môže dokonca spájať s traumou, k čomu dochádza najmä pri ilegálnej migrácii (násilná strata domova, silné psychické a fyzické vypätie, ohrozenie života, a pod.), ale nie je vylúčená ani pri legálnych presunoch. Distres môže viesť k psychickým a psychosomatickým problémom, ako sú depresie, neurotické poruchy, dokonca psychózy.

Podpora procesu rekonštrukcie vlastnej identity v novom prostredí sa teda ukazuje ako dôležitá požiadavka smerom k pracovníkom v pomáhajúcich profesiách (sociálni pracovníci, liečební pedagógovia, psychológia, učitelia a ďalší). Vyvstáva však otázka jazykovej i kultúrnej kompetencie týchto odborníkov na prácu s migrantmi z rôznych krajín. Z tohto hľadiska môžu byť prínosné formy práce, ktoré si nevyžadujú jazykovú zručnosť, napríklad umelecké a neverbálne formy práce, ktoré sa využívajú v expresívnych terapiách (arteterapia, dramaterapia, muzikoterapia, a iné), dávajú priestor pre vyjadrenie potrieb jednotlivcov, zdieľanie skúseností a poskytujú psychosociálnu podporu v štádiu adaptácie na prostredie. Výsledky výskumu budú implementované v tvorbe podporných programov pre ľudí so skúsenosťou migrácie.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Záver

V dôsledku procesu migrácie a adaptácie na nové prostredie dochádza k rozličným zmenám v identite človeka. Z výskumných rozhovorov boli identifikované oblasti, ktoré súvisia s týmito zmenami. Išlo o vnímanie konceptu domova, prekonanie jazykovej bariéry, zmeny spoločenského a profesijného statusu, používanie adaptačných stratégií a kultúrne vyjednávanie. Pilotná štúdia naplnila svoj cieľ získania vhľadu do problematiky a jej výsledky budú použité pri plánovaní programov na podporu procesu adaptácie a rekonštrukcie identity. Na pilotnú štúdiu bude nadväzovať rozsiahlejší výskum týkajúci sa adaptačných stratégií v procese migrácie.

Zoznam bibliografických odkazov

- ANTONOVSKY, A. 1996. The salutogenic model as a theory to guide health promotion. In *Health Promotion International*, roč. 11, 1996. č. 1, s. 11–18.
- ASCHER, C. 1989. Southeast Asian Adolescents: Identity and Adjustment. In *ERIC/CUE Digest*, 1989, č. 51.
- KEBZA, V. 2005. *Psychosociální determinanty zdraví*. Praha: Academia, 2005. 263 s. ISBN 80-2001-307-5.
- KOMÁRIK, E. 2009. Reziliencia, výchova, vzdelávanie a podpora rozvoja osobnosti. In: KOMÁRIK, E. (Ed.) 2009. *Reziliencia a nové prístupy k výchove a vzdelávaniu*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2009. 153 s. ISBN 978 - 80-223-2729-9. s. 5-14.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

SATIROVÁ, V. 2006. *Kniha o rodině*. Praha : Práh, 2006. 364 s. ISBN 80-7252-150-0.

SCHWARTZ, S. J. et al. 2013. Converging identities: Dimensions of acculturation and personal identity status among immigrant college students. In *Cultural diversity and ethnic minority psychology*, roč. 19, 2013. č. 2, s. 155-165.

TARTAKOVSKY, E. 2009. Cultural identities of adolescent immigrants: A three-year longitudinal study including the pre-migration period. In *Journal of Youth and Adolescence*, roč. 38, 2009, č. 5, s. 654-671.

TING-TOOMEY, S. 2005. Identity Negotiation Theory. In C. R. Berger, M. E. Roloff, S. R. Wilson, J. P. Dillard, J. Caughlin, & D. Solomon (Eds.), *The International Encyclopedia of Interpersonal Communication*. Hoboken, NJ, USA: John Wiley & Sons, 2005. ISBN 978-1118306055. s. 1-10.

**Kontaktná adresa autora: Mgr. Ivana Lištiaková, PhD.,
Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta,
Ústav sociálnych štúdií a liečebnej pedagogiky, Račianska
59, 813 34 Bratislava**

Príspevok vznikol vďaka podpore projektu KEGA č. 067UK-4/2015 E-learningové vzdelávacie moduly k problematike porúch správania u detí.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**Ekonomika a manažment – prechod od funkčného
usporiadania
na procesné v Zariadeniach sociálnych služieb
Andrea Gállová**

Abstrakt :

Procesný prístup poskytovania sociálnych služieb je chápaný ako kľúčový nástroj pre neustále zlepšovanie procesov sociálnych služieb.

Spokojnosť s poskytovanými sociálnymi službami v zariadeniach sociálnych služieb na Slovensku je jedným z dôležitých ukazovateľov ich kvality, determinuje dopyt a štruktúru siete existujúcich zariadení sociálnych služieb. Kvalita a spokojnosť so sociálnymi službami vypovedá aj o vyspelosti a úrovni občianskej spoločnosti.

Kľúčové slová : sociálne služby, kvalita služieb, poskytovateľ sociálnych služieb, príjemca sociálnych služieb.

Abstract :

Process approach of social services is seen as a key tool for continuous process improvement social services.

Satisfaction with the provision of social services in institutions providing social services in Slovakia is one of the important indicators of quality, which determines the structure of the existing network of social services and demand for social services. Quality and satisfaction with social services is indicator of maturity and level of civil society.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Key words: social services, quality of services, provider of social services, social services recipient.

Úvod :

„Súčasný stav zriaďovania a organizovania sociálnych služieb je upravený zákonom NR SR č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách. Tento zákon upravuje právne vzťahy pri poskytovaní sociálnej pomoci, ktorej cieľom je zmierniť alebo prekonať s aktívnou účasťou občana núdzu občana, zabezpečiť základné životné podmienky občana v prirodzenom prostredí, zabráňovať príčinám vzniku, prehlbovania alebo opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu občana a zabezpečiť integráciu občana do spoločnosti“. (SCHAVEL, M. – OLÁH, M. 2010. Sociálne poradenstvo v sociálnej práci. s. 37)

Procesný manažment sa stáva neoddeliteľnou súčasťou manažérskej praxe, ako alternatíva k tradičnému, funkčnému riadeniu a prinesie úplne nový pohľad na fungovanie organizácie a na uspokojovanie potrieb prijímateľa:

- a) praktické určenie metodiky zavedenia procesov v zmysle systému manažérstva kvality obsiahnutej v norme EN ISO 9001:2008/STN EN ISO 9001:2009
- b) zavedenie postupov, ktoré treba optimálne využiť pri samotnej implementácii systému manažérstva kvality
- c) zmapovanie ekonomiky a manažmentu pri zavedení systému kvality a v súvislosti s tým

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

aj zmapovanie procesov ich analýza a vytvorenie procesnej mapy z pohľadu ekonomiky a manažmentu ZSS v optimalizovanej podobe

- d)** zavedenia nových prístupov do praxe riadenia ľudských zdrojov
- e)** zhodnotenie nákladov a prínosov implementácie na procesné usporiadanie
- f)** plánovania a implementácie certifikačným auditom

Na základe princípov systémov manažérstva kvality obsiahnutej v norme EN ISO 9001:2008/STN EN ISO 9001:2009 a nasledujúce sa manažment zameria na procesy súvisiace s marketingom, manažmentom, ekonomikou a kvalitou poskytovania sociálnych služieb .

Zavedenie systému manažérstva kvality sa zameriava na schopnosti manažérov orientované na budúcnosť, popismi manažérskych rol, základnými pojmami pri identifikácii procesov, definíciou a všeobecným modelom hodnotového reťazca, spôsobmi členenia procesov, zásadami, rozdielmi a porovnaním funkčného a procesného riadenia, analýzou a modelovaním procesov, procesným mapovaním, prístupmi a predstavíme prístupy a metódy ku zdokonaľovaniu procesov, na implementácii procesného riadenia a najmä na postup vypracovania a zavedenia systému manažérstva kvality v ZSS a ich členenie do etáp.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Návrhom je sieť hlavných, podporných a riadiacich procesov, zmapovanie procesov zavedených v ZSS.

Veľmi dôležitou oblasťou je plánovanie systému manažérstva kvality, komunikácia, preskúvanie systému manažmentom, manažérstvo zdrojov, poskytovanie zdrojov, ľudské zdroje, vzdelávanie a kompetentnosť, povedomie a príprava zamestnancov, efektívnosť (výstup - výsledok) poskytovaných školení, infraštruktúra, pracovné prostredie.

Veľký význam má aj plánovanie a realizácie služieb, plánovanie nákupu, proces nakupovania, plánovanie servisu, procesy týkajúce sa klienta, určenie a preskúvanie požiadaviek týkajúcich sa služieb, komunikácia s klientom, monitorovanie a meranie – spokojnosť klienta, interný audit, monitorovanie a meranie procesov, monitorovanie a meranie služieb, riadenie nezhodného produktu/služieb, analýza údajov, trvalé zlepšovanie, plány kvality.

Zdroje procesu predstavujú „všetky objekty nevyhnutné pre výkon aktivít.

Proces môžeme chápať aj ako hodnotový (hodnototvorný) reťazec. Každý krok procesu by mal k poskytovaniu služby pridať určitú hodnotu. Klient je na začiatku i na konci hodnotového reťazca. Hodnotový reťazec pozostáva z hodnototvorných činností.

Podporné činnosti sú zamerané na podporu primárnych činností. Funkčné riadenie predstavuje tradičnú formu riadenia v zariadeniach sociálnych služieb.

Pohľad funkčného riadenia je zameraný na organizačné jednotky, ktoré predstavujú uzatvorený celok.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Procesný manažment predstavuje „spôsob riadenia, ktorý systematicky identifikuje vnútorné procesy a ich atribúty, vytvára podmienky pre ich efektívny priebeh, koordináciu, meranie a neustále zlepšovanie, výsledkom ktorého je kvalitný produkt integrujúci požiadavky klienta a stratégiu organizácie. Princíp procesného riadenia je založený na maximálnej integrácii činností medzi jednotlivými organizačnými jednotkami, kde zásadnú inováciu predstavuje vnímanie procesu ako celku, pričom nie je rozhodujúce, či sa celý proces odohráva v jednej organizačnej jednotke, alebo prebieha naprieč celej organizácii. Procesné myslenie je založené na princípe vodorovného postupu, na rozdiel od funkčného, ktoré je založené na zvislej hierarchii.

Rozdiel medzi procesným a funkčným riadením spočíva aj v definovaní zodpovedností.

Kým vo funkčnom riadení je stanovená zodpovednosť za jednotlivé úseky, v procesnom riadení je definovaná zodpovednosť za každý proces.

Poskytovanie služieb prišlo s novými požiadavkami: väčšou slobodou rozhodovania a zodpovednosťou zamestnancov.

Procesný manažment umožnil znovu spojiť čiastkové operácie do procesov organizácie. Preferuje tímovú prácu, mäkké metódy riadenia a plochú organizačnú štruktúru.

„Sociálna práca vychádza z normatífov daných ľudskými právami. Štandardy ľudských práv určujú pravidlá a determinujú existenciu sociálnej ochrany. Bez poznania ľudských práv, nevieme pochopiť zmysel sociálnej ochrany a ani samotnej sociálnej práce. Preto je potrebné poznať aspoň

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

stručne ľudské práva“. (HETTEŠ, M. 2015. Ľudské práva a sociálna ochrana v sociálnej práci. s. 8)

Zásady procesného riadenia pomocou, ktorých je možné realizovať rozvoj vlastnej organizácie, t.j. jedinečného prístupu k procesnému riadeniu:

- a) stanovenie strategického zámeru a cieľov , ktoré budú v rámci organizačnej štruktúry dôsledne oznamované smerom dole celou organizáciou pomocou stanovenia špecifických cieľov jednotlivých procesov a rozhodnutí na úrovni tímov a čiastkových organizačných jednotiek.
- b) definovanie procesov a ich zmapovanie s dôrazom na kľúčové procesy, ktoré sú dôležité pre úspech a prežitie organizácie.
- c) uplatnenie vlastníctva procesu vrcholového manažmentu ku zdokonaleniu procesov prostredníctvom osobnej zodpovednosti, stáleho nasadenia, nepretržitého oznamovania firemných strategických procesných cieľov a tvorby rozhodnutia, ktoré sa zhodujú s procesným myslením.
- d) zmena organizačnej štruktúry organizácie znížením počtu komunikačných spojení a byrokracie pomocou podpory manažérskeho úsilia o zmapovanie procesov.

Analýza činností všetkých procesov, v tejto fáze je dôležité presne identifikovať činnosti, ktoré tvoria hlavné a podporné procesy. Tvorba sústavy ukazovateľov pre meranie a zlepšovanie procesov – z hľadiska požiadaviek normy EN

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

ISO 9001:2008/STN EN ISO 9001:2009 je táto fáza veľmi dôležitá, pretože definovaním sústavy výkonových ukazovateľov je možné do procesov transformovať stratégiu organizácie a požiadavky klienta a tieto procesy následne merať a zlepšovať. Tvorba procesnej mapy – po analyzovaní jednotlivých procesov, činností a stanovení výkonových ukazovateľov je potrebné vytvoriť procesnú mapu.

Základom úspechu pri zavádzaní procesného riadenia je teda včasné pochopenie, že sa nejedná o technickú alebo organizačnú zmenu, ale o zmenu týkajúcu sa predovšetkým ľudského faktoru.

„V súčasnosti sa najmä v sociálnej oblasti preferuje prístup, ktorý je založený na podpore, pomoc a sprevádzaní klienta ako základný predpoklad jeho motivácie pre mobilizáciu a angažovanosť v riešení svojho problému“. (SCHAVEL, M. – OLÁH, M. 2010. Sociálne poradenstvo v sociálnej práci. s. 7)

Dôležitým prvkom pre lepšie pochopenie a výrazné zlepšenie procesov je mapovanie procesov. „Procesné mapovanie tvorí overený analytický a komunikačný nástroj, určený k optimalizácii terajších procesov a k zavedeniu novej procesne orientovanej štruktúry firiem. Je to vhodný nástroj procesného riadenia, ktorý je možno použiť k lepšiemu pochopeniu terajších firemných procesov a ku zrušeniu alebo zjednodušeniu tých procesov, ktoré vyžadujú zmenu.“ Proces je vždy modelovaný ako štruktúra vzájomne nadväzujúcich činností, pričom každá činnosť môže byť samostatne popísaná ako proces.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Jedným z prínosov procesného mapovania je i lepšie pochopenie procesov a celkové zlepšenie všetkých podnikových činností a ich výkonov.

„Na prelome storočí sa však začína meniť štrukturálne zloženie zamestnancov organizácií. Vzhľadom k narastajúcim požiadavkám, ktorým museli organizácie poskytujúce sociálne služby na začiatku dvadsiateho storočia čeliť, ťažkosti s potrebami neustáleho kontrolovania, výcviku a náboru dobrovoľníkov sa stali obmedzujúcimi“.

(SCHAVEL, M. 2010. Supervízia v sociálnej práci pre sociálnych pracovníkov. s. 12)

Základnú predstavu o procesnom mapovaní môžeme vyjadriť pomocou nasledujúcich kľúčových bodov:

1. porozumenie procesu pomocou vytvorenia procesnej mapy, ktorá graficky znázorňuje prvky (objekty alebo informácie) a činnosti.
2. určenie, aké činnosti má systém vykonávať na základe toho, ako je systém k dosahovaniu týchto činností navrhnutý. Toto určenie musí byť z procesnej mapy jasne zreteľné.
3. každá procesná mapa by mala byť vnútorne konzistentná a mať hierarchickú štruktúru s hlavnými činnosťami na najvyššej úrovni a detailmi, ktoré sú zobrazené na nižších úrovniach.
4. pravidelné hodnotenie vývoja procesnej mapy a zaznamenanie všetkých rozhodnutí, ktoré slúži k zaisteniu toho, že procesná mapa maximálne odráža úsilie zodpovedného riešiteľského tímu.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Procesné mapovanie na všeobecnej, najnižšej úrovni dekompozície procesu umožňuje:

určiť hranice procesu – t.j. kde proces končí a kde začína, rozpoznať obsah procesu, pomenovať proces, stanoviť účel procesu spolu s jeho vstupmi a výstupmi, vytvoriť schéma priebehu procesu, či identifikovať produkty a služby procesu.

Procesné mapovanie môže byť tiež využité :

1. k identifikácii a popisu procesov v organizácii,
2. k nájdeniu brzdiacich procesov alebo slabých miest, kde dochádza len k miernemu, alebo dokonca žiadnemu pridaniu hodnoty k výstupom vnútorných procesov,
3. k popisu prepojení procesov medzi hranicami funkčne definovaných organizačných jednotiek,
4. k podpore manažérov pri rozhodovaní o uprednostnení opatrení, ktoré vedie ku zdokonaleniu procesu a pri rozhodovaní o pridelovaní zdrojov jednotlivým procesným aktivitám,
5. k efektívnej komunikácii, ktorá uľahčuje výmenu informácií naprieč vnútornými i vonkajšími hranicami firmy.

Procesné riadenie a procesy v organizácii, táto fáza pozostáva z nasledujúcich krokov:

- 1) dokonalé zoznámenie sa manažmentu organizácie s filozofiou a princípmi procesného riadenia a správne pochopenie, čo vlastne proces je
- 2) oznámenie zámeru manažmentu všetkým zamestnancom internou smernicou

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

3) určenie manažéra, ktorý bude zodpovedný za komunikáciu s pracovníkmi, odpovede na ich otázky a pripomienky a vysvetľovanie. Mal by to byť člen top manažmentu, ktorý vie jednať s ľuďmi a riešiť konflikty a súčasne má potrebné kompetencie.

4) menovanie tímu, ktorý sa bude zaoberať mapovaním procesov, externí spolupracovníci.

V prípade, že sa manažment rozhodne využiť interných spolupracovníkov, má sa jednať o takých, ktorí nie sú príliš dlho spätý s organizáciou, pretože by to mohlo znížiť ich objektivitu.

5) popis procesov, pri ktorom sa odporúča postupovať smerom od klienta a postupne odкрývať celý proces. Proces je treba popísať až na jeho najnižšiu úroveň.

6) rozdelenie procesov. Po popísaní procesov má organizácia ohodnotiť a podľa charakteru a dôležitosti rozdeliť procesy v organizácii.

U každého procesu je treba určiť ciele, účel, vstupy a výstupy, akú hodnotu prináša pre klienta, aké sú jeho náklady a problémy, s ktorými sa stretáva a ktoré spôsobuje.

7) vytvorenie procesnej mapy, z ktorej sú zrejmé väzby a súvislosti medzi jednotlivými procesmi.

8) návrh novej organizačnej štruktúry – v tejto fáze je vhodné vypracovať predstavu budúcej procesne orientovanej organizačnej štruktúry, teda cieľa, ktorého chce organizácia dosiahnuť.

Postupy dokumentované v príručke kvality sú predmetom neustáleho dozoru a periodickej kontroly zo

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

strany vedenia ZSS tak, aby výsledky činnosti a hlavne služieb, poskytovali dostatočnú záruku stabilnej požadovanej kvality pri racionálnom využití a zhodnotení vstupov tovarov, materiálu a energie.

Procesný prístup a šandardizácia služieb

Tou štartovnou čiarou je aplikácia procesného prístupu, ktorý je akýmsi „srdcom“ každého systému manažérstva kvality, vhodného pre sociálne služby.

Aplikácia je v porovnaní so zavedením celého SMQ menej náročná časovo, personálne, materiálne a aj finančne. Vytvorí však dobré predpoklady na plné zavedenie vybraného SMQ v budúcnosti tam, kde to dnes ešte nie je možné. Proces je akákoľvek činnosť (postupnosť činností), ktorá transformuje vstupy na výstupy a je vymedzená vnútornými a vonkajšími ohraničeniami. Opísaný systém manažérstva kvality je koncipovaný ako riadiaci systém s komplexným zohľadnením silných i slabých stránok ZSS s úsilím zabezpečiť dôsledným fungovaním systému prínosný synergický efekt pre klientov, pre vedenie ZSS, ako aj pre jeho zamestnancov. Koordináciu tvorby príručky kvality a jej vlastné písomné spracovanie, riadi manažér pre kvalitu.

Systém manažérstva kvality opísaný v "Príručke kvality" je záväzný pre všetkých zamestnancov a v primeranom rozsahu aj pre všetkých externých pracovníkov. Sú zodpovední za funkčnosť systému kvality, vytvorenie postupov aktualizácie a kontroly systému kvality. Manažér pre kvalitu a interný audítor musia v rámci svojej pôsobnosti

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

zabezpečiť zvyšovanie povedomia zamestnancov o požiadavkách klientov.

Príručka kvality popisuje Organizačný poriadok a Organizačnú štruktúru v ZSS ako dokument, ktorý: Organizačný poriadok: a) upravuje postavenie a činnosť zariadenia, jeho organizačnú štruktúru, b) systém riadenia a kontroly, c) vzťahy a koordináciu činnosti s orgánmi verejnej správy, d) práva a povinnosti zamestnancov

Organizačná štruktúra: a) je samostatný dokument b) vydáva a aktualizuje ju riaditeľ po schválení zriaďovateľ c) Organizačná štruktúra v ZSS je prílohou Organizačného poriadku.

Sieť hlavných, riadiacich a podporných procesov, ich hlavné nadväznosti, detailné popisy jednotlivých procesov so svojimi vstupmi, výstupmi, zodpovednosťami, kritériami pre monitorovanie a meranie sú definované a popísané v riadenom dokumente „Popisy procesov“. **Pre systém monitorovania a merania procesov by mali platiť v zariadeniach sociálnych služieb nasledovné zásady:**

1. Vydávanie popisu procesov a ich následných zmien je realizované formou príkazu riaditeľa.
2. Zodpovedný za realizáciu procesu garantuje a zabezpečuje všetky činnosti v rámci konkrétneho procesu. Zodpovedá za účinnosť realizovania procesu vo všetkých súvislostiach. (Na poradu, kde sú hodnotené procesy neprichádza s nastolením problému, ale s jeho analýzou a s návrhom jeho riešenia).

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

3. Procesy sú vyhodnocované v cykloch stanovených v jednotlivých procesoch na porade vedenia s tým, že zodpovedný za realizáciu procesu prednesie zhodnotenie celého popísaného procesu (môže byť aj verbálnou formou) z hľadiska jeho vykonávania, popísania, vhodnosti vstupov, správnosti výstupov a dosahovaných výsledkov (výkonnosti - úrovně, kreativity, komplexnosti a pod.).
4. Spracovanie podkladov a zhodnotenie výkonnosti procesov je nutné posudzovať vo vzťahu na kritériá procesov, alebo prípustnosť. Kritériá určujú nastavené ukazovatele monitorovania a prípadne aj merania procesov. Kritériá a prípustnosť (dimenzie) určujú medzné hodnoty, alebo žiadaný trend, alebo do akej hodnoty či stavu sa daný proces môže ešte dostať, aby bol prijateľne výkonovo akceptovateľný.
5. Podklady (ich rozsah a formu) pre vyhodnotenie do vedenia poskytujú, zodpovednému za realizáciu procesu ním určené zamestnanci.
6. Zodpovedný za realizáciu procesu musí predložiť návrh pre ďalšie obdobie (napr. ponechať bez zmien, doplniť vstup, zredukovať výstup s konkretizovaním).
7. Záver vyhodnotenia každého procesu musí obsahovať rozhodnutie o ďalšom postupe pre konkrétny proces.
8. Je vhodné využívať pri hodnotení procesov formulár: Cyklické hodnotenie procesov.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Systém manažérstva kvality by mal tvoriť súčasť portfólia zariadenia pre trvalé zlepšovanie, pre vyrovnané hospodárenie, pre dosahovanie vyššej účinnosti a pre rast celkovej prosperity. Činnosť zariadenia je orientovaná na klienta, na jeho požiadavky a na jeho očakávania. Pre tento účel má definované riadiace, hlavné a podporné procesy v rámci celého diania v zariadení, ktorých zásady a postupnosti realizácie sú predmetom riadenej dokumentácie a určených kompetencií a právomocí.

Vedenie ZSS, na základe aj takto získaných poznatkov následne modifikuje celý systém manažérstva kvality. Systém manažérstva kvality je v súlade s normou STN EN ISO 9001:2008/STN EN ISO 9001:2009 dokumentovaný: príručkou kvality, legislatívnymi predpismi (zbierky zákonov, normatívne dokumenty), politikou a cieľmi kvality v ZSS, sústavou riadenej dokumentácie vydávanej v ZSS v zložkách systému manažérstva kvality, sústavou internej a externej dokumentácie a so záznamami.

Rozsah a systém riadenia dokumentácie a dokumentov, podľa druhu, je definovaný a popísaný v IS Riadenie dokumentácie.

Riadenie záznamov – pre zabezpečenie požadovanej úrovne kvality produktov a služieb je potrebné v ZSS viesť dokumentovateľné záznamy v registri záznamov na základe požiadaviek riadenej dokumentácie.

Každý vedúci zamestnanec a to na všetkých úrovniach riadenia, musí v rámci svojich kompetencií a kompetentnosti uplatňovať ako súčasť vlastnej činnosti na všetkých ním riadených pracoviskách nasledovné zásady:

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

1. Sústreďovať dianie všetkých činností vo väzbe na plnenie požiadaviek klientov a hľadať možnosti plnenia ich očakávaní.
2. Vytvárať, udržiavať a neustále vylepšovať interné pracovné prostredie a motivačné prvky pre zamestnancov a zachovávať v celom dianí etický kódex.
3. Vhodne, vyvážené a efektívne zapájať zamestnancov do plnenia cieľov, politiky a stratégie zariadenia a do realizovania procesov a činností riadených pracovísk.
4. Orientovať riadenie činností a všetkých druhov zdrojov do formy riadenia procesov tak, aby organizačná štruktúra nebola limitujúcim faktorom pôsobnosti procesov.
5. Racionálne - systémovo pristupovať k procesom ZSS a k ich previazanosti vo väzbe na efektívnosť a účinnosť pre dosahovanie cieľov.
6. Nepretržite zabezpečovať meranie, analýzu a zlepšovanie výkonnosti procesov v zariadení
7. Rozhodovať na základe objektívnych a overených faktov vyplývajúcich z analýz a informácií.
8. Budovať a udržiavať s dodávateľmi, vrátane interných, dobré a vzájomne výhodné vzťahy.

Vedenie zariadenia sociálnych služieb poskytuje dôkaz o svojom záväzku vypracovať a zaviesť systém manažérstva kvality s trvalým zlepšovaním jeho efektívnosti tým, že:

- a) buduje na každej úrovni dobré partnerské vzťahy, tak interné ako aj externé.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

- b) oboznamuje zamestnancov a konzultuje s nimi dôležitosť splnenia požiadaviek klienta, ako aj požiadaviek predpisov vrátane legislatívnych.
- c) určuje politiku kvality a zabezpečuje spoluúčasť pri jej tvorbe a jej dostupnosť pre všetkých zamestnancov.
- d) vypracováva a aktualizuje ciele kvality.
- e) vykonáva pravidelné preskúmanie manažmentom.
- f) zabezpečuje a garantuje dostupnosť všetkých druhov potrebných zdrojov.

Pre trvalé napĺňanie hlavného cieľa vedenie určí aktuálne primeranú politiku kvality, ktorá je zverejnená ako samostatný dokument minimálne na dvoch frekventovaných miestach a sú s ňou preukázateľne oboznámení všetci zamestnanci zariadenia.

Prehlásenie vedenia zariadenia sociálnych služieb k politike kvality :

1. Hlavným cieľom je dosiahnuť spoločnou prácou a službami plné uspokojovanie požiadaviek a očakávaní klientov a získať ich uznanie so súbežným dosiahnutím spokojnosti vedenia a zamestnancov zariadenia – kvalita sociálnych služieb.
2. Vzhľadom na mimoriadne náročné prostredie v tejto sfére poskytovania služieb si plne uvedomujeme, že dosiahnuť tento cieľ je mimoriadne náročná úloha a vyžaduje od zamestnancov pracovať len kvalitne a mať len kvalitné výstupy.
3. Pre napĺňanie tohto cieľa je potrebné účinne využívať schopnosti a um všetkých zamestnancov.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

4. Neustále iniciovať a vytvárať podmienky ich motivácie a spokojnosti, a tak podporovať synergický efekt v zlepšovaní súčasnej práce a nových aktivít.

Záver :

Orientácia na klienta je prioritnou záležitosťou v práci celého zariadenia, čo je podporené zvyšovaním odbornosti, uplatňovaním etiky a zásad manažérstva kvality v spolupráci s klientom a zainteresovanými stranami, spôsobmi komunikácie s nimi a prijímaním objednávok, ďalej ich preverovaním a zabezpečovaním.

Zariadenie sociálnych služieb udržiava sústavne proces vyhodnocovania a premietania skúseností profesionálov z oblasti sociálnych služieb do praktického života zariadenia, priebežnou komunikáciou so záujmovými skupinami.

Zámerom je dosiahnuť optimálnu spokojnosť klienta orientáciou na neho a reagovať na jeho problémy.

Snahou je plniť požiadavky a očakávania klientov a záujmových skupín vždy korektným spôsobom, a tak sa vysoko odlíšiť od konkurenčných subjektov - spôsobom merania a monitorovania spokojnosti klienta – prijímateľa sociálnych služieb.

Zdokonaľovanie systému manažérstva kvality je základnou požiadavkou pre všetkých zamestnancov zariadenia, na všetkých úrovniach riadenia a výkonu akejkolvek činnosti.

Zavedenie procesného usporiadania so sebou prináša množstvo zmien, ktorých výsledkom by malo byť získanie väčšej konkurencie schopnosti a ekonomickej stability,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

dosahovanie vyššej produktivity, efektívnosti a najmä kvalitnejšie poskytovania sociálnych služieb pre klientov zariadenia sociálnych služieb.

Implementácia týchto zmien však vyžaduje dôkladné porozumenie princípom procesného riadenia, avšak pri prechode od funkčného riadenia na procesné prioritne sa musí dodržiavať zásada „orientácia na prijímateľa, ” ktoré chcú v dnešnej dobe prežiť a je nevyhnutné túto alternatívu prijať bezvýhradne za vlastnú s cieľom dosiahnuť čo najvyššiu kvalitu poskytovania sociálnych služieb.

Zoznam literatúry :

1. BERKI, J., GÁLLOVÁ, A., SZOLNOKY, Š. 2014. *Ekonomika a manažment – prechod od funkčného usporiadania na procesné v Zariadeniach sociálnych služieb*, IRIS, 2014. ISBN : 978-80-89726-03-5.
2. FIALA, J.; MINISTR, J. *Průvodce analýzou a modelováním procesů*. 1.vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, 2003. s. 109
ISBN 80-248-0500-6.
3. HETTESŠ, M. 2015. *Ľudské práva a sociálna ochrana v sociálnej práci*. Bratislava: VŠ Z a SP sv. Alžbety. 2015. s 8. ISBN: 978-80-8132-128-3

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

4. MATEIDES, A. Manažérstvo kvality: história, koncepty, metódy. Bratislava: Epos, 2006. s. 751. ISBN 80-8057-656-4.

5. SCHAVEL, M. – OLÁH, M. 2010. Sociálne poradenstvo v sociálnej práci. Bratislava: VŠ Z a SP sv. Alžbety. 2010. s. 37 ISBN: 978-80-89392-19-6

6. SCHAVEL, M. 2010. Supervízia v sociálnej práci pre sociálnych pracovníkov.
Bratislava: VŠ Z a SP sv. Alžbety. 2010. s. 12 ISBN: 978-80-89392-18-6.

Kontakt :

PhDr. Andrea Gállová, PhD., VŠ Z a SP sv. Alžbety, n. o.
Bratislava

Asociácia pre sociálny rozvoj a podporu občanov SR,

Čerenčianska 22, Rimavská Sobota, e-mail:
gallova.andrea@centrum.sk

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Pacienti liečení dialýzou a problematika chudoby

PhDr. Martina Vnučáková

**Doktorandka 3. ročníka Vysokej školy zdravotníctva
a sociálnej práce Sv. Alžbety**

ABSTRAKT: Príspevok sa zaoberá problematikou chudoby ako sociálneho javu zo zdravotného hľadiska. Prezentuje výsledky prieskumu zameraného na pohľad pacientov s chronickým obličkovým ochorením, liečených dialýzou na problematiku chudoby v dialyzačnom stredisku BBRAUN Avitum s. r. o. Trstená. Prieskum bol realizovaný v mesiaci november 2016. Vzorka pozostávala z 34 respondentov. Pri realizácii prieskumnej časti sme použili empirický prieskum, kvantitatívnu metodológiu. Dáta sme získavali formou naratívneho interview doplnený o metódu dotazníka. Na základe nami získaných výsledkov predkladáme návrhy na zlepšenie sociálno – ekonomickej situácie u dialyzovaných pacientov.

Kľúčové slová

Dialyzovaný pacient. Chudoba. Zdravie.

Chudoba nie je len problém jednotlivca, ale i problém hospodársky, spoločenský, kultúrny, politický, etický a zdravotný. Chudobu zaraďujeme k negatívnym sociálnym javom, ktorý má nepriaznivý vplyv na celkovú dĺžku prežitého života a na jeho kvalitu. Sociálnym vylúčením,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

diskrimináciou a chudobou je postihnutá aj skupina starších občanov. Z pohľadu sociálnej práce a pomoci v prospech dialyzovaných pacientov je potrebné o tejto problematike hovoriť, analyzovať ju, poznávať jej rôzne podoby, príčiny, dopady a predovšetkým hľadať spôsoby riešenia a odstránenia jej dopadov. Choroba nikdy nebola izolovaným fenoménom. Mala, má a vždy bude mať sociálne súvislosti, dôsledky a často aj príčiny. Nie je preto možné v poskytovaní komplexnej zdravotnej starostlivosti ignorovať sociálne súvislosti ochorenia. Nárast indexu starnutia a priemerného veku obyvateľstva spolu s očakávaným rastom nákladov na sociálnu a zdravotnú starostlivosť je veľkou výzvou pre súčasnú spoločnosť. Perspektívne najzávažnejšou marginalizovanou, znevýhodnenou a zraniteľnou skupinou sú jednoznačne seniori a deti.

Chronické ochorenie obličiek závažným spôsobom mení život jednotlivca, nakoľko je to ochorenie nevyliciteľné. Pacient je odkázaný na pomoc zdravotníkov, prístrojov. Keďže zlyhanie obličiek je život ohrozujúci stav, dlhodobá dialýza je pre pacienta nevyhnutné riešenie. Z uvedeného vyplýva, že do starostlivosti o osoby, ktoré sú zaradené do dialyzačného procesu, by sme mali nazerať komplexne t. z. cez zdravotnú starostlivosť, sociálnu starostlivosť, sociálnu pomoc, psychologickú a spirituálnu pomoc.

V roku 2014 bolo aktívnych 75 dialyzačných stacionárov, resp. pracovísk s 856 miestami pre dospelých a 9 pre deti. V pravidelnej dialyzačnej liečbe sa liečilo 4 302 pacientov, čo

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

je v období sledovaných desiatich rokov najvyšší počet. Najviac pacientov (34 %) evidujeme vo veku **70** a viac rokov, 31 % pacientov vo veku **60 – 69** rokov a 19,4 % vo veku 50 – 59 rokov. Do 18 rokov veku bolo na dialyzačnej liečbe 24 pacientov (0,6 %). (NCZI)

Znevýhodnené, vulnerabilné, marginalizované alebo zraniteľné komunity sú skupiny obyvateľstva, ktoré z rôznych objektívnych či subjektívnych príčin nemajú rovnaký prístup k vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti, zamestnanosti a k ďalším oblastiam spoločenského života. Medzi znevýhodnené skupiny obyvateľov zaraďujeme napríklad zdravotne znevýhodnených, nezamestnaných, bezdomovcov, deti a mládež zo sociálne slabých a neúplných rodín, seniorov a rómsku komunitu žijúcu v separovaných a segregovaných osídleniach. Byť súčasťou znevýhodnenej skupiny obyvateľstva znamená predovšetkým žiť v chudobe.

Metodológia prieskumu a charakteristika prieskumnej vzorky

Kvantitatívny prieskum sme realizovali metódou dotazníka na dialyzačnom strediskách spoločnosti B. BRAUN Avitum Trstená. Na realizáciu prieskumnej časti sme použili empirický výskum, kvantitatívnu metodológiu. Respondenti vyplnili dotazník za účasti anketára. Dáta sme získavali formou naratívneho interview doplneného o metódu dotazníka. Základný súbor pozostával z dialyzovaných pacientov.

Kritéria pre výber sme zvolili nasledovne:

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

- medicínska dg. chronické renálne zlyhanie N 18.5 a liečba hemodialýzou, peritoneálnou dialýzou, transplantáciou
- vekové rozmedzie 20-90 rokov

Celý prieskum sa uskutočnil na dialyzačnom stredisku BBRAUN AVITUM s. r. o. Trstená v mesiaci november 2016. Výskumná vzorka pozostávala z **34** respondentov, čo predstavuje 100% návratnosť. Z celkového počtu zastúpenie žien tvorilo 47 %, mužov 53 %. Priemerný vek u žien bol 61,31 rokov a u mužov 61,11 rokov. Osamelo žijúcich osôb v domácnosti tvorilo 14,70 % ďalší žili v spoločnej domácnosti 85,30%. Vyživovaciu povinnosť a starostlivosť o deti mali 4 respondenti.

Príjem respondentov

Pre rozpočet domácnosti je dôležitý príjem finančných prostriedkov. V prípade našich respondentov najvyššiu časť príjmov predstavujú invalidné dôchodky 35,30 %, starobné dôchodky 58,80 %, nemocenské dávky 5,90% prehľad výšky príjmov uvádzame v nasledujúcich tabuľkách.

Tbl. 1: Výška príjmu u dialyzovaných pacientov na mesiac

pohlavie	muž	žena	nemocenská dávka
Dôchodok v EUR	384,44	295,44	235

Zdroj: Vlastný prieskum

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Miera rizika chudoby z hľadiska príjmu sa javí byť vyššia u žien než u mužov. Výška dôchodkov súvisí i so vzdelaním. U žien v našom prieskume sme sa stretli so základným vzdelaním u 26,47%.

Tbl. 2: Vzdelanie u dialyzovaných pacientov

	základné	učňovka	stredné odborné/maturita	VŠ
vzdelanie	13	10	10	1

Zdroj: Vlastný prieskum

Osobitnú skupinu rizika predstavujú osamelí ľudia, nakoľko je pre nich finančne náročné pokryť náklady na domácnosť a lieky. Nemôžu si dovoliť nákup nového ošatenia, obuvi. Problémy pre nich predstavujú mimoriadne výdavky: poplatky za elektrickú energiu, vodu, opravy a nákup elektrospotrebičov. Vtedy sú nútení požičiavať si peniaze. Z hľadiska veku sa ohrození chudobou cítili respondenti vo veku 70 a viac rokov. Zaujímavým zistením bolo, že mladšie ročníky pod 60 rokov nemali finančné problémy pri pokrývaní najzákladnejších potrieb, ale cítili sa ohrození rizikom chudoby predovšetkým v prípade straty blízkej osoby.

Prechod z plného zdravia na dialyzačnú liečbu u pacientov v produktívnom veku predstavuje veľké finančné zaťaženie, v prípade pracovnej neschopnosti, ktorá môže trvať dlho. Rizikovou skupinou je nielen pacient, ale i jeho rodina, ak je pacient živiteľom rodiny.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Osobitne pomerne veľký význam majú pre chronicky chorých výdavky za lieky a zdravotnú starostlivosť.

Tbl. 3: Výška výdavkov na lieky u dialyzovaných pacientov na mesiac

	do 44 rokov	45-59 rokov	60-74 rokov	75 rokov	priemer
výdavky lieky /EUR	20	36,11	47,77	53,33	39,3

Zdroj: Vlastný prieskum

Rizikovou skupinou ohrozenou vyššími výdavkami na lieky z hľadiska veku sa javia seniori. K znevýhodneniu seniorov v spoločnosti prispievajú zvláštnosti ochorení vo vyššom veku, chronické ochorenia. Zaujímalo nás, ako ovplyvňuje finančné nároky na domácnosť bydlisko. *Tbl. 4: Máte finančné problémy v pokrývaní mesačných výdavkov na chod domácnosti.*

	mesto	dedina	DSS
málokedy	1	13	1
občas	2	9	
často	6	1	
vždy	1		

Zdroj: Vlastný prieskum

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Respondenti žijúci na dedine ľahšie zvládajú pokrytie finančných výdavkov na domácnosť. Je to dané aj tým, že v domácnosti na dedine je vyšší podiel zastúpenia viacerých členov domácnosti, naproti tomu v meste je vyššie zastúpenie samostatne žijúcich respondentov. Na dedine mieru úspory predstavujú výdavky na stravovanie, kúrenie, ktoré sú schopní si zabezpečiť aj z vlastných zdrojov.

Možnosti úspory a zníženia výdavkov prinášame v nasledujúcej tabuľke.

Tbl. 4: Obmedzenie výdavkov

	úplne obmedzili	čiastočne obmedzili	neobmedzili
kúrenie v domácnosti	12	18	4
spotrebu vody	12	18	4
príjem mäsa	14	14	6
príjem ovocia, zeleniny	21	12	1

Zdroj: Vlastný prieskum

Subjektívne vnímanie chudoby je založené na pociťovaní nedostatku u tých, ktorí ju tak hodnotia podľa vlastnej životnej skúsenosti, sú nespokojní s daným stavom. Môže sa jednať o chudobu subjektívnu, situačnú, alebo faktorovú.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Tbl. 5: Názory respondentov prečo sú ohrození chudobou

nízke dôchodky	61,80%
vysoké náklady na domácnosť	44,11%
vysoké náklady na lieky	72%
zvyšovanie cien	20,58%
zdravotný stav	85,29%
neinformovanosť o pomoci	14,70%

Zdroj: Vlastný prieskum

Návrhy a odporúčania

V predložennom príspevku sme sa pokúsili priblížiť, ako je vnímaná chudoba zo strany dialyzovaných pacientov. Zistenia nášho prieskumu poukazujú na viaceré okruhy, ktoré by sme mali z hľadiska pomoci dialyzovaným pacientom poznať. Práca so seniormi, práca s rodinou, osamelí jedinci, oblasť edukácie a informovanosti.

V prípade sociálneho pracovníka a sociálnej práce s dialyzovaným pacientom:

Vytvárať podmienky pre rozvoj sociálnej práce v zdravotníctve

Sociálna práca so seniormi s chronickým zlyhávaním obličiek

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Sociálna práca s rodinou

Oblasť sociálneho poradenstva

Úloha a zodpovednosť v politickej rovine pri tvorbe zákonov

Tu si dovoľím citovať prof. Bielovú, ktorá nás učila, že zdravie nie je len „stav úplnej bio-psycho-sociálnej pohody“. (WHO 22.07.1946) Tá podľa nej môže smerovať k *idolatrii fitness* (vyzdvihovaniu fyzickej formy a hedonizmu, ktorý nevie spracovať chorobu a utrpenie) a citovala nám antropologicko-personalistickú definíciu zdravia, za ktorú nás oduševňovala, lebo naplnenie tejto definície ozdravuje celý spoločenský systém. Ponúkam ju v tejto časti môjho príspevku, lebo nastavuje zrkadlo spoločnosti, ktorá sa zameriava len na ekonomický výkon a zisk, ktorý je nedostačujúci, ak nie je postavený na komplexnej úcte k človekovi, jeho hodnote a na rešpektovaní prirodzených princípov spravodlivosti, ktoré majú ďaleko od spravodlivosti podľa prania silných a bohatých. „*Pravé zdravie je smerovanie k projektu pravdy a k ľudskému naplneniu každého. Je to harmonizácia a integrácia všetkých ľudských, fyzických, psychických, duchovných síl a energií. Je to schopnosť každodenne odpovedať na osobné povolanie, dávajúc zo seba v každej situácii to najlepšie.*“⁹ Dogmatik

⁹ Faggioni, M.P. *Život v našich rukách*. s 168-169. Preklad: ThLic. Kolečák, M. Spišské Podhradie, 2012.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Karl Barth pridáva: „*Je to sila byť človekom.*“¹⁰ Napriek viac ako polstoročnej časovej odstupnosti, nič nie je na tvrdení Bartha neaktuálne. Naopak.

Úloha a zodpovednosť v spoločenskej rovine

Literatúra:

BARTH, K.. Kirchliche Dogmatik, vol. 3, tom.4, Zollikon-Zürich 1951, 406.

DŽAMBAZOVIČ, R. Chudoba na Slovensku. 1.vyd. Bratislava: UK. 2007. 232 s. ISBN 978-8-223-2428-1.

FAGGIONI, M.P. Život v našich rukách. Spišské Podhradie 2012. 400 s. ISBN 978-80-89170-25-8.

HEGYI, L. Seniori. In: Š. Moricová, I. Bartošovič, L. HEGYI: Zraniteľné skupiny vo verejnom zdravotníctve. Bratislava: Veda (SAV), 2013, v tlači

VRANKOVÁ, E. 2013. Sociálne zdravotnícke spektrum. 1.vyd.100 s. ISSN 1339-1577

ŠUSTROVÁ, M. 2012. Sociálna práca v zdravotníctve. Bratislava : VŠ ZaSP sv. Alžbety. 122 s. ISBN 978-80-8132-041-5.

www.nczisk.sk

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

PhDr. Martina Vnučáková

Doktorandka 3. ročníka Vysokej školy zdravotníctva
a sociálnej práce Sv. Alžbety

Ul. Štefánikova 267/16, 02901 Námestovo

martina.jackulikova@zoznam.sk

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**TEORETICKÉ REFLEXIE PSYCHO-SOCIÁLNYCH
ASPEKTOV INTEGRÁCIE MIGRANTOV DO
MAJORITNEJ SPOLOČNOSTI**

Katarína Šoková

Abstrakt: Problematika migrácie a integrácie migrantov do hostiteľskej krajiny sa stala za posledné roky východiskovou témou krajín Európskej únie. Nielen samotná migrácia, ale aj integrácia v rámci sociálneho začleňovania migrantov je zložitý proces, na ktorom sa podieľa nespočetne veľa činiteľov v rámci vzájomných vzťahov medzi jednotlivcami a spoločnosťou, ktoré je možné rozdeliť na štrukturálne, kultúrne, interaktívne a identifikačné. Cieľom príspevku je poukázať v teoretickej rovine na niektoré psycho-sociálne atribúty v rámci procesu integrácie migrantov do majoritnej spoločnosti.

Kľúčové slová: migrácia, integrácia, imigrant, majoritná spoločnosť.

Úvod

Vysoko aktuálnou sociálnou témou vyspelých krajín napriek Európskou úniou je problematika migrácie, integrácie, interkultúrna diferenciacia či spoločné susedenie. Input imigrantov do krajín únie, najmä tých západoeurópskych, mení charakter, kultúrne a etnické rozloženie obyvateľstva. V kontexte s migráciou vyvstáva aj potreba integrácie imigrantov do spoločnosti. Migrácia a proces integrácie prináša so sebou mnoho otázok, na ktoré je potrebné hľadať odpoveď. Správna

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

a adekvátne integrácia imigrantov do hostiteľskej krajiny môže prispieť k aktívnej účasti imigrantov na hospodárskom, sociálnom a kultúrnom rozvoji európskych spoločností. Úspešné začlenenie imigrantov do spoločnosti v hostiteľskej krajine je kľúčom k maximalizácii príležitostí legálnej migrácie, zasahuje do väčšiny ľudských činností, priamo sa dotýka ako jednotlivcov, tak aj celej spoločnosti a jej výsledok má nielen individuálny, ale aj celospoločenský dopad.

Integrácia imigrantov do spoločnosti je nevyhnutým procesom, nakoľko jej úspešnosť ovplyvňuje následnú kvalitu života imigrantov, ako aj prijímacej spoločnosti. Skvalitňovanie a posilňovanie procesu integrácie imigrantov, pocitu skutočnej spolunáležitosti s hostiteľskou krajinou, zmierňovanie sociálnej exklúzie vylúčených príslušníkov imigrantských komunít napomôže eliminovať bezpečnostné riziká, ktoré v budúcnosti vzhľadom na príliv imigrantov do Európy môžu narastať ako na rozmere, tak i na význame.

1 Integrácia ako spoločenský fenomén

Vymedzenie samotného pojmu integrácia je v akademickej literatúre roztrieštené. Rôzne poňatia majú dynamický charakter a v praxi ide o vágny pojem. Integrácia, ako opak sociálneho vylúčenia, je vo všeobecnej rovine vnímaná ako proces, ktorý umožňuje migrantom (konkrétnejšie imigrantom) postupne sa začleniť do sociálneho systému majoritnej spoločnosti. Ide vlastne o snahu prepojenia majoritnej a minoritnej populácie s možnosťou zachovania si vlastnej kultúry, zvykov, identity a iných aspektov s tým, že je nevyhnutné dbať na hranice, kedy vzniká konflikt,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

netolerancia a graduje neznášanlivosť. V takom prípade nie je dodržiavaný rešpekt k majoritnej spoločnosti minoritnou skupinou či jedincom. Samotný pojem integrácie súvisí s príchodom migranta do nového a neznámeho prostredia prijímajúcej spoločnosti a z toho dôvodu integrácia neovplyvňuje len samotného migranta, ale má vplyv aj na majoritnú populáciu. Za primárny atribút úspešnej integrácie je možné považovať nediskriminačné prostredie, rovnaký prístup k pracovným príležitostiam, ako aj možnosť využívať dosiahnuté vzdelanie súvisiace s pracovnou mobilitou. V kontexte sociologickom je integrácia zameraná na stabilné vzťahy, ktoré sú jasne vymedzené v rámci sociálneho systému.

Bargerová, Divinský (2008, s. 14) vnímajú proces integrácie exaktnejšie, a to ako „*dlhodobý, multidimenzionálny a dynamický obojstranný proces založený na recipročnom rešpektovaní práv a povinností imigrantov, ako aj majoritnej spoločnosti.*“ Uvedená definícia obsahuje dva základné atribúty procesu integrácie tvoriace jadro rôznych vymedzení pojmu –

jednak kladie dôraz na multidimenzionalitu procesu integrácie a jednak poukazuje na obojstrannosť a s tým súvisiace eliminovanie rozdielov medzi imigrantmi a hostiteľskou krajinou.

Začleňovanie jedincov do majoritnej spoločnosti sa dotýka otázok biologických, psychologických, morálnych, politických, právnych, ekonomických, sociálnych, kultúrnych a geografických. Teda základným zmyslom integrácie imigrantov do spoločnosti je sprístupnenie všetkých oblastí

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

života spoločnosti menšine. V širšom slova zmysle ide o „*nadväzovanie kontaktov minority s majoritou*“ (Šišková, 2001, s. 24).

Integrácia predstavuje dynamický obojsmerný proces, ktorý začína od prvého dňa, keď migrant prišiel do novej hostiteľskej krajiny. Proces integrácie sa vyznačuje nasledovnými atribútmi a to (Kováts a kol., 2006):

- ambivalentnosť – proces kladie nároky na hostiteľskú krajinu a zároveň aj na príslušných jedincov a príslušné spoločenstvá; migrant sa musí prispôbiť hostiteľskej krajine, pričom sa nemusí zriecť vlastnej kultúrnej identity a hostiteľská krajina musí tiež robiť kroky na zjednodušenie začlenenia migrantov do spoločnosti,
- dynamickosť a sekulárnosť – z psychologického pohľadu proces integrácie jedinca začína v čase príchodu do cieľovej krajiny a pokračuje permanentne; proces integrácie neraz presiahne prvú generáciu migrantov a z toho dôvodu je nevyhnutné mať na zreteli aj medzigeneračný aspekt integrácie,
- multidimenzionálnosť – integrácia priamo súvisí so všetkými podmienkami a účasťou na hospodárskom, spoločenskom, kultúrnom, občianskom a politickom živote hostiteľskej krajiny a zároveň súvisí aj so samotným migrantom, vnímanie ako ho spoločnosť prijíma a nakoľko sa považuje za jej člena.

Ako bolo uvedené, proces začleňovania imigrantov nie je priamočiary, jednoduchý proces, ale v tomto procese ide o

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

spolupôsobenie čiastkových mechanizmov v rôznych oblastiach života. Na základe týchto jednotlivých čiastkových procesov boli vytvorené Esserom štyri skupiny, ktoré zodpovedajú typológii dimenzií sociálnej integrácie podľa Bosswicka a Heckmanna. Prvou dimenziou je dimenzia štruktúrna, kedy ide o získavanie práv a prístupu ku kľúčovým inštitúciám hostiteľskej krajiny. Ďalej je to kultúrna dimenzia, ktorá v sebe obsahuje osvojenie si základných vedomostí, zručností a kompetencií prijímajúcej spoločnosti. Tretiu dimenziu predstavuje interaktívna – tá sa zameriava na prijatie a integráciu imigrantov do primárnych vzťahov a sociálnych sietí hostiteľského štátu. Identifikačná dimenzia je štvrtou a zároveň subjektívnou dimenziou začleňovania. Jej charakteristickým znakom je pocit spolunáležitosti s prijímajúcou spoločnosťou a identifikácia so sociálnymi skupinami, či už etnickými, lokálnymi alebo národnými (Heckmann et al., 2010).

Proces začleňovania imigranta do majoritnej spoločnosti je úspešný podľa Modrákovej (2009) vtedy, ak je imigrant samostatný a sebestačný, teda je schopný plnohodnotne sa zapájať do života spoločnosti, riešiť samostatne individuálne životné situácie, ako aj situácie osôb, ktoré sú na ňom závislé. Dosahovať svoje aktivity bez závislosti na iných subjektoch a inštitúciách je taktiež neoddeliteľnou súčasťou úspešnej integrácie.

Proces integrácie je proces nekončiaci, neustále sa vyvíjajúci a meniaci sa na základe nových situácií a skúseností. Nejedná sa o jednosmerný priebeh, ale ide o

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

súčinnú spoluprácu, na ktorej sa podieľajú obe strany a to prijímajúci a prijímaný. Proces začleňovania imigranta do nového prostredia je vnímaný ako závažný fakt, ktorý je sprevádzaný stresom – ten výrazne zasahuje do života človeka. Za úspešnú integráciu považujeme moment, kedy imigrant plnohodnotne participuje na spoločenskom, ekonomickom, politickom i sociálnom živote s majoritnou spoločnosťou, čo sa odráža v mnohých aspektoch každodenného života. Ide o moment, ktorý umožňuje vzájomnú komunikáciu medzi imigrantmi a autochtónnou spoločnosťou.

1.1 Vybrané psychosociálne atribúty procesu integrácie imigrantov do spoločnosti

Porozumieť zvláštnostiam, ktoré ovplyvňujú integráciu migrantov do prijímajúcej spoločnosti je nevyhnutné ako pre migrantov, tak aj pre občanov a profesionálov z hostiteľskej krajiny. V rámci článku sa zameriame na atribúty v procese integrácie z pohľadu migrantov, kam patria napríklad generačné rozdiely, vek, pohlavie, vzdelanie, vzdialenosť kultúr, medzigeneračný proces a akulturačný stres.

Generačné rozdiely – v procese integrácie je možné zaznamenať isté generačné rozdiely a imigrantov je možné rozdeliť na dve generácie. Prvá generácia imigrantov má zvyčajne problémy s učením sa nového jazyka a orientáciou v spoločnosti a svoje myšlienky skôr sústredia na spomienky na domov, udržiavanie zvykov a tradícií. V praxi sa často stretávame s tým, že týmto migrantom sa nepodarí už vybudovať si novú identitu a svoj život žijú najmä pre svoje deti. Druhá generácia predstavuje skupinu, ktorá sa adaptuje

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

na hostiteľskú spoločnosť, prijíma jej hodnoty a stereotypy. Zároveň prvá generácia požaduje od nich aby dodržiavali zvyky a používanie jazyka svojej rodnej krajiny. Tu neraz vznikajú spory, nakoľko na predstaviteľov druhej generácie sú kladené zvýšené nároky ako z väčšinovej spoločnosti, tak aj zo strany rodičov. U príslušníkov tretej generácie nastáva pocit vykorenenosti (Baštenická a kol., 2013). Prvá a druhá generácia sa líši v tom, že jej príslušníci v cieľovej spoločnosti sa už narodili, nemajú za sebou migračnú skúsenosť a spoločnosť cieľovej krajiny nie je pre nich už krajinou, do ktorej by sa mali adaptovať (Rutter, 2015). Nemožno však nehovoriť o tom, že nie je potreba integrácie druhej generácie imigrantov, nakoľko imigranti pochádzajúci z mimo Európskeho kontinentu pochádzajú z iného kultúrneho ako aj religiózneho prostredia a istú kultúrnu dištinkciu si uchovávajú v domácom prostredí v rámci komunit a tú prenášajú na potomkov. Stále rovnako potomkov imigrantov od cieľovej spoločnosti odlišuje etnická príslušnosť a práve ich zdedená kultúrna či etnická identita im dáva status cudzinca. Tretia generácia môže byť ukazovateľom sledovania integrácie druhej generácie imigrantov, ako úspešne boli imigranti integrovaní do všetkých sfér hostiteľskej krajiny.

Vek – zohráva pri integrácii relatívne významnú úlohu, nakoľko predurčuje priebeh a výsledok začleňovania a adaptácie do spoločnosti. Imigranti mladšej vekovej skupiny sa v zásade ľahšie adaptujú na nové prostredie života, čo súvisí s mierou flexibility a kognitívnymi schopnosťami. Mladí jedinci si skôr osvoja cudzí jazyk, spoločenské normy či zvyky

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

hostiteľskej krajiny (Baštenická a kol., 2013). U starších imigrantov je možné predpokladať zložitejšiu integráciu a to vzhľadom k nižšiemu psychologickému zdroju pre úspešné zvládanie prechodu do inej kultúry. Naopak, integrácia v rannom veku, teda do zahájenia školskej dochádzky, má hladší priebeh integrácie jedinca a imigrant v rannom veku disponuje zvyčajne väčšou flexibilitou a adaptáciou.

Pohlavie – muži imigranti majú väčší problém s adaptáciou a integráciou do spoločnosti hostiteľskej krajiny ako ženy, nakoľko muži ťažšie znášajú stratu statusu vzhľadom na to, že väčšinou imigranti pochádzajú z maskulínnych patriarchálnych kultúr. Neraz muži odmietajú život „pod úroveň“, pričom ženy vo svojej podstate len pokračujú v plnení svojich rolí matky a opatrovateľky (Baštenická a kol., 2013).

Vzdelanie – čím vyšším vzdelaním disponuje imigrant, tým je väčší predpoklad rýchlejšej orientácie, nájdení adekvátnej pracovnej pozície, či vybudovanie nového sociálneho statusu. Taktiež títo imigranti majú väčšiu šancu sa dostať na pozície, v ktorých môžu ovplyvňovať lokálnu politiku a tým pádom získať aj isté pozitíva a lepšie podmienky pre svoju etnickú komunitu. Vo všeobecnej rovine edukácia predikuje lepšiu integráciu a nižšiu úroveň stresu. Vyššie vzdelanie imigranta predstavuje osobný zdroj sám o sebe a zároveň kladne koreluje s inými zdrojmi ako získať znalosti a vedomosti danej kultúry, socioekonomické prostriedky a podobne. Tieto prostriedky pôsobia ako protektívne atribúty v procese začleňovania sa do majority.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

V ojedinelých prípadoch môže byť vyššie vzdelanie problémom pri procese integrácie, nakoľko nemusia byť naplnené všetky faktory tohto procesu.

Vzdialenosť kultúr – výsledky výskumu potvrdili, že atribút vzdialenosti respektíve blízkosti hostiteľskej a rodnej krajiny zohráva vplyv na adaptáciu imigrantov. Predpokladom je, že čím vzdialenejšia je hostiteľská krajina od rodiska imigranta, tým komplikovanejšia je integrácia a adaptácia. Inak povedané, čím väčšia je podobnosť medzi kultúrami, tým vyššia je úroveň sociokultúrnej adaptácie (Ward, Kennedy, 1993). Z uvedeného vyplýva, že platí rovnica, že jedinci, ktorí zažívajú väčšiu kultúrnu dištanciu, zažívajú aj väčšiu intenzitu životných zmien počas prechodu z jednej kultúry do inej, čo sa následne odrazí vo vyššej miere akulturačného stresu.

Medzigeneračný proces hodnôt – stupeň diferentných hodnôt a morálnych postojov vplyva na proces integrácie (Baštenická a kol., 2013). Medzigeneračný proces je obojstranný. Ide o prenášanie hodnôt z rodičov na deti. Deti samovoľne vstrebávajú a preberajú za vlastné hodnoty, kultúru, postoje a očakávania prostredníctvom rodičov, svojich blízkych a priateľov s ktorými vyrastajú.

Akulturačný stres – imigranti často trpia akulturačným stresom, ktorý plyní zo straty vlastného prostredia (spoločenské postavenie, rodinné zázemie, kultúra a podobne) a zmien v ich živote. Výskum na poli migrácie, akulturácie a prispôsobenia dospel k záveru, že akulturačný stres môže byť interpretovaný ako eustres (umiernený stres prínosný pre toho, kto ho prežíva) alebo distres (utrpenie,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

tieseň), čo je výsledok stresu hodnotený buď ako pozitívny (napríklad zvýšenie šance imigranta na lepší život, dodanie pocitu blahobytu) alebo negatívny (neumožnenie efektívneho prispôsobenia sa), ktorý závisí na mnohých sociologických a psychologických činiteľoch (Čeněk, Smolík, Vykoukalová, 2016). Akulturačný stres sa u imigrantov prejavuje na individuálnej úrovni. Môže vyvolať strach, dezorientáciu, depresiu. V extrémnych prípadoch (najmä pri nútenom pobyte) môže spôsobiť psychosomatické ťažkosti, prehĺbenie sociálnej izolácie a následne nastolenie nepriateľského postoja k domorodej kultúre či strate vlastnej identity. Na skupinovej úrovni jedinec prestáva rozumieť osvojenému mechanizmu (rozdelenie rodových rolí, vzťah autoritám). Nie všetci imigranti zažívajú akulturačný stres, nakoľko si ho neprípúšťajú a vnímajú danú situáciu ako novú príležitosť či výzvu – ide o úspešný proces adaptácie (Gillernová, Kebza, Rymeš et al., 2011).

1.2 Prekážky brániace plnohodnotnému začleňovaniu imigrantov do majoritnej spoločnosti

Pri integrácii imigrantov pôsobí mnoho činiteľov, ktoré pôsobia ako prekážky brániace úspešnej integrácii týchto jedincov. Migranti prichádzajúci do hostiteľskej krajiny si nesú so sebou rôzne životné skúsenosti, túžby z rôznych krajín sveta. Imigrácia jedinca z jednej krajiny do druhej nesie so sebou kvantum psycho-sociálnych aspektov procesu integrácie, ktoré majú významný a trvalý dopad na identitu jednotlivca. Opustenie rodnej krajiny prináša nesmiernu stratu – jedinec sa musí často vzdať svojich blízkych, kultúrnych

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

zvyklostí, spoločnej histórie, národnej hudby, kuchyne, či materinského jazyka.

Prekážky, ktoré sa vyskytujú v procese začleňovania, je možné rozdeliť do niekoľkých skupín a to prekážky legislatívne, inštitucionálne, administratívne, kultúrne a sociálne alebo individuálne. Taktiež je možné faktory procesu adaptácie a integrácie rozdeliť na faktory vonkajšie (okolnosti migrácie, geografická vzdialenosť, klimatické rozdiely) a vnútorné (charakteristika migranta – vek, vzdelanie, osobnostné predpoklady, somatický a psychický stav, odolnosť voči záťaži, hierarchia hodnôt).

Medzi faktory s najväčšou váhou na integráciu patrí náboženské vyznanie imigranta a jeho rodina. Ďalej k východiskovým faktorom sociálnej integrácie patrí prekonanie jazykovej bariéry – podľa mnohých autorov, napríklad Horáková (2012), Nešporová (2007), je to jeden z najmarkantnejších prekážok brániaci v procese integrácie. Ovládanie jazyka významne ovplyvňuje nielen možnosti interaktívnej integrácie, ale taktiež integrácie štrukturálnej. Imigranti, ktorí sa nenaučia jazyk, sa stretávajú s mnohými prekážkami a nedostatočná znalosť jazyka prináša problémy pri komunikácii. Z toho dôvodu je možné prekonanie tejto bariéry považovať za primárny predpoklad úspešnej integrácie do majoritnej spoločnosti hostiteľskej krajiny.

Ďalšou bariérou na strane imigrantov je nízka informovanosť. V počiatočnej fáze procesu začleňovania je pre imigranta dôležité zorientovať sa v prostredí z hľadiska fyzického ako aj sociálneho.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Za prekážku je možné považovať aj samotnú osobnosť jedinca, jeho vrodené a získané vlastnosti, individuálne skúsenosti či jedinečnú osobnú históriu, pohlavie, genetické dispozície, systém hodnôt, vplyv prostredia, v ktorom doposiaľ vyrastal, dôvody migrácie do hostiteľskej krajiny – dobrovoľná alebo nútená.

Prekážkou integrácie sú aj potreby vhodného bývania, byrokracia a administratívne bariéry v niekoľkých dimenziách ako náročnosť úradných procesov, postoje úradníkov, ďalej sú to legislatívne prekážky.

Uvedené faktory majú vplyv na proces začleňovania imigrantov do kultúrneho prostredia dominantnej spoločnosti, pričom pôsobenie jednotlivých faktorov môže byť rôzne v čase. Nielen uvedené faktory, či už s väčšou alebo menšou mierou, ovplyvňujú proces integrácie a adaptácie imigrantov do majoritnej spoločnosti.

Záver

Integrácia predstavuje proces, v ktorom dochádza k začleneniu imigrantov do majoritnej spoločnosti. Fenomén migrácie prebiehal od počiatku ľudstva, hoci dôvody k migrácii boli rôzne, avšak vždy integrácia viedla k zmenám pôvodného životného štýlu, kultúry a zvyklostí jedinca smerom k prispôbeniu sa „novej“ spoločnosti.

Počet imigrantov do štátov Európskej únie stále rastie a je v záujme daného štátu, aby vytváral vhodné podmienky pre ich život a zároveň snahou jeho občanov je, aby túto skutočnosť akceptovali ako nezvratný spoločenský vývoj. To znamená, že spoločnou silou sa musíme snažiť vytvárať také

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

podmienky, aby imigranti dokázali trvalo žiť v hostiteľskej krajine. Vzhľadom na to, že integrácia je proces obojstranný, je nevyhnutná spolupráca a participácia ako imigrantov, tak i obyvateľov majoritnej spoločnosti.

Nemožno vytýčiť presný štandard procesu úspešnej integrácie imigrantov, nakoľko existuje široká škála faktorov, ktoré vplyvajú na imigráciu a integráciu a je značná diferencia v heterogenite migrujúcej populácie v rámci únie. Taktiež osobnosť každého imigranta je individuálna a líši sa v rôznych psychologických charakteristikách, ktoré do procesu integrácie jedinec vkladá. Z toho dôvodu nie každý imigrant sa zúčastňuje na tomto procese v rovnakej miere.

Zoznam bibliografických odkazov

BARGEROVÁ, Z., DIVINSKÝ, B. 2008. *Integrácia migrantov v Slovenskej republike. Výzvy a odporúčania pre tvorcov politik.* Bratislava : IOM, 2008. ISBN 978-80-970012-4-7.

BAŠTENICKÁ, B. a kol. 2013. *Psychosociální krizová spolupráce.* Praha : Grada Publishing, a.s., 2013. 320 s. ISBN 978-80-247-4195-6.

ČENĚK, J., SMOLÍK, J., VYKOUKALOVÁ, Z. 2016. *Interkulturní psychologie: Vybrané kapitoly.* Praha : Grada Publishing, a.s, 2016. 312 s. ISBN 978-80-247-5414-7.

GILLERNOVÁ, I., KEBZA, V., RYMEŠ, M. et al. 2011.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Psychologické aspekty změn v české společnosti. Člověk na přelomu tisíciletí. Praha : Grada Publishing, a.s., 2011. 256 s. ISBN 978-80-247-2798-1.

HECKMANN, F. 2010. et al. *Quantitativ Integration Research in Europe – Data Needs and Data Availability.* Promistat, 2010.

RUTTER, J. 2015. *Moving Up and Getting on: Migration, Integration and Social Cohesion in the UK.* UK : Policy Press, 2015. ISBN 978-1-44731-462-2.

ŠIŠKOVÁ, T. 2001. *Menšiny a migranti v České republice.* Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-648-9.

WARD, C., KENNEDY, A. 1993. *Psychological and socio-cultural adjustment during cross-cultural transitions: A comparison of secondary students at home and abroad.* International Journal of Psychology, 28, 129–147.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Kontaktná adresa:

PhDr. Katarína Šoková, MBA

Katedra sociálnych služieb a poradenstva

Fakulta sociálnych vied

Bučianska 4A, 917 01 Trnava

Slovensko

katarina.sokova@gmail.com

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ AKO VÝZVA SOCIÁLNEJ
PRÁCE**
Zita Tomová

Abstrakt:

Väčšina humánne orientovaných ľudí si pod pojmom ľudská dôstojnosť predstaví predovšetkým osobnostnú a sociálnu hodnotu každého človeka. Sociálna práca vo svojej pôsobnosti vychádza z rozmanitej škály etických dilem, obsahujúcich otázky morálnych hodnôt, noriem a postojov. Zachovanie dôstojnosti a ľudskosti môžeme skúmať ako výzvu jednak pre jednotlivca ale taktiež aj pre celú spoločnosť. Humánný a ľudský prístup s rešpektovaním dôstojnosti každého človeka v súčasnosti možno považovať za investíciu do budúcnosti. Keďže jediným objektom pri pohľade na ľudskú dôstojnosť zostáva človek, potom ho do istej miery môžeme vnímať ako hlavný predmet odborného záujmu sociálnej práce, ako subjekt tvoriaci hodnoty a kultúrne vzorce správania v konkrétnom priestore a čase. Z uvedených dôvodových východísk chceme v našom príspevku poukázať predovšetkým na sociálne ponímanie vzhľadom k problematike ľudskej dôstojnosti, pojednávať o niektorých aspektoch ľudskej dôstojnosti a samozrejme vyzdvihnúť miesto sociálnej práce z pohľadu sociálneho pracovníka.

Kľúčové slová: Ľudská dôstojnosť. Morálne hodnoty. Sociálna starostlivosť. Sociálna práca.

Abstract:

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Most human-oriented people have the notion of human dignity showcasing mainly personal and social value of every human being. Social work in its operation is based on a diverse range of ethical dilemmas, containing questions of moral values, norms and attitudes. Preserve dignity and humanity explore how we can challenge both for the individual but also for the whole society. Humane and human approach with respect for the dignity of each person and can now be regarded as an investment for the future. As the sole object of looking at human dignity, human remains, then, to some extent can be seen as the main object of professional interest of social work, such as constituting values and cultural patterns of behavior in a particular space and time. Of the explanatory assumptions we want our contribution to refer primarily to social understanding with regard to the issue of human dignity, discusses some aspects of human dignity and of course pick up a place of social work from the perspective of a social worker.

Key words: Human dignity. Moral values. Social care. Social work.

Podstata ľudskej dôstojnosti

Ľudskú dôstojnosť môžeme vo všeobecnosti považovať za špecifickú vlastnosť, ktorou disponuje každý človek. Stav, kedy sa človek cíti uznávaný, vážený či cenený do určitej miery ovplyvňuje jeho vzťah nielen k sebe samému a k iným ľuďom. V určitom smere sa môže vzťahovať aj k

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

skupinám, minoritám a v neposlednom rade k celej spoločnosti. Latinský výraz pre dôstojnosť „dignitas“ znamená vlastnú sebahodnotu, takto chápaná hodnota človeka je základným východiskom problematiky pre oblasť ľudských práv.

Ľudská dôstojnosť ako filozofický pojem sa objavil už v antike. „Prejav tvorivosti a ľudskosti v plnom rozvinutí môžeme považovať za najvyššiu hodnotu ľudského snaženia. Táto hodnota rozvíja ideu človeka rozumovo, mravne a telesne vyspelého. Vyžaduje si úctu, osobné blaho a lásku k blížnemu a tieto vlastnosti sú hodnotami ľudského života“. (Potančok, 2007 s. 145) V období osvietenstva sa znovu objavili antické princípy a to zásluhou autora Rousseaua. Rousseaua (In: Dembická, 2014) zdôraznil úctu k človeku, ten sa v žiadnom prípade nesmie považovať za prostriedok, ale len za účel. Podľa tohto autora je človek až príliš ušľachtilým tvorom, aby sa ocitol ako nástroj v rukách iných. Z jeho slov môžeme potvrdiť dôležitosť a význam ľudskej dôstojnosti nielen z aspektu sebestačnosti a autonómie, ale aj z aspektu neopakovateľnosti individuality, s ktorou nemôže a nesmie nikto manipulovať. Rousseau kládol dôraz na úctu k človeku. Jeho slobodu a dôstojnosť predstavoval ako humanistickú výzvu pre mysliteľov a intelektuálov vtedajšej Európy (Dembická, 2014)

Dôstojnosť nás sprevádza celým naším životom, právo na jej dodržiavanie pôsobí už pred narodením ľudskej bytosti a je jeho danosťou aj po skončení života. Dôstojnosť ľudskej bytosti nie je určiteľná alebo daná žiadnou autoritou, či

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

právnym predpisom. Nemôžeme ju odcudziť, odňať, vzdať sa jej a v neposlednom rade v žiadnom prípade ju ani ignorovať. „Rešpektovanie ľudskej dôstojnosti má všeobecnú platnosť. Kto spochybňuje alebo odmieta uznať ľudskú dôstojnosť iných, spochybňuje aj hodnotu vlastného života“. (Križan, 2012 s. 228) Existencia v čase je jednou z viacerých charakteristických črt ľudskeho života, v jeho sociálnej, ale aj individuálnej forme. (Nemčeková, 2001)

Idea ľudskej dôstojnosti sa podľa autora Kanta (In: Dembická, 2014) spája s autonómiou a slobodnou vôľou jednotlivca. Možno teda povedať, že práve v rešpektovaní slobodnej vôle a autonómie u toho druhého a všetkých navzájom spočíva podstata ľudskej dôstojnosti. Autonómia je základom ľudskej dôstojnosti. V dôsledku jeho kategorického imperatívu možno potvrdiť, že rešpekt voči ľudskej dôstojnosti jednotlivca nedovoľuje ani štátu pristupovať k jednotlivcovi ako k prostriedku na iný účel. (Dembická, 2014) V tomto prípade vystupuje v ľudskom vedomí ako bezpodmienečná, pre všetkých a za každých okolností platná požiadavka, ktorá predpisuje ako treba zamerať vôľu, aby sa zrodilo mravné konanie. Uznanie ľudskej dôstojnosti bol proces, ktorý trval celé tisícročia. Dnes sa pokúšame toto právo aplikovať nielen do praxe, ale aj ho realizovať v každodennom živote. Základom každého osobného vzťahu by malo byť právo ľudskej dôstojnosti v súčinnosti s právom svedomia človeka. (Mihaliková, 2005 s. 4)

Po druhej svetovej vojne si pojem ľudskej dôstojnosti našiel svoje platné znenie nielen v textoch medzinárodného

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

práva, ale aj v národných ústavách. Napriek tomu sa ľudská dôstojnosť ako právny pojem nevynára ani v deklaráciách ľudských práv v 18. storočí alebo v kodifikáciách z 19. storočia. Je zaujímavé si uvedomiť, že v tomto období sa hovorilo skôr o ľudských právach ako o ľudskej dôstojnosti. V konečnom výsledku len odnedávna sa tento pojem stal súčasťou právnych systémov rôznych krajín a hrá ústrednú rolu či už v medzinárodnej alebo európskej legislatíve. (Tkáč, 2009 s.14) Ľudská dôstojnosť je považovaná za základný pilier koncepcie ľudských práv, je to jedna z univerzálnych hodnôt, na ktorých je založená Európska únia. Jej popretie má za následok vážne osobné, rodinné, sociálne a politické dôsledky. (Tkáč, 2008 s. 34) Väčšia časť života každého človeka je úzko spätá s prácou. Tá je nielen prostriedkom na materiálne zabezpečenie seba a svojej rodiny, ale slúži aj na sociálne a psychické uspokojenie svojich potrieb a túžob. Vychádzajúc z uvedeného sa domnievame, že v systéme pracovného práva je potrebné venovať osobitnú pozornosť práve problematike ľudskej dôstojnosti. (Haškovcová, 2007).

Ľudská dôstojnosť ako predpoklad morálneho konania v sociálnej práci

Sociálna práca sa vo svojej teoretickej rovine tak aj v praktickej rovine stretáva so širokým rozsahom etických problémov a morálnych etických dilem. Thompson (2004) vymedzil tri základné požiadavky, ktoré dovoľujú posúdiť určité konanie z morálneho aspektu. Sú to:

a) poňatie ľudského správania: týka sa priamo alebo nepriamo jednej, či viacerých osôb;

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

b) poňatie racionálneho myslenia: týka sa situácie, v ktorej možno racionálne uvažovať o dôsledkoch možného priebehu udalosti;

c) sloboda: v uvedenom konaní existuje určitá miera slobody, ktorá umožňuje rôzne možnosti priebehu udalostí, a tým plnohodnotnú voľbu.

Ľudská dôstojnosť v pomáhajúcej profesii sociálneho pracovníka nie je len predstavou a ideou o statuse človeka, jeho postojoch v sociálnej práci, ale je to najdôležitejšie právo človeka, ktoré veľmi úzko súvisí s právom človeka na život. V rámci hodnôt mravného vedomia môžeme hovoriť o určitých etických princípoch, pravidlách. Pre sociálnu prácu je najdôležitejším *princíp humanizmu* ako princíp ľudskosti (z lat. homo = človek, humanitas = ľudský) ktorý je aj princípom lásky a úcty k človeku. Princíp humanizmu nám prikazuje nežiť v živote iba pre seba, ale hlavne pre tých druhých, ktorí nás potrebujú. Humanizmus je postoj, ktorý vychádza z viery v ľudské schopnosti a zdôrazňovania ľudskej dôstojnosti človeka. Pojem ľudská dôstojnosť vychádza z filozofie zakotvenej vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv. Každý človek ako príslušník ľudstva – v našej práci sociálny klient si zasluhuje vážnosť, česť a úctu. Určite sa v sociálnej práci nepripúšťa akákoľvek hrubosť, vulgárnosť, pretože etika v sociálnej práci musí vždy smerovať k ochrane ľudskej dôstojnosti. (Levická, 2015). Na jednej strane musí pracovník rešpektovať svoju dôstojnosť a na strane druhej musí rešpektovať dôstojnosť svojich klientov, preto je celá sociálna

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

práca založená na vzájomnom rešpekte k hodnote a dôstojnosti všetkých ľudí a na právach, ktoré z tohto vyplývajú.

Ľudské správanie je predpokladom morálneho jednania a dá sa o ňom uvažovať v určitých rovinách v rámci sociálnej práce. V týchto rovinách za primárne východisko morálneho jednania považujeme ľudskú dôstojnosť. V rovine pomáhajúceho je dôležitým aspektom etického jednania jeho vzťah k sebe samému, prístup k životu a k ľuďom. Pre pomáhajúceho pracovníka je kľúčové prijať hodnotu seba samého, vážiť si svoju dôstojnosť, neustále sa rozvíjať a podľa toho adekvátne aj konať. Prijatie seba samého, utváranie svojho profilu na základe vlastnej dôstojnosti spojenej s úctou k dôstojnosti klienta je základom kvality práce sociálneho pracovníka. (Šrajfer, 2006) V druhej rovine sa ľudské chovanie ako základný predpoklad morálneho jednania v sociálnej práci vzťahuje predovšetkým ku klientovi. Dôstojnosť človeka je braná ako absolútna mravná hodnota. Ako uvádza Sotoniaková (2004), rešpektovať dôstojnosť osoby a mať v úcte jej autonómiu znamená pre sociálnu prácu rešpektovať príjmateľov sociálnej práce v ich jedinečnosti, v ich schopnostiach, potrebách, ale tiež aj v obmedzeniach. Autonómia poskytuje človeku istý rešpekt tým že ponecháva možnosť ľuďom robiť to čo sami môžu urobiť pre seba a pre druhých, pričom zodpovednosť za svoje činy nesie sám človek. Úcta sa vzťahuje na človeka, nezávisle na jeho pôvode, rode, na jeho viere alebo spoločenskej roli. Sociálny pracovník rešpektuje klientove názory, morálne hodnoty a tiež náboženské presvedčenie. Sociálny pracovník nepresviedča

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

klienta o svojom postoji, ale mu pomáha poukázať na postoje, ktoré môžu ohrozovať priamo samého klienta alebo jeho spoločnosť a tak ho motivovať k zamysleniu sa a hľadaniu vhodných riešení. (Šrajer, 2006) Vo vzťahu k sociálnej práci sú tieto otázky dôležité najmä vtedy, keď sa pýtame, či sú osobami s neodňateľnými právami a povinnosťami aj ľudia v špecifických stavoch, ako je prenatálna fáza, kóma, umieranie alebo niektoré ťažké psychické defekty. Ľudské správanie je jedným z predpokladov jednania, ktoré hodnotíme z hľadiska morálky. V procese profesionálnej pomoci vždy dochádza ku kontaktu dvoch alebo viacerých osôb. Tento predpoklad existuje de facto sám o sebe, dôležitým sa však stáva vo vzťahu k ďalšej požiadavke, a to racionálnemu mysleniu. (Machula, 2006)

V súvislosti uvedeným faktom sa podpora dôstojnosti a hodnoty ľudí stala aj témou Svetového dňa sociálnej práce v roku 2016. Medzinárodná federácia sociálnych pracovníkov (IFSW) už 30 rokov vyhlasuje Svetový deň sociálnej práce. Tento deň pripadá vždy na tretí utorok v mesiaci marec. Má pomôcť k dialógu so všetkými partnermi k tomu, ako čo najlepšie riešiť sociálne problémy. Téma vychádza z Medzinárodného manifestu (The Global Agenda), ktorý vznikol na základe spolupráce troch organizácií a to: Medzinárodná federácia sociálnych pracovníkov – IFSW, Medzinárodná asociácia škôl sociálnej práce – IASSW a Medzinárodná rada pre sociálnu opateru – ICSW. (Hrozenská, 2016)

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Dôstojnosť človeka v sociálnej starostlivosti

Ľudská dôstojnosť a hodnota človeka a ich rešpektovanie sa osobitne prejavuje v priamej práci sociálneho pracovníka s klientom. Tento vzájomný vzťah sa však môže dostať do nerovnovážneho stavu. Pomáhajúci pracovník má vzdelanie, vedomosti, zručnosti a schopnosti, ktoré môže ponúknuť klientovi, klient má obmedzené informácie o možnostiach riešenia problému, metódach, prostriedkoch, ktoré môžu jeho trápenie zmierniť alebo odstrániť, a teda je závislý od pomoci. Každý prejav pomoci od pomáhajúceho nachádza odozvu v správaní sa klienta, ktorý môže zaujať postoj úctivej pasivity alebo sa uzatvoriť do seba zlostný a ukrivdený a pod. Všetky medzinárodné dokumenty poukazujúce na rešpektovanie ľudskej dôstojnosti chránia každý ľudský život. Právom každej osoby je úcta k nej, garancia rešpektu pred jej slobodou ako i povinnosť chrániť ju pre každou diskrimináciu (Levická, 2015, s.83). Zameranie na personálny rozmer ľudskej dôstojnosti, na jeho prepojenosť a súvislosť so všetkým, s čím vstupujeme do vzťahu terapeut/klient má jedinečné črty, ktoré sú vyjadrením našej individuálnej, osobnostnej dimenzie (Juhásová, 2010 In: Hrozenká, 2016). Život človeka a ľudská dôstojnosť je veľmi krehká. Spoločnosť musí chrániť a byť schopná urobiť správne rozhodnutie obzvlášť ak ide o osoby staršie, osoby so zdravotným znevýhodnením, osoby v terminálnom štádiu života alebo deti. „Ľudská dôstojnosť patrí nepochybne každému bez výnimky, je daná už príslušnosťou k ľudskému druhu a odôvodnená schopnosťou človeka byť osobnosťou. Je

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

nedotknuteľná a akékoľvek porušovanie ľudských práv, ktoré sú človeku dané už od prírody je neprípustné. V istom zmysle ide o návrat ku Kantovmu tvrdeniu, že človek je sám o sebe cieľom, ale hlavne k jeho požiadavke nikdy nepoužívať človeka ako prostriedok. Podľa Kanta je ľudská dôstojnosť vyjadrená mravnou autonómiou človeka, ktorá patrí k hlavným etickým normám aj v sociálnej práci“ (Kovaľová, 2010, s. 16). Z tridsiatich článkov Všeobecnej deklarácie ľudských práv uvedieme iba niektoré týkajúce sa ľudskej osobnosti, ktoré tvoria ťažisko pojmu ľudská dôstojnosť a to sú:

- každý má právo na život, slobodu a osobnú bezpečnosť;
- nikto nesmie byť podrobovaný mučeniu alebo krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu;
- každý má právo na vlastný majetok, na slobodu myslenia, svedomia, náboženstva;
- každý člen spoločnosti má právo na sociálne zabezpečenie a na to, aby prostriedkami štátu bola zabezpečená realizácia hospodárskych, kultúrnych, sociálnych práv nevyhnutných pre dôstojnosť a slobodný rozvoj jeho osobnosti;
- každý, kto pracuje, má právo na spravodlivú a primeranú odmenu, ktorá zabezpečuje jemu samému i jeho rodine životnú úroveň zodpovedajúcu ľudskej dôstojnosti, doplnenú v prípade potreby inými prostriedkami sociálnej ochrany. (Seiler, Seilerová, 2010, s. 63).

Záverom chceme poukázať na fakt, že v oblasti prepojenia filozofie a práva významným spôsobom kategorický imperatív vyúsťuje aj pre sociálnu prácu a to

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

konkrétne v oblasti podpory dôstojnosti a hodnoty ľudí. Pohľady rôznych generácií na problematiku ľudskej dôstojnosti sa líšia, pretože je morálne ovplyvnená výchovou, prostredím i vlastnými skúsenosťami. (Mátel et al. 2016, s. 320) Dôstojnosť ľudí by sa v určitom pohľade mohla rozdeliť na dôstojnosť internú a externú. Interná dôstojnosť zahŕňa tie hodnoty, ktoré v sebe má každý z nás ako jedinečná osobnosť a ktoré nám boli v priebehu života odovzdávané okolím a sprostredkované ako vlastné skúsenosti. Externou dôstojnosťou by sa potom dali označiť tie hodnoty, ktoré tomuto pojmu prisudzuje daná spoločnosť t.j. čo je z hľadiska spoločenského dôstojné a čo nie. Zvyčajne v bežnom živote tento pojem spájame s úctou, autonómiou, osobnou čťou a schopnosťou o sebe rozhodovať. A v bežnom živote tiež očakávame, že sa k nám naše okolie bude správať s náležitou úctou, v prípade ak to tak nie je, potom sa snažíme túto úctu svojím správaním získať. Problém nastáva v okamihu, keď sa nejakým spôsobom stávame závislými na svojom okolí. Veľakrát v tejto situácii musíme bohužiaľ pretrpieť devalváciu vlastnej osoby, či už vyjadrenú verbálne, alebo neverbálne. (Kellnerová, Kalvachová, 2004, 65 s.) Rešpektovanie ľudskej dôstojnosti SCIE (Social Care Institute for Excellence) je inštitúcia, založená od roku 2001 a predmetom jej pôsobenia je zvyšovanie úrovne poskytovania sociálnych služieb pre deti a dospelých vo Veľkej Británii. Súčasťou ich práce je aj tvorba a zavádzanie štandardov do sociálnej starostlivosti. Jeden z ich praktických štandardov sa týka tzv. „dôstojnosti v

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

starostlivosti“ a je určený pre všetkých poskytovateľov sociálnych služieb. (Holmerová, et al. 2007 s. 35)

Záver

V súčasnosti v ponímaní problematiky morálneho jednania môžeme uvažovať v rôznych rovinách a dimenziách. V rovinách sociálnej práce ako základné východisko morálneho konania považujeme predovšetkým ľudskú dôstojnosť. V praxi sociálneho pracovníka nie je ľudská dôstojnosť len predstavou a ideou o statuse človeka, ale je dôležitým aspektom etického jednania vo vzťahu k sebe samému, prístupe k životu a k ostatným ľuďom. V uvedenom smere si kladieme otázku, akým spôsobom si vieme uvedomiť ľudskú dôstojnosť ako hodnotu, ktorá neodmysliteľne patrí k človeku ako ľudskej bytosti. Ak hovoríme o ľudskej dôstojnosti, tak ju musíme rešpektovať nielen pri klientoch sociálnej práce, ale aj u sociálnych pracovníkov, ktorí klientov sprevádzajú. Jednou zo zložiek dôstojnosti zásluh je aj rola, v ktorej sociálny pracovník vo svojej činnosti pôsobí. Sociálna práca ako špecifická činnosť je založená na rešpekte k hodnote a dôstojnosti všetkých ľudí. Sociálni pracovníci by preto mali podporovať a chrániť nielen fyzickú, psychickú stránku, ale tiež emocionálnu, duchovnú integritu a blaho každého človeka. Primárnou zložkou ľudskej dôstojnosti je dôstojnosť mravnej sily, čiže žitie v súlade s vlastnými morálnymi zásadami a tým aj budovanie sebaúcty. Ďalším faktom je dôstojnosť osobnej identity, resp. pevné vedomie vlastného ja. Autonómia je kľúčový faktor zahŕňajúci dôstojnosť, ktorý je spojený v kontexte s ľudskými právami a rovnosťou. V

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

prenesenom zmysle potom autonómia znamená robiť nezávislé rozhodnutia a rozhodovať sám za seba. Je ohrozená všade tam, kde ľudia potrebujú pomoc a podporu v uspokojovaní základných a osobných potrieb, hlavne počas pobytu v nemocnici alebo pri užívaní rezidenčnej starostlivosti.

V praxi je profesia sociálneho pracovníka so sebou nenesie určité riziká, nakoľko je často zanedbávaná. Veľmi časté sú situácie či už v zdravotníctve alebo pri poskytovaní sociálnych služieb, kedy sme mnohí z nás svedkami alebo dokonca účastníkmi a nemôžeme sa zachovať podľa vlastných mravných zásad a presvedčenia. Ak sa o to snažíme, buď sme umlčaní, preradení, alebo vylúčení z kolektívu. A tak nám nezostáva nič iné, ako prispôbiť sa a bojovať sami so sebou. Tým strácame sebaúctu, čo môže byť značne vyčerpávajúce. V každom prípade až teraz si mnohí z nás uvedomujeme, že zdravé rešpektovanie seba je odrazom toho, ako ľudia vidia nielen samých seba, ale aj iných ľudí. Záver teda môžeme zhrnúť aj slovami, že ľudská dôstojnosť je dôležitým predpokladom prosociálnosti a rozvoja charakteru u každého človeka. Záverom tohto príspevku chceme upozorniť na fakt, že v našej spoločnosti žijú aj zraniteľní ľudia. Smutnou skutočnosťou je, že práve v prípade týchto ľudí v nepriaznivých situáciách je právo na dôstojnosť častokrát zatracované. V častých prípadoch sme svedkami zlého zaobchádzania s ľuďmi pokročilého veku, chudobnými či duševne alebo telesne postihnutými. Aj tieto skutočnosti sú

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

obrovskou výzvou k zamysleniu pre tých, ktorí svoju profesiu budujú zo súčasných princípov na báze sociálnej práce.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERAÚRY

DEMBICKÁ, L. 2014. Ľudská dôstojnosť v kontexte policajných činností. In Policajná teória a prax. [online]. 18. február 2014, č. 2, 1-10 s. 2014, ISSN 1335 – 1370. [cit. 2016-11-11.] Dostupné na internete:

<<http://www.akademiapz.sk/sites/default/files/OVVP/PTP/2014/2/009%20DEMBICK%C3%81%20%20%C4%BDudsk%C3%A1%20d%C3%B4stojnos%C5%A5%20v%20kontexte%20policajn%C3%BDch%20%C4%8Dinnost%C3%AD.pdf>>.

HAŠKOVCOVÁ, H. 2007. Thanatológia, náuka o umieraní a smrti. Praha: Galén, 2007. 244 s. ISBN 978-807-262-471-3.

HOLMEROVÁ, I. – JURAŠKOVÁ, B. – ZIKMUNDOVÁ, K. et al. 2007. Vybrané kapitoly z gerontologie. EV public relations. 3 vyd. 2007. 143 s. ISBN 978-80-254-0179-8.

JUHÁSOVÁ, A. 2010. Ľudská dôstojnosť v intenciách opatrovateľa a opatrovaného. In: Dni sociálnej práce a InteRRa 8. III : sociálna sféra Slovenskej republiky a sociálna práca (Európa, právo a prax) a rómske osobnosti. III. časť. Zborník príspevkov. Nitra: UKF, 2010. s. 30-35, ISBN 978-80-8094-659-3.

HROZENSKÁ, M. 2016. Podpora dôstojnosti a hodnoty ľudí – kategorický imperatív sociálnej práce. In: MÁTEL, A, – PAVELKOVÁ, J. – JANECHOVÁ, L. (eds.). Aktuální trendy sociální práce (Česko – slovenské perspektivy rozvoje).

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Sborník z mezinárodní vědecké konference. 1. vyd. Příbram: Ústav sv. Jana Nepomuka Neumanna, 2016. 320 s. ISBN 978-80-906146-8-0. (CD-ROM)

KALVACHOVÁ, A – KELLNEROVÁ, L. 2004. Cesta domov. 2004

KOVAĽOVÁ, D. 2010. Od Hippokrata k bioetike. (Bio) etické princípy a modely s dôrazom na sociálnu prácu. In Prohuman [online]. 2010, roč.2, č.3 [cit. 2016-10-09]. Dostupné na internete:<<http://www.prohuman.sk/socialna-praca/od-hippokrata-k-bioetike-Bio-eticka-principy-a-modely-s-dorazom-na-socialnu-pracu>>.

KRIŽAN, V. 2012. Dôstojnosť práce v sociálnej náuke katolíckej cirkvi. In HRABCOVÁ, D. (ed.). Pracovní právo 2012 na téma závislá práce a její podoby. [online]. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2012. s. 228. [cit. 2016.10.13.]. ISBN 978–80–210–6084–5. Dostupné na internete:

<<http://www.law.muni.cz/sborniky/pracpravo2012/files/019.html>>.

LEVICKÁ, J. 2015. Kľúčové témy v profesijnej etike sociálnej práce. FzaSP. 2015. 187 s. ISBN 978-80-8082-942-1.

LEVICKÁ, J. 2006. Na ceste za klientom. Metódy, formy a prístupy v sociálnej práci. Trnava. 2006. 334 s. ISBN 80-969495-0-8.

MACHULA, T. 2006. Pojetí lidské osoby a jeho etické důsledky. In Sociální práce/Sociálna práca, 2006, č. 2, ISSN 1213-6204, s. 101–108.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

- MÁTEL, A. – PAVELKOVÁ, J. – JANECHOVÁ, L. (eds.). 2016. Aktuální trendy sociální práce (Česko – slovenské perspektivy rozvoje). Sborník z mezinárodní vědecké konference. Příbram: Ústav sv. Jana Nepomuka Neumanna, 2016. 320 s. ISBN 978-80-906146-8-0. (CD-ROM)
- MÁTEL et al. 2014. Etika sociálnej práce. 2 vyd. Bratislava: VŠ ZaSP sv. Alžbety, 2012. ISBN 978-80-8132-045-3.
- MIHALIKOVÁ, I. 2005. Ľudská dôstojnosť ako etický problém v organizáciách: projekt letnej školy. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, Katedra aplikovanej etiky, 2005. s. 4.
- NEMČEKOVÁ, M. 2001. Poznámky ku konceptu ľudskej dôstojnosti. In Filozofia. ISSN 0046 – 385X, 2001, roč. 56, č. 5, s. 300.
- POTANČOK, M. 2007. Východiská a perspektívy ľudskej dôstojnosti. In BREZINOVSKÝ, O. – MURDZA, K. – ZELENÁK, Š. 2007. Miesto spoločenskovedných disciplín v syntéze vzdelávania na Akadémii Policajného zboru (súčasný stav a perspektívy). Bratislava: Akadémia policajného zboru, 2007. 145 s. ISBN 978 – 80 – 8054 – 420 –1.
- SEILER, V. – SEILEROVÁ, B. 2010. Ľudská dôstojnosť - axióm ľudských práv. Bratislava, 2010. 100 s. ISBN 978-80-970403-5-2.
- SOTONIAKOVÁ, E. 2004. Profesní etika v sociální práci. In Psychologie, sociologie, filozofie, 2004, č. 9, s. 95 – 18.
- ŠRAJER, J. 2006. Lidská důstojnost a sociální práce. In Sociální práce/Sociálna práca, 2006, č. 2, ISSN 1213-6204, s. 109 – 113.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

TKÁČ, V. 2008. Základy práva a služby zamestnanosti: legislatívna príručka. Nitra: UKF, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, 2008. s. 34.

TKÁČ, V. 2009. Ľudská dôstojnosť, sociálna práca a právo. In BARANCOVÁ, H. (ed.). Pracovné právo 21. storočia. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 142 s. ISBN 978 – 80 – 7380 – 025 – 3.

THOMPSON, M. 2004. Přehled etiky. Praha: Portál, 2004. 167 s. ISBN 80-7178-806-8.

Kontakt na autorku:

PhDr. Zita Tomová, doktorand VŠZaSP Bratislava

Polianky – Pod brehmi 4/A

e-mail: tomova.zita@gmail.com

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

**Bilancia kompetencií – inovatívny prístup v poradenstve pre
nezamestnaných**

Peter Csóri

Abstrakt

Príspevok poukazuje na nezamestnanosť ako vážny sociálno-ekonomický problém. Zameriava sa na kariérové poradenstvo v oblasti služieb zamestnanosti ako súčasť celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva. Predstavuje inovatívny poradenský a vzdelávací prístup a zároveň nástroj aktívnej politiky trhu práce, ktorý môže pomôcť nezamestnaným úspešne sa uplatniť na trhu práce.

Abstract

This report refers to unemployment as a serious socio-economic issue. It focuses on career consultancy that is part of lifetime education and whole-life counseling in the matter of employment service. It stands not only for innovative counseling and educating approach but it is also an active political tool of the labour market which can help unemployed clients to be used on the labour market.

Kľúčové slová: bilancia kompetencií, celoživotné vzdelávanie, nezamestnanosť, služby zamestnanosti, kariérové poradenstvo.

Keywords: balance of the competencies, lifelong learning, unemployment, employment services, career counseling.

Úvod

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Jedným z najzávažnejších sociálno-ekonomických problémov Slovenska je nezamestnanosť, ktorá je dôsledkom dlhodobej nerovnováhy na trhu práce. Dynamicky sa rozvíjajúca spoločnosť prináša zmeny na trhu práce, a tým aj vyššie očakávania zamestnávateľov. Súčasný človek musí meniť kvalitu a štruktúru svojho poznania, je nútení kontinuálne sa vzdelávať, aby sa dokázal prispôsobiť a vyhovieť požiadavkám pracovného trhu.

V súvislosti so zmenami na trhu práce je nevyhnutné poukázať na potrebu celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva, súčasťou ktorého je aj kariérové poradenstvo. Celoživotné vzdelávanie má biodromálny charakter, je to proces, ktorý prebieha počas celej životnej dráhy človeka. Dôležitou súčasťou aplikácie myšlienky celoživotného vzdelávania je začlenenie vzdelávania aj do obdobia dospelého veku, aj počas pracovnej kariéry človeka.

V rámci služieb zamestnanosti sa štát snaží saturovať tieto potreby prostredníctvom nástrojov aktívnej politiky trhu práce, akými sú vzdelávanie a príprava pre trh práce a odborné poradenské služby. Prostredníctvom odborných poradenských služieb sa štát snaží nezamestnaným pomôcť analyzovať svoju súčasnú situáciu, identifikovať bariéry, ale tiež uvedomiť si svoj potenciál, získať resp. si rozšíriť svoje kompetencie - vedomosti, zručnosti, schopnosti, a tým zvýšiť uplatniteľnosť na trhu práce. Za jeden z významných a vysoko aktuálnych nástrojov je v súčasnosti považovaná tzv. „bilancia kompetencií“. Bilancia kompetencií predstavuje efektívny poradenský a vzdelávací proces, ktorý pomáha UoZ uvedomiť

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

si svoje kompetencie, stanoviť si svoje kariérové ciele, orientovať sa, a v konečnom dôsledku aj uplatniť na trhu práce.

1. Celoživotné vzdelávanie a kariérové poradenstvo

Vzdelanosťou k prosperite – tak znie výzva Európskej únie. Vzdelanosť je predovšetkým schopnosť prijímať, spracovávať, interpretovať a aplikovať nové, hlbšie, širšie informácie a transformovať ich do utriedených súborov vedomostí a zručností. Vzdelaní majú väčšiu šancu uspieť na trhu práce. Zamestnanie podľa individuálnych predstáv a predpokladov je jedným zo životných cieľov človeka. (Staněk, 2006).

Európska komisia zdôrazňuje význam celoživotného vzdelávania pre rozvoj konkurencieschopnosti firiem a zvyšovanie zamestnateľnosti pracovnej sily. Vysoká účasť na celoživotnom vzdelávaní sa pozitívne spája s vysokou mierou zamestnanosti a nízkou mierou, aj dlhodobej, nezamestnanosti. (Kešelová, 2013). Súčasťou celoživotného vzdelávania je aj kariérové poradenstvo. Predstavuje služby, ktorých cieľom je pomáhať jednotlivcom akéhokoľvek veku pri rozhodovaní o otázkach vzdelávania, odbornej prípravy, voľby zamestnania a rozvoji kariéry v ktorejkoľvek fáze ich života. Kariérové poradenstvo poskytujú aj úrady práce, sociálnych vecí a rodiny v rámci odborných poradenských služieb ako súčasť služieb zamestnanosti.

Prostredníctvom služieb zamestnanosti sa naplňajú úlohy a ciele politiky zamestnanosti. Jednou z podstatných úloh politiky zamestnanosti je: „zamedziť prílivu ľudí do

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

kategórie dlhodobo nezamestnaných najmä cestou vyššej miery ich informovanosti o trhu práce, individuálnymi poradenskými a konzultačnými službami, cieleným ďalším vzdelávaním a urýchlénym návratom na trh práce. Hlavným zmyslom tejto úlohy je posilnenie motivácie jednotlivca nájsť a udržať si zamestnanie.“ (Uramová, 2005, s. 62).

Úloha služieb zamestnanosti, konkrétne aktívnych opatrení na trhu práce rozvíjajúcich zamestnateľnosť, by mala spočívať v schopnosti služieb zamestnanosti dokázať pružne reagovať na vzdelávacie potreby nezamestnaného človeka a na tomto základe mu pomôcť zlepšiť predpoklady začleniť sa do pracovného procesu. Plnenie tejto úlohy v rámci politiky zamestnanosti sa snaží štát aj prostredníctvom poskytovania služieb odborného poradenstva.

Poradenstvo je v Rezolúcii Rady EÚ 2008/C 319/02 definované ako “pokračujúci proces, ktorý jednotlivcom každého veku a v ktorejkoľvek fáze ich života umožňuje identifikovať ich schopnosti, spôsobilosti a záujmy, prijímať zmysluplné rozhodnutia týkajúce sa vzdelávania, odbornej prípravy a zamestnania, riadiť svoju individuálnu životnú cestu pri vzdelávaní sa, v práci a v iných oblastiach, kde je možné tieto schopnosti a spôsobilosti získať a používať“. (Lepšie začlenenie poradenstva do stratégií celoživotného vzdelávania, 2008).

Odborná poradenská činnosť v službách zamestnanosti predstavuje dynamický proces poskytovania podpory a odbornej pomoci klientom, ktorí majú problémy s uplatnením sa na trhu práce. Úlohou odborných poradenských služieb je pomôcť

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

nezamestnaným ľuďom zorientovať sa a racionálnym spôsobom pomôcť štruktúrovať ich aktuálnu situáciu, podporiť ich rast a kariérny rozvoj. Cieľom je podporiť klientov k tomu, aby si dokázali uvedomiť a identifikovať svoje kompetencie, ktoré by dokázali uplatniť na trhu práce.

2. Bilancia kompetencií ako efektívny poradenský nástroj

Jedným z aktuálnych poradenských prístupov a nástrojov, ktorý sa začína aplikovať v rámci aktívnej politiky trhu práce prostredníctvom odborných poradenských služieb v Slovenskej republike je aj tzv. „Bilancia kompetencií“. (ďalej len „bilancia kompetencií“).

Prístup a metodika bilancie kompetencií boli vyvinuté vo Francúzsku, kde sú dodnes najširšie používané. Z Francúzska sa metodika šíri po celej Európe a v roku 2005 bola na európskej úrovni vytvorená Európska federácia centier bilancie kompetencií a kariérneho poradenstva. Jej cieľom je adaptovať metodiku kariérneho poradenstva v službách zamestnanosti európskych štátov.

Bilancia kompetencií je nástroj, ktorý by mal byť zabezpečovaný všetkým dospelým, ktorí sú motivovaní pracovať, hľadajú zmenu profesie, zamestnania alebo majú záujem o inú pozíciu u súčasného zamestnávateľa. Je postavená nielen ako poradenský, ale aj ako vzdelávací proces, ktorý klientovi umožňuje:

- lepšie porozumieť vlastnej kariérovej dráhe;
- vytvoriť, založiť alebo doplniť vlastné portfólio kompetencií;

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

- poznať vlastné profesijné predpoklady;
- určiť vlastné hodnoty, motivácie a záujmy;
- vypracovať realistický kariérový cieľ a akčný plán;
- zvýšiť vlastnú samostatnosť a rozvíjať zručnosti pre riadenie vlastnej kariéry.

Bilancia kompetencií nie je štandardizovaná postupnosť metód, ktoré je potrebné presne aplikovať s každým klientom. Priebeh, dĺžka a použité nástroje v bilancii kompetencií poradca adaptuje individuálne podľa potrieb každého klienta. V oblasti získavania informácií o faktoroch kariérového rozhodovania je potrebné využívať multidisciplinárne prístupy a postupy. Vo všeobecnosti je možné použiť obvyklé nástroje používané v kariérovom poradenstve (individuálne poradenské rozhovory, skupinové aktivity, subjektívne a objektívne hodnotiace metódy a pod.). Jednou z ťažiskových metód bilancie kompetencií je tzv. „portfólio kompetencií“. Fyzicky je portfólio súhrnom kompetencií, ktorý môže mať rôzne podoby. Vo všeobecnosti sa v ňom vyskytujú tieto časti:

- celkový súhrn osobnej a profesionálnej dráhy klienta;
 - kompetencie nadobudnuté vzdelávaním;
 - kompetencie nadobudnuté pracovnou skúsenosťou;
 - kompetencie získané vďaka mimopracovným aktivitám.
- (Kmeť, Šprlák, 2015).

Priamym výsledkom tejto práce je komplexnejší a pozitívnejší seba obraz klienta. V tomto zmysle je portfólio kompetencií zdrojovým materiálom napríklad k príprave pracovného pohovoru a k príprave stratégie, ktorú klient zvolí pri prezentácii seba samého ako profesionálnej osoby v

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

kontexte pracovného pohovoru, či vyjednávania týkajúceho sa kariérneho postupu.

Poradca aj uchádzač o zamestnanie musia vnímať bilanciu kompetencií aj ako vzdelávací proces, v ktorom každá aktivita prispieva k rozvoju jednej alebo viacerých z nasledujúcich zručností:

- porovnať svoje vlastné predpoklady s požiadavkami povolania;
- vyhľadávať informácie o trhu práce a o vzdelávaní;
- vypracovať rôznorodé alternatívy zamestnania;
- určiť priority medzi viacerými alternatívami;
- pomenovať vlastné skúsenosti a zdôvodniť profesijné rozhodnutia a smerovanie;
- nájsť vo svojom sociálnom prostredí potrebnú podporu;
- využívať a rozširovať sieť kontaktov pre profesijné účely;
- vypracovať a adaptovať „akčný plán“ (Bilancia kompetencií, 2015).

Výstupom bilancie kompetencií je záverečná správa, ktorej primárnym príjemcom je klient a ktorá je výsledkom spoločnej práce. Sú v nej uvedené všetky relevantné informácie týkajúce sa výlučne kariérového cieľa klienta. Výstupom z bilancie kompetencií sú konkrétne výstupy:

- stanovenie minimálne jedného primárneho a jedného sekundárneho kariérového cieľa,
- analýza získaných vedomostí, zručností a predpokladov – poznanie silných stránok;

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

- analýza vedomostí, zručností, osobnostných predpokladov, ktoré je ešte potrebné nadobudnúť pre dosiahnutie kariérových cieľov;
- analýza trhu práce (potenciálni zamestnávateľia, voľné pracovné miesta, možnosti vzdelávania);
- súhrn vykonaných aktivít v rámci bilancie kompetencií;
- stanovenie konkrétneho akčného plánu a kritérií jeho plnenia.

Záver

Práca a zamestnanie zohráva významnú rolu v živote človeka vo väčšine kultúr. Významne k získaniu a udržaniu si práce prispieva vzdelávanie a učenie sa počas celého produktívneho života človeka. Človek potrebuje rozvíjať svoje zručnosti, aktívne sa zapájať do diania v spoločnosti a byť schopný úspešnej sebarealizácie. Dôležitý je predovšetkým rozvoj odborných a všeobecných zručností a znalostí, prehĺbovanie si kvalifikácie pre úspešné vykonávanie práce podľa požiadaviek zamestnávateľa a udržiavanie si svojej konkurencieschopnosti na trhu práce. Nájdenie vhodného zamestnania dnes nemusí záležať len od stratégií, plánovaní a informovanom rozhodnutí ohľadom vlastného kariérového cieľa a akčného plánu, ale aj od náhodných príležitostí, či stretnutí. Cieľom bilancie kompetencií je preto nie len nájsť najvhodnejšie riešenie na aktuálnu situáciu klienta, ale ho aj pripraviť na využívanie týchto príležitostí a na efektívne riadenie vlastnej kariéry. Veríme, že nástroj bilancie kompetencií, založený na individuálnom prístupe ku klientovi,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

pomôže najmä znevýhodneným uchádzačom o zamestnanie, dlhodobo nezamestnaným uvedomiť si svoj pracovný potenciál, motivovať k ďalšiemu vzdelávaniu, k svojpomoci, samostatnosti, k zvýšeniu sebavedomia, aby sa dokázali úspešne uplatniť na trhu práce.

Zoznam použitej literatúry

- Bilancia kompetencií. [online]. Bratislava : BKS Úspech. [citované 29-04-2016]. Dostupné na internete: <http://bilanciakompetencii.sk/bilancia-kompetencii/podklady-na-prevzatie/>.
- KEŠELOVÁ, D. 2013. Celoživotné vzdelávanie a aktívne opatrenia na trhu práce v kontexte systému flexiistoty: možnosti posilnenia ich vzájomných väzieb. Záverečná správa VÚ č. 2163. [online]. Bratislava : Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2010. [citované 2016-04-24]. Dostupné na internete: <<http://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2013/Keselova/2163.pdf>>.
- KMEŤ, P., ŠPRLÁK, T. 2015 Bilancia kompetencií pre kariérový rozvoj. Bratislava : BKS Úspech. 2015. 46 s., ISBN: 978-80-972113-0-1.
- Návrh uznesenia Rady a zástupcov vlád členských štátov, ktorí sa zišli na zasadnutí Rady z 21. novembra 2008 – Lepšie začlenenie poradenstva do stratégií celoživotného vzdelávania [online]. EURLEX [citované 2016-04-25]. Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2008.319.01.0004.01.SLK>.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Prínos verejných služieb zamestnanosti k stratégii EÚ 2020 [online].
EURÓPSKA KOMISIA [citované 2016-04-25]. Dostupné na
internete:

<http://ec.europa.eu/geninfo/query/resultaction.jsp?QueryText=Pr%C3%ADnos+verejn%C3%BDch+slu%C5%BEieb+zamestnanosti&sbtSearch=Vyh%C4%BEad%C3%A1vanie&>>.

STANĚK, V. a kol. 2006. Sociálna politika. Bratislava:
SPRINT, 2006. 391 s. ISBN 80-89085-66-0.

ŠPRLÁK, T. 2015. Bilancia kompetencií: metodická príručka
pre odborných poradcov UPSVaR . Bratislava : UPSVaR,
2015. 42 s.

URAMOVÁ, M. 2005. Sociálno-ekonomické súvislosti
nezamestnanosti. Banská Bystrica : EF UMB, 2005. 98 s.
ISBN 80-8033-057-6. VANČOVÁ, A. 2005. Základy
pedagogiky mentálne postihnutých. Bratislava: Sapientia,
2005. ISBN 80-968797-6-6.

PhDr. Peter Csóri

doktorand

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v
Bratislave

Ústav rómskych európskych štúdií sv. Sára Marseille
Tatranská 10, 974 11 Banská Bystrica

Slovenská republika

e-mail: csoripe@gmail.com

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

**Poradenstvo pre nezamestnaných poskytované Asociáciou
pre sociálny rozvoj a podporu občanov Slovenskej
republiky**

Andrea Gállová

Úvod

Všeobecná deklarácia ľudských práv prijatá dňa 10. 12. 1948 v článku 23 vyhlasuje, že

„každý má právo na prácu, na slobodnú voľbu povolania, na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky a na ochranu proti nezamestnanosti.“ Právo na prácu patrí medzi najzákladnejšie prirodzené práva človeka v spoločnosti. Právo na prácu nachádzame v mnohých medzinárodných a národných právnych dokumentoch, ako je Všeobecná deklarácia ľudských práv, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach prijatý OSN r. 1966, ktoré vstúpilo do platnosti roku 1976, ďalej Encyklika Laborem Exercens (o ľudskej práci) zo dňa 14.09.1981. Poradenstvo pre nezamestnaných vnímame ako špecifickú odbornú činnosť, ako proces pomoci s využitím existujúcich zdrojov a možností osobnosti vyrovnat' sa s aktuálnymi problémami v živote. Identifikáciou problémov sa určuje obsah a zameranie poradenstva, ktoré môže mať právny, ekonomický, psychologický, zdravotný a sociálny charakter.

Klient musí byť aktívnou súčasťou participujúcou na riešení jeho problému a nie pasívnym účastníkom, ktorý len prijíma pokyny a usmernenia poradcu. Asociácia pre sociálny rozvoj a podporu občanov poskytuje v Integračnom centre sociálnej

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

pomoci bezplatné právne, finančné a sociálne poradenstvo pre občanov. Odborníci sa komplexne venujú občanovi a jeho individuálnym problémom, ale i skupinám a komunitám na úrovni miest a obcí. Aktívna spolupráca so všetkými spoločenskými zložkami na regionálnej a štátnej úrovni prispieva k lepšiemu uplatneniu sa na trhu práce pre nezamestnaných a k riešeniu sociálno – ekonomických problémov v spoločnosti a k odstraňovaniu sociálno – patologických javov v rodinách.

Úloha Integračného centra sociálnej pomoci spočíva v aktívnej participácii riešenia sociálno – ekonomickej oblasti regiónov, a tak prispievať k zvyšovaniu kvality života občanov žijúcich v jednotlivých regiónoch. Ich úlohou je aktívne rozvíjať kvalitatívnu úroveň spolupráce so štátnymi, verejnými inštitúciami, samosprávami miest a obcí, podnikateľským sektorom, tretím sektorom, právnickými a fyzickými osobami na úrovni regiónu. Riešenie otázok sociálneho problému obyvateľov regiónu vnímame ako potrebu pomoci na úrovni jednotlivých zložiek spoločnosti, kde niektorá / niektoré zložky nefungujú / zlyhávajú. Je to jav, ktorý si vyžaduje intervenciu nielen v prospech jedinca, ale aj v prospech celej skupiny, či komunity daného regiónu. Všetky tieto aktivity smerujú k podpore rozvoja potenciálu klienta / skupiny / komunity, ako je aj otázka nezamestnanosti a jej dosahovanej miery v jednotlivých regiónoch, čo medzi inými považujeme za prioritný sociálny problém, ktorý je potrebné vnímať diferencovane, individuálne a vychádzať zo špecifických potrieb, možností jednotlivých regiónov / regiónoch najviac

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

zasiahnutých nezamestnanosťou, ako nežiaducim spoločenským javom. Aktivitami preventívneho charakteru, ktoré sa realizujú na úrovni centra: vo vzťahu ku klientovi / užívateľovi / občanovi, vo vzťahu k sociálnemu problému obyvateľov regiónu (osvetovou, prevenčnou, vyhľadávacou činnosťou), aktívna participácia na riešení spoločenských udalostí, prispievaním k sociálnymi istotám, k sociálnej súdržnosti, etablovaniu a konsolidovaniu spoločenských zložiek vyvíjaním aktívnej sociálnej komunikácie so všetkými zainteresovanými subjektmi daného regiónu.

Podpora sociálneho fungovania klienta: spočíva v pomoci pri obnove alebo získavaní takých spôsobilostí a informácií, ktoré klientovi umožnia zvládať požiadavky prostredia alebo ovplyvňovať tie nároky prostredia, ktoré sú pre klienta neprimerané alebo problematické. V takomto ponímaní sú sociálni pracovníci, odborníci pomáhajúcich profesií aktérmi zmien v spoločnosti, ale aj v živote jednotlivcov, rodín, komunit daného regiónu.

Podporovať klienta a pomáhať mu v sebestačnosti: odborníci centra podporujú u klienta prebranie zodpovednosti za svoj život, vedú ho k samostatnosti a poskytuje príležitosti, aby klient využil svoje vlastné sily a schopnosti na prekonanie situácie, v ktorej sa nachádza, pričom odborníci preberajú na seba mieru zodpovednosti, participácie pri riešení a predchádzaní sociálneho problému klienta priamym vstupovaním do diania a riešenia všetkých spoločenských procesov a spoločenských udalostí, kde primárne radíme otázky zamestnanosti.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Na základe toho odborníci Integračného centra sociálnej pomoci: vedia poskytnúť emočnú podporu, pomáhajú klientovi rozpoznať jeho silné a slabé stránky, vedia objasniť klientovi jeho práva a spôsoby uplatnenia týchto práv, pomáhajú klientovi pri rozhodovaní, prebraní zodpovednosti za seba, podporujú u klienta získavanie a rozširovanie informácií, schopností a zručností, ktoré posilňujú jeho sebestačnosť, obnova pracovných návykov a zručností, rozvíjanie individuálnych i skupinových schopností a rozširovanie individuálnych možností pri spoločenskom uplatnení, občianskej participácii, vystupujú v záujme klienta, obhajujú a vysvetľujú ich oprávnené záujmy, vytvárajú a budujú partnerské vzťahy v rámci aktívnej spolupráce na princípoch vzájomnej dôvery, úcty, rešpektu a kvalitných medziľudských vzťahoch. Integračné centrum sociálnej pomoci ďalej zabezpečuje maximálnu úroveň podpory, starostlivosti, ochrany a kontroly, zapájajú sa odborníci do prevencie, vyvíjajú vyhľadávaciu činnosť smerom k inštitúciám, organizáciám, podnikateľskému sektoru, samosprávam miest a obcí, neziskovému sektoru, právnickým a fyzickým osobám daného regiónu.

Poslanie Integračného centra sociálnej pomoci v práci s rodinou vnímame v rovinách:

a) v rovine chápania rodiny ako prostredia klienta (jednotlivca). Sociálna práca je zameraná na odstránenie, respektíve zmiernenie sociálnych problémov jednotlivca prostredníctvom rodinného systému, ktorý predstavuje jeden z

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

možných zdrojov vzniku i riešenia problému klienta, b) v rovine chápania celej rodiny ako klienta. Sociálna práca je zameraná predovšetkým na zmenu fungovania rodinného systému, respektíve na adaptáciu celej rodiny na nové podmienky. Odborníci centra musia posudzovať sociálnu situáciu klienta komplexne z hľadiska klienta ako aj z hľadiska prostredia, v ktorom žije, a ktoré ho ovplyvňuje. Na strane klienta môže existovať celý rad bariér, ktoré obmedzujú sociálne fungovanie. Úlohou odborníkov je zvážiť, ktoré z týchto faktorov sú kľúčové. Adekvátne pomoc je vždy ovplyvnená konkrétnou situáciou, v ktorej sa klient nachádza. Ďalším významným atribútom je uvedenie si skutočnosti, že úlohou Asociácie pre sociálny rozvoj a podporu občanov je na jednej strane pomáhať klientovi, ale na druhej strane musia sa rešpektovať spoločenské požiadavky, z ktorých vychádzajúc nadväzujú, budujú a posilňujú sociálne väzby, sociálne partnerstvo a vedú sociálny dialóg so všetkými spoločenskými zložkami za účelom riešenia sociálnych problémov. Spoločnosť totiž poskytuje určitý normatívny rámec pre poskytnutie pomoci. Vytvára pravidlá a normy, ktoré Integrované centrá sociálnej pomoci musia rešpektovať. Vyžaduje si to tak efektívnejšiu spoluprácu všetkých pomáhajúcich profesií, čo je v tomto prípade zárukou, že problémom v rodinách sa dá účinnejšie predchádzať. Poslaním Asociácie pre sociálny rozvoj a podporu občanov je: združovať odborníkov, riešiť, napomáhať a participovať profesionálnou činnosťou v oblastiach, ktoré smerujú k dosiahnutiu spoločenského blaha, sociálnych istôt, kvality

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

života, sociálnej spravodlivosti, rovnosti, občianskej slobody, uplatnenia, sociálneho rozvoja, demokratizácie, humanizácie, dodržiavania a presadzovania ľudských práv a slobôd občanov a podpory občanov na území krajiny, umožňovať, napomáhať, aktivizovať a vytvárať priestor na efektívnu a zmysluplnú komunikáciu a spoluprácu, viesť sociálny dialóg a rozvíjať sociálne partnerstvo, podieľať sa na riešení spoločenských problémov na miestnej, regionálnej a celoštátnej úrovni riešiť existujúce spoločenské problémy na lokálnych, regionálnych a celoštátnych úrovniach, a tak prispievať ku skvalitneniu životných podmienok a kvality života pre všetkých občanov celej spoločnosti.

Zoznam použitej literatúry :

- ALEXÝ, J. – ANTALOVÁ, M. Trh práce a manažment ľudských zdrojov. Bratislava : Ekonóm. 2003, s. 251. ISBN 80-225-1633-3
- BUCHTOVÁ, B. Nezamestnanosť psychologický, ekonomický a sociálny problém. Praha : Grada Publishing, 2002, s. 236. ISBN 802-479-0068
- JURÍČKOVÁ, V. – KOŠŤA, J. Politika zamestnanosti a sociálna politika. In: Sociológia. Roč. 27, č. 1-2. 1997, s. 48-49.
- JUSKO, P. Základy sociálnej politiky. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2000, s. 111.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

LISÝ, J. a kol.: Ekonómia – všeobecná ekonomická teória. Bratislava : IURA EDITION. 1998, s. 501. ISBN 80-88715-53-9

MATOUŠEK, O. a kol. Sociální práce v praxi. Praha : 2005, s. 345. ISBN 80-7367-002X

RADIČOVÁ, I. *Sociálna politika na Slovensku*. Bratislava : S.P.A.C.E., 1998, s. 283. ISBN 809-674-0377

MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. et al. 2011. Aplikovaná sociálna patológia v sociálnej práci. Bratislava: VŠZ a SP sv. Alžbety. 442 s. ISBN 978-80-8132-0009-5

MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. 2013. Teória a metódy sociálnej práce I. Bratislava: SPRSP. 2013. 446 s. ISBN 978-80-971445-1-7

TKÁČ, V. 2007. Základné hodnoty Európskej únie, sociálne práva a hospodárske práva. In Personálny a mzdový poradca podnikateľa. Žilina : Poradca, 2007, roč. 2007, č. 11-12, s. 137-149. ISSN 13370448

TKÁČ, V. 2009. Ľudské práva a podniková sociálna zodpovednosť. In: *Európska dimenzia podnikovej sociálnej zodpovednosti a jej vplyv na reguláciu pracovnoprávných vzťahov – Zborník príspevkov z vedeckého sympózia s medzinárodnou účasťou*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2009. s. 17-29. ISBN 978-80-7097-780-4

Kontakt: PhDr. Andrea Gállová, PhD.

VŠ Z a SP sv. Alžbety, n. o. Bratislava

ASRPO SR, Čerenčianska 22, Rimavská Sobota

e-mail: gallova.andrea@centrum.sk

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**UTEČENCI ČI EKONOMICKÍ IMIGRANTI? KONANIE
EURÓPSKÝCH VEL'MOCÍ V KONTRASTE
S VNÚTROŠTÁTNYM PRÁVOM, MEDZINÁRODNÝM
PRÁVOM A PRÁVOM ES/EÚ.**

Peter Ďurkovský

Abstrakt

V súčasnosti štruktúra takzvanej Európskej únie, ktorá právne neexistuje, pod neadekvátnym vedením Nemecka, ktoré nedodrížiava ani rozhodnutia vlastného ústavného súdu, ani ústavu, ani medzinárodné zmluvy a ani základné zmluvy ES/EÚ, vyvíjajú nátlak, aby všetky krajiny Európy pod nálepkou humanity vydržovali dezertérov a ekonomických špekulantov, poskytovali im nadpráva a nedodrížiavali ani právo, ktoré sa ešte rešpektuje.

Kľúčové slová

Anómia. Imigrácia. Právo. Utečenec. Utečenecká kríza.

Abstract

At present, the structure of the so-called European Union, which legally exist under the inadequate leadership of Germany, which fails to meet the decision own Constitutional Court or the Constitution or international treaties and not under the EC Treaty / EU, under pressure to all countries in Europe under the label of humanity vydržovali deserters and economic speculators provide them-right of and did not respect the law, which still respects.

Keywords

Anomie. Migration. The law. Fugitive. Refugee crisis.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Úvod

Ked' maďarská novinárka v priebehu reportáže o ilegálnom prekračovaní štátnej hranice stádom ľudí, ktorí sa podľa ženevského dohovoru z roku 1951 nemôžu považovať za utečencov, ale za ilegálnych narušiteľov, prestala byť nestrannou a vykazovala konanie, podľa ktorého ako občianka Maďarska mala brániť suverenitu štátu, mainstreamové médiá a opoziční politici označili jej konanie za rasizmus a rozbehlo sa voči nej trestné konanie. Muž, ktorý používal dieťa ako živý štít, a bol ilegálnym imigrantom, naopak vďaka medializácii dostal lukratívne zamestnanie v Španielsku. Čoskoro ale vyšlo najavo, že „predtým, ako utiekol zo svojho domova, bol členom odnože al-Kájdý“. (TOPKY, 2015)

Ked' Maďarsko začalo chrániť svoje predtým zelené hranice, v mainstreamových médiách boli zverejnené zábery domnelých utečencov, ktorí v perfektnom maskovaní za účelom zatajenia identity hádzali do maďarských policajtov blato, kamene a iné predmety za účelom decimovania. Generálny tajomník OSN Pan Ki – Moon vtedy nielenže neodsúdil agresorov, ale v rozpore so skutkovým stavom odsudzoval práve strážcov zákona, ktorí sa bránili. OSN sa nielen v osobe pochybného Ki – Moona prejavuje čoraz väčšmi ako svetový destabilizačný katalyzátor. V oblasti migrácie ide napríklad aj o vysokého komisára pre utečencov. Ked' v priebehu Silvestrovských osláv roku 2015 došlo k hromadným znásilneniam nemeckých a rakúskych žien, pričom médiá veľmi opatrne písali, že na týchto trestných činoch sa podieľali ľudia „s imigrantským pozadím“, a nebola

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

ani politická vôľa na riadne vyšetrenie a potrestanie vinníkov, lebo sa politicky odôvodňovalo že u imigrantov je znásilňovať ženy bez búrky prirodzené, verejnosť začala precitať a uvedomovať si pravdivosť tvrdení odborníkov, ktorých politici a takzvané neziskové a v skutočnosti vysoko ziskové občianske združenia predtým klamlivo označovali za fašistov. (Čo v skutočnosti fašistom pomáha.)

A v konečnom dôsledku, keď po brutálnych teroristických útokoch v Paríži (14.11.2015) a v Nice (14.07.2016) v deň výročia francúzskej revolúcie, predstavitelia európskych štruktúr takzvanej Európskej únie, ktorá právne neexistuje, a nemecká kancelárka A. Merkelová, ktorá sa arogantne a čoraz väčšmi správa ako absolútny vládca akéhosi európskeho štátu a predstavitelia štruktúr ES/EÚ ju v podstate ako absolútneho vládcu rešpektujú, sa pretekali, kto bude lepšie v rozpore so skutkovým stavom v médiách tvrdiť, že ani za týmto terorom nie sú takzvaní imigranti, čoraz sa čoraz viac z toho vyplýva logický záver, že súčasná utečenecká kríza je cieľavedomým destabilizovaním Európy.

Keď došlo k zavraždeniu kresťanského kňaza vo Francúzsku (26.07.2016), predstavitelia štruktúr EÚ sa nezmohli na žiadnu empatiu. Slovom bývalého sudcu bulharského ústavného súdu Georgiho Markova (2016) „a Juncker ani neprišiel na pohreb, Schultz sa ani neobťažoval prestať s chľastom a tiež neprišiel. Ani Hitler nebol taký zlý ako oni. Oni zaviedli do Európy teror, bomby a bitúny.“

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Táto zámerná anómia je spôsobovaná v prvom rade nerešpektovaním platného práva, historických skúseností a zákonitostí ľudskej psychiky.

Migranti, ktorí sa plavia do Európy cez Stredozemné more vypovedajú, že sa plavili pod vlajkami USA. Za toto sťahovanie národov má byť očividne zodpovedná americká vláda a finančná oligarchia, (Jaromir Venedo, 2016) ktorá za ňou stojí a využíva tendencie neziskových organizácií využiť každý zdroj bez ohľadu na fakt, že sa stávajú súčasťou obchodu s ľuďmi, ktorý má nálepku humanitárnej pomoci.

Dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951

Podľa tohto dohovoru označovaného ako ženevský dohovor – podľa článku 31 odsek 1 *„Zmluvné štáty sa zaväzujú, že nebudú trestne stíhať pre nezákonný vstup alebo pre prítomnosť utečencov, ktorí prichádzajú priamo z územia, kde ich život alebo ich sloboda boli ohrozené podľa článku 1, vstúpia na ich územie alebo sa na ňom nachádzajú bez povolenia, za predpokladu, že sa sami bezodkladne prihlásia a preukážu dostatočný dôvod na svoj nezákonný vstup alebo prítomnosť.“* (1996) Podľa dodatkového článku Protokolu týkajúceho sa právneho postavenia utečencov v článku 1 odsek 2, je utečencom človek, ktorý *„sa nachádza mimo svojho štátu a má oprávnené obavy pred prenasledovaním z rasových, náboženských a národnostných dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov, nemôže prijať alebo v dôsledku uvedených obáv odmieta ochranu svojho štátu; alebo osobe bez štátneho občianstva, ktorá sa nachádza mimo štátu*

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

svojho doterajšieho pobytu v dôsledku týchto udalostí a ktorá sa tam vzhľadom na uvedené obavy nemôže alebo nechce vrátiť.“ (1996) Osoba, ktorá ilegálne prekročí ďalšie hranice po tom, čo prekročila vonkajšie hranice EÚ, sa podľa Ženevského dohovoru za utečencov teda považovať nemôže, lebo uvedené by jej muselo hroziť v prvom štáte, do ktorého v rámci priestoru EÚ po prekročení hraníc vstúpi.

Povinné kvóty?

„Dublinská zmluva uvádza, že pokiaľ vstúpíte na územie členského štátu EÚ, napríklad Grécka, a požiadate o azyl, musíte tam zostať, pokiaľ sa nevybavia všetky procedúry“. (Szijarto, 2016) Je to v súlade s už analyzovaným Ženevským dohovorom. „Nútiť krajiny, aby prijali, či presídlili migrantov je dodatkom Dublinskej zmluvy. A Dublinská zmluva nemôže byť zmenená Radou ministrov. Toto musia riešiť národné parlamenty a to sa nestalo.“ (Szijarto, 2016) Pri opakovanom presadzovaní povinných kvót migrantov pre krajiny EÚ sa pri opakovanom hlasovaní, čo je tiež rarita, aby sa hlasovanie opakovalo, až kým predkladateľ návrhu hlasujúcich neunaví a nedosiahne schválenie návrhu, sa chce protiprávnosť tohto rozhodnutia, ktoré sa vydáva za súčasť komunitárneho práva ES/EÚ, legalizovať odvolaním sa na článok 78 ods. 3 Lisabonskej zmluvy, podľa ktorého „Ak sa jeden alebo viac členských štátov ocitne v núdzovej situácii v dôsledku náhleho prílevu štátnych príslušníkov tretích krajín, môže Rada na návrh Komisie prijať dočasné opatrenia v prospech dotknutého, respektíve dotknutých členských štátov. Uznáva sa po porade s Európskym parlamentom.“ Dočasné opatrenia

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

sa však môžu pohybovať len v oblasti danej základnými zmluvami. Lisabonská zmluva a Dublinská zmluva však týmto ustanovením nedávajú možnosť vyrobiť Rade na návrh Komisie po porade s Európskym parlamentom Dodatok k Dublinskej zmluve. Pokiaľ Súdny dvor v Luxemburgu rozhodne napokon inak, bude to ďalšie porušenie práva a ďalší zo začiatkov konca megalomanského projektu Spojených štátov európskych.

Nemecko, Angela Merkelová a pokus o diktát

Od vypuknutia takzvanej utečeneckej krízy na prelome rokov 2014/2016 sa nemeckí vládni predstavitelia a s nimi prepojené osoby v orgánoch EÚ prestávajú riadiť právom ES/EÚ a svojvoľne zavádzajú nové pravidlá, pričom porušujú odvekú právnu zásadu „*alteri stipulari nemo potest*“, čiže „nikto nemôže zaviazat' druhého svojim prejavom vôle“. V ich prípade ide o akýsi princíp solidarity a pravidlo, že v ťažkých situáciách krajiny riešia problémy spoločne, no nikto nevie tieto princípy bližšie špecifikovať. V článku 16A ods. 2 základného zákona Spolkovej republiky Nemecko sa uvádza, že ľudia, ktorí prichádzajú z bezpečných krajín, nemajú nárok na azyl. Nemecký ústavný súd popritom rozhodol rovnako, že nikto, kto príde do Nemecka inak ako loďou alebo lietadlom, právo na azyl nemá. (SULÍK, 2015) Spolková republika Nemecko teda vykonávaním azylového procesu s osobami, ktoré prešli po súši z južnej Európy porušuje nielen Ženevský dohovor z roku 1951, ale nerešpektuje ani vlastnú ústavu a ani súdne orgány. Ralf Stegner ako zástupca predsedu vládnej SPD povedal doslova: „Ústavné právo mi je fuk, pokiaľ treba

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

pomôcť ľuďom.“ (SULÍK, 2015) Pod zámienkou humanity teda vláda otvorene priznáva, že nie je viazaná právom, ale svojvôľou a touto jej svojvôľou majú byť podľa tejto vlády aj vo veci imigračnej politiky viazané všetky členské štáty EÚ, na ktoré v tomto zmysle vyvíja obrovský nátlak. Politika je vždy koncentrovanou ekonomikou, takže pokiaľ vláda Nemecka vykonáva vedome politiku, o ktorej vie, že vedie k deštrukcii jej krajiny, musí byť vykonávaná jednoznačne v prospech niečoho väčšieho, čím môžu byť iba nadnárodné korporácie a USA.

Záver

Námetníčka ministra zahraničia USA Victoria Nulandová priznala pri interpelácii v americkom kongrese, že USA cvičia v Európe novinárov, ako majú písať proti Rusku. (AE News, 2016) Mainstreamové médiá, ktoré navzdory situácii takto robia, pričom obchádzajú aj medzinárodné právo, evidentne obchádzajú aj právne normy, ktoré sa týkajú utečencov, pričom to podfarbujú útokmi na cítanie, čo v konečnom dôsledku podľa teórie kognitívnej disonancie mení myslenie a napokon aj konanie obyvateľstva. (Kolář, 44, 1997) Servilní vedci aj následkom tejto mediálnej manipulácie urýchlene vymýšľajú hypotézy, ktoré nezohľadňujú ani skutočnosť, ani historické skúsenosti a ani ľudskú psychiku, pričom ich vydávajú za seriózne teórie. Je to porovnateľné so stupidnými teóriami nového človeka a občana z dôb francúzskej buržoáznej revolúcie, či s rasovými teóriami z čias nacizmu. Dňa 4. Novembra 2014 zverejnil Úradný vestník Európskej únie Nariadenie Európskeho parlamentu a rady (EÚ) č.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

1143/2014 z 22. októbra 2014. V jeho prvom článku sa uvádza: „*Objavenie sa nepôvodných druhov, či už zvierat, rastlín, húb, alebo mikroorganizmov, na nových miestach nie vždy vzbudzuje obavy. Významná podskupina nepôvodných druhov sa však môže stať inváznou a môže mať závažný nepriaznivý vplyv na biodiverzitu a súvisiace ekosystémové služby, ako aj iný sociálny a hospodársky vplyv, ktorému by sa malo zabrániť.*“ V súvislosti s rastlinami a živočíchmi sa takzvaná Európska únia otvorene stavia k faktu invázie. No pokiaľ sa začne v rovnakom duchu tohto nariadenia hovoriť o invázii ľudí z iných kontinentov, je tendencia označiť to za prejav rasovej neznášanlivosti alebo za podnecovanie. Niektorí servilní vedci v duchu ideológií veľmocí, ktoré porušujú právo, hneď vymýšľajú teórie, podľa ktorých vraj ľudské rasy nie sú. Ľudské rasy však existujú a je to dané evolučným vývinom v daných kultúrnych a predovšetkým prírodných a zemepisných podmienkach, čo však neznamená, že jedna by bola nadradená druhej. Fanatické nadšenci političky Angely Merkelovej, ktorí sa na konferenciách rozplývajú, aký je nádherný stav v USA, keď existujú štvrte jednotlivých rás a národov, a nevedia sa dočkať, kedy k tomu dôjde aj v strednej Európe, pričom už vypracovali takzvanú „protipredsudkovú výchovu v školách“, ktorá nie je ničím iným, než výchovou k neurotickej osobnosti, čiže osobnosti bez súladu so sebou, zabúdajú samoúčelne dodať, že tie ich štvrte komunít sú v skutočnosti „no – go zóny“ ovládané ozbrojenými gangmi, do ktorých sa neodporúča vstup ani ochrancom zákona. Samoúčelne taktiež opomínajú zobrať do

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

úvahy malý priestor Európy, bytové a ekonomické prostredie, v ktorom sa Európa nevie účinne postarať ani o vlastných chudobných a nezamestnaných ako dôsledku nadbytku pracovnej sily. Maximálne multikultúrna spoločnosť je rovnaký nezmysel, ako je nezmyslom na záhradu s rozlohou sto metrov štvorcových nasadiť tunajšie a exotické druhy zeleniny a korenín, domáce ovocné stromy, olivovníky, palmy, exotické ovocné stromy, ihličnaté a listnaté stromy a rastliny zo savany a z tundry. Popri neúmernej rôznorodosti ich tam nasadiť v stonásobnom množstve, než daný priestor dovoľuje. Po krátkom čase prežije len niekoľko najagresívnejších druhov a parazitov. Východisko z celej situácie spočíva najmä v návrate k dodržiavaniu platného práva. Naopak, je cestou k úplnej anarchii, aby sa pokračovalo v podliehaní diktátu Spolkovej republiky Nemecko, pre ktorú je šliapanie po zákone pravidlom už do čias cisára Viliama II. ako autora 1. svetovej vojny. Odvtedy Nemecko porušuje ľudské práva a vždy pod zámienkou humanity. Východisko nespočíva ani v spolupráci s OSN, ktorej existencia celkom stratila odôvodnenie posvätením takzvaného humanitárneho bombardovania v Juhoslávii (1999), posvätením napadnutia Iraku Spojenými štátmi americkými (2003), výjazdovými hostinami generálneho tajomníka Ki – Moona, v priebehu ktorých brýzdal na štáty, ktoré sa v azylovej politike mienili držať platných zmlúv a šíril vedcami vyvrátené konštrukcie o bombardovaní barelovými bombami Baššárom al - Asadom (2015 – 2016). Táto OSN stratila kredit a opodstatnenie v konečnom dôsledku zvolením za Vysokého komisára pre

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Ľudské Jordánskeho princa Zajd Husajna, princa krajiny, ktorá tieto práva nedodržuje takmer vôbec, politika, ktorý pod hlavičkou vedeckých konferencií európskych politikov konajúcich v súlade s právom označuje za „za populistov, demagógov a fantastov, ktorí šíria náboženské a rasové predsudky a usilujú sa oživovať minulosť“. (SITA, 06.09.2016)

„Právo na bezpečný život je základné ľudské právo, ale vybrať si krajinu, kde chcete žiť medzi základné ľudské práva nepatrí.“ (Pan Šibenička, 2016) Občania Slovenskej republiky a občania krajín Európskej únie a Európskeho hospodárskeho priestoru majú garantovaná práva a slobody jednak ústavami, jednak právom ES/EÚ a jednak medzinárodnými zmluvami. V praxi sa však týchto práv, keď súdne konania trvajú až 24 rokov, ťažko dovoľajú. Naopak migranti, ktorí stratili akýkoľvek nárok byť utečencami, si užívajú nadpráva, ktoré nie sú legislatívne zakotvené. Pokračovanie v tomto trende môže viesť len k totálnemu kolapsu, obrazne k vojne všetkých proti všetkým. A práve tento chaos sa logicky javí ako vyvolávaný a udržiavaný zámerne. Okrem opakovane potvrdzovaného záveru, že anómia prospieva tým najsilnejším, mnoho dôkazných prostriedkov poukazuje na fakt, že diktátom Nemecka a Európskej komisie vo veciach zaopatrenia takzvaných utečencov, no v skutočnosti najmä migrantov – mladých mužov v najproduktívnejšom veku, ktorí sa však majú považovať buď za dezertérov alebo za povstalcov, a teda nemajú právo na azyl, že teda týmto diktátom sa neoficiálne kreujú Spojené štáty európske. Prvý pokus o ich vytvorenie

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

bol zmarený neúspešným francúzskym (29.05.2005) a holandským referendom (01.06.2005) o prijatí Európskej ústavy. Konanie a vyjadrenia predstaviteľov štrxxuktúr Európskej únie na tento megalomansky zámer, na realizáciu ktorého sa nemá brať ohľad na pôvodné obyvateľstvo, poukazujú. Charakter budúcej EÚ ako možného štátu má vyplývať už z jeho neprávneho kreovania a možno to prirovnať k nasledujúcemu podobenstvu: „Roztrhlo nám hadicu do splachovača a vytápa nám byt. Tak sme sa rozhodli, že vodu prerozdělíme medzi kuchyňu, obývačku, spálňu, kúpeľňu, ale so synom máme problém, on bol vždy taký problémový, odmieta prevziať do detskej izby svoj podiel vody a stále nám tvrdí, že najprv treba opraviť hadicu na záchode. Asi budem musieť prijať demokratické riešenie, prehnúť ho cez koleno a remeňom mu vysvetliť čo je to solidarita.“ (2016)

Na úplný záver k uvedenej téme je vhodný citát, ktorý sa pripisuje Elie Wieselovi, ktorý prežil holocaust: „Keď zomrieš a dostaneš sa do neba, náš Pán sa ťa neopýta: Prečo si neobjavil liek na tú či onú nemoc? Prečo si sa nestal mesiášom? – Jediná otázka, ktorú ti v tom vzácnom okamihu položí, bude: Prečo si sa nestál sám sebou?“ (Angelis, s. 129, 1996) Európa nemá byť neurotikom, ktorého zničí spasiteľský komplex, ale v prvom rade musí pomôcť sama sebe.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Zoznam bibliografických odkazov

AE News. *Nulandová priznala, že USA majú v Európe tréningové kempy pro novináře!* [online] 08.06.2016 [cit. z 29.10.2016]. Dostupné:

<https://www.youtube.com/watch?v=bAJlxIPmNT8>

ANGELIS, B. d. *Tajemství okamžiku*. Praha: Talpress. 1996. ISBN 80-7197-053-0.

ERO. Pravda. CTK. Grécko: Krajiny V4 sabotujú prerozdelenie utečencov. Debata. 31.10.2016 [cit. 01.11.2016]. Dostupné:

http://debata.pravda.sk/debata/409578-krajiny-v4-sabotuju-prerозdelovanie-utecencov-tvrди-grecky-minister/?view_mode=vlakna&ordering=od_najnovsieho&strana=2

Jaromir Venedo. *NĚMECKO SE PROBUDILO A JE TO V TELEVIZI! ANGELA ZUŘÍ !!!* [online] 16.05.2016. [cit. z 30.10.2016].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=YGatQLIPA5U>

KOLÁŘ, M. 1997. *Skytý svět šikanování ve školách*. Praha: Portál. 1997. ISBN 80-7178-123-1.

Pan Šibenička. *Georgi Markov: Orbán je žijící legenda, musíme soudit zrádce* [online]. 25.10.2016 [cit. z 29.10.2016].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=LRifTUOM7u4>

Pan Šibenička. *Péter Szijjarto (maďarský ministr zahraničí) - rozhovor o migrační krizi*. 22.10.2016 [cit. z 29.10.2016].

Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=0x8UmltBEbw>

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

SITA. *Vysoký komisár OSN prirovnal Fica k Trumpovi a Islamskému štátu* [online]. 06.09.2016 [cit. z 29.10.2016]. Dostupné z Bratislava, Trend:

<http://www.etrend.sk/ekonomika/vysoky-komisar-osn-prirovnal-fica-k-trumpovi-wildersovi-a-islamskemu-statu.html>

SULÍK, R. *Utečenci, utečenecké tábory a kvóty - R. Sulík v nemeckej politickej talkshow Maybrit Illner/ZDF* [online]. 19.05.2015 [cit. z 29.10.2016]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=CITSzWTYWvg>

SULÍK, R. *Utečenecká kríza - Európa mimo kontroly?* [online] 05.11.2015 [cit. z 29.10.2016]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=AGJOM-4pxKQ>.

TOPKY. *Utečenecká celebrita čelí škandalóznemu odhaleniu: Temná minulosť trénera, ktorého skopla novinárka* [online]. Dostupné z Bratislava, TOPKY: 22.09.2015 [cit. z 29.10.2016].

<http://www.topky.sk/cl/11/1499445/Utecenecka-celebrita-celi-skandaloznemu-odhaleniu--Temna-minulost-trenera--ktoreho-skopla-novinarika>.

ÚČPS. LISABONSKÁ ZMLUVA - Zmluva o fungovaní Európskej únie (konsolidované znenie) [online]. 2010 [cit. z 29.10.2016]. Dostupné z ÚČPS:

http://www.ucps.sk/Lisabonska_zmluva_Zmluva_o_fungovaní_Europskej_unie

Úradný vestník Európskej únie. 2014. NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) č.1143/2014 z 22. októbra 2014 o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia invázných nepôvodných druhov

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

*Zbierka zákonov č. 319/1996. OZNÁMENIE Ministerstva
zahraničných vecí Slovenskej republiky. DOHOVOR o
právnom postavení utečencov. PROTOKOL týkajúci sa
právneho postavenia utečencov.*

Kontaktná adresa:

NCPSP, o. z., Predmestská 62, 010 01 Žilina

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**Regionálne podniky a ich význam pri riešení regionálnych
disparít**

Jozef BERKI

Abstrakt: Na rodinu ako základný prvok spoločnosti vplýva množstvo faktorov, v dôsledku ktorých podlieha zmenám, či už v rámci svojej štruktúry, formy, funkcie, alebo svojho fungovania. Jedným z najvýraznejších vplyvov, ktoré v súčasnosti pôsobia na rodinu je nezamestnanosť, ktorá má na rodinu množstvo negatívnych dôsledkov.

Úlohou je poskytnúť stručnú charakteristiku nezamestnanosti, jej vývoja a trendov v podmienkach Slovenskej republiky. Zameral som sa na konkrétne prejavy a dôsledky nezamestnanosti, a to predovšetkým chudobu spojenú so sociálnou exklúziou, následky na kvalitu života nezamestnaných a ich rodín a nakoniec i na určité psychologické dôsledky nezamestnanosti.

Abstract: On the family as a basic element of society affects a number of factors which result in the subject to change, whether within its structure, form, function, or its operation. One of the effects of which are currently operating in the family is unemployment, which is on the The role is to provide a brief description of unemployment, its development and trends in the conditions of Slovak Republic. I focused on specific symptoms and consequences of unemployment, particularly associated with poverty, social exclusion, the consequences for the quality of life of the unemployed and

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

their families, and finally i for certain psychological consequences of unemployment.

Rast konkurencie v globálnom meradle bude mať v najbližších rokoch ešte väčší vplyv na slovenskú ekonomiku a slovenský trh práce. O to zložitejšie bude plniť ciele stratégie Európa 2020 v slovenských podmienkach, napríklad v raste miery zamestnanosti a osobitne v znižovaní dlhodobej nezamestnanosti, ktorá je najvyššia spomedzi všetkých krajín EÚ.

Ide o proces, ktorého vývoj je poznačený jednotlivými etapami krízy – od finančnej k dlhovej. V tejto súvislosti je podstatné, že dochádza k prehĺbovaniu príjmových nerovností, ktoré majú svoje konzekvencie na trhu práce. Ďalšia etapa krízy s veľkou pravdepodobnosťou bude viesť k redukcii spotreby a následne i produkčných kapacít.

„Poslaním sociálnej práce je podporovanie ľudí v ich úsilí o udržiavanie trvalo dôstojného života. Sociálna práca využíva spoločné teórie a poznatky s rešpektom k miestnym potrebám.“ (Gáľlová, 2016, s. 9)

Ako sa táto postupnosť a väzby prejavia na formovaní slovenského trhu práce, je veľmi otáznne. Faktom však je, že slovenský produkčný potenciál reprezentujú predovšetkým zástupcovia transnacionálnych korporácií (vzhľadom na tvorbu HDP), ktorí budú problémy kapacít a zamestnanosti riešiť skôr inde ako vo svojich materských krajinách.

Súčasná znalostná – informačná revolúcia od štartovala gigantickú tretiu vlnu ekonomických, technických a

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

sociálnych zmien. Tieto nútia súčasnú spoločnosť a organizácie správať sa radikálne k novým a neustále sa meniacim podmienkam a odsúva doteraz uplatňované teórie civilizácie druhej vlny. Informácie sa dnes šíria rýchlosťou miliónkrát vyššou, ako pred sto rokmi a nastupuje radikálne nová tretia vlna civilizácie.

„Ľudské vzťahy v spoločnosti sú ovplyvňované určitými spoločnými hodnotami.“ (Gáľová, 2016, s. 20)

Umožňuje to revolúcia v telekomunikáciách, ktorá vytvára podmienky pre rozvoj „sietovej ekonomiky.“ Ekonomická veda tretej vlny v tomto turbulentnom prostredí sa doteraz iba rodí a intelektuálny rámec, ktorý by mal zjednotiť teóriu riadenia a ekonómiu zatiaľ akoby neexistoval. Táto úloha je o to viac pred nami. Dôsledok tohto stavu sú ekonomické krízy spoločnosti a bez vedecky podloženej predpovede realizované radikálne ekonomické reformy spravidla majú katastrofálne následky.

Dôkazom toho sú rozsiahle ekonomické reformy, ktoré prebehli v 20. storočí:

- aplikácia Marxovej teórie v komunistických štátoch
- aplikácia Keynesovej všeobecnej teórie zamestnanosti; úroku a peňazí v Anglicku a
- aplikácia chybnnej koncepcie prestavby ekonomík v postkomunistických štátoch na trhovú systém.

Tieto reformy zákonite viedli k úpadku občanov príslušných krajín, pretože sa realizovali bez poznania prírodných zákonov platných v živom svete v spätosti s ekonómiou.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Tieto determinujú konanie ľudí ako živých bytostí. V doterajších modeloch chýbajú aktivity mysle človeka, ktoré určujú všetko, čo sa v ekonomických javoch odohráva. Bez života ľudí by však neboli ekonomické javy a procesy. Všetky ekonomické procesy začínajú v mysli človeka, či už je to u podnikateľa alebo jeho zamestnanca, ktoré sa realizujú trhom práce.

Úžitková hodnota vzniká prenosom informácie z mysle človeka na pracovný predmet do rozhodovacej situácie. Táto informácia, časť ekonomických procesov, sa ukazuje ako chýbajúca v modelovom zobrazení, čo sa prejavuje určitým anachronizmom v dobe informačnej revolúcie. Dôsledky tejto skutočnosti sa už začínajú analyzovať na finančných trhoch, kde je snaha predpovedať budúcnosť, ktorá závisí od rozhodnutí ľudí v súčasnosti. Ide tu o mechanizmus obojstrannej spätnej väzby medzi myslením a realitou. Namiesto toho, aby finančné trhy odrážali nežiaducu realitu, aktívne ju vytvárajú.

Existuje tu dvojité spojenie medzi súčasným rozhodnutím a budúcou udalosťou, dochádza k reflexivite. Je to mechanizmus obojstrannej spätnej väzby medzi myslením a realitou. Podobný mechanizmus spätnej väzby zasahuje i tu do aktivít, ktoré počítajú s vedomou účasťou ľudí. Dochádza k dvojsmernej reflexívnej interakcii medzi tým, čo účastníci očakávajú a tým, čo sa naozaj stane. Tu vystupuje jadro pochopenia ekonomických, politických a spoločenských javov. Ekonomické a spoločenské udalosti bývajú rozdielne a skúmajú možnosti a podmienky rovnovážneho stavu systému.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

O koncept rovnováhy opierajúca sa ekonomická teória musí počítať s rušivými prvkami. Kyvadlo sa vráti do pokojnej polohy bez ohľadu na veľkosť pôvodnej výchylky, ale kedy? A tu účastníci trhu aj regulátory často menia ekonomické pravidlá podľa vlastných predstáv a rovnováha sa stáva ilúziou. Tým dochádza i k novým dimenziám trhu práce, ktoré je nutné kvalifikovane analyzovať. Rozhodujúcu úlohu majú tri dimenzie: • ekonomická • sociálna • filozoficko-vzdelávacia. Pre ekonomickú dimenziu výrazne vystupuje produktivita kvalifikovanej práce, v ktorej prioritu má vzdelaný a permanentne sa učiaci pracovník. Podniky zmenia svoj charakter a stanú sa organizáciou založenou na znalostiach, kde hodnoty sú vytvárané kvalifikovanou prácou a individuálnymi vedomosťami ako výsledok interpretácie informácií na základe individuálnych schopností. To je sofistikovaná práca. Sociálna dimenzia vystupuje ako výzva spoločnosti na riešenie novovystupujúcich realít dotýkajúcich sa osobitne sociálnych otázok spojených so zvýšenou výkonnosťou, produktivitou práce, zamestnanosťou a demografickými otázkami. Ďalej so zmenou charakteru invenčných a inovačných procesov, s komplexnými revitalizačnými zmenami, globálnou konkurenčnou schopnosťou a ďalšími. Filozoficko-vzdelávacia dimenzia, ktorá vyplýva z nového členenia spoločnosti a jej hodnôt na estetické a intelektuálne vnímanie, teda na vnímanie intelektuálov a manažérov. Intelektuálne je orientované na hodnotové, ideové a názorové, manažéri sa zaoberajú ľuďmi a prácou. Tento obsah nachádza svoje vyjadrenie

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

prostredníctvom novej syntézy filozofickej a vzdelávacej. Každý manažér najmä vo výrobe si musí osvojiť a v praxi uplatniť „novú disciplínu“, ktorá integruje znalosti inžiniering, vedenia ľudí a ekonomiky cez učiacu sa spoločnosť. Nastupujúce rýchle tempo inovácií v technológiách, najmä informačných, podstatne zvyšujú produktivitu a kvalitu výroby. Súčasne redukujú požiadavky na nízkokvalifikované pracovné sily, ktoré sťažujú prognózovanie vývoja požiadaviek na vedomosti a zručnosti v jednotlivých povolaniach. Ďalej spôsobujú, že príprava na povolanie zameraná na nízke špecializácie sa stáva neefektívna.

V priebehu 10 rokov: • približne 70 % - 80 % technológií, ktoré sa dnes používajú, ale v priebehu 10 rokov pracuje ešte stále 75 % - 85 % pracovníkov, ktorí získali svoju odbornú prípravu pred 10-40 rokmi. • v Európskej únii zaniká ročne cca 10 miliónov pracovných miest (7 %) a vzniká približne rovnaké množstvo nových. V priemere každý šiesty zamestnanec cca (17 %) mení v priebehu roka zamestnanie a každý ôsmy (12,5 %) zmení aj odvetvie svojej práce. Z uvedeného vyplýva, že celoživotné povolanie v podstate odmietajú. Preto namiesto kvalifikačných požiadaviek určitého celoživotného povolania sa aktuálnejšie stáva celoživotná zamestnateľnosť. Teda príprava na povolanie sa má orientovať na všeobecné zručnosti a nie na zručnosti špecifické. Zamestnávateľia vo vyspelých krajinách prijímajú do zamestnania prednostne ľudí, ktorí majú vyššie vzdelanie, dobré základy jazykovej prípravy, rozumejú technologickým procesom.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

„ Výzvou pre každého nezamestnaného by mohlo byť aj to, že jeho status nemusí byť len trápenie. Je to i šanca zmeniť doterajší spôsob svojho života, hoci aj v drobnostiach všedného dňa, preorganizovať rytmus života, tak, aby sa cítil lepšie, aby svoj život ovládal on sám, nie zamestnanie, o ktoré môže kedykoľvek prísť.“ (Gállová, 2016, s. 10)

Ďalej vedia tvorivo samostatne riešiť problémy, pracovať v tímoch, orientovať sa v explózii informácií, ktorí majú ochotu permanentne sa vzdelávať a ktorí sú adaptabilní.

Z toho vyplýva, že rozdelenie vzdelávania na odborné a všeobecné na stredoškolskej úrovni sa stáva anachronizmom, rozdeľujúcim spoločnosť a brzdiacim faktorom rozvoja nových technológií. Stredné všeobecné vzdelanie ale má zahŕňať techniku, technológiu a ekonomiku v organickej spätosti. Príprava na povolanie by sa mala presúvať na obdobie po skončení strednej školy a má byť súčasťou celoživotného vzdelávania. Vzdelávanie je kľúčový sektor rozvoja spoločnosti založenej na vedomostiach a prevenciou nezamestnanosti. V súčasnosti do pozornosti vstupuje modifikácia modelu zamestnanosti pod vplyvom vystupujúcich aktuálnych indikátorov. To sú globálna hospodárska a finančná kríza, prerastajúca do krízy civilizačnej, transnacionálna ekonomika a nastupujúce mocnosti BASIC, BRIC a IBSA, udržateľnosť európskych sociálnych modelov a trhu práce. Tlak a výzva na reformy trhu práce a jeho väčšiu flexibilitu často nesprávne interpretovanú. Treba podporovať jednotný európsky trh práce a reformovať systémy sociálnej ochrany v smere podpory pohybu pracovnej

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

sily v európskom priestore. Tiež podporovať slobodu individuálnou cestou vyššej miery dekomodifikácie pracovnej sily. Ďalej vstupujú nové priority Lisabonu v prospech trojice:

- produktivita
- rast
- pracovné miesta, ktoré treba posudzovať v kontexte s rámcovým programom EÚ pre vzdelanie a inovácie s horizontom 2020, ako hybnej sile pre našu slovenskú ekonomiku a osobitne pre trh práce a našu zamestnanosť.

Nastupujú tri priority:

1. Vynikajúca veda
2. Priemyslové vedenie (industrial leadership)
3. Spoločenské výzvy (sociálna súdržnosť, sociálne istoty, solidarita).

Návrh komisie EÚ na financovanie programu na výskum a inovácie rokov 2014 - 2020

je vo výške 80 mld. Eur.

Hlavná časť Európa 2020 sa dotýka výskumného priestoru, a to:

- reakcia na hospodársku krízu, investovať do budúceho rastu a zamestnanosti, ďalej
- zameranie sa na zmiernenie znepokojenia ľudí dotýkajúce sa ich životných podmienok bezpečnosti a životného prostredia.
- upevňovanie globálnej pozície EÚ vo výskume, inováciách a technológiách.

Novosti – zvýraznenie :

- svetová veda je základom technológie zajtrajška, pracovných miest a udržiavania životnej úrovne.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

- Európa potrebuje viac inovatívnych malých a stredných podnikov k vytvoreniu rastu pracovných miest.
- Strategické investície do kľúčových technológií, do moderných výrobní, mikroelektronika a podpora inovácií v rámci novo vznikajúcich odvetví – nové priemyslové vedenie.
- Európa potrebuje prilákať viac súkromných investorov do výskumu a inovácií.
- Prelom riešenia sa nachádza vo viacodborovej spolupráci zahrňujúci humanitné vedy, osobitne ekonomické.
- Sľubné riešenia musia byť otestované, preukázané a implementované do výrobného meradla.

Načrtnuté priority a zvýraznené novosti pri ich skúmaní zaznamenávajú niektoré úvahy ako šité na mieru našej ekonomike.

Iste vyžadujú konkrétne kroky a analýzu k ich implementácii s rešpektovaním našich svojrázností, čo podmieňujú faktor regionálnych disparít SR.

Slovensku patrí v rámci Európskej únie nelichotivé posledné miesto v zamestnanosti ľudí so základným vzdelaním, ktorá dosahuje iba 30%.

Pri ľuďoch so stredným vzdelaním je už situácia o niečo lepšia.

Zamestnanosť v tejto kategórii je 66%-ná, ale stále nižšia ako vo väčšine štátov EÚ.

Nie je to len problém mladých ľudí.

Naše školstvo jednoducho nie je prispôbené na potreby trhu práce, a žiadne dotácie pre mladých nezamestnaných to nezmenia.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Pomôže len reforma vzdelávacieho systému a oživenie ekonomiky na regionálnych úrovniach priamou tvorbou ekonomických hodnôt, a tak vytvárať kvalitu života občanov zaostalých regiónov, čo navrhuje ASRPO SR prostredníctvom vzniku regionálnych podnikov, ktoré budú šité na mieru daného regiónu a vychádzať z potrieb a schopností (zameranosti) regiónu.

„ Každý štát má svoje osobitosti dané históriou, kultúrou, tradíciami, vzdelanostnou úrovňou, sociálno – ekonomickou úrovňou. Inštitucionálne chápaná štátna sociálna politika je nástrojom, ktorým štát občanom zabezpečuje ich sociálne práva.“ (Gálová, 2016, s. 14, 15)

Vzhľadom na postupné začleňovanie sa Slovenska medzi vyspelé ekonomiky je pre možnosti hodnotenia potenciálnych vplyvov rôznych ekonomických „šokov,“ resp. exogénnych faktorov na výkonnosť domáceho hospodárstva dôležité poznať štruktúru a pravdepodobnú reakčnú kapacitu lokálneho trhu práce.

Samostatne dôležitá je táto znalosť pre lepšie pochopenie procesov formovania danej štruktúry pre potreby jej ovplyvnenia prostredníctvom efektívneho fungovania rôznych politík trhu práce.

Medzi kľúčové ukazovatele stavu a vývoja na trhu práce patrí okrem miery zamestnanosti a miery nezamestnanosti aj miera ekonomickej aktivity.

Veľkosť skupiny pracujúcich a evidovaných nezamestnaných, ktoré spolu tvoria skupinu ekonomicky aktívnych, sa nie vždy vyvíja zrkadlovo. Z dlhodobého hľadiska majú krajiny s

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

nízkou mierou nezamestnanosti vysoké miery participácie a naopak vysoké miery nezamestnanosti sú spojené s nízkou mierou participácie (Elmeskov, Pichelmann, 1993).

S rastúcou meranou nezamestnanosťou rastie totiž aj jej „skrytá“ zložka.

Slovensko však nie je príkladom tohto trendu v období od roku 1994 do 2010.

Miera ekonomickej aktivity bola stabilná na pozadí väčších výkyvov miery nezamestnanosti, ktorá bola takmer zrkadlovým odrazom vývoja miery zamestnanosti.

„Nezamestnanosť je súčasne sociálnym javom aj sociálnym problémom. Určitá miera nezamestnanosti je sprievodným javom i v pružne sa rozvíjajúcich ekonomikách. Ide o takzvanú prirodzenú mieru nezamestnanosti, ktorá súvisí s trvalou štruktúrou ekonomiky.“ (Gálová, 2016, s. 14)

Transformačné obdobie, počas ktorého sa prijali viacero reforiem vedúcich k zvýšeniu produktivity hospodárstva, sa na trhu práce prejavili nárastom miery nezamestnanosti a poklesom miery zamestnanosti od roku 1998. S miernym poklesom miery nezamestnanosti od roku 2001 a výraznejším od roku 2004 až do príchodu hospodárskej krízy v roku 2008 korešpondoval len mierny nárast miery zamestnanosti. Vzhľadom na mierne podpriemernú mieru participácie oproti EU 27 môže jej stabilita za prítomnosti takýchto výkyvov znamenať, že miera nezamestnanosti by musela klesnúť výrazne nižšie, aby participácia vzrástla. Porovnanie agregovanej, dezagregovanej a kvantitatívnej ekonometrickej metódy analýzy štruktúrovaných údajov ekonomickej aktivity

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

na trhu práce na Slovensku ponúka prehľad základných vývojových tendencií jednotlivých skupín obyvateľstva. Hlavným zistením je protichodný trend v porovnaní so západným svetom v pohyboch medzi ekonomickou aktivitou a neaktivitou. Výsledky jednotlivých analýz slovenských údajov sa zhodujú vo zvyšujúcej sa ekonomickej aktivite mužov a klesajúcej aktivite žien ako aj nárastu (a vyššej pravdepodobnosti) ekonomickej aktivity stredoškolsky vzdelaných. Jediné v čom vývoj na Slovensku nebol opačný od trendu vo vyspelých ekonomikách bol pokles (pravdepodobnosť) ekonomickej aktivity ľudí so základným a nárast s vysokoškolským vzdelaním. Interpretáciu (pravdepodobnosti) ekonomickej aktivity ľudí do 24 a nad 55 rokov sťažujú rozporuplné výpovede analýzy slovenských údajov. Ekonomická aktivita mladých do 24 rokov do roku 2009 rástla, odkedy začala (aj pravdepodobnosť) aktivita klesať. Ľudia nad 55 rokov mali vo všetkých troch sledovaných rokoch nižšiu pravdepodobnosť byť ekonomicky aktívny ako ľudia vo veku 25- 54 rokov, aj keď v agregovaných údajoch ich aktivita rástla výraznejšie. Podľa nášho názoru, ekonomika a spoločnosť 21. storočia sú dynamicky sa vyvíjajúce organizmy. Predstavujú vzájomne prepojený celok, ktorý sa prostredníctvom neustále prebiehajúcich procesov deštrukcie a kreativity mení a obnovuje na inej úrovni. To si vyžaduje nový prístup ku skúmaniu, ktorý akcentuje dynamiku vývoja a prebiehajúcich zmien. Nie je možné nazerať na ekonomiku staticky, ako na

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

mechanizmus, ktorého jednotlivé prvky možno riadiť, usmerňovať a upravovať v daných dimenziách.

Nová ekonomika, novovytvárajúca sa štruktúra ekonomiky ako ekonomický model je charakterizovaná nasledovne:

- prienik moderných informačných technológií do všetkých oblastí ekonomiky
- základom je produktivita práce, rast vyvolaný novými informáciami, znalosťami, inováciami • rast konkurencieschopnosti
- trvalo udržateľný rozvoj
- hlavnou formou kapitálu je ľudský kapitál – informácie a znalosti. Na rozdiel od industriálnej etapy rozhodujúcimi faktormi sa stávajú veda a jej širokospektrálna aplikácia v symbióze s všestranným rozvojom človeka a jeho tvorivých síl. V súvislosti s prechodom k znalostnej ekonomike môžeme zaznamenať nasledujúce zmeny na trhu práce a v ponímaní pracovnej sily:
- ponímanie práce ako ľudského kapitálu - človek prestáva byť súčasťou masy homogénnej pracovnej sily, je vítaná jeho jedinečnosť,
- dôraz na vzdelanie a celkovú kultiváciu intelektu,
- potreba flexibilného trhu práce, tlak na vyššiu kvalitu vzdelávania (korekcia obsahu vzdelávania, rast tlaku na kvalitu vysokých škôl).
- schopnosť elektronického kontaktu so štátnymi orgánmi.

Uvedené zmeny sa prenášajú aj do zmien v štruktúre zamestnanosti. Stabilné pracovné miesto s vysokými príjmami si budú môcť udržať len takí zamestnanci, ktorí budú ochotní

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

neustále sa vzdelávať a získavať nové pracovné schopnosti, znalosti, kreatívne sa prispôsobovať novým požiadavkám vo svojom odbore. Nízkokvalifikovaná pracovná sila bude naďalej najviac ohrozená rastom nezamestnanosti a poklesom príjmov. Prechod od neobmedzeného rastu k trvalou udržateľnému rozvoju vyplýva z nutnosti umožniť nielen súčasný ale aj budúci rozvoj jednotlivcov a celej spoločnosti. V industriálnej etape vývoja bol ekonomický rast umele podporovaný maximalizáciou rastu spotreby, maximalizáciou ziskov, masovou sériovej produkciou. V novej ekonomike sa predpokladá prime- raná spotreba tovarov a služieb, diverzifikácia produkcie a služieb podľa individuálnych potrieb. Motivácia zamestnancov spočíva v ich identifikácii sa s cieľmi spoločnosti. Hlavným kritériom by mala byť spokojnosť jednotlivcov.

„ Nezamestnanosť sa dotýka aj vnútorných pravidiel fungovania rodiny a domácností, hlavne v delbe úloh a činností v rodine. Dlhé obdobia nezamestnanosti majú významný vplyv na občanov rovnako, ako na ich rodiny, komunity, národné ekonomiky. “ (Gállová, 2016, s. 10)

Trvalo udržateľný ekonomický rast je tvorený rastom produktivity práce a konkurencieschopnosti ekonomiky, čo vytvára predpoklady pre tvorbu nových pracovných miest vyžadujúcich si vysokú kvalifikáciu, vysoké zručnosti.

Hlavným faktorom rastu je ľudský kapitál – znalosti, nápady, kreativita, ktoré sú kľúčom k vytváraniu nových pracovných miest. Zároveň možno konštatovať, že riziko,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

nepredvídateľnosť, neistota a sústavná zmeny budú skôr pravidlom ako výnimkou.

Marginalizovanou skupinou na trhu práce sú na Slovensku napríklad aj ženy. Ženy dosahujú na Slovensku o 15% nižšiu zamestnanosť a v priemere o 20% nižšie platy ako muži.

Slovensko sa týmito údajmi zaraďuje k štátom s najnerovnejším ekonomickým postavením mužov a žien v EÚ . Ak hovoríme o potrebe zvyšovania zamestnanosti, hovoríme o potrebe zvýšiť zamestnanosť žien. Kým napríklad zamestnanosť mužov je na Slovensku na úrovni 72,2%, čo je európsky priemer, zamestnanosť žien dosahuje len 57,8%.

S postavením nezamestnaného sa jedinci vyrovnávajú rôzne a vzniknutá nepríjemná osobná životná situácia sa im môže stať bezvýchodisková, treba ju však rýchlo, kvalitne a profesionálne riešiť.

Cesty riešenia sú najmä v dôslednej a aktívnej politike zamestnanosti v regiónoch:

- nezamestnanosť nie je v kontexte sociálnej práce novým fenoménom.
- je súčasťou dnešného sveta a nie je možné si myslieť, že nebude súčasťou života človeka
- (bez ohľadu na jeho vzdelanie, pracovné skúsenosti a schopnosti, postavenie, vek, pohlavie). Vládne programy pravidelne žiadajú a sľubujú oživenie ekonomiky, zvýšenie rastu, trvalo udržateľný ekonomický rast vnímaný ako neustály rast hrubého domáceho produktu.
- iba trvalo udržateľný rast má podľa nich vyliečiť nezamestnanosť.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

- Úsilie o ďalší ekonomický rast ako cesty na zníženie nezamestnanosti má, podľa doterajších doktrín, zákonite viesť k rastu pracovných príležitostí.
- Ekonomický rast neodstraňuje nezamestnanosť, ale naopak ju zvyšuje, čím viac sa volá po trvalo udržateľnom raste, tým viac sa prehľbuje chudoba a rastie nezamestnanosť.
- Zabúda sa vo všeobecnosti na skutočnosť, že samotný rozsah voľných pracovných miest je oveľa nižší, ako disponibilná pracovná sila.
- Ani dokonalé zosúladenie školskej základne s potrebami hospodárstva nezabezpečí vyriešenie nezamestnanosti.
- Problémom v slovenskej spoločnosti je to že, pretrváva veľký rozpor medzi ekonomickou silou krajiny meranou pomocou HDP na obyvateľa a podhodnotenou pracovnou silou.
- Slovensko naďalej zostáva krajinou, kde hospodársky rast nekorešponduje so sociálnym rozvojom.
- Väčšina obyvateľstva nemá prospech z hospodárskeho rastu.
- Znižuje sa vzájomná solidarita ako medzi obyvateľmi, tak i medzi regiónmi.
- Spoločnosť, ktorá uzná za prácu aj aktivity, ktoré nie sú pre zisk vyrieši problém nezamestnanosti.
- Aj práca, ktorá nie je pre zisk je užitočnou prácou. Nezamestnanosť je znak nevyužitého potenciálu.
- Ako môžeme tvrdiť že nie je dostatok práce? Je toľko práce, koľko je ľudských potrieb a túžob.
- Užitočnej a spoločensky potrebnej práce je však stále hojnosť.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

- Sociálna podpora a pomoc okolia umožňuje nezamestnanému pomocou informácií, rád skôr pristupovať aktívnejšie k riešeniu svojej situácii.

Aspekty problému	Problém	Riešenie
Ukazovateľ symptómu v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti	Chudoba	Práca, ktorá je pre zisk , Práca, ktorá nie je pre zisk
Symptóm v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti	Nezamestnanosť	Trvalé a dočasné zamestnanie, ktoré má lokálny a celospoločenský význam – Štúdium o lokálne založených programoch ekonomického rozvoja a o lokálnych partnerstvách
Príčina symptómu v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti	Nedostatok pracovných príležitostí , schopností	Aktívna politika zamestnanosti v regiónoch, praktické vyučovanie – zručnosti a návyky
Systémový, základný problém v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti	Meniaca sa ekonomika, zmena potrieb podnikov, zmena výrobného programu	Ekonomické plánovanie v regiónoch na úrovni vlády, prispôbienie lokálnej výroby, služby potrebe trhu, zvýšenie kvality a rozvoj miestnej ekonomiky, integrované centrá sociálnej pomoci

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Hlavný cieľ

a) Spustiť národný projekt na podporu **ROZVOJA VIDIEKA A REGIÓNOV – pre rozvoj miestnej ekonomiky** a na podporu vytvárania pracovných miest pre mladých a znevýhodnené skupiny zamestnancov vo veku od 18 do 60 rokov v samospráve v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti (s cieľom vytvorenia 7 000 nových pracovných miest).

Špecifická cieľe

Sú to výsledky, ktoré sú možné dosiahnuť za presne určený čas a je zároveň stratégiou našej organizácie, ktorá verí, že realizáciu projektu, ktorý je „ušíť“ na presný čiastkový problém v presne určenej lokalite, prispeje k riešeniu všeobecného problému a cieľa:

a) vypracovať Štúdiu o lokálne založených programoch ekonomického rozvoja a lokálnych partnerstvách s priamou koordináciou štátu v spolupráci ASRPO SR , KOZ a ZMOS.

b) Zvýšiť životnú úroveň obyvateľov vidieka v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti pomocou rozvoja svojich zručností a vedomostí v oblasti vidieckeho turizmu, ekologického hospodárenia, podnikania, manažovania malých podnikov a výmenou skúseností z podobných vidieckych oblastí

c) programy súvisiace s výrobou existujúcich tradícií a miestnych hodnôt, založenej na vedomostiach, v prospech vytvárania pracovných miest v rozvojových ekonomikách v regióne

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Chceme dosiahnuť čiastočné vyrovňavanie regionálnych rozdielov v životnej úrovni a podporu vytvárania pracovných miest v zaostalých regiónoch , ktoré je jedným z hlavných predpokladov pre ďalší rozvoj slovenskej ekonomiky a sme presvedčení , že **Slovensko nebude prosperovať, ak nebudú prosperovať jeho regióny.**

Vláda týmto krokom , by zabezpečila každému občanovi možnosť rozvoja bez ohľadu na to, z akej časti krajiny pochádza a najmä tým , kto sa odváži snívať o úniku z pasce chudoby.

Príliš vysoká nezamestnanosť v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti má značný vplyv na spoločenský život nezamestnaných, nejde len o pokles ich životnej úrovne spojený s poklesom príjmu, ale i o hlboké dôsledky nezamestnanosti pre ich každodenný život, spoločenské vzťahy, hodnoty ako aj pre sociálne inštitúcie. Význam práce je pre človeka v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti nesporný, pretože tvorí jeho neoddeliteľnú súčasť. Práca svojim charakterom stimuluje vývin jednotlivca i celej spoločnosti. Práca má v našej kultúre hlboké zakotvenie, ako v usporiadaní spoločnosti, tak i v psychike človeka. Je to základný sociálny fakt, ktorý vytvára modernú spoločnosť a je zdrojom jej dynamiky.

Nezamestnanosť prináša chudobu a nedostatok prostriedkov pre dôstojný život v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti a nezamestnanosť vzniká, tak ako to dnes chápeme, pre **nedostatok práce pre zisk.**

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Pokiaľ boli predtým ľudia zamestnaní, tak ich zamestnanie bolo výlučne orientované na tvorbu zisku pre ich zamestnávateľov a nie na zabezpečenie životných potrieb pre zamestnancov samotných. Ich terajšia chudoba a nezabezpečenie životných potrieb nie sú a neboli primárnym problémom ekonomiky tak ako ekonomiku v súčasnosti chápeme.

„Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky realizuje politiku podporujúcu rast zamestnanosti, kde vysoká miera zamestnanosti predstavuje základný predpoklad pre stabilný rast životnej úrovne.“ (Gállová, 2016, s. 11)

Asociácia pre sociálny rozvoj a podporu občanov SR (ASRPO SR) tvrdí , že spoločnosť, ktorá uzná za prácu aj aktivity, ktoré nie sú pre zisk vyrieši problém nezamestnanosti. Aj práca, ktorá nie je pre zisk je užitočnou prácou. Hľadanie si zamestnania v inom členskom štáte však aj naďalej zostáva každého osobným rozhodnutím, ale ASRPO SR tvrdíme , že v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti je obrovský potenciál , ktoré doslovne treba vydolovať na aktívnu prácu cez Integračné centrá sociálnej pomoci (ICSP).

S postavením nezamestnaného sa jedinci vyrovnávajú rôzne a vzniknutá nepríjemná osobná životná situácia sa im môže stať

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

bezvýchodisková, treba ju však rýchlo, kvalitne a profesionálne riešiť. Cesty riešenia sú najmä v dôslednej a aktívnej politike zamestnanosti v regiónoch. Národný projekt na podporu ROZVOJA VIDIEKA A REGIÓNOV - rozvoj miestnej ekonomiky a na podporu vytvárania pracovných miest pre mladých a znevýhodnené skupiny zamestnancov, by riešil jeden z najvážnejších problémov súčasnosti SR tzv. dlhodobú nezamestnanosť marginalizovaných skupín, z ktorých väčšina ľudí tu nepracuje už po dlhú dobu.

Národný projekt, by priamo :

- aktivizoval a motivoval samospráv v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti a podnikateľského sektora, subjektov, organizácie v jednotlivých regiónoch, ktoré by boli zapojené na rozvoji miestnej ekonomiky a na domácej tvorbe kapitálu, kde prioritnou osou by boli dlhodobo nezamestnaní a mladí ľudia
- zabezpečil nadväznosť a snahu zamestnať a vytvárať pracovné miesta podľa lokálnych podmienok miest a obcí aj spružnením ďalšieho získavania finančných prostriedkov zo zdrojov EÚ na podporu vidieckej zamestnanosti

Realizáciu nosného cieľa národného projektu predstavuje ASRPO v aktívnej spolupráci s KOZ a ZMOS aktivizáciou a motiváciou samosprávy najmä zaostávajúce regióny z Rimavskej Soboty , Revúcej , Kežmarok, Lučenec, Veľký Krtíš, a ďalšie . Spolupráca regiónov a lokalít spoločne s ICSP a inými spolupracujúcimi subjektmi by boli garantmi pre

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

sociálny rozvoj a podporu občanov vo vybraných lokalitách a regiónoch.

Štúdiá - o lokálne založených programoch a ekonomického rozvoja na úrovni obcí, ktoré by boli založené na rozvoji miestnej ekonomiky a na domácej tvorby kapitálu – vznikali, by tzv. obecné podniky, družstvá. Úspešnosť projektu sa odvíja aj od schopnosti, tvorivosti starostov a primátorov a od špecifických podmienok danej lokality.

Po podrobnej analýze, monitorovaní a vypracovaní štúdiá o lokálne založených programoch a ekonomického rozvoja, by sa zistilo, ktoré obce môže vyrábať produkty, výrobky, poskytovať sociálne služby a aké, venovať sa poľnohospodárstvu, stavebnej činnosti a cestovnému ruchu a iné aktivity..

Samosprávne podniky tzv. obecné podniky, družstvá budú môcť predávať svojich členov, zároveň zabezpečiť zníženie zraniteľnosti svojich občanov, zvýšia svoje príjmy a zamestnávajú sa aj znevýhodnené skupiny zamestnancov. Zamestnaná osoba v regiónoch s najvyššou mierou nezamestnanosti a v našej globálnej trhovej ekonomike – u marginalizovaných skupín, akými sú napríklad mladí ľudia po ukončení štúdiá, ľudia s nižším vzdelaním, ľudia vo vyššom veku, alebo ľudia žijúci v chudobných regiónoch, ľudia s nižším vzdelaním sa stávajú plnohodnotným občanom SR, lebo sa od nich vyžaduje samostatné rozhodovanie, produktivnosť a výmena nápadov, tovarov a služieb. Pomáhať ľuďom

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

osvojiť si pracovné návyky a prekonať právne a emocionálne problémy vedie k tomu , že každý človek má vlohy a je schopný organizovať a riadiť svoj život, byť produktívny a byť dôležitou súčasťou spoločnosti.

Literatúra

HETTEŠ, M., 2013: Sociálna súdržnosť a istota v sociálnej práci, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Nitra, 198 s., ISBN 978-80-558-0256-5

HETTEŠ, M. 2013: Zamestnanosť a sociálna práca, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava, 130 s., 2011, ISBN 978-80-8132-089-7

HETTEŠ, M.: Sociálne investovanie (na Slovensku?). In: *Zborník z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie Sociálne investovanie*. Bratislava, SKTS, 2014, s. 29-47. ISBN 978-80-971606-0-9

Gáľlová, A., Šuvada, J. 2016. Zborník Sekundárne sociálne problémy podmienené nezamestnanosťou. ASRPO SR, Rimavská Sobota. 2016. ISBN 978-80-972352-1-5
s. 368

Kontaktná adresa:

Ing. Jozef Berki

ZŠ Hostice, Hlavná 144, okres Rimavská Sobota

e-mail : bega0@centrum.sk

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Nezamestnanosť ako negatívny jav v súčasnej spoločnosti

Andrea Gállová

Abstrakt: Vznikla nezamestnanosť sama alebo ju vytvorili ekonomické podmienky priemyselnej revolúcie ? Vznikla ako dôsledok trhového hospodárstva.

V krajinách Európy sa problém nezamestnanosti objavil začiatkom 19. storočia, spočiatku bol však iba prechodnou záležitosťou.

Nezamestnanosť sa považuje za vážny problém, krajiny ho musia riešiť pomocou rôznych ekonomických a sociálnych nástrojov.

Kľúčové slová: nezamestnanosť, sociálne dôsledky, chudoba, sociálna pomoc, podpora.

Abstract: Established unemployment itself or it created the economic conditions of the industrial revolution? It was created as a result of a market economy.

In European countries the unemployment problem emerged in the early 19th century, but was initially only a transient affair.

Unemployment is considered a serious problem, the country must be addressed through a variety of economic and social instruments.

Key words: unemployment, social consequences, poverty, social assistance, support.

Všeobecná deklarácia ľudských práv prijatá dňa 10. 12. 1948 v článku 23 vyhlasuje, že „každý má právo na prácu, na slobodnú voľbu povolania, na spravodlivé a uspokojivé pracovné podmienky a na ochranu proti nezamestnanosti.“

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Právo na prácu patrí medzi najzákladnejšie prirodzené práva človeka v spoločnosti.

Ústava SR v Článku 35 garantuje občanom právo na prácu, štát v primeranom rozsahu hmotne zabezpečuje občanov, ktorí nie z vlastnej viny nemôžu toto právo vykonávať, ako aj každý má právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň.

Právo na prácu nachádzame v mnohých medzinárodných a národných právnych dokumentoch, ako je spomínaná Všeobecná deklarácia ľudských práv, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach prijatý OSN r. 1966, ktoré vstúpilo do platnosti roku 1976, ďalej Encyklika Laborem Exercens (o ľudskej práci) zo dňa 14.09.1981.

Na Slovensku sa začala výrazne prejavovať pri prechode štátom riadenej ekonomiky na trhové hospodárstvo po spoločensko – politických zmenách v roku 1989.

Prvá evidencia nezamestnaných občanov sa začala viesť vo februári roku 1990.

Vznik samostatnej SR vyvolal potrebu uzatvoriť bilaterálne medzištátne dohody s tendenciami zahraničnej politiky SR, a tak napomôcť mobilite občanov za prácou.

V značnej miere nezamestnanosť ovplyvňuje aj demografická štruktúra obyvateľov, rozvoj nezamestnanosti je diferencovaný v závislosti od sociálno – demografického zloženia obyvateľstva daného regiónu, ako aj stupňom rozvoja a sústredenia podnikateľských aktivít, ktoré úzko súvisia

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

s ekonomickým rozvojom, pre ktorý musia byť vytvorené priaznivé podmienky v regiónoch.

Demokratickosť vyplýva zo slobodnej voľby zamestnanosti a voľného pohybu za prácou. Hlavným atribútom znižovania miery nezamestnanosti sa javí regionálna politika trhu práce. Trh práce musí vychádzať z trendov pri formovaní trhu práce v EÚ a musí v sebe obsiahnuť atribúty rozvíjania regionálnych trhov práce.

Nové, ekonomické, hospodárske podmienky priniesli veľké rozdiely jednotlivých regiónov, ktoré súviseli s odvetvovou štruktúrou.

Jednotlivé profilácie odvetví podnikov sú rozmiestnené v SR nerovnomerne a zväčša v regiónoch dominuje niektorá odvetvová štruktúra.

Rozdiely v odvetvovej štruktúre, nedostatočná mobilita pracovnej sily a nedostatočná informovanosť o voľných pracovných miestach, pracovných príležitostiach v regiónoch, nepružnosť na trhu s bytmi ovplyvňuje nezamestnanosť.

Z pohľadu riešenia problémov nezamestnanosti hlavnú úlohu zohráva štát, ktorý prijíma účinné opatrenia prostredníctvom legislatívy. Hlavnou úlohou štátu prostredníctvom zákona je regulovanie zamestnanosti.

Politika zamestnanosti je súčasťou národno-hospodárskych politík, ktorá má riešiť nepriaznivé následky reforiem, ktoré sa dotýkajú občana.

Úlohou miest a obcí je vytváranie priaznivých podmienok pri uplatňovaní regionálnej politiky.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Túto úlohu je potrebné zabezpečiť, aby sa znížila regionálna diferenciácia jednotlivých regiónov.

Pri realizovaní a uplatňovaní politiky zamestnanosti sa stretávajú záujmy zamestnancov a zamestnávateľov.

Hlavnou úlohou odborov pri formovaní trhu práce je tripartitné rokovanie a uzatváranie generálnych dohôd, ktoré sa dotýkajú obhajoby práv a záujmov zúčastnených v pracovnej a sociálnej oblasti.

Zo psychologického hľadiska môže viesť nezamestnanosť k efektom návyku s nebezpečnými vedľajšími účinkami a dlhodobými následkami, ktoré sa potom iba ťažko dajú odstrániť.

Vo všeobecnosti sa chápe strata zamestnania ako krízová životná situácia spojená s nízkou životnou úrovňou, rezignáciou a pesimizmom.

Pojem nezamestnaný evokuje dojem, že ide o človeka, ktorý nič nerobí a žije zo sociálnych dávok na úkor ostatných. Preto je dôležitá individuálna príprava na možnosť straty zamestnania, teda žiť a pracovať v podmienkach určitej neistoty.

Strata zamestnania je jednou z najzávažnejších situácií v živote človeka a jeho rodiny.

Preto sa záchranná sociálna sieť sústreďuje predovšetkým na riešenie problémov, ktoré súvisia s nezamestnanosťou.

Dôležité je presné určenie výšky minimálnej mzdy zamestnancov, poskytovanie finančných alebo iných podpôr jedincom a rodinám s deťmi, pozornosť venovaná občanom žijúcim v chudobe alebo poberajúcim nízke dôchodky, či

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

občanom so zdravotným postihnutím, ktorých sa nezamestnanosť dotkla, či dotýka.

Záchranná sociálna sieť by mala byť vytváraná ako aktivizačný a pružný systém sociálnych opatrení, ktorý reaguje na zmeny v reálnom živote človeka.

Riešenie extrémnej regionálnej nerovnováhy na trhu práce sa v posledných rokoch stáva jedným zo základných problémov regionálnej politiky na Slovensku.

Regionálne disparity v miere nezamestnanosti sa stále pohybujú v spoločensky neakceptovateľných, príliš vysokých, až extrémnych polohách a skrývajú v sebe potenciálne nebezpečenstvo sociálneho pnutia, respektíve zvýšené úniky evidovaných nezamestnaných do tieňovej ekonomiky.

V rokoch 2000 a 2001 bola regionálna polarizácia na trhu práce čiastočne zmiernená masívnym uplatňovaním verejnoprospešných prác.

Priestorom na vznik nerovností v individuálnej rovine je trh práce, kde sa stretáva ponuka a dopyt po pracovnej sile, a tým sa zakladá i štruktúra jej socio - ekonomického postavenia.

Trh práce predstavuje na jednej strane ponuku pracovných miest, teda trh pracovných príležitostí a na druhej strane ponuku pracovných síl.

V ideálnom prípade jedno do druhého zapadne, alebo nastane konsenzus medzi ponukou pracovných miest a ponukou pracovných síl.

Existujúcu nevyváženosť, resp. napätie vzťahov ponuky a dopytu na slovenskom trhu práce, ktoré možno historicky datovať do začiatku 90. rokov minulého storočia,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

nadobudlo určité stabilné črty, ktoré predurčili sociálne rozvrstvenie spoločnosti s nadväznosťou na príjmovú štruktúru a využitie existujúceho ľudského kapitálu.

Platená práca však automaticky negarantuje ochranu pred chudobou a sociálnym vylúčením.

Ak sa za výlučný mechanizmus prevencie vzniku, pretrvávania a reprodukcie chudoby považuje trh práce, neberie sa do úvahy skutočnosť, že trh práce je segmentovaný a existujú v ňom pracovné miesta s nízkym ohodnotením, alebo pokryté sociálnou ochranou a s nevyhovujúcimi pracovnými podmienkami.

Až reálne pocítenie dôsledkov, ktoré spôsobuje nezamestnanosť, zmenilo zmýšľanie ľudí a ich rebríček hodnôt, v ktorom zamestnanie zastáva jedno z popredných miest.

V súčasnosti je takmer každé rozhodnutie človeka konfrontované s možnosťou straty zamestnania.

Realizácia mnohých plánov je nevyhnutne spojená s predpokladom základných životných istôt, o ktoré nezamestnaný človek automaticky prichádza.

Existencia jedného pracovného miesta je ovplyvňovaná existenciou iných pracovných miest.

Nezamestnanosť prináša pre spoločnosť problémy ekonomického, sociálneho, organizačného, politického charakteru.

Počas obdobia predvstupových rokovaní Slovenska ohľadom vstupu SR do Európskej únie a následným prijatím SR do EÚ

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

1. 5. 2004 sa situácia na trhu práce viac – menej stabilizovala, dokonca došlo k jej znižovaniu.

Bolo to dôsledkom vytvárania nových pracovných miest, čo bolo spôsobené aj prílevom zahraničného kapitálu na Slovensko.

Transformácia slovenskej ekonomiky podstatným spôsobom zmenila situáciu na trh práce a teda aj v spôsobe uplatňovania sa na ňom.

Transformácia bola založená hlavne na rýchlej a rozsiahlej zmene vlastníckych vzťahov nazývanej „privatizácia“, postavenej na rýchlom prestupe ekonomiky z príkazovej do trhovej.

Tieto rýchle a závažné zmeny mali za dôsledok rýchleho rastu nezamestnanosti.

Špecifickosťou trhu práce je, že okrem ekonomických súvislostí obsahuje dôležité sociálne súvislosti.

Vzťahuje sa na všetkých ľudí, ktorí môžu byť k dispozícii pre zamestnanie.

Nezamestnanosť ako výsledok nerovnováhy dopytovej a ponukovej stránky trhu práce sa stala novým a v minulosti nepoznaným javom v našom ekonomickom živote.

Je aktuálna aj vo vyspelých štátoch, kde predstavuje takisto vážny sociálny a ekonomický problém.

Slovensko so súčasnou evidovanou mierou nezamestnanosti sa radí medzi štáty s najvyššou nezamestnanosťou, ako v porovnaní štátov EÚ, tak aj v porovnaní štátov OECD.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Nezamestnanosť je jav, ktorý sa vyskytuje vo všetkých ekonomikách sveta, pričom často môže mať vážne sociálne a ekonomické dôsledky pre jednotlivca aj spoločnosť. V trhovej ekonomike je prirodzené, že sa ľudia pohybujú medzi rôznymi zamestnaniami a v prechodnom období môžu byť nezamestnaní.

Zamestnanosť zvyšuje ekonomický rozvoj krajiny a zároveň aj úroveň jednotlivcov.

Plná a efektívna zamestnanosť je efektívnou metódou presadenia sociálnej integrácie a boja proti chudobe.

Práve preto zvyšovanie zamestnanosti patrí k primárnym cieľom každého štátu.

Aby nedošlo k ohrozeniu základných sociálnych istôt pracujúcich, štát má za úlohu prijímať rad zákonných opatrení na riešenie nezamestnanosti.

Na zvyšovanie zamestnanosti má štát k dispozícii systém nástrojov, ktoré predstavujú aktívnu politiku zamestnanosti. Úloha aktívnej politiky trhu práce výrazne vzrástla.

Cieľom aktívnej politiky je pomôcť občanom, ktorí sú bez práce, aby sa dokázali lepšie uplatniť na trhu práce, a to prostredníctvom nástrojov aktívnych opatrení.

Aktívne opatrenia majú zároveň zabrániť rozširovaniu dlhodobej nezamestnanosti.

SR vstupom do EÚ sa zapojila do Európskych služieb zamestnanosti EURES - zavedený systém možností hľadania zamestnania nielen v štátoch EÚ, ale aj v celom európskom hospodárskom priestore. Zdroje MOP globálne odhadujú 150

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

miliónov nezamestnaných, hlavnými oblastami sú Ázia, krajiny strednej a východnej Európy, Južná Amerika a Africké krajiny.

Medzi prioritnými činnosťami, ktorým sa venuje Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) je hľadanie hospodárskych politík, ktoré vedú k prosperite zamestnanosti a sociálnym istotám, prispievať k dosiahnutiu trvalého ekonomického rastu a zamestnanosti, podporovať ekonomický a sociálny blahobyt krajín OECD.

Súvisí to zrejme aj s tým, že aj vďaka postupnému technickému rozvoju pomáha práca vytvárať viac hodnôt a uspokojovať stále viac ľudských potrieb.

Postupne dozrieva v spoločnosti aj myšlienka ľudskej dôstojnosti a s ňou aj právo na prácu a na dôstojné podmienky jej výkonu. Žiaľ ešte nie všade na svete sme dospeli do tohto štádia poznania a akceptovania.

Nezamestnanosť znamená v štáte sociálnu nestabilitu, ktorá sa môže zmeniť v chaos a v sociálne napätie v prípade narušenia základných úloh štátu. Byť zamestnaný neznamená automaticky únik z chudoby. Rastie počet ľudí pracujúcich v neplnohodnotných pracovných pomeroch. Situácia na slovenskom trhu práce sa udržiava dlhšie v negatívnom stave.

Politiku zamestnanosti chápeme ako súbor opatrení pre spoluvytváranie podmienok na dynamickú rovnováhu na trhu práce. Slovensko má dlhodobo vysokú nezamestnanosť a všeobecne najvyššiu mieru dlhodobej nezamestnanosti.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Ľudia postihnutí nezamestnanosťou trpia stresom, determinant psychosociálnej podmienenosti osobnosti človeka sa prejavuje vo všetkých oblastiach života jednotlivca.

V súčasnosti je potrebné naučiť ľudí žiť v spoločnosti, kde strata práce je bežnou životnou udalosťou.

Nezamestnanosť neznamená osobné zlyhanie, nezamestnaní trpia stigмой zlyhania.

Situácia, že nezamestnanosť sa stala štandardnou situáciou je dôkazom prekonania pretrvávajúceho systému, a nie dôkazom o nepotrebnosti ľudí.

Nezamestnanosť patrí medzi novodobé fenomény, vznikla v konkrétnom čase ako spoločenská objednávka vyvolaná potrebami spoločnosti.

V spoločnosti pretrváva náhľad na nezamestnaných, ako tých čo sa im nechce pracovať a žijú na úkor iných. Veľmi rýchla, masová, negatívna, osobná skúsenosť so stratou zamestnania donútila mnohých k zmene v tomto prístupe. Nezamestnanosť v trhovom hospodárstve môžeme charakterizovať ako nerealizovanú ponuku práce na trhu práce. Nastáva vtedy, keď ponuka pracovnej sily na trhu práce prevyšuje dopyt po nej.

Ako príčiny môžeme uviesť príklady:

a) práca je v čase globalizácie príliš drahá v porovnaní s inými krajinami, preto dochádza k preneseniu výroby do štátov s nižšími nákladmi na pracovnú silu a v pôvodnej krajine nastupuje nezamestnanosť, ak sa nevytvoria alternatívne riešenia,

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

b) vysoká inflácia znižuje kúpnu silu obyvateľstva, ľudia šetria, klesá dopyt po výrobkoch a službách a tým aj po pracovných silách,

c) neprimerane nízka odmena za prácu rovnako, neumožňuje spotrebu tovarov a služieb, ktoré nenachádzajú odbyt a následne môžu vytvárať nadbytok pracovnej sily,

d) slabé platy môžu pôsobiť odradzujúco od hľadania práce oproti inému riešeniu, napr. šedá ekonomika, doplnená o poberanie pomoci, v súčasnosti je vysoké percento ľudí, ktorí úradne pracujú a pritom patria medzi ohrozené skupiny z dôvodu nízkej mzdy,

e) nevhodná kvalifikačná a vzdelávacia štruktúra pracovnej sily, ktorá nenachádza vhodné uplatnenie,

f) štát svojou nevhodnou fiškálnou politikou (napr. neinvestuje, ale robí neustále úspory) nepodporuje tvorbu spoločensky potrebných zamestnaní, alebo ich priamo ruší,

g) technologický pokrok často môže znižovať potrebu pracovnej sily z dôvodu zvyšovania efektívnosti práce,

h) štrukturálne zmeny spôsobené zánikom niektorých výrobných odvetví alebo sektorov, keď nie je vhodná, alebo nejestvuje vôbec ponuka inej práce, čo bolo časté v prípadoch primár - neho sektoru.

Za zamestnanie sa na Slovensku pokladá vykonávanie zárobkovej činnosti, prevádzkovanie alebo vykonávanie samostatnej zárobkovej činnosti a vykonávanie slobodného povolania.

Medzi zamestnaných patria podľa všeobecnej štatistickej definície Medzinárodnej organizácie práce (MOP)

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

všetky osoby, staršie ako je určitý vek, ktoré v priebehu definovaného krátkeho obdobia, buď jedného týždňa alebo jedného dňa, patrili do týchto kategórií: „platená zamestnanosť (zamestnanci)“, alebo mali „zamestnanosť vo vlastnom podniku (samozamestnanosť, zamestnanie neodmeňované mzdou)“ (Hetteš, 2013).

Nezamestnanosť vyvoláva množstvo psychosociálnych problémov. Vládne programy niektorých krajín označujú nezamestnanosť ako nevyhnutný, objektívny, vedľajší dôsledok ekonomického rastu.

Vládne programy sa orientujú na oživenie ekonomiky, zvýšenie trvalo udržateľného ekonomického rastu vnímaný cez prizmu neustáleho rastu hrubého domáceho produktu.

Úsilie o ďalší ekonomický rast ako cesty na zníženie nezamestnanosti má podľa doterajších doktrín, zákonite viesť k rastu pracovných príležitostí.

Európa prijala podobný program rastu do roku 2020, v ktorom sa odvoláva na inkluzívny rast.

Európska komisia vyzvala v roku 2013 členské štáty, aby zaradili sociálne investície medzi svoje priority, a aby modernizovali sociálny štát.

To zahŕňa výkonnejšie stratégie aktívneho začleňovania ľudí, ako aj efektívnejšie a účinnejšie využitie rozpočtov pre sociálnu oblasť, pre riešenie nezamestnanosti v rámci krajín EÚ. (M. Hetteš, 2013).

Zamestnanosť predstavuje dôstojné životné podmienky, sociálny a ekonomický rozvoj, osobné uplatnenie. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a sociálny rozvoj

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

(OECD) : hľadanie hospodárskych politík, ktoré vedú k prosperite zamestnanosti a sociálnym istotám, prispievať k dosiahnutiu trvalého ekonomického rastu a zamestnanosti, podporovať ekonomický a sociálny blahobyt krajín OECD, zachovanie finančnej rovnováhy, prispievať k rozvoju hospodárstva. Aj Rada Európy s rôznymi aktivitami s celoeurópskou pôsobnosťou podporuje sociálnu kohéziu.

Štát podporuje rodinu v prvom rade vytváraním rámcových, legislatívnych, ekonomických a kultúrnych životných podmienok, umožňujúcich relatívnu, ekonomickú nezávislosť. Vyspelosť štátu sa meria tým, ako sa dokáže postarať o tých najslabších.

Dávky v nezamestnanosti sú určené na dočasnú pomoc počas obdobia, keď si človek aktívne hľadá nové pracovné uplatnenie na trhu práce.

Sociálny rozvoj je procesom organizovania ľudských možností a činností vo vzájomnej interakcii na dosiahnutie lepších výsledkov.

Sociálny rozvoj umožňuje lepšie využitie ľudského kapitálu.

Sociálne zabezpečenie je ekonomickou nevyhnutnosťou, pretože podporuje produktivitu, spotrebu, ekonomický rozvoj. Napriek existencii systémov, legislatívy štruktúr, MOP odhaduje, že približne 80% svetovej populácie žije bez primeranej príjmovej istoty.

Sociálne zabezpečenie je základným ľudským právom a ekonomickou hodnotou, čím je potrebné poukázať na zlepšenie sociálnej bezpečnosti pre všetkých.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Medzi ciele sociálneho zabezpečenia patrí poskytovanie príjmovej istoty zabezpečujúcej zdravotnú starostlivosť, zníženie chudoby. Je potrebné venovať sa práci a úsiliu o pomoc a podporu nezamestnanému, kde za novú alternatívu riešenia nezamestnanosti a všetkých spoločensko – ekonomických problémov a nežiaducich spoločenských javov považujeme vznik Asociácie pre sociálny rozvoj a podporu občanov SR, ktorá sa prioritne bude venovať v oblasti politiky zamestnanosti riešeniu nezamestnanosti, ako aj všetkým nežiaducim spoločenským javom na odbornej báze.

Budeme sa snažiť v oblasti nezamestnanosti :

- prostredníctvom aktívnej snahy o postupné odstránenie regionálnych disparít, formou pravidelných a podrobných analýz vychádzajúcich z aktuálneho stavu životnej úrovne občanov regiónov a aktívnej participácii všetkých zložiek regiónov
- budovanie sociálnych ekonomík formou sociálneho investovania, sociálneho rozvoja, sociálno – ekonomických štandardov pre jednotlivcov a skupín, komunit, ktoré sa ocitli na okraji spoločnosti
- budovanie a podpora vytvárania nových, malých firiem, ktoré budú zamestnávať zamestnancov zo svojho regiónu, a tým podporovať politiku zamestnanosti
- podporovať a vytvárať podmienky na rovnaké práva pri uplatnení sa na trhu práce,
- podpora priameho prepojenia vzdelávacieho procesu, celoživotného vzdelávania, odbornej prípravy a ďalšieho

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

vzdelávania konsenzuálne s požiadavkami trhu práce v
regiónoch,

- pružne reagovať na potreby na trhu práce psychosociálnou
prípravou jedincov, vzdelávaním, - podporovať dôstojný
príjem a dôstojné pracovné podmienky,

- zníženie odvodovej zaťaženia pre zamestnávateľov,

- aktívna participácia všetkých zložiek na regionálnej
a celoštátnej úrovni pri riešení spoločensko – ekonomických
problémov, kde prioritne patrí nezamestnanosť

- vytváraním pracovných skupín zo všetkých oblastí
nachádzajúcich sa na trhu práce, aby prebiehalo a bolo
zabezpečené priame prepojenie medzi ponukou a dopytom na
princípe individuálneho prístupu so zreteľom na rozdielnosť,
demografickú štruktúru jednotlivých regiónov.

- podporovať spoločnosti, organizácie, firmy, ktoré
zamestnávajú mladých ľudí po ukončení štúdia cez daňové
úľavy, zvýšiť efekt dotovania pracovných miest (pevná suma
vo forme priamej finančnej podpory štátu za každého
zamestnaného mladého človeka, alebo dlhodobo
nezamestnaného) , ako motivačného činiteľa pre
zamestnávateľov

- priama aktivizácia samospráv, podnikateľského sektora,
subjektov, organizácie v jednotlivých regiónoch, ktoré by boli
založené na rozvoji miestnej ekonomiky a na domácej tvorbe
kapitálu, kde prioritnou osou by boli dlhodobo nezamestnaní,
mladí ľudia, ich vzdelanostná úroveň (kvalifikácia),
osobnostné predpoklady v priamej návaznosti a snahy
zamestnať a ponúknuť pracovné miesta podľa požiadaviek

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

daného regiónu aj získavaním finančných prostriedkov zo zdrojov EÚ na podporu vidieckej zamestnanosti (štúdia o lokálne založených programoch ekonomického rozvoja),

- podpora systémového znižovania nezamestnanosti napr. zakladaním malých samosprávnych podnikov, ktoré by ponúkali na priamy predaj svoje výrobky, produkty organizáciám v zriaďovateľskej pôsobnosti regiónov, právnickým a fyzickým osobám pôsobiacim v danom regióne, čím sa dlhodobo nezamestnaní opäť zaradia do pracovného procesu a do tvorby a podpory národnej ekonomiky.

Asociácia pre sociálny rozvoj a podporu občanov SR cez svoje zriadené pracoviská s názvom Integračné centrá sociálnej pomoci navrhuje vznikom svojich pracovísk na regionálnych úrovniach, kde budú zamestnaní odborníci z oblasti ekonomiky, práva, sociálnej práce, ako priame napojenie na všetky regionálne zložky, ako aj celospoločenské štruktúry vo všetkých oblastiach spoločenského života aktívnou participáciou, tvorbou a podporou sociálneho dialógu, sociálneho partnerstva združovaním odborníkov vo všetkých oblastiach, ktoré smerujú k dosahovaniu spoločenského blaha a ku kvalite životných podmienok a kvalite života všetkých občanov SR riešiť individuálne i skupinové problémy klientov (občanov), ktoré bezprostredne pramenia z nezamestnanosti.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Použitá literatúra :

HETTEŠ, M. 2013. Sociálna súdržnosť a istota v sociálnej práci. UKF, Nitra, 198 s. ISBN 978-80-558-0256-5

HETTEŠ, M. 2013. Zamestnanosť a sociálna práca. VŠ Z a SP sv. Alžbety, Bratislava, 130 s. ISBN 978-80-8132089-7

SCHAVEL, M., OLÁH, M. Sociálne poradenstvo a komunikácia. Bratislava. VŠZ a SP sv. Alžbety. 2010. 218 s. ISBN 80-8068-487-1

SCHAVEL, M. Supervízia v sociálnej práci pre sociálnych pracovníkov. Bratislava. Mentamedia, 2010. ISBN 978-80-89392-18-6

TKÁČ, V. Sociálna sféra Slovenskej republiky a sociálna práca (Európa, právo a prax). Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Nitra. FSVaZ UKF. 2009. s. 17 – 27.

TKÁČ, V. Odbory, zamestnávateľia, zamestnanecké rady. (Európa, právo a prax). Košice. Press Print, 2004. 355 s. ISBN 80-89084-13-3

Kontakt

PhDr. Andrea Gállová, PhD.

ASRPO SR, Čerenčianska 22, Rimavská Sobota,

VŠ Z a SP sv. Alžbety, n. o. Bratislava

e-mail: gallova.andrea@centrum.sk

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

**Identifikácia činiteľov podmieňujúcich vznik sociálnej
komunikácie
medzi Rómom a Nerómom na Slovensku**

Autor: Roman Berka, doktorand VŠ Z a SP sv. Alžbety

Sociálna komunikácia je fenomén, na ktorý sa kladie dôraz, na základe ktorého funguje spoločenský proces daného štátu, pričom dôležitú úlohu zohráva nielen adaptácia samotného rómskeho etnika, ale aj akceptácia rómskeho etnika bez predsudkov.

Priebeh sociálnej komunikácie závisí od politického zriadenia spoločnosti, ale aj od kultúry, od ekonomiky danej krajiny, od práv a sociálneho postavenia menšín.

Objasnením základných elementov, postupov cez rôzne aspekty spoločenské, výchovno-vzdelávacie, sociálne, kultúrne, ekonomické by sa priblížilo k spoločenskému konsenzu, a tak by sa dosahovali progresívne spoločenské výsledky. Jazyk je zviazaný s ľudskou civilizáciou, žije, vyvíja sa spolu s ňou.

Jedným zo základných znakov každého národa je jazyk, ktorý je zrkadlom pravej identity každého národa. Jazyk možno považovať za sociálne prijatú sústavu znakov, ich významy platné v určitom sociálnom kontexte slúžia k označeniu javov vnútorného a vonkajšieho sveta, a tým aj komunikácii. V spoločnosti jazyk funguje ako nástroj myslenia, je to najprirodzenejší, najkomplexnejší a najprepracovanejší spôsob ľudskej komunikácie. Prenáša sa ním čistá informácia,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

sociálne rituály, jazyk, usporadúva vzťahy medzi elementmi. Kým jazyk má jeden rozmer, reč má štyri: a to tri rozmery priestoru a jeden rozmer času. Jazyk je návod, reč je praktické použitie jazyka v komunikácii, treba ich chápať ako vzájomne prepojené entity. Reč je spätá s vedomím, poznávaním a zážitkami človeka. Každá ľudská bytosť komunikuje už tým, že existuje, oslovuje ostatných.

Človek v procese komunikácie nevníma reč v izolovanej forme, reč je vždy spojená s kontextom, pričom komunikácia je hlavný prostriedok z významňovania človeka. Každý národ svoju kultúru prezentuje prostredníctvom jazyka, pomocou neho ľudia spolu komunikujú, prostredníctvom neho prebieha socializácia jedinca, socializačný proces a taktiež adaptačný, jedinca do spoločenského prostredia. Komunikácia je prenos informácií v rámci spoločenského kontaktu, najčastejšie sa realizuje hovorovou rečou. V rámci komunikácie slovo plní svoje dokonalé poslanie vo vzájomnej spojitosti s inými slovami a vytváraním viet. Komunikácia je proces výmeny informácií medzi živými organizmami a medzi neživými útvarmi. Človek sa do sociálnej reality rodí, ktorú môže aj meniť prostredníctvom jazyka, umenia a vzájomnej komunikácie medzi ľuďmi. Komunikácia je živá kronika človeka, reč a komunikácia je hlavným nástrojom tvorby vzťahov.

Proces sociálnej komunikácie je obširnejší jav a priebeh spoločenskej situácie ako samostatná komunikácia. Význam sociálnej komunikácie je v rozvoji osobnosti, pracovnej aktivity, záujmov a v citovom rozvoji má formatívny význam

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

pre spoločenské napredovanie. Sociálna komunikácia je spojenie, výmena, sprostredkovanie, aby sa spoločne niečo dosiahlo. Úspešná sociálna komunikácia nie je možná bez porozumenia spoločenského východiska a cieľa vnímania, uvedomenia, sebavedomia a zreteľnosti. Sociálnou komunikáciou sa uskutočňuje vzájomná výmena informácií medzi dvoma alebo viacerými partnermi s cieľom dosiahnuť porozumenie, žiaduce cieľové správanie, očakávané spoločenské správanie. Umenie rozhovoru je veľmi dôležité ovládať, vzhľadom na to, že komunikácia môže byť objektívna, logická a vecná.

Komunikácia je ideálna vtedy, keď obaja komunikanti dobre ovládajú dorozumievací kód, je ochudobnená alebo až nemožná, ak komunikanti poznajú dorozumievací kód – jazyk, čiastočne alebo vôbec. Komunikácia v životných situáciách spočíva vo vzájomnom vzťahu subjektov na princípoch dodržiavania zásad vzájomnej tolerancie charakterových vlastností, povahy, psychických čŕt, vzájomnej akceptácie sa, rešpektovania morálnych vlastností a osoby. Osobnostný rozvoj človeka, zapojenie do procesu práce, emocionálna a estetická sféra si nevyhnutné žiadajú kontakty i výmenu informácií s inými ľuďmi. Spoločenská komunikácia vzniká nadviazaním spoločenského kontaktu medzi ľuďmi a vzájomným odovzdávaním informácií rozmanitého druhu.

Komunikácia je hlavným nástrojom tvorby vzťahov, význam sociálnej komunikácie je v rozvoji osobnosti, pracovnej aktivity, záujmov, v citovom rozvoji a má formatívny význam pre spoločenské napredovanie. Komunikácia je schopnosť,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

a ako taká je spätá s individualitou, osobnosťou človeka a možno sa ju naučiť. Úspešná komunikácia nie je možná bez porozumenia, spoločenského porozumenia, spoločenského východiska a cieľa, vnímania, sebauvedomenia a zreteľnosti. Život ľudí v spoločnosti zahŕňa v sebe aj ich vzájomný duševný styk, ktorý spočíva vo vzájomnom dorozumívaní, v komunikácii.

Komunikácia tým, že spája ľudí po duševnej stránke, spája zároveň ľudskú psychiku a spoločnosť. Komunikácia je špecifickou formou spojenia medzi ľuďmi ako je spoločná činnosť, kooperácia, vzájomné pôsobenie, interakcia a spoločenské vzťahy. Komunikácia sa realizuje v rámci vzájomného pôsobenia a spoločenských vzťahov. Každý človek komunikuje v konkrétnom sociálnom prostredí.

Sociálne prostredie predstavuje veľkú skupinu faktorov, s ktorými je človek v interakcii a zároveň spolu so súborom dispozícií predstavuje vplyvy, ktoré sa podieľajú na vytváraní sociálno – kultúrnej osobnosti človeka. Sociálne prostredie predstavuje tiež výsledky ľudskej aktivity, a to ako súčasnej, tak i minulej.

Za sociálne prostredie možno pokladať všetko to, čo je súčasťou života človeka v určitom sociálnom kontexte, teda to, čo človeka bezprostredne obklopuje, pôsobí na neho a čo on môže ovplyvňovať. Sociálne poznávanie sa zvyčajne chápe ako človek poznáva sociálnu realitu, ktorá ho obklopuje, svoj sociálny svet. Sociálne prostredie je konkrétny, presne vymedzený životný priestor, v ktorom živá bytosť existuje, nie

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

je však definitívne naň viazaná, lebo každý jedinec je otvorený voči svetu.

Základným miestom, kde sa sociálna komunikácia jedinca začína vyvíjať je rodina, prostredie a škola. Rodina je spoločensky schválená forma stáleho spolužitia muža a ženy, osôb spojených manželskými, pokrvnými alebo adoptívnymi zväzkami. Tieto zväzky majú silnú citovú bázu, v rodine sa učíme základom spoločenského kontaktu. Súčasťou kultúry rodinných vzťahov je aj kultúra vzájomnej komunikácie medzi partnermi. Rodina je jedným z najvýznamnejších činiteľov formovania človeka. Medzi základné elementy, kde sa po prvý krát stávame účastníkmi priebehu komunikácie a sociálneho styku vôbec, patrí hlavne rodina a škola. Optimalizácia rodinného života je základným sociálnym zázemím rastu výkonnosti väčšiny ekonomicky aktívneho obyvateľstva a musí stať komplexným s akceleráciou spoločenského vývinu. Hlavnými prostriedkami rodinnej výchovy sú rodinná atmosféra a životný štýl dospelých, čím bezprostredne vplývajú na hodnotovú orientáciu dieťaťa.

Historický vývin podmienok existencie rodiny aj v minulosti nepretržite menil štruktúru rodinnej organizácie. Úlohou socializačného procesu v rodine ostáva však naďalej socializačná príprava detí a mladistvých na vstup do praktického života, ktorá sa ako vzťah v meniacich sa spoločenských podmienkach tiež nanovo zhodnocuje a zdôrazňuje. Preto ciele socializačného procesu musia mať podľa okolností viac generačnú formálnu štruktúru a konkrétny sociálny obsah. Rodinná socializácia je

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

kompozitom intenciálnej výchovy príslušníkov rodiny na základe ich skupinovej interakcie, v ktorej každý z nich má určitú úlohu, je objektom pôsobenia ostatných a súčasne subjektom pôsobenia na nich. Rodinná socializácia bola komplexne apodiktickou formou medzigeneračného prenosu životne dôležitých vedomostí, hodnôt, znalostí ľudského konania – správania v spoločnosti. Pod vplyvom spoločenského prostredia sa jedinec postupne začleňuje do spoločnosti, pričom si osvojuje príslušné vzory chovania. Podstaty o človeku ako o živej ľudskej bytosti sa výrazne menili v priebehu historického vývoja ľudstva. Človek ako najdokonalejšia a najrozvinutejšia živá bytosť na zemi je zároveň nedeliteľnou súčasťou prírody, súčasťou živočíšneho sveta. V sociálnej činnosti chápeme človeka ako uvedomelú rodovú bytosť, ktorá je adaptácie schopná v danom sociálnom prostredí, ktorá si svoje životné činnosti stanovuje ako predmet svojho vlastného chcenia a vedomia. Táto vedomá činnosť ho odlišuje od ostatných foriem života, a preto človek, pokiaľ má byť plnohodnotným človekom, nemôže zostať len tým, čím ho vytvorila príroda.

V priebehu svojich vlastných dejín sa človek stáva spoločenskou bytosťou, čím sa človek socializuje.

Socializačný proces je prenos hodnotových orientácií a ostatných zložiek kultúry, vrátane osvojovania si zručností, vedomostí. Jednotlivec si v ňom osvojuje hodnoty a normy konania, učí sa rozumieť kultúre, učí sa preberať a vykonávať spoločenské role. Konflikty a rovnováha, spoločenský status, identita a rovnováha, hodnoty, normy, ideály a ich

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

interiorizácia, celá kultúra danej spoločnosti – to všetko sú kategórie, ktorých existencia úzko súvisí s procesom socializácie. Proces socializácie sa stáva jednostranným osvojovaním si rol, v priebehu ktorého si jednotlivec stále viac osvojuje repertoár sociálnych zručností a schopností potrebných pre plnohodnotného člena spoločnosti.

Najdynamickejšou a najzložitejšou zložkou spoločnosti je hodnota človeka a investície do sociálneho kapitálu sú najvyššou formou participácie človeka s človekom, človeka so skupinou a skupiny so skupinou. Spoločnosť disponuje ľudským kapitálom rozsahom odborných vedomostí a zručností stelesnených v pracovnej sile danej krajiny, ktorý je výsledkom formálneho vzdelania ako aj zvyšovania kvalifikácie v zamestnaní. Ľudská dôstojnosť sa vzťahuje na osobné bytie človeka, je vyjadrením predstavy o osobnostnej a sociálnej hodnote každého človeka. Ľudská dôstojnosť obsahuje postulát morálneho vedomia, ľudského zdokonaľovania človeka, jeho sebarealizácie s rešpektovaním ostatných ľudí ako súčasti ľudského rodu. Spoločnosť garantuje jednotlivcovi tie slobody, ktoré sú nevyhnutné pre priestor jeho plnej individuálnej existencie.

Spoločenské podmienky sú súhrnom usporiadania procesov, vzťahov, foriem vedomia v konkrétnych daniach a činnostiach, ktoré smerujú k zabezpečovaniu práv jednotlivcov a skupín. Celý súbor vzťahov v spoločnosti funguje prostredníctvom sociálnej siete, ktorá spája celý súbor vzťahov v spoločnosti, jedinca s rôznymi pozíciami, ktoré jedinec zaujíma. Spája sa so sociálnou pozíciou, sociálnym

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

statusom a sociálnymi rolami. Od najstarších čias sa úcta človeka k človeku vyjadruje vonkajšou spoločenskou formou, v historickom vývoji ľudstva sa táto forma rozvíjala a menila podľa toho, ako sa rozvíjali a menili jednotlivé spoločenské formácie.

Jedinec ako sociálna bytosť má v sebe zakódovanú kolektívnu spolupatričnosť, vedomé pochopenie a akceptovanie historicky vytvorenej solidarity, ktorá vyplýva zo vzniknutej potreby prežiť. Bez vzájomného pôsobenia ľudí by nemohla ani spoločnosť jestvovať, spoločenský život bez vzájomného pôsobenia neexistuje. Spoločnosť vyjadruje bezprostredný vzťah medzi jednotlivcom a ostatnými členmi spoločnosti sociálnou solidaritou. Človek je sociálne determinovaná bytosť, ktorej existencia je možná len v spoločenstve iných ľudských bytostí. Základné

ľudské práva majú zvláštnu a vyššiu hodnotu a bývajú spravidla zakotvené v ústavách a ďalších ústavných zákonoch a v medzinárodných zmluvách a v iných dokumentoch, čím sú im poskytované medzinárodné záruky.

Zaistenie základných ľudských práv zobrazuje úroveň demokracie konkrétneho štátu a slúžia humánnym cieľom.

Sociálna prirodzenosť človeka je potreba patriť do spoločnosti prostredníctvom citu spolupatričnosti, ktorý je formou a prostriedkom realizovania ľudského potenciálu v adekvátnom sociálnom prostredí. Jednotlivec, jedinec je odkázaný na život v celku, ktorý spočíva v trvaní ľudského rodu, jedine prostredníctvom spoločného dobra je zabezpečovaný hodnotný život jednotlivca a on

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

prostredníctvom svojho pohybu vytvára hodnoty pre vyšší rozvoj celku. Svet človeka, jedinca je terminovaný jeho individuálnym charakterom, konkrétnou dejinnou situáciou, jeho osobnými skúsenosťami. Kvalita života jedinca je vyjadrená aj správaním človeka, ktorého základom je vzájomné pôsobenie životných podmienok, sociálno – ekonomických faktorov a osobnostných vlastností.

Sociálna zrelosť individua je cieľový stav, keď si jedinec osvojil hodnoty, normy, zvyklosti a ciele sociálneho útvaru, ktorého je členom a súčasne splýva s očakávaniami, že sa správa podľa platných a uznávaných sociálnych zvyklostí so zreteľom k jeho sociálnym pozíciám, ktoré v spoločenstve zastáva. Sociálne predstavy sú schopné pomáhať orientovať sa ľuďom v mnohostrannej sociálnej skutočnosti, usmerňovať ich správanie.

Sociálny rozvoj ako nová kvalita života, do ktorej má vyústiť tok civilizačných premien je nielen výsledkom sociálno – ekonomického pohybu spoločnosti, ale aj jeho podnetom, impulzom a kritériom úspešnosti. Zdokonaľovanie kvality života, prekročenie spotrebného štandardu, jeho kvantitatívnych parametrov spolu s obohatením duchovného života individua i spoločnosti je súčasťou sociálneho rozvoja v širšom slova zmysle. Do pojmu kvalita života sa premieta dosiahnutý civilizačný stupeň rozvoja a je jeho následkom, ale súčasne aj kritériá a zmyslovosť ekonomického rozvoja, je v ňom teda obsiahnutá aj spätná väzba v zmysle požiadavky a nárokov na dynamiku a smery sociálno – ekonomického pohybu. Spôsob života a jeho kvalita sa chápe ako historicky

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

určená forma, v ktorej spoločnosť reprodukuje a rozvíja svoju existenciu. Spôsob života sa vzťahuje na všetky životné prejavy a činnosti pomocou, ktorých ľudia uspokojujú svoje potreby, využívajú hmotné podmienky svojej existencie a vstupujú pri tom do vzájomných spoločenských vzťahov v rámci pomerov typických pre danú spoločensko – ekonomickú formáciu. Výška, charakter a štruktúra uspokojovaných potrieb podmieňuje úroveň kvality života. Kvalita života, jej štruktúra má zhruba nasledovné komponenty: potreby, životné podmienky, hodnotové orientácie, životné činnosti, aktivity, sociálne prostredie. Vyjadrujú úroveň a výber možností materiálneho a spoločenského charakteru a vplyv systému na spôsob života. Žiadúcou kvalitou života nazývame taký stupeň a charakter reprodukcie a rozvoja ľudskej existencie, ktorý nielen umožňuje plnokrvný materiálny a duchovný život človeka, jeho sebarozvoj, ale k nemu aj dochádza a poskytuje jedincovi pocit šťastia, spokojnosti, dôstojnosti. Tento proces by nemal byť v rozpore s princípmi ľudskosti a humanity. Spoločenskou väzbou rozumieme spôsob spoločenskej závislosti medzi ľuďmi, v spoločenskej produkcii svojho života vstupujú ľudia do určitých nevyhnutných, od ich vôle nezávislých vzťahov. K širším vzťahom patria vzťahy národnostné, národné a ostatné spoločenské vzťahy, ktoré sa dajú odvodiť zo základných etických vzťahov. Spoločenský vzťah je zložitý systém, medzi jeho partnermi existuje určitá závislosť vyplývajúca z charakteru zväzkov i z charakteru záväzkov. Spoločenské vzťahy a spoločenské styky môžu

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

v sociálnej interakcii prebiehať súhlasne. Človek je buď akceptabilne alebo inakceptabilne namierený voči inému človeku, komplikovanosť tejto problematiky je v tom, že rozličné kombinácie, napríklad akceptujúci nemusí byť akceptovaný. Spoločenské konanie je z hľadiska a chápania spoločenského styku najzložitejším spoločenským javom, pretože podnetom pre vnímajúceho tu je nielen zovňajšok a povahové vlastnosti, ale aj spôsob zaobchádzania človeka s človekom. Spoločenský styk je reálny jav, existujúci reálne vo vedomí človeka prostredníctvom svojich zložiek a ich komponentov. Teória sociálnej identity hovorí, že jednotlivci sú silne motivovaní udržať si pozitívnu sociálnu identitu. Socializačný proces je prenos hodnotových orientácií a ostatných zložiek kultúry, vrátane osvojovania si zručností, vedomostí.

Socializácia je považovaná za proces, prostredníctvom ktorého individuum od narodenia s enormne širokými variáciami možností správania je vedené k výchove svojho bežného a akceptovateľného správania určujú normy skupín, ku ktorým jednotlivец patrí.

Princíp sociálnej solidarity je založený na vzájomnej podpore, harmonickej spolupráci medzi ľuďmi. Je výrazom ľudského porozumenia, súdržnosti, zodpovednosti a pospolitosti. Súvisí s utváraním a rozdeľovaním životných podmienok a prostriedkov jednotlivcov a sociálnych skupín v záujme idey sociálnej spravodlivosti, na sociálnu solidaritu môžeme pozeráť z rôznych hľadísk.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Pod medzigeneračnou solidaritou chápeme solidaritu ekonomicky aktívnych s už neaktívnymi, či solidaritu zdravých s chorými, bezdetných rodín s rodinami s deťmi, zamestnaných s nezamestnanými. Sociálna solidarita sa realizuje prostredníctvom transferovanej a redistribučnej politiky štátu. Princíp subsidiarity tiež predpokladá, že všetky spoločenské útvary jednotlivcovi nielen umožnia, aby prevzal zodpovednosť sám za seba, ale tiež ho k tomu povzbudia, motivujú. Človek je tvorivým interpretom a konštruktérom svojho sociálneho sveta.

Spoločenské podmienky ovplyvňujú, ale nedeterminujú ľudské vedomie, štruktúry konania, predstava spoločnosti sa spája s procesom komunikatívneho konania. K nášmu každodennému porozumeniu sveta a našej orientácie konania musí zodpovedať základ subjektívne a jazykom prostredníctvom poznania reality. Obzvlášť dôležité je poznanie pravidiel a vzorcov správania, inštitúcií a typického očakávania spôsobu správania zo strany druhých.

Socializácia by mohla byť považovaná za osvojenie si týchto poznatkov, integračné chápanie socializácie predpokladá, že človek je vo všetkých svojich znakoch a vlastnostiach, vrátane psychických, plne determinovaný spoločnosťou, že sa musí spoločnosti prispôbovať a sám je jej obrazom. Procesom socializácie získava ľudský subjekt schopnosť spochybňovať jestvujúce sociálne skutočnosti a spoločensky v tomto smere konať.

Ako represívny model možno označiť prístup, ktorý považuje socializáciu za obmedzovanie človeka spoločenskými

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

normami, ktoré si človek osvojuje v procese socializácie, a ktoré sa interiorizáciou stávajú súčasťou jeho osobnosti. V súčasnom období sa dospelo ku konsenzu, podľa ktorého pod pojmom socializácia treba rozumieť proces vzniku a vývinu osobnosti vo vzájomnej závislosti od spoločensky sprostredkovaného sociálneho a materiálneho okolia. Podstatné pri tom je to, ako sa človek stáva subjektom schopným spoločenského konania. Vypelým členom spoločnosti sa človek stáva osvojením si rol, ktoré sú vlastné súborom očakávaní, spojených so správaním príslušného nositeľa spoločenských pozícií a zabezpečených sankciami. Jednotlivec získava schopnosť prijímať a zastávať sociálne roly v procese socializácie. Sociálna skupina odovzdáva novým generáciám jestvujúce kultúrne hodnoty, ktoré ona a predošlé generácie vytvorili či akceptovali. Takýmto spôsobom sa kumulujú kultúrne hodnoty, rastie ich množstvo a súčasne vznikajú nové vzťahy medzi nimi. Na základe vlastnej kultúrnej identity sa sociálna skupina vyberá z kultúrnych produktov a hodnôt minulosti tie, ktoré podporujú jej identitu. Vznikajú naraz a spoločne sa menia, vo svete sa často tento termín spája s vlastenectvom, s národnou hrdosťou, s pocitom príslušnosti k určitej sociálnej skupine, so spoluprácou v rámci skupiny. Súčasne sa však spája aj so separáciou, uzatvorením skupiny do seba, s nepriateľským postojom voči druhým spoločenstvám. Každé spoločenstvo potrebuje odovzdávať svoju kultúru, lebo len tak je schopné prežiť ako spoločenstvo a nerozpadnúť sa na izolovaných jedincov, ktorí by boli asimilovaní inou kultúrou. Ak si

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

skupina uvedomuje svoju kultúrnosť, identitu – t.j. vie, aké hodnoty, normy či ideály a akú tradíciu považuje za svoju vlastnú – vtedy presne vie, čo má a chce odovzdať.

Kultúrna identita sociálnej skupiny je nevyhnutným prvkom kultúry tejto skupiny, ak sa nemá skupina rozpadnúť, ak má pretrvať ako určitý celok. Je v zásade pozitívnou súčasťou života spoločnosti, pretože však ide o jej prežitie, musí sa kultúra skupiny prispôbovať neustále sa meniacim životným podmienkam. Kultúra potrebuje pre svoje zachovanie a pre rozvoj neustálu výmenu obsahov a foriem s inými kultúrami. Je to neustále obohacovanie o nové podnety, ktoré pomáhajú kultúre prispôbovať sa novým životným podmienkam sociálnej skupiny.

Literatúra:

- BRINDZA, J. 1996. Sociálna komunikácia. Banská Bystrica: UMB, 1996. ISBN 80-88825-95-4
- GRÁC, J. 1968. Spoločenský styk a psychológia výchovy mládeže. Bratislava: SPN. 1968.
- HAMAROVÁ, J. – HOLKOVIČ, Ľ. 1988. Výchova v rodine. Bratislava: Smena. 1988.
- KRESÁK, P. a kol. 1997. Občan a demokracia. Bratislava: SAV, 1997. ISBN 80-967169
- KŘIVOHLAVÝ, J. 1988. Jak si navzájem lépe porozumíme. Praha: Svoboda, 1988.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

- LIEGEOIS, J. 1995. Rómovia, cigáni, kočovníci. Bratislava: Informačné a dokumentačné stredisko, 1995. ISBN 80-967380-4-6
- MISTRÍK, E. a kol. 1999. Kultúra a multikultúrna výchova. Bratislava: IRIS, 1999. ISBN 80-88778-81-6
- ONDREJKOVIČ, P. 1997. Socializácia mládeže. Bratislava: SAV, 1997. ISBN 80-224-0476-4
- PREVENDÁROVÁ, J. – KUBÍČKOVÁ, G. 1996. Základy rodinnej a sexuálnej výchovy. Bratislava: SPN, 1996. ISBN 80-08-01212-9
- STRIEŽENEC, Š. 1999. Úvod do sociálnej práce. Trnava: AD, 1999. ISBN 80-967589-6-9
- ŠVARENINOVÁ, O. 1995. Rečová komunikácia. Bratislava: SNP, 1995. ISBN 80-08-02228-0
- VÝROST, J. – SLAMĚNÍK, I. 1997. Sociální psychologie. Praha: ISV, 1997. ISBN 80-85866-20-X
- WOLF, J. 1993. Člověk a jeho svět. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-746-X

Kontakt:

PhDr. Roman Berka, PhD.

VŠ Z a SP sv. Alžbety, n. o. Bratislava, doktorand
doktorandského štúdia

ASRPO SR, Čerenčianska 22 Rimavská Sobota

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Mladí ľudia na trhu práce na Slovensku

Štefan Szolnoky

Abstrakt : Čo sa týka Slovenska, tak pri nezamestnanosti mladých sme na tom oveľa horšie ako pri samotnej nezamestnanosti. Po Španielsku a Grécku sme na treťom mieste s 36% nezamestnanosťou mladých ľudí. Riešiť by sa to malo tak, že by sa najprv mal zvýšiť dopyt a následne potom by sa vytvorili nové pracovné miesta. Niektorým mladým ľuďom sa podarí nájsť zamestnanie aj keď len dočasné. Je medzi nimi veľa takých, ktorí striedajú obdobie dočasnej zamestnanosti s obdobím nezamestnanosti. Jedným z riešení nezamestnanosti je aj vysokoškolské vzdelanie, lebo s vyššou úrovňou vzdelania sa znižuje riziko nezamestnanosti. Potreba študovať je odrazom požiadaviek niektorých zamestnávateľov. Problémy nezamestnaných mladých ľudí vyplývajú z absencie ich odborných skúseností, pracovných zručností a tak isto aj návykov.

KLúčové slová : nezamestnanosť, mladí ľudia, odchod za prácou, strata zamestnania.

K nezamestnanosti prispieva aj nezosúladenie pracovnej sily z hľadiska určitých odborností na štruktúru odborov vyučovaných na školách a problémy sú aj v obsahovej príprave. Rizikovým faktorom je cyklický nárast počtu mladých ľudí po ukončení štúdia a neschopnosť trhu práce absorbovať ich v tom danom období (Fedoreková, 2009). Po celej Európe je viditeľný nárast počtu mladých ľudí, ktorí sú označovaní ako NEET (Not in education, employment or training), teda mladí, ktorí nechodia do školy, nepracujú

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

a ani sa nezúčastňujú akejkolvek odbornej prípravy. Svoju úlohu zohráva aj hospodárska a finančná kríza za posledné roky, ktorá sťažila prístup mladým, ktorí nemali ambície ďalšieho vzdelávania alebo uplatniť sa na trhu práce. NEET vyčleňuje všetkých neaktívnych mladých a teda lepšie zobrazuje skupinu ľudí, ktorí neparticipujú na žiadnom vzdelávaní a nepracujú a tým pádom predstavujú väčšie riziko zamestnaneckej a sociálnej exklúzie. V roku 2010 sa miera NEET v EÚ (27) pohybovala na úrovni 12,8 %, to znamená, že viac ako každý ôsmy mladý človek vo veku od 15 do 24 rokov neštudoval a ani nepracoval. Najhoršie z pomedzi krajín EÚ bolo na tom Bulharsko, kde dosiahla miera až 21,8% a v Turecku až 32,3%. Najnižšiu mieru mali krajiny Holandsko 4,4%, Nórsko 4,9% a Luxembursko 5,1%. Slovensko bolo na 19. mieste s mierou NEET na úrovni 14,1%, čo bolo mierne nad priemerom. Existujú však aj skupiny mladých, ktoré aj napriek tomu, že sa zaraďujú do skupiny NEET, pracovať vôbec nechcú. Tvoria 3,6%, ako priemer EÚ. Tento priemer zvyšujú krajiny ako Írsko a Bulharsko, kde sú hodnoty nad 7%, respektíve 9%. Na Slovensku 3,2% mladých ľudí nechce vôbec pracovať ani sa vzdelávať, avšak sa môže hovoriť o značnom poklese, nakoľko v roku 2002 túto skupinu tvorilo až 11,3%. Zvláštnosťou je Nórsko, keď v roku 2000 túto mieru nezaujmu tvorilo až 20% a do roku 2010 to pokleslo na 1,4%. Naopak druhú skupinu tvoria mladí ľudia, ktorí by chceli pracovať nezávisle od toho, či si hľadajú zamestnanie alebo nie.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

V priemere EÚ (27) tvoria 9,1%. Najmenšiu skupinu tvoria mladí v Holandsku, iba 2,7% a najviac ich prejavuje záujem v Španielsku, kde je hodnota 14,6%. Slovensko obsadilo 6. priečku s 10,8%. V tejto skupine je zvláštne Bulharsko, kde v roku 2001 malo záujem pracovať 22,2%, ale v roku 2008 to bolo už iba 8,2% mladých (<http://www.iz.sk/,20.02.2012>). Niektoré slovenské školy produkujú len klientov pre úrady práce. Univerzít a vysokých škôl je v súčasnej dobe 37, kým do roku 1989 ich bolo 13, počet vtedajších študentov 63 tisíc sa zvýšil na viac ako 250 tisíc. Väčšina absolventov po škole končí na úradoch práce. Mnohokrát nespĺňajú ani základné odborné požiadavky, po niektorí zostávajú finančne závislí od rodičov. Pre zamestnávateľov je dôležité akú má záujemca o prácu prax a hlavne aj aké má platové nároky. Príčinou nezamestnanosti mladých nie je len vina hospodárskej krízy, ale aj úpadok školského systému, ktorý ignoruje potreby praxe. Beznádej, nulové sebavedomie a sklamanie, tak s takýmito pocitmi zápasia tisíce mladých ľudí, ktorí si bezvýsledne hľadajú prácu. Väčšina z nich zostáva závislých od rodičov a od ich pomoci. Mladým nezamestnaným sťažuje situáciu aj to, že nemajú nárok na podporu v nezamestnanosti, pretože nemajú dostatok potrebných odpracovaných rokov. Taktiež mladí do 25 rokov, ktorí žijú u rodičov nemajú nárok ani na dávku v hmotnej núdzi, čiže sú úplne závislí od rodičov. V súčasnej dobe si mladí ľudia hľadajú v priemere prácu asi 14 mesiacov, kým sa im nejaká podarí nájsť. Hlavným dôsledkom nezamestnanosti podľa ÚPSVaR je nízka

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

kvalifikácia, strata zamestnania, chýbajúca prax a zdravotné postihnutie. Strata zamestnania ovplyvňuje negatívnym spôsobom sebahodnotenie, znižuje sebavedomie a sebaúctu a vedie aj k pocitu menejcennosti. Nezamestnaný stráca po určitej dobe schopnosti a zručnosti, ktoré nevyužíva, stráca pracovné návyky a dochádza k stagnácii osobnosti. Nezamestnaného človeka sa zmocňujú pochybnosti o vlastných schopnostiach, nastáva neistota a strach z budúcnosti. Nájst' si novú prácu po strate zamestnania majú problém aj ľudia s pracovnými návykmi a kvalifikáciou. Podľa štatistík úradov práce si nové zamestnanie vo februári 2012 našiel každý druhý prepustený. Horšie sú na tom ľudia, ktorí prišli o svoje zamestnanie pri hromadnom prepúšťaní, z nich si dokáže nájsť nové zamestnanie len každý tretí. Nádejou na nájdenie si nového zamestnania sú rekvalifikačné kurzy. Európska únia a nezamestnanosť Slovensko má problém so zamestnanosťou mladých ľudí do 25 rokov. V Európskej únii (ďalej len EÚ) v januári 2014 malo len 6 krajín vyššiu nezamestnanosť ako SR. Pred nás sa dostalo Španielsko, Grécko, Portugalsko a Írsko.

V januári bola miera nezamestnanosti 10,1%, z údajov Eurostatu vyplýva, že celkovo je v únii bez práce okolo 24 miliónov ľudí. Najväčším problémom so zamestnanosťou majú mladí ľudia, firmy ich nechcú zamestnať pre nedostatok skúseností a kvôli pracovným návykom. Podľa analytikov za rastom nezamestnanosti môžeme hľadať aj tlak na optimalizáciu nákladov. Len šesť krajín malo v januári 2014 vyššiu nezamestnanosť ako Slovensko, avšak stále patríme

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

medzi krajiny, ktoré bojujú s krízou. Najnižšiu nezamestnanosť spomedzi členských krajín únie malo Rakúsko (4%), nasledované Holandskom (5 %) a Luxemburskom (5,1%). Najvyššiu mieru nezamestnanosti zaznamenalo Španielsko (23,3%), nasledované Gréckom (19,9% v novembri 2011), Írskom a Portugalskom (v oboch krajinách po 14,8 %). Najnižšiu nezamestnanosť mladých malo Nemecko (7,8%), potom Rakúsko (8,9%) a Holandsko (9 %). Naopak, najvyššiu zaznamenalo v januári Španielsko (49,9 %), ďalej Grécko (48,1%) a Slovensko (36%) . Nezamestnanosť je vlastne nerovnováha na trhu práce, ako taká je negatívnym javom, či už pre spoločnosť, alebo ako dopad na jej ekonomiku a tým aj celkový rozvoj, ale aj pre človeka ako jednotlivca, ktorého sa bezprostredne dotýka a ktorý sa s ňou musí vyrovnávať. V súčasnosti už nikto nemôže povedať, že jeho sa tento problém netýka. Dnes možno ešte nie, ale zajtra alebo o pár týždňov sa v pozícii nezamestnaného môže ocitnúť hoci kto z nás. Existencia jedného pracovného miesta je ovplyvňovaná existenciou iných pracovných miest. S cieľom boja s nezamestnanosťou sa neustále prijíma veľké množstvo opatrení, ktoré niekedy okrem toho, že neprinesú pozitívne výsledky, pôsobia dokonca v opačnom smere. Avšak treba vedieť, že aj keď miera nezamestnanosti môže klesať, to ešte neznamená, že stúpa miera zamestnanosti. Preto nielen počty zanikajúcich a novovytvorených pracovných miest, ale aj demografický vývoj a zmeny v podmienkach odchodu do dôchodku, veľmi výrazne neurčujú vývoj nezamestnanosti. Ekonómovia sa zhodujú, že nezamestnanosť na Slovensku

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

nemá cyklický, ale štruktúrny charakter. Ide teda v prvom rade o rozmiestnenie pracovných príležitostí v regiónoch. Regionálny rozvoj je silne diferencovaný, čo sa samozrejme nevyhnutne prejavuje na počte vytvorených pracovných miest. Slováci v minulosti neboli naučení cestovať za prácou, preto by pomohlo napr. zvýšenie príspevku na sťahovanie.

„Každý máme zároveň povinnosť voči spoločnosti, v ktorej jedine môžeme slobodne a plne rozvíjať svoju osobnosť. Povinnosti voči spoločnosti si plní aj sociálna práca, ktorá napomáha sociálnemu rozvoju a sociálnej súdržnosti (sociálnej kohézii) v spoločnosti.“ (Gállová, 2016, s. 9)

Vzdelávanie zacielené na potreby trhu práce umožňuje ľuďom zamestnať sa na voľných pozíciách. Krajiny únie využívajú vzdelávanie v rámci aktívnych opatrení v boji s nezamestnanosťou najčastejšie. Pružný a aktívny trh práce zvýši zamestnanosť. Vina sa často hádže na ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, ktoré si vraj neplní svoje úlohy na trhu práce. Nie je to celkom tak.

Za vytváranie pracovných miest sú totiž zodpovedné aj všetky ostatné rezorty, na prvom mieste ministerstvo hospodárstva. Práve ono má totiž navrhovanými zákonmi stimulovať priemysel a ostatné časti hospodárstva tak, aby sa do záchytnej siete MPSVaR SR vošlo čo najmenej takých, ktorí prácu nemajú. Medzi najčastejšie príčiny nezamestnanosti patrí nízka úroveň inštitucionálneho, informačného a vzdelávacieho rámca, nízka mobilita pracovných síl a z neho vyplývajúca nízka flexibilita trhu pracovných miest. Trh práce nie je schopný v súčasnosti

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

vytvárať a ponúkať dostatok pracovných príležitostí, a tak čoraz naliehavejšie vystupuje do popredia otázka riešenia nezamestnanosti. Priblíženie programu Európskej únie, ktorý by mal viesť k zastaveniu rastu a postupnému znižovaniu miery nezamestnanosti vytváraním nových pracovných možností. Európska únia podniká mnoho aktivít vo sfére sociálnej politiky a zamestnanosti. Slovenská republika využíva viacero nástrojov pre riešenie nezamestnanosti. Výdavky, ktoré sa týkajú nezamestnanosti môžeme rozdeliť na dve základné skupiny podporu pasívnej politiky zamestnanosti a podporu aktívnej politiky zamestnanosti. Cieľom pasívnych opatrení je stanovenie podmienok a výšky poskytovaného hmotného zabezpečenia uchádzačom o zamestnanie a ďalších sociálnych transferov nezamestnaným. Účelom pasívnej politiky je zabezpečenie určitej životnej úrovne nezamestnaného. Medzi pasívne opatrenia môžeme zaradiť aj skorší odchod do dôchodku nezamestnaného. Aktívne opatrenia sú zamerané predovšetkým na rizikové skupiny zamestnaných, ktorým pomáhajú udržať sa na trhu práce. Samozrejme za efektívnejšie sú považované aktívne opatrenia. Nové pracovné miesta môžu vzniknúť na základe podpory od štátu, napr. dotáciami, využívaním daňových nástrojov, úverových podporných programov a podporných programov EÚ zamestnávateľmi, vstupom zahraničných investorov a ich pozitívnym pôsobením na trhu práce, rozvojom samozamestnania alebo podporou malého a stredného podnikania. Existuje mnoho rekvalifikačných kurzov, ktoré pomáhajú vo vzdelávaní sa nezamestnaného, vo zvýšení jeho

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

kvalifikácie, v získaní viacerých zručností a k lepšiemu uplatneniu sa na trhu práce. V rámci tejto problematiky sa kladie väčší dôraz aj na vytvorenie vzdelávacieho systému, ktorý bude zosúladený s potrebami trhu práce. V práci som dospela k záveru, že k odstráneniu nezamestnanosti, prípadne k jej zníženiu, vedie cesta cez podporu aktívnej politiky zamestnanosti, cez flexibilitu zákonníka práce. Vláda navrhuje primerane zjednodušiť podnikateľské prostredie malých a stredných živnostníkov. Tieto menšie podniky by prijali podporu na daňové úľavy a podporu na vytvorenie nových pracovných miest či už v poľnohospodárstve alebo v oblasti remesiel. Ďalej je potrebná zmena učebných plánov.

„Ľudské vzťahy v spoločnosti sú ovplyvňované určitými spoločnými hodnotami. Mechanizmami sociálnej politiky sa spoločnosť snaží zlepšiť sociálne postavenie ľudí. Úloha štátu ako subjektu sociálnej politiky je dominantná.“ (Gáľlová, 2016, s. 20)

Kedysi si podniky „vychovávali“ svojich budúcich zamestnancov. Počas štúdia teoretické vedomosti si priamo overovali v praxi. Po ukončení štúdia ľahko zapadli do pracovného rytmu, vedeli sa zorientovať na pracovisku. Terajší školský systém nereaguje na potreby hospodárskeho vývoja.

Záver :

Mladí ľudia riešia svoju nevýhodnú finančnú situáciu práve odchodom za prácou do zahraničia. Naši mladí ľudia väčšinou odchádzajú za prácou do Rakúska, Nemecka, Švajčiarska, Anglicka, Holandska, Írska, ale aj do vzdialenejších krajín.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Použitá literatúra:

ČERNÁ, Ľ.: *Flexibilita a istota na trhu práce*. In: Hospodárská politika v členských zemích Evropské unie: Sborník příspěvků VIII. mezinárodní vědecké konference. 8.-10. září 2010, Horní Lomná, ČR. - Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2010. 49-55 s. ISBN 978-80-7248-601-4.

MAREŠ P.: *Nezaměstnanost jako sociální problém*, Sociologické nakladatelství, Brno, 1994. ISBN 80-901424-9-4

MARTINCOVÁ M.: *Nezamestnanosť ako makroekonomický problém*, Vydané v edícii Ekonómia, Bratislava, 2005. ISBN 80-8078-038-2

KONING DE J., KOROLKOVA K, GOUDRIAAN M., NES VAN P.: *Zložky systému pravidelného a opodstatneného hodnotenia politiky zamestnanosti (SPOHPZ) v Slovenskej republike*, SEOR BV, Rotterdam, 2001. ISBN 80-968730-3-2

MATOUŠEK, O. a kol.: *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

SCHAVEL, M. a kol. 2007. *Sociálna prevencia*. 2. vyd. Prešov: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Alžbety, Ústav sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P.
Gojdiča, 2007. 141 s. ISBN 978-80-89271-22-1.

Gáľlová, A., Šuvada, J. 2016. Zborník Sekundárne sociálne
problémy podmienené nezamestnanosťou. ASRPO SR,
Rimavská Sobota. 2016. ISBN 978-80-972352-1-5
s. 368

Kontakt: Ing. Štefan Szolnoky, Veterná 29, Rimavská
Sobota

doktorand VŠ Z a SP sv. Alžbety, Bratislava
mastiff.wbl@szm.sk

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Sociálne služby a ich význam pre Rómov

Andrea Gállová

Abstrakt:

V súčasnosti sú sociálne služby významnou časťou aktivít a činností verejných a neverejných poskytovateľov sociálnych služieb na Slovensku. Súčasný stav poskytovania sociálnych služieb na Slovensku vychádza z legislatívneho rámca, sociálnej politiky štátu, vývoja krajín Európskej Únie a od spoločenského vývoja našej krajiny. Súčasný platný zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách upravuje právne vzťahy pri poskytovaní sociálnych služieb, financovaní sociálnych služieb a dohľade nad poskytovaním sociálnych služieb u verejných i neverejných poskytovateľov sociálnych služieb. Na základe pohľadu do dejín života rómskeho etnika, ich historického vývoja budeme sa venovať aj ponímaniu ich života očami histórie.

Kľúčové slová:

Zariadenie pre seniorov. Rómske etnikum. Sociálne faktory. Spoločensko-ekonomické faktory.

Abstract:

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Nowadays, social services are significant part of activities and actions performed by public as well as non-public providers of social services in Slovakia. Current state of social services provision in Slovakia is based on the legislation frame, social policy of the state, development of the countries in the European Union and societal development of our country. Currently applicable Law Act No. 448/2008 Coll. on Social Services governs legal relationships within providing social services, financing social services, and supervising provision of social services by public and non-public social services providers. On the basis of a view of the Roma ethnicity history, their historical development, we will deal with the perception of their life through the eyes of history.

Key words:

Senior's homes. Roma ethnicity. Social factors. Social and economic factors.

Úvod

Koncepcia rozvoja poskytovania sociálnych služieb na Slovensku vychádza a zohľadňuje rešpektovanie základných ľudských a občianskych práv, ktoré sú uvedené aj vo Všeobecnej deklarácii ľudských a občianskych práv a v Európskom dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Sociálne služby

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

vychádzajú z podstaty sociálnych služieb, ktorým je osobný vzťah, ktorý vzniká medzi poskytovateľom sociálnych služieb a prijímateľom. Sociálna služba je súbor činností zameraných na uspokojovanie individuálnych a kolektívnych potrieb prijímateľov. Súčasné potreby včleňovania Rómov do občianskeho života našej spoločnosti a úsilie uplatňovať ich rovnoprávne postavenie do praxe, vyžadujú od nich určité schopnosti zapojiť sa do hospodárskeho, občianskeho, politického, duchovného a kultúrneho kontextu ako plnohodnotného etnika, koexistenčného s ostatným obyvateľstvom. Súčasný stav poskytovania sociálnych služieb na Slovensku vychádza z legislatívneho rámca, sociálnej politiky štátu ako aj závisí od spoločenského vývoja vôbec.

V realizovanom vedeckom výskume sa zameriavame na cieľovú skupinu prijímateľov sociálnych služieb umiestnených v Zariadení pre seniorov , ktorých poskytovateľmi sú verejní, neverejní poskytovatelia, obce a mestá, či nimi zriadené právnické osoby v banskobystrickom samosprávnom kraji.

„ Cieľom sociálnych služieb je zabezpečenie a ochrana sociálneho blaha, teda určitej úrovne kvality života občanov, ktorá je vyjadrená v sociálnej politike štátu.“
(Tokárová, 2003, s. 377)

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Sociálne služby sú súčasťou verejných služieb, ktoré v modernej terminológii Európskej Únie tvoria jeden z hlavných pilierov európskeho modelu spoločnosti. Sociálne služby sú ako odborné činnosti vymedzené na saturovanie nevyhnutností prijímateľa, sú primárne vymedzené na uspokojovanie sociálnych potrieb ľudí v núdzi, chudobe a ľudí ohrozených núdzou, chudobou.

Kompletný priebeh „emancipácie“ sociálnych služieb vyvrcholil v roku 2009, kedy vstúpil do platnosti samostatný zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách, čím sa zakončil proces rozpadu zákona o sociálnej pomoci, ktorý sa pretransformoval na skupinu samostatných zákonov upravujúcich jednotlivé oblasti sociálnej starostlivosti, pomoci, podpory.

Zákonnou príležitosťou riešenia sociálnej chudoby občana sú aj sociálne služby, ktoré sú integrálnou zložkou verejných služieb, a ktoré majú vo vzťahu k obyvateľom Slovenskej republiky špecifické poslanie. Inštitucionálne sociálne služby sa poskytujú mimo sociálneho prostredia klienta.

Významným faktorom v rámci zariadení sociálnych služieb je integrácia klientov do spoločenského diania, podieľanie sa na vzniku životných podmienok v zariadení sociálnych služieb, spoločenských hodnôt a motivácia k sociálnej, osobnej činnosti, aktivite a rozvoji.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Dňom 1. 1. 2015 nadobudol účinnosť zákon č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorým bol novelizovaný aj súčasný zákon o sociálnych službách. Normatívnou náplňou táto novela odpovedá na novú právnu úpravu sociálnej práce a predpokladov na výkon sociálnej práce, a to previazanosťou hodnotiacich podmienok na výkon sociálnej práce v sociálnych službách s týmto zákonom. Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov formuje právne vzťahy a predpoklady umožňovania sociálnych služieb, ktorých cieľom je napomáhať sociálnemu začleňovaniu občanov a uspokojovaniu sociálnych požiadaviek ľudí v neblahej sociálnej situácii.

Metódy výskumu

Vedecký výskum sme realizovali v banskobystrickom samosprávnom kraji, výskumný súbor tvorili Zariadenia pre seniorov, celoročná forma pobytu, poskytovatelia verejní zriadení vyšším územným celkom, mestom, obcou, neverejní poskytovatelia a občania rómskeho etnika žijúci v banskobystrickom kraji.

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

Hlavným cieľom výskumu bolo zistiť významnosť poskytovania sociálnych služieb pre Rómov a mieru záujmu o poskytovanie sociálnych služieb, ktorým faktorom pripisujú významnosť pri záujme a nezáujme o umiestnenie do zariadení pre seniorov.

Výskumná metóda: kvantitatívna, kvalitatívna. Výskumný nástroj: dotazník, rozhovor. Skúmanú populáciu a základný výskumný súbor tvorili riaditelia a sociálni pracovníci v zariadeniach pre seniorov a občania rómskeho etnika vo všetkých 13 okresoch kraja.

Oslovili sme všetkých 61 Zariadení pre seniorov registrovaných, kde bolo umiestnených 1776 klientov, naše dotazníky vyplnili v 40 ZpS, kde bolo umiestnených 1165 klientov, čo predstavovalo 65,6% účasť. Veková štruktúra klientov bola od 60 rokov do 100 rokov.

Do nášho rozhovoru sme oslovili 300 Rómov, zapojilo sa 253, čo predstavovalo 84,33% účasť. Stanovili sme si v rámci výskumnej paradigmy sociálne faktory a spoločensko– ekonomické, ktoré sme štatistickými metódami vyhodnocovali.

Výsledky výskumu

Výsledky potvrdili dvojfaktorové tézy v jej časti, že výlučne sociálne faktory sú zdrojom záujmu o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov z radov

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

seniorov rómskeho etnika a výlučne spoločensko – ekonomické faktory sú zdrojom nezájmu o umiestnenie. Zistili sme, že závažnými problémami súčasného stavu tejto náročnej a zodpovednej oblasti sociálnej práce je spoločensko – ekonomický faktor : segregácia, pohlavie, vek, ľudské práva, spoločenské uplatnenie, integrácia a informovanosť.

Nezáujem sa prejavuje len v spoločensko – ekonomických faktoroch: spoločenské uplatnenie, spôsob života, integrácia a segregácia, informovanosť, pracovná migrácia, mobilita, diskriminácia, ľudské práva, vzťahy medzi Rómami a Nerómami, úspech, participácia, politická reprezentácia, spoločenské uznanie. Ako bolo dokázané vo výskumnej časti našej práce záujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov ovplyvňujú sociálne faktory, ktoré sú dynamické a nezáujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov ovplyvňujú faktory spoločensko - ekonomické.

Dvojfaktorová teória sociálne a spoločensko – ekonomické faktory významne prispeli k poznaniu a pochopeniu charakteru záujmu o umiestnenie rómskeho etnika do Zariadenia pre seniorov.

Diskusia

Jej hlavný prínos, zistenie praktického významu v poskytovaní sociálnych služieb pramení zo zdôraznenia

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

skutočnosti, že záujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov je spojený so sociálnymi faktormi. Túto skutočnosť potvrdzujeme i výsledkami nášho výskumu. Nezáujem seniora z rómskeho etnika prameniá z spoločensko-ekonomických faktorov, ktorý vytvára veľmi silný moment, sú etablované v ich postojoch, rodinnom prostredí a podmienkach, ktoré ich podporujú. Očakávaným výstupom a prínosom pre každodenný praktický život je odmeranie a vyhodnotenie stupňa miery záujmu s čiastkovými faktormi záujmu i celkového záujmu o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov. Výskumom sme zdôraznili, že záujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov ako súčasť celkovej životnej spokojnosti seniora z rómskeho etnika, je významná nielen z hľadiska jeho subjektívneho prežívania jesene života, ale nepochybne vplýva aj na jeho aktuálny psychický stav, emocionálne rozpoloženie,

sebavedomie, či schopnosť odolávať stresu a podporovať aktívne vstupovanie do riešenia problémovej situácie, čím následne ovplyvňuje kvalitu života v Zariadení pre seniorov. Zároveň sme dospeli k výsledku, ktorým faktorom respondenti pripisujú najväčšiu dôležitosť, to vytvára priestor pre zavádzanie opatrení do praxe, ktoré by umožnili ich nezáujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov znižovať, či odstraňovať. Naším

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

cieľom bolo zistiť významnosť poskytovania sociálnych služieb pre Rómov mierou záujmu alebo nezájmu pomocou sociálnych a spoločensko – ekonomických faktorov. Chceli sme výskumom potvrdiť alebo vyvrátiť Adelferovu ERG teóriu. Použili sme štatistické metódy výpočtu: Chí- kvadrát test, T- test, Wilcoxonov test, Spearmanov a Pearsonov korelačný koeficient.

Výskum sa opieral o hľadanie odpovedí na päť základných výskumných otázok, hlavný cieľ sme si rozčlenili na deväť čiastkových cieľov a stanovili sme si sedem hypotéz.

Výsledky výskumu: najdôležitejší faktor, ktorý sa podieľa na záujme je vzdelanie a aj najdôležitejšiu úlohu pri vzniku nezájmu zohráva vzdelanie. Najsilnejší negatívne divergujúci faktor je segregácia. Výsledky výskumu sú použiteľné jednak pre zamestnancov vo vedúcich funkciách štátnych a verejných inštitúcií, pre riaditeľov zariadení sociálnych služieb a jednak pre supervízorov vo viacerých oblastiach svojho pôsobenia, ako aj pre samotné rómske etnikum.

Návrhy a odporúčania pre prax

Ako bolo dokázané vo výskumnej časti našej práce záujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov ovplyvňujú sociálne faktory, ktoré sú dynamické a nezáujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

ovplyvňujú faktory spoločensko - ekonomické. Dvojfaktorová teória sociálne a spoločensko – ekonomické faktory významne prispeli k poznaniu a pochopeniu charakteru záujmu o umiestnenie rómskeho etnika do Zariadenia pre seniorov. Jej hlavný prínos, zistenie praktického významu v poskytovaní sociálnych služieb pramení zo zdôraznenia skutočnosti, že záujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov je spojený so sociálnymi faktormi. Túto skutočnosť potvrdzujeme i výsledkami nášho výskumu. Nezáujem seniora z rómskeho etnika prameniá z spoločensko-ekonomických faktorov, ktorý vytvára veľmi silný moment, sú etablované v ich postojoch, rodinnom prostredí a podmienkach, ktoré ich podporujú. Očakávaným výstupom a prínosom pre každodenný praktický život je odmeranie a vyhodnotenie stupňa (miery) záujmu s čiastkovými faktormi záujmu i celkového záujmu o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov. Výskumom sme zdôraznili, že záujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov ako súčasť celkovej životnej spokojnosti seniora z rómskeho etnika, je významná nielen z hľadiska jeho subjektívneho prežívania jesene života, ale nepochybne vplýva aj na jeho aktuálny psychický stav, emocionálne rozpoloženie, sebavedomie, či schopnosť odolávať stresu a podporovať aktívne vstupovanie do riešenia problémovej situácie,

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ DÔSTOJNOSŤ

čím následne ovplyvňuje kvalitu života v Zariadení pre seniorov.

Zároveň sme dospeli k výsledku, ktorým faktorom respondenti pripisujú najväčšiu dôležitosť, to vytvára priestor pre zavádzanie opatrení do praxe, ktoré by umožnili ich nezaujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov znižovať, či odstraňovať. Výsledky výskumu sú použiteľné jednak pre zamestnancov vo vedúcich funkciách štátnych a verejných inštitúcií, pre riaditeľov zariadení sociálnych služieb a jednak pre supervízorov vo viacerých oblastiach svojho pôsobenia, ako aj pre samotné rómske etnikum. Môžu byť východiskom pre utváranie takých podmienok v práci, aby sa sociálni pracovníci mohli prioritne venovať svojmu poslaniu, aby mali dostatok priestoru pre vypočutie klienta, pre terénnu sociálnu prácu, pre navrhovanie a realizovanie najvhodnejších riešení pre sociálnych klientov umiestnených v Zariadení pre seniorov.

Analýzou záujmu o umiestnenie seniorov do Zariadenia pre seniorov z rómskej populácie sme priniesli pohľad pre sociálnych pracovníkov aj z inej perspektívy, než ako na predstaviteľov profesie, ktorých primárnym poslaním je pomoc a podpora. Je to prvý výskum realizovaný v oblasti sociálnych služieb a ich významu pre Rómov v rámci banskobystrického, ktoré sme uskutočnili tak, aby bolo možné výsledky porovnávať: štatistický pohľad

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

, aby boli viditeľné zmeny a vývoj. Hlavným prínosom tejto vedeckovýskumnej činnosti boli skúmanie a dokumentovanie oblasti sociálnych služieb a ich význam pre Rómov, jeho uchovanie a prezentácia.

Táto vedeckovýskumná činnosť v oblasti sociálnych služieb a ich významu pre Rómov posúva hranice poznania rómskeho obyvateľstva v každej oblasti a jej výsledky nesporne prispievajú k zvýšeniu a riešeniu danej problematiky na vedeckom podklade, ako v rovine teoretickej tak i praktickej. Výskumom získaný a analyzovaný materiál bude bohatým zdrojom poznania poskytovania sociálnych služieb a ich význam pre Rómov vo všeobecnosti a vo všetkých oblastiach života a vývoja spoločnosti.

Nevyužitý potenciál výsledkov vedeckovýskumnej činnosti nielen v kultúrnej a vzdelávacej sfére, ale aj v mnohých iných oblastiach, napríklad v súčasnej modernej dobe zodpovedajúcom využívaniu kultúrneho dedičstva môže tiež napomôcť k stabilite a sociálnej súdržnosti, ako nevyhnutného predpokladu rozvoja spoločnosti. Posledné desaťročia indikujú čo potvrdzujú aj výsledky nášho výskumu, že rómska rodina sa mení. Mení svoju veľkosť, štruktúru, spôsob zakladania a to sú skutočnosti, ktoré budú musieť byť v najbližších rokoch zohľadňované, hlavne pri formovaní pomoci starým rómskym rodičom alebo iným starším rómskym

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

príbuzným so zdravotnými problémami a postihnutiami, aby dokázali zvládať vzniknutú nepriaznivú sociálnu situáciu. Ďalším logickým návrhom vzhľadom na najnižšiu zistenú mieru záujmu (segregácia) o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov, je potreba zvyšovania životnej úrovne vo všetkých aspektoch najmä u Rómov žijúcich v segregovaných komunitách a zvýšiť ich spoločenskú integráciu. Aj naše výskumné výsledky preukázali, že zvýšenie záujmu o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov nie je možné dosiahnuť opatreniami zameranými výlučne na faktory spoločensko-ekonomické alebo výlučne na faktory sociálne. Je žiaduce úsilie zamerať tak, aby aj vonkajšie ako i vnútorné činitele boli vo všetkých oblastiach života rómskeho etnika zastúpené. Jednostranná úprava spoločensko - ekonomických faktorov môže viesť k pozitívnemu, ale krátkodobému efektu. Manažéri môžu zužitkovať výsledky výskumu a na základe týchto poznatkov ich úlohou je vytvoriť vhodné podmienky a podporné prostredie pre seniorov z rómskeho etnika. Záujem ako súbor sociálnych faktorov o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov možno tiež podporovať, lebo majú v sebe obsiahnutý motivačný aspekt, pričom je spojený len s pozitívnym emočným prežívaním. Záujem by mal mať rozhodujúcu úlohu v modeli významu poskytovania sociálnych služieb vo vzťahu k voľbe

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

umiestnenia rómskeho etnika do Zariadenia pre seniorov. Zaviesť do praxe premyslený a účinný systém externej podpory doporučujem na základe výsledkov výskumu, ktorého cieľom je urýchliť sociálnu integráciu, zaistiť čo navyššiu mieru participácie rómskych seniorov a zabrániť prípadnej demotivácii, alebo nezájmu plynúcej z nedostatku informácií. Z uskutočnených výsledkov výskumu vyplýva, že hlavným cieľom by malo byť, aby sa senior z rómskeho etnika začlenil v čo možno najkratšom časovom období do života v Zariadení pre seniorov, aby mu boli poskytnuté transparentné, dostupné a efektívne sociálne služby so zreteľom na jeho individuálne potreby. Miera záujmu o umiestnenie rómskeho etnika do Zariadenia pre seniorov je odrazom vytvárania vzťahu spoločnosti k Rómom. Nástroje merania záujmu o umiestnenie rómskeho etnika do Zariadenia pre seniorov by mali byť pravidelne využívané na overenie aktuálneho stavu, zároveň i na účely hodnotenia účinnosti opatrení zavádzaných s cieľom podporiť ich záujem o život v Zariadení pre seniorov. Z výsledkov výskumu vyplýva, že proces hľadania optimálnych foriem začleňovania Rómov do spoločnosti musí byť sprevádzaný obojstranným snažením skvalitňovaním sociálnych a spoločensko – ekonomických faktorov života rómskeho etnika. V záujme o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

zohrávajú svoju rolu aj individuálne rozdiely medzi seniormi z rómskeho etnika. Neskúmali sme individuálne súvislosti medzi záujmami a fyzickými, mentálnymi a dispozičnými diferenciami, ktoré v našom výskume ani neboli brané do úvahy. Nie je možné záujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov zo strany seniorov z rómskeho etnika podmieňovať jedine vplyvom osobnosti seniora, osobnostné premenné majú svoju úlohu. Výskumom sme nedokázali odhaliť všetky aspekty záujmu a nezájmu. Bezpochyby škála faktorov záujmu je rozsiahlejšia, než akú zahŕňa náš zámer. Vychádzali sme však z faktorov, ktoré sme prezentovali ako najfrekvencovanejšie, u ktorých existuje zhoda v ich považovaní za najvýznamnejšie vo vzťahu k záujmu o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov. So zámerom dosiahnuť dobrú návratnosť dotazníkov sme vytvorili zatvorené otázky a upustili sme od otvorených otázok v dotazníku, aby sme nezaťažovali respondentov a neodrádzali ich od ochoty venovať mu dostatočnú pozornosť a odpovedať úprimne. Naš výskum sme uskutočnili v inom časovom pásme, než v ktorom došlo k zrodu dvojfaktorovej teórie. Relevantnosť tejto teórie je podmienená otázkou, či je táto dvojfaktorová teória stále aktuálna s ohľadom na historický vývoj v sociálnych službách, s ohľadom na použitú metodológiu. Seniori z rómskeho etnika majú tendenciu

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

svoj nezáujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov skôr zdôvodňovať vonkajšími podmienkami, a teda tým, čo môžu ovplyvniť, zmeniť, zlepšiť tí druhí seniori z rómskeho etnika, než aby uvažovali, že nezáujem môže plynúť z faktorov vnútorných, ktoré úzko súvisia s ich vlastnou osobnosťou. (Wall & Stephenson, 2007, in Stello, 2010, Vroom, 1964, in: Ahmed, 2010). Ten nezáujem o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov môže plynúť z faktorov vnútorných, ktoré súvisia s ich osobnostnými vlastnosťami, sebereflexiou. Možnými očakávanými komplikáciami s uskutočnením výskumu sme mali obavy, že odpovede na otázky položené v dotazníku môžu odrážať nielen stabilné názory, ale tiež subjektívne pohľady a momentálnu prechodnú situáciu. Pohľad respondenta je možné, že bude ovplyvnený nielen vlastnou skúsenosťou, ale jeho okolím, názormi spolupracovníkov, stereotypnými náhľadmi a podobne. Z oslovených riaditeľov a sociálnych pracovníkov sa zapojilo do výskumu 40 ZpS, čo predstavuje 65,6 %, ktorí vyplnili dotazníky. Návratnosť dotazníkov bola uspokojivá, vyhovujúca na účely realizovania nášho výskumu. Do rozhovoru sa zapojilo 253 občanov rómskeho etnika, čo predstavuje 84,3% účasť respondentov z celej škály oslovených respondentov.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Záver

Vedecký výskum je venovaný významu poskytovania sociálnych služieb pre Rómov v Zariadeniach pre seniorov v rámci banskobystričského samosprávneho kraja. V procese prípravy, zbierania a študovania súvisiacich odborných zdrojov, konštruovania výskumného dizajnu, realizácie samotného výskumu a vyhodnotenia jeho výsledkov sme sa utvrdili v názore, že záujem rómskeho seniora o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov predstavuje multifaktoriálny koncept, ktorý nie je jednoduché exaktne uchopiť a skúmať.

Podarilo sa nám to aj aplikáciou dvojfaktorovej respektíve duálnej teórie záujmu o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov v úplne novom kontexte pomocou sociálnych a spoločensko – ekonomických faktorov.

Pomocou dvojfaktorovej teórie sme použili na podporu validity výskumu z dôvodu, že sme triedili rozsiahly súbor sociálnych a spoločensko – ekonomických faktorov do zmysluplných skupín, uľahčujúcich dokazovania významu poskytovania sociálnych služieb pre Rómov.

Na základe výsledkov nášho výskumu sme jednoznačne dokázali platnosť duálnej teórie úplne. Výsledky potvrdili dvojfaktorové tézy v jej časti, že výlučne sociálne faktory sú zdrojom záujmu o umiestnenie do

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Zariadenia pre seniorov z radov seniorov rómskeho etnika.

Zároveň sme zozbierali dostatočnú evidenciu k preukázaniu platnosti dvojfaktorovej teórie v tvrdení, že nezáujem o umiestnenie rómskeho seniora do Zariadenia pre seniorov vyvolávajú spoločensko - ekonomické faktory.

Ťažiskový výskumný cieľ spočíval v identifikovaní úrovne záujmu rómskych seniorov o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov s jednotlivými faktormi významu participujúcimi na záujme o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov a vyhodnotení nimi subjektívne pociťovaného celkového záujmu. Zistili sme, že závažnými problémami súčasného stavu tejto náročnej a zodpovednej oblasti sociálnej práce je spoločensko – ekonomický faktor : segregácia, pohlavie, vek, ľudské práva, spoločenské uplatnenie, integrácia a informovanosť.

Nezáujem sa prejavuje len v spoločensko – ekonomických faktoroch. Tento vedecký výskum je jedinečný svojho druhu, nakoľko sa uskutočnil prvý krát v oblasti významu sociálnych služieb pre život občanov rómskeho etnika pomocou indikátorov sociálnych a spoločensko – ekonomických aplikovaných vo výskume.

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Úlohou odbornej verejnosti je prakticky aplikovať tieto výsledky výskumnej činnosti a rozšíriť nástroje k dosiahnutiu vyššieho záujmu o umiestnenie do Zariadenia pre seniorov seniormi z rómskeho etnika, čo bezpochybne prispeje k zvýšeniu významu sociálnych služieb pre Rómov.

Použitá literatúra:

- BANKS, S. 2006. *Ethics and Values in Social Work*. 3rd Ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 218 s. ISBN 978-1-4039-9420-2.
- BALOGOVÁ, B. 2005. *Seniori*. Prešov: Akcent Print, 2005. 158 s. ISBN-80-969274-9-3.
- BALVÍN, J., ŠLOSÁR, D., VAVREKOVÁ, L. 2010. *Romové ve spektru mezinárodních vědeckých studií*. Wrocław: Foundation of Social Integration Prom, 413 s. ISBN 978-83-928354-3-1.
- BANKS, S. – NØHR, K. (eds.). 2012. *Practising Social work Ethics around the World. Cases and commentaries*. London : Routledge, 2012. 264 p. ISBN 978-0-415-56033-7.
- BARTLETT, H. M. 1970. *The common base of social work practice*. Washington : NASW, 1970. 224 s.
- BERKI, J. – GÁLLOVÁ, A. – SZOLNOKY, Š. 2014. *Ekonomika a manažment – Prechod od funkčného*

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

- usporiadania na procesné v Zariadeniach sociálnych služieb. Bratislava : IRIS, 2014. 129 s. ISBN 978-80-89726-03-5
- BRICHTOVÁ, L. – REPKOVÁ, K. 2014. Sociálne služby: zacielené na kvalitu. Bratislava: GRIFIS s.r.o., 2014. 283s. ISBN 978-80-7138-138-9.
- BRICHTOVÁ, L. – REPKOVÁ, K. 2011. Sociálna ochrana starších osôb a osôb so zdravotným postihnutím – aktuálny vývoj. Bratislava : EPOS, 2011. 112s. ISBN 978-80-8057-909-8.
- BRICHTOVÁ, L. - REPKOVÁ, K. 2012. Sociálna ochrana starších osôb a osôb so zdravotným postihnutím – vývoj od roku 2012. Bratislava : EPOS, 2012. 112s. ISBN 978-80-8057-960-9.
- GAVORA, P. 2007. Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu. 2. vyd. Bratislava: UK, 2007. 239 s. ISBN 80-88904-46-3.
- GAVORA, P. 2007. Sprievodca metodológiou kvalitatívneho výskumu. Bratislava: Univerzita Komenského, 2007. 221 s. ISBN 978-80223-2317-8.
- HEGYI, L. 2010. Geriatria. Bratislava : Herba, 2010. – 601 s. ISBN 978-80-89171-73-6
- HETTEŠ, M. 2011. Starnutie spoločnosti. Vybrané kapitoly sociálnej práce so seniormi. Bratislava : VŠ Z a SP sv. Alžbety. 2011. 192 s. ISBN: 978-80-8132-031-6

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

MÁTEL, A. – SCHAVEL, M. 2013. Teória a metódy sociálnej práce I. Bratislava: SPRSP. 2013. 446 s. ISBN 978-80-971445-1-7

TOKÁROVÁ, A. et al. 2003. Sociálna práca – Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce. Akcent Print. 2003. 131 s. ISBN 80-9683-675-7

Zákony:

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona

č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní

Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého

zdravotného postihnutia a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine

Zákon č. 219/2014 Z. z. o sociálnej práci a podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. z.

Ústavný zákon č. 23/1991 Zb., Listina základných práv a slobôd

Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (1966) – publikované pod č. 120/1976 Zb.

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966) – publikované pod č. 120/1976 Zb.

Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie (1965) – publikované pod č. 95/1974 Zb.

Všeobecná deklarácia ľudských práv, Všeobecná deklarácia ľudských práv prijatá

a vyhlásená rezolúciou Valného zhromaždenia OSN, 217 A (III) z 10. decembra 1948, 5 s.

Sociálny rozmer stratégie Európa 2020 (2011): Správa výboru pre sociálnu ochranu na rok 2011. Súhrn. Brusel, 24 s., ISBN 978-92-7920392-3

Listina základných práv a slobôd: Úplne znenie Ústavného zákona č. 23/1991 Zb. (znenie aktualizované k 7. 6. 2004), 15 s.

Stratégia deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v Slovenskej republike (MPSVaR, november 2011)

Národný program rozvoja životných podmienok osôb so zdravotným postihnutím na roky 2014 – 2020, MPSVaR, 2014

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Národný program aktívneho starnutia 2014 – 2020,
MPSVaR SR, 2014

Kontakt na autora:

PhDr. Andrea Gállová, PhD., VŠZ a SP sv. Alžbety, n. o.
ASRPO SR, Čerenčianska 22, Rimavská Sobota 979 01

E-mail kontakt: gallova.andrea@centrum.sk

**MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA
VÝZVY 21. STOROČIA: MIGRÁCIA A ĽUDSKÁ
DÔSTOJNOSŤ**

Autori : Jozef Šuvada, Andrea Gállová

Názov publikácie : Výzvy 21. storočia: migrácia a ľudská dôstojnosť

Vydavateľ : Asociácia pre sociálny rozvoj a podporu občanov SR

Miesto vydania : Rimavská Sobota

Rok vydania: 2017

Poradie vydania: prvé

Počet strán: 414

Počet výtlačkov: 28

Tlač: Art AIR CENTER s. r. o., Hviezdoslavovo nám. 1681,
Dolný Kubín 026 01

ISBN: 978-80-972352-2-2

EAN: 9788097235222